A. PAJUPUU · H. VOORE

LAULIK

VIII KLASSILE

Arh.-eks.
AR4

A-23653

A. PAJUPUU, H. VOORE

LAULIK

VIII kl.

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1961

Kinnitatud Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt.

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
51530
ARHIIVKOGU

Nõukogude Liidu hümn

S. Mihhalkov ja *G. El-Registan*

A. Aleksandrov
1883 — 1946

Võimsalt, pidulikult

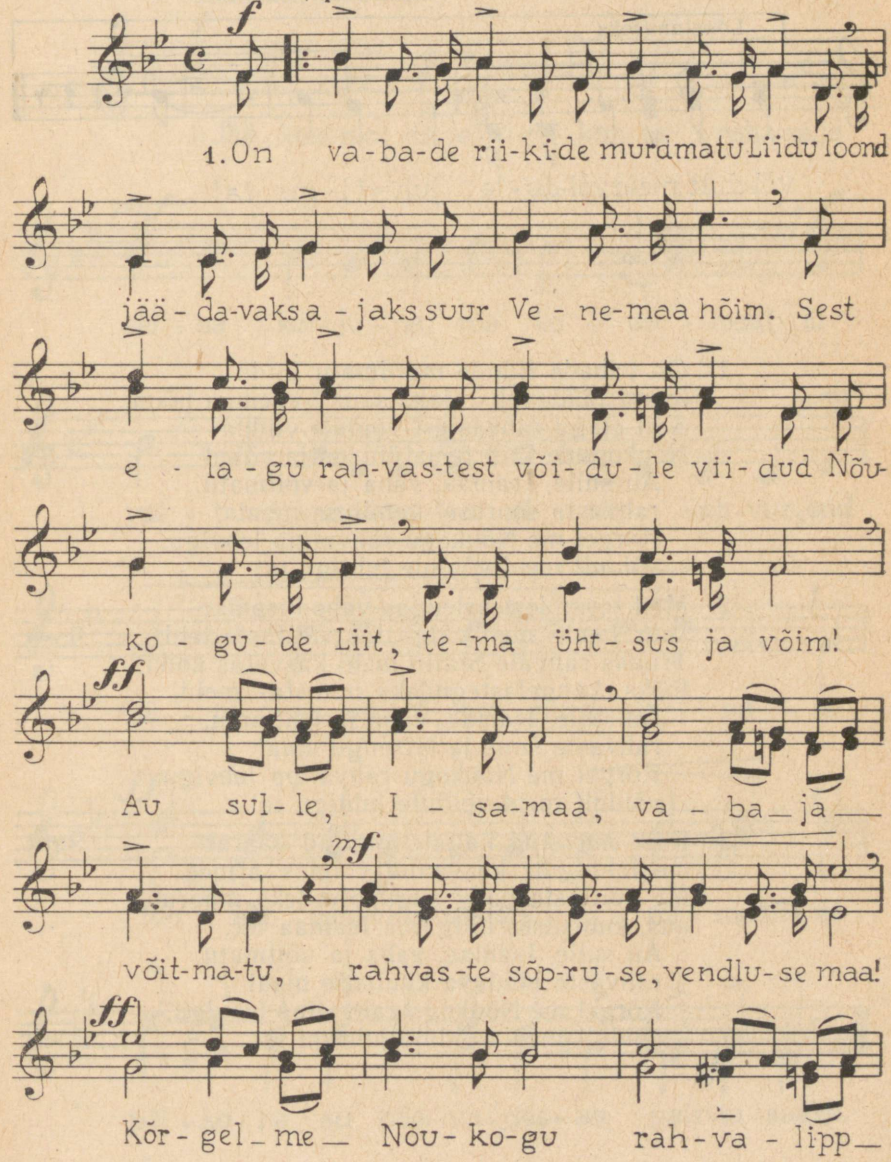

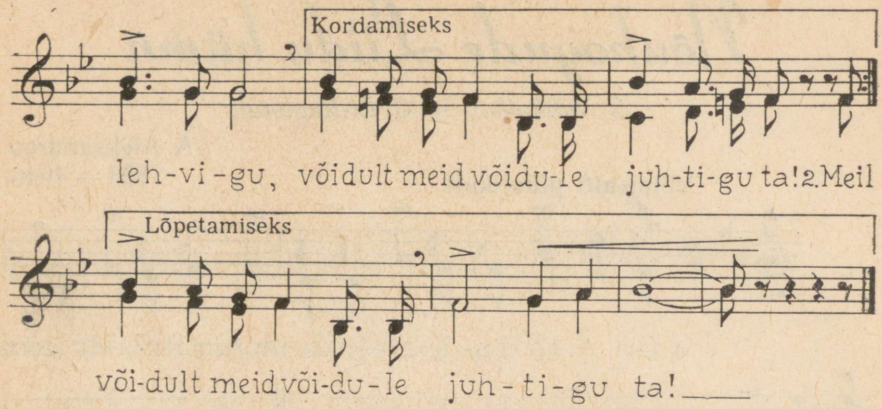

1. On vabade riikide murdmatu Liidu
loond jäädavaks ajaks suur Venemaa hõim.
Sest elagu rahvastest võidule viidud
Nõukogude Liit, tema ühtsus ja võim!
Au sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste sõpruse, vendluse maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

2. Meil tormidest helendas vabaduspäike,
suur Lenin meil valgustas võitluste teid.
Truuks rahvale Stalin meid kasvatas kõiki,
tööks, kangelastegudeks innustas meid.
Au sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste õnne ja õitsengu maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

3. Kõik nurjatud kallaletungijad väärab
me lahinguis kasvanud võimas armee.
Me võitluste hoog sugupõlvedeks määrab
aus, kuulsuses hiilgama Isamaa tee.
Au sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste jäädava kuulsuse maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

Eesti NSV hümn

J. Semper

G. Ernesaks
1908

Võimsalt, pidulikult

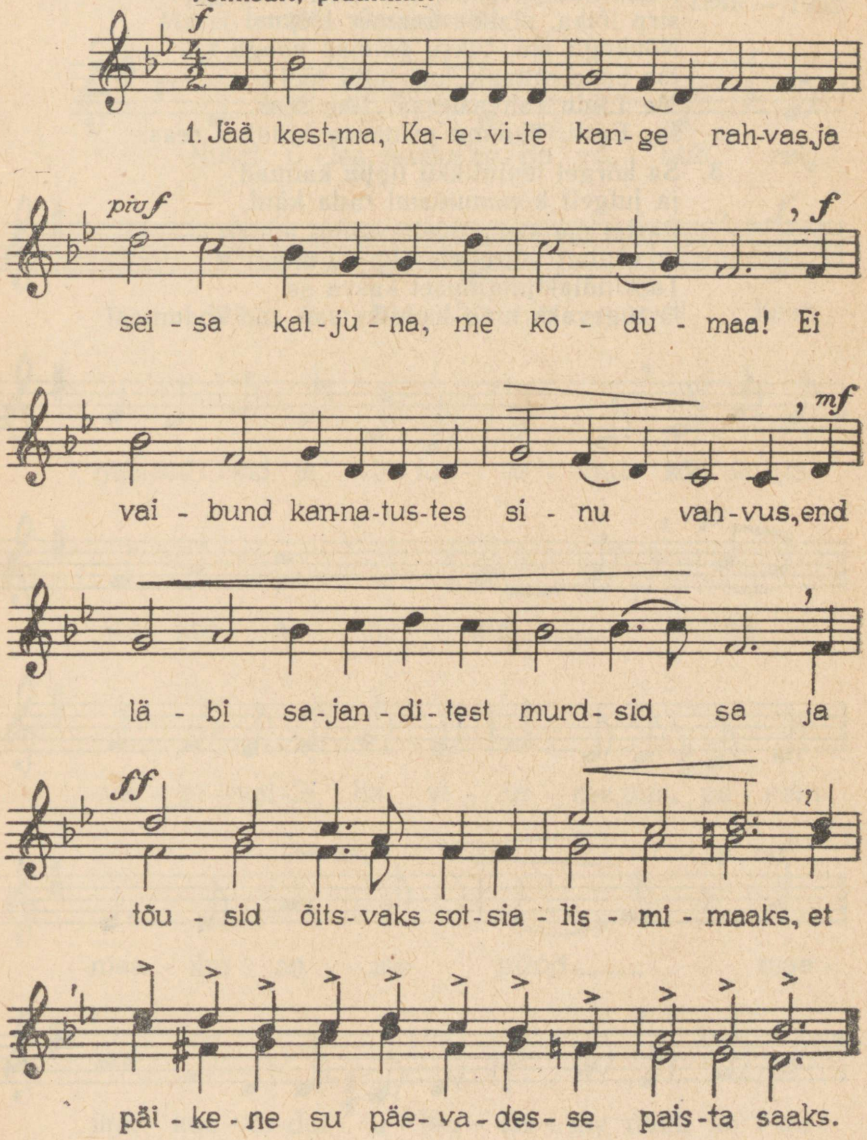

1. Jää kestma, Kalevite kange rahvas,
ja seisa kaljuna, me kodumaa!
Ei vaibund kannatuses sinu vahvus,
end läbi sajanditest murdsid sa
ja tõusid õitsvaks sotsialismimaaks,
et päikene su päevadesse paista saaks.

2. Nüüd huuga tehas, vili nurmel vooga,
sirp lõika, alasile haamer löö!
Nõukogu elu, tuksu võimsa hooga,
too õnne rahvale, me tubli töö!
Me Liidu rahvaste ja riike seas
sa, Eesti, sammu esimeste kindlas reas.

3. Sa kõrgel leninlikku lippu kannad
ja julgelt kommunismi rada käid.
Partei me sammudele suuna annab
ja võidult võitudele viib ta meid!
Ta kindlal juhtimisel kasva sa
ja tugevaks ning kauniks saa, me kodumaa!

Internatsionaal

Kommunistliku Partei hümn

E. Pottier

P. Degeyter
1848 — 1932

Marsi tempos. Otsustavalt

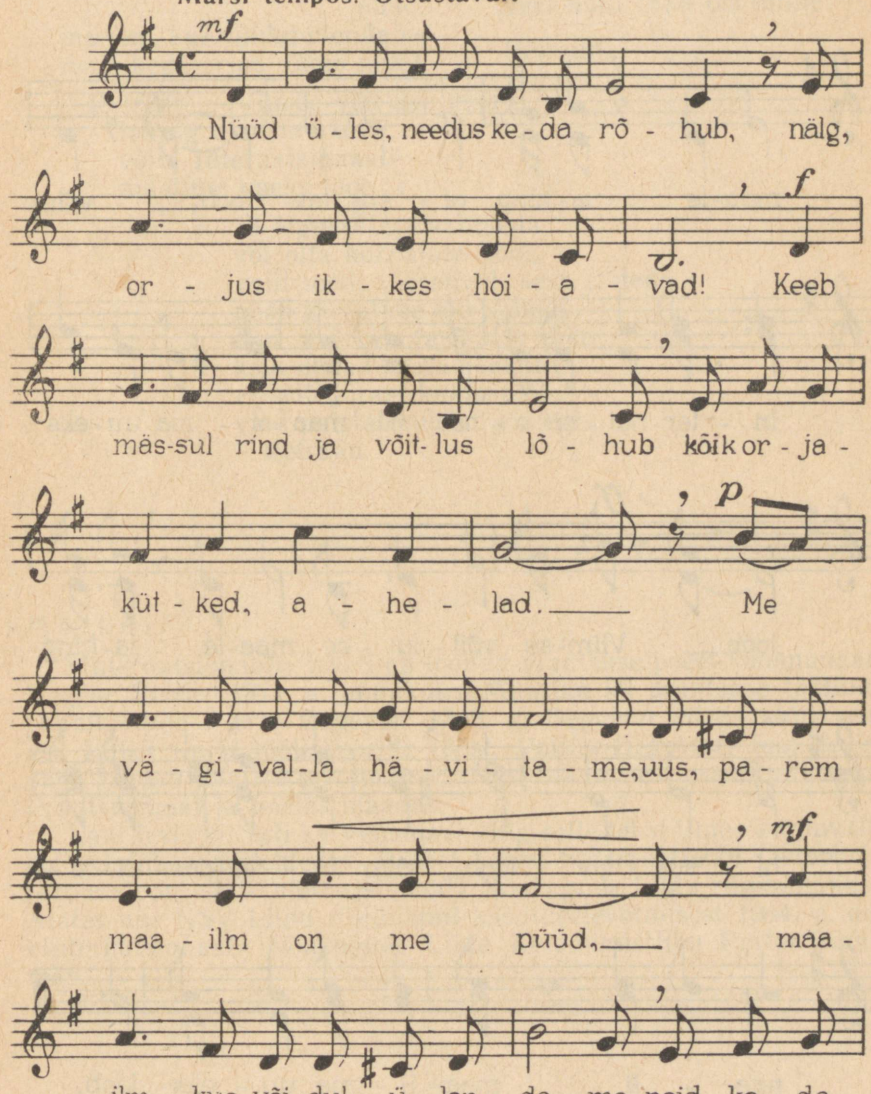

Refrään

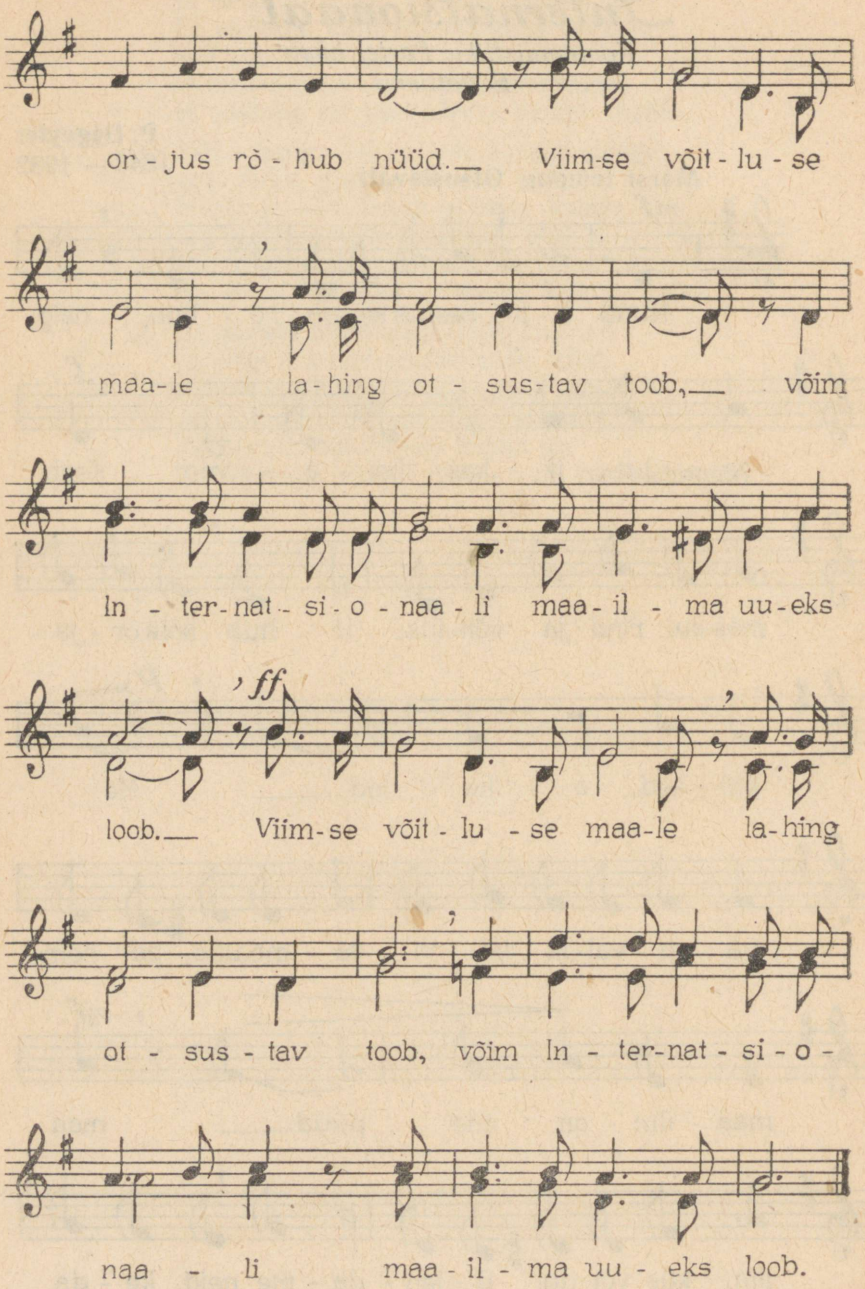
or - jus rõ - hub nüüd. Viim-se võit - lu - se
maa-le la-hing ot - sus-tav toob, võim
In - ter-nat - si - o - naa - li maa - il - ma uu-eks
ff
loob. Viim-se võit - lu - se maa-le la-hing
ot - sus - tav toob, võim In - ter-nat - si - o -
naa - li maa - il - ma uu - eks loob.

1. Nüüd üles, needus keda rõhub,
nälg, orjus ikkes hoiavad!
Keeb mässul rind ja võitlus lõhub
kõik orjakütked, ahelad.
Me vägivalla hävitame,
uus, parem maailm on me püüd,
maailm, kus võidul ülendame
neid, keda orjus rõhub nüüd.

Refrään: :,:Viimse võitluse maale
lahing otsustav toob,
võim Internatsionaali
maailma uueks loob.:,:

2. Ei vabadust saa taeva väega,
ei anna tsaar, ei hiiglane,
vaid oma võimsa, julge käega
me vägivalla võidame.
Et ülekohut heita hauda
ja õigust võita endile,
seks tõmba lõõtsa, tao rauda
veel kuni raud on tuline.

Refrään.

3. Ei õigust ilma valitseda
või olla kurnajate sool,
vaid meil, töörahval, sest et teda
peab üleval me töö ja hool.
Kui paiskab tasumise äike
kõik ahned koerad laiali,
ei sellepärast kustu päike,
vaid paistab nii kui ennegi.
Refrään.

Märkus.

«Internatsionaali» teksti on loonud prantsuse poeet-kommunaar Eugéne Pottier 1871. a. juunikuus. Muusika lõi prantsuse tööline, puunikerdaja Pierre Degeyter 1888. a. Degeyter võttis aktiivselt osa Lille'i linna tööliskooride tööst. Pottier-Degeyteri laul levis väga kiiresti tööliste revolutsioonilisest liikumisest osavõtjate seas Prantsusmaal ja teistes maades.

Laul levis kiiresti ka Venemaal ning selle tekst ilmus korduvalt bolševistlikes ajalehtedes. Pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni sai «Internatsionaal» Nõukogude Liidu riigihümniks. Alates uue NSV Liidu riigihümni kasutuselevõtmisest 1944. a. on «Internatsionaal» Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei hümniks.

Varšavjanka

Revolutsiooniline laul

Marsi tempos

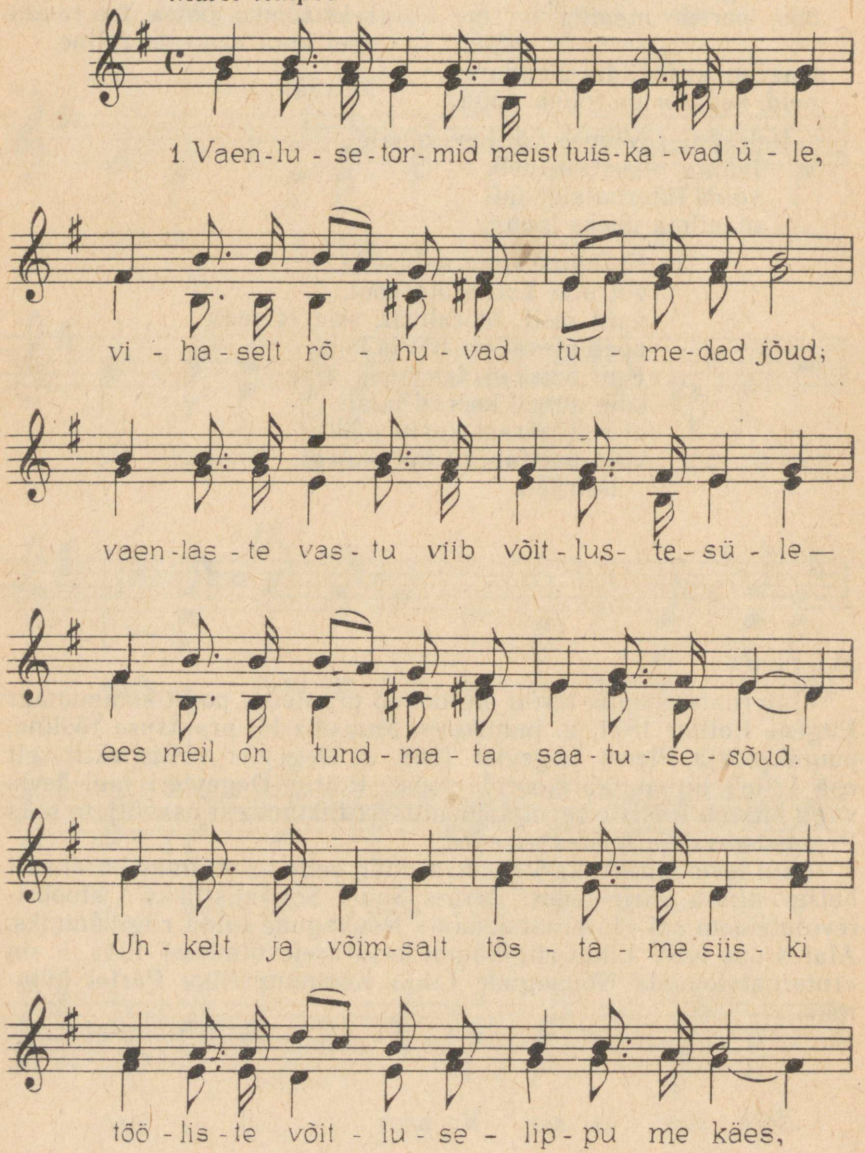

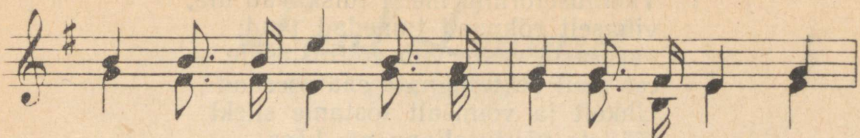
as - tu - me rah - vas - te võit - lu - se - rit - ta.

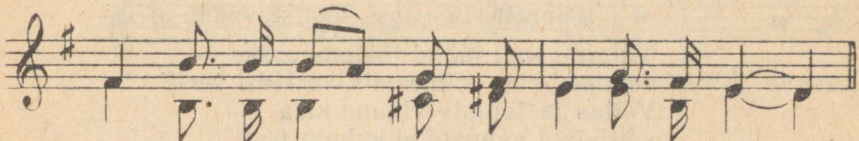
nõu - a - me õi - gust ja va - ba - dust väes.

Refrään

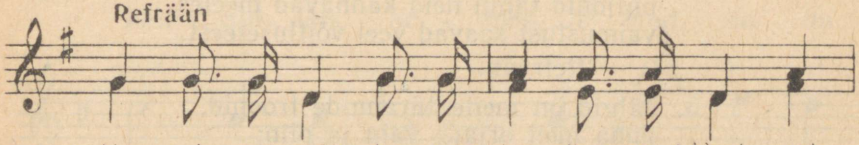
Ve - ri - seks võit - lu - seks ko - hus meid kut - sub—

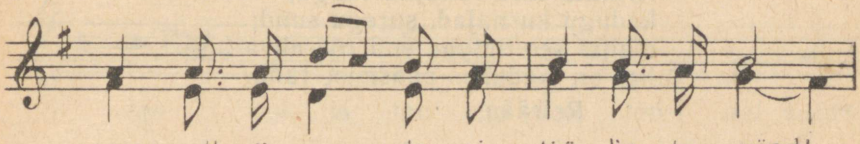
vap - ralt siis e - da - si, töö - lis - te - väed!

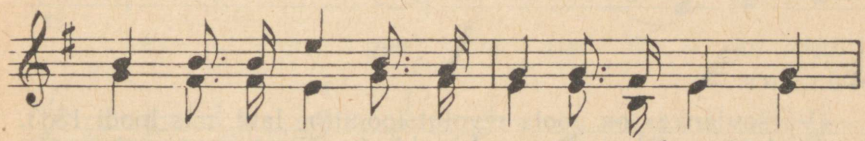
Ve - ri - seks võit - lu - seks ko - hus meid kut - sub—

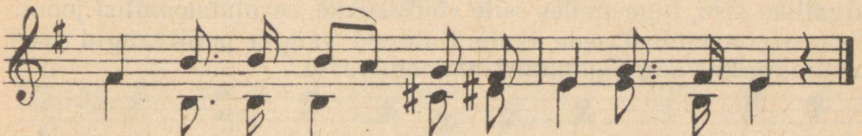
vap - ralt siis e - da - si, töö - lis - te - väed!

1. Vaenlusetormid meist tuiskavad üle,
vihaselt rõhuvad tumedad jõud;
vaenlaste vastu viib võitlustesüle —
ees meil on tundmata saatusesõud.
Uhkelt ja võimsalt tõstame siiski
tööliste võitluselippu me käes,
astume rahvaste võitluseritta,
nõuame õigust ja vabadust väes.

Refrään: :,:Veriseks võitluseks kohus meid kutsub —
vapralt siis edasi, töölisteväed!:,:

2. Nälgida seni jäänd tööliste osaks —
vennad, kas võime siis vaikida veel?
Võllas ja tapjate vihane kisa
võitlejaid vahvaid ei kohuta teel:
ükski ei kao, kes võitlusväljal
ohvriks on langenud aadete eest;
miljonid tänul neid kannavad meeles,
vaimustust saavad veel võitluseteest.

Refrään.

3. Jälgid on meile türannide troonid,
püha meil orjade valu ja piin;
rahvaste verega määritud kroonid
vaenlaste veresse matame siin.
Armuta tasu rõhujad saagu,
kadugu kurnajad, suregu sund;
maha! kes toitvad end töörahva higist, —
ligi on võidukas pääsmise tund.

Refrään.

Märkus.

«Varšavjanka» on poola revolutsiooniline laul, mis loodi 1883. aastal. 1897. a. tõlgiti see vene keelde ja sellest ajast peale on ta olnud vene revolutsiooniliste tööliste üks populaarsemaid võitluslaule. Laulu tõlkija G. M. Kržižanovski rikastas oluliselt poola algallika sisu, tugevdades selle võitluslikke, revolutsioonilisi jooni. Esimestena laulsid seda laulu Butõrski vangla poliitvangid protestimärgiks vangla administratsiooni vastu.

Laul Leninist

O. Kolõtšov

B. Aleksandrov
1905

Mõõdukalt

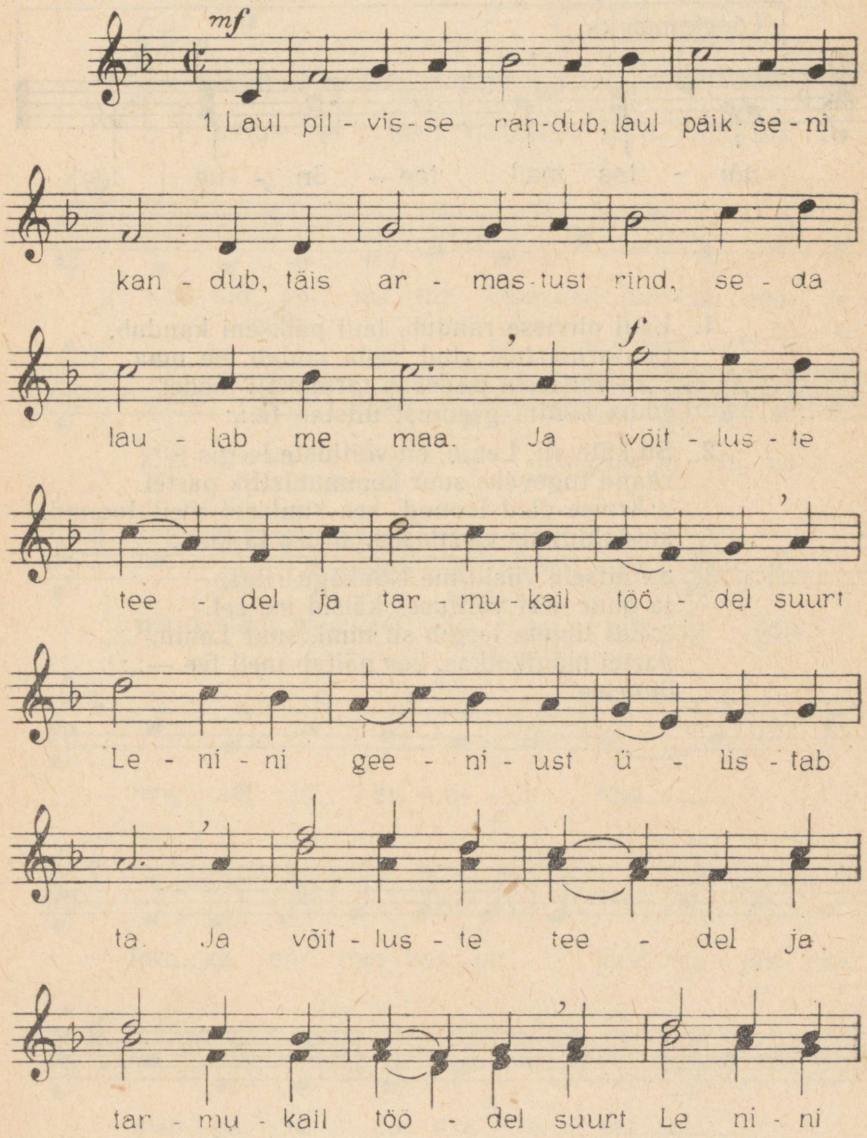

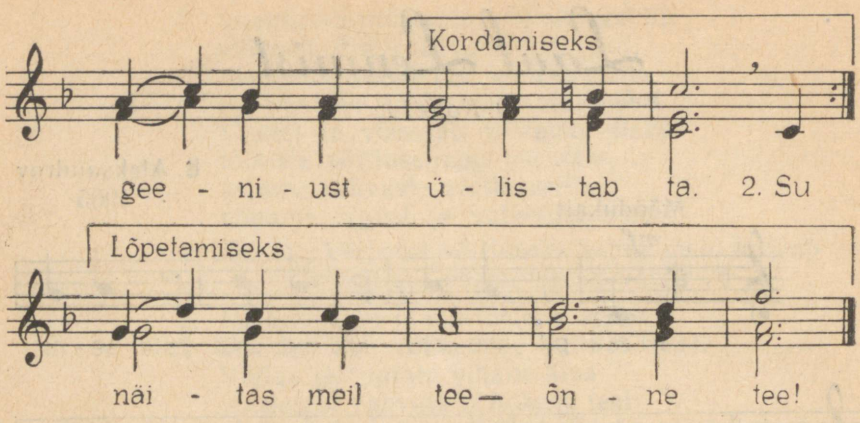

1. Laul pilvisse randub, laul päikseni kandub,
täis armastust rind, seda laulab me maa.
:,:Ja võitluste teedel ja tarmukail töödel
suurt Lenini geeniust ülistab ta.:,:
2. Su käte all, Lenin, on võitluste leegis
saand tugevaks suur kommunistlik partei.
:,:Armee oled loonud, kes kuulsust meil toonud,
kui lahinguis vaenlased puruks ta lõi.:,:
3. Sa õitsele viisid me Nõukogu riigi
ja õnne eest võitluses käisid me eel.
:,:Ees lipuna leegib su nimi, suur Lenin,
partei mägikotkas, kes näitab meil tee —:,:
õnnetee!

Partei meid juhib

S. Mihhalkov

V. Muradeli
1908

. **Pidulikult**

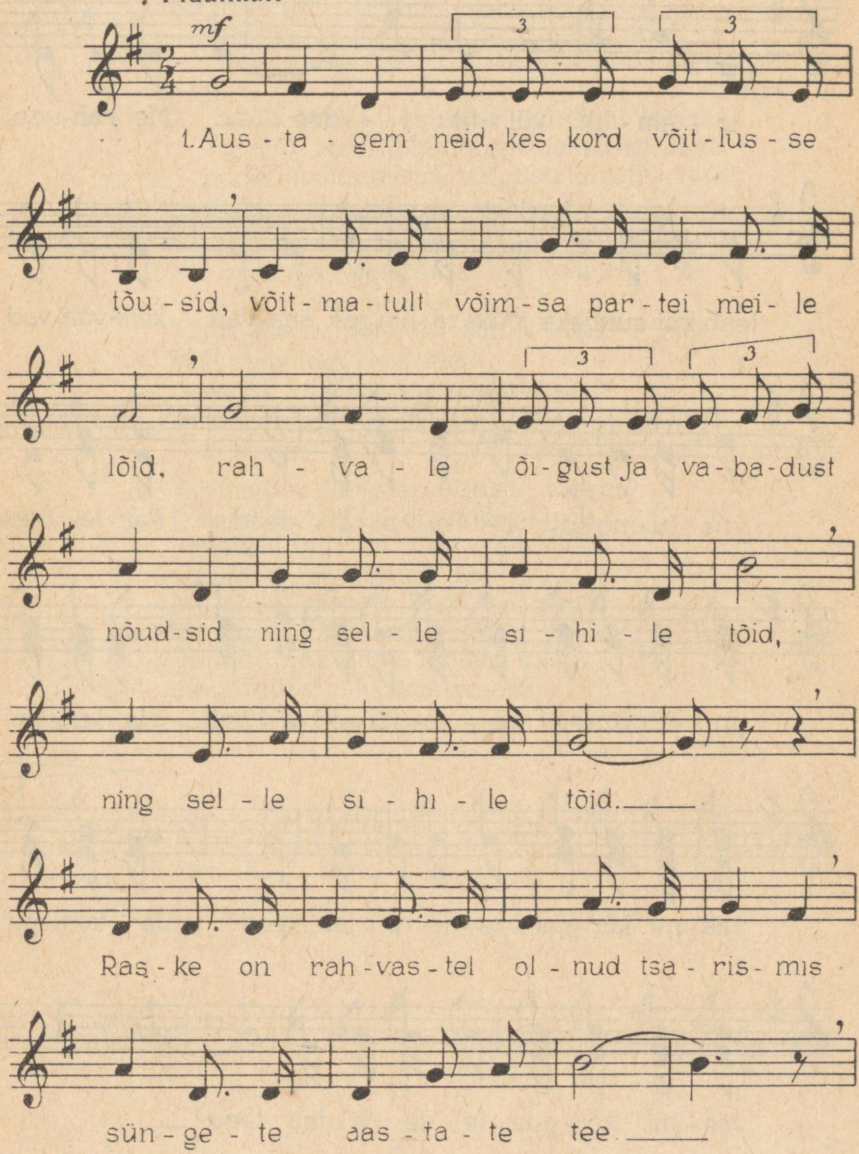

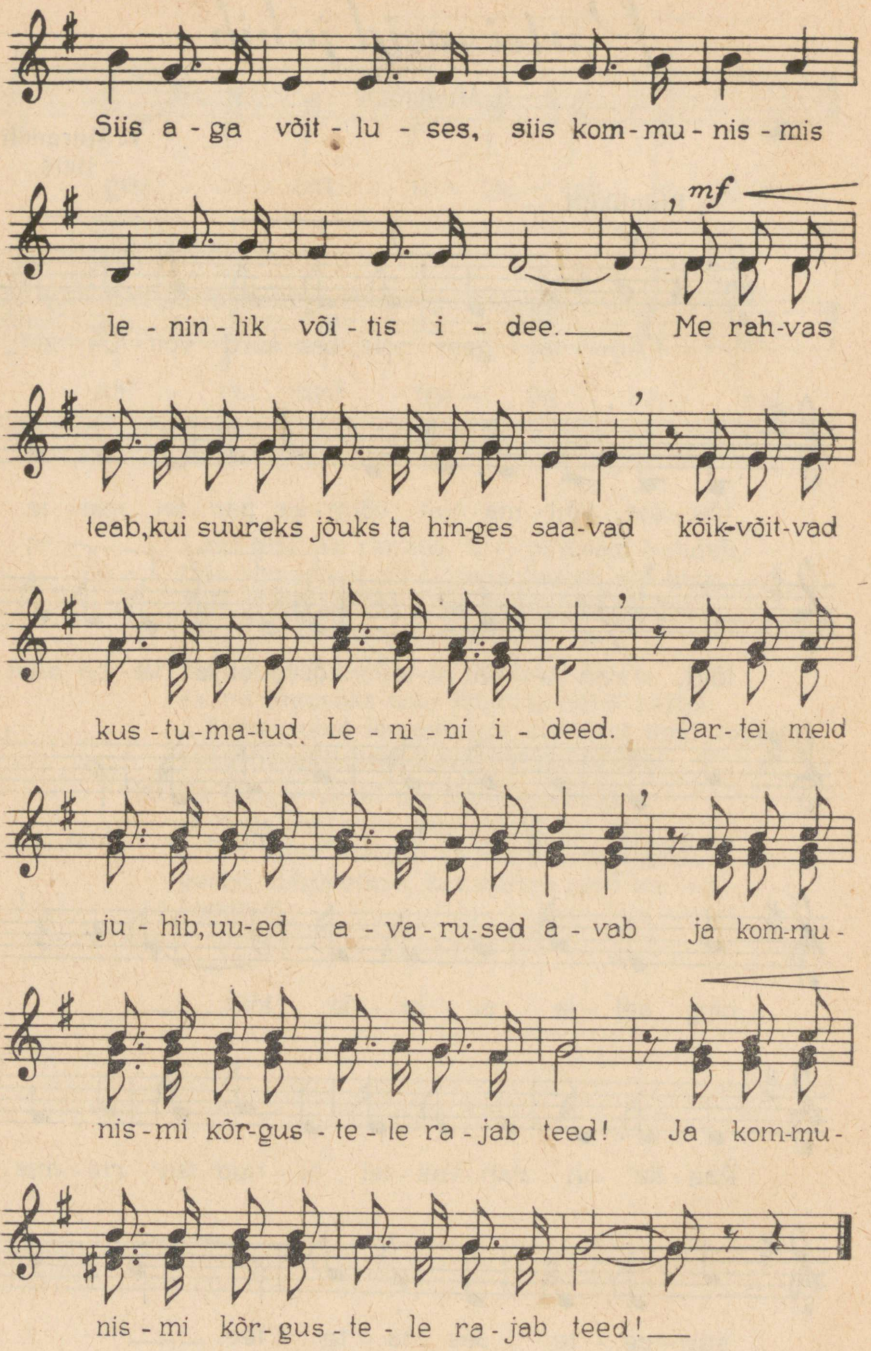
Siis a - ga võit - lu - ses, siis kom - mu - nis - mis
mf
le - nin - lik võ - tis i - dee. Me rah-vas
teab,kui suureks jõuks ta hin-ges saa-vad kõik-võit-vad
kus - tu-ma-tud. Le - ni - ni i - deed. Par - tei meid
ju - hib, uu-ed a - va - ru-sed a - vab ja kom-mu -
nis - mi kõr-gus - te - le ra - jab teed! Ja kom-mu -
nis - mi kõr - gus - te - le ra - jab teed!

1. Austagem neid, kes kord võitlusse tõusid,
võitmatult võimsa partei meile lõid,
rahvale õigust ja vabadust nõudsid
:,:ning selle sihile tõid.:,:
Raske on rahvastel olnud tsarismis
süngete aastate tee.
Siis aga võitluses, siis kommunismis
leninlik võitis idee.

Refrään.
Me rahvas teab, kui suureks jõuks ta hinges saavad
kõikvõitvad kustumatud Lenini ideed.
Partei meid juhib, uued avarused avab
:,:ja kommunismi kõrgustele rajab teed!:,:

2. Liitis partei meie rahvad ja koondas
ühiseks pereks, kel ühine siht.
Nii oma töös oma õnne me loomas,
:,:nii on partei meie juht!:,:
Täide me mõtteid ja lootusi viies
kasvatab tugevaks meid,
rasketes võitlustes vaenlasi lüües
karastab rahvast partei.

Refrään.

3. Ei, meid ei kohuta võitluste raskus,
kõrged ja selged on tähised eel,
vaenlase viha on nõrk meie vastu
:,:kindlal me võitude teel!:,:
Miljoneid meiega käsikäes astub,
tundmata taganemist!
Võidult me võidule läheme vastu,
eesmärgiks meil kommunism.

Refrään.

On võimas meie kodumaa

S. Alõmov

A. Novikov
1896

Pidulikult

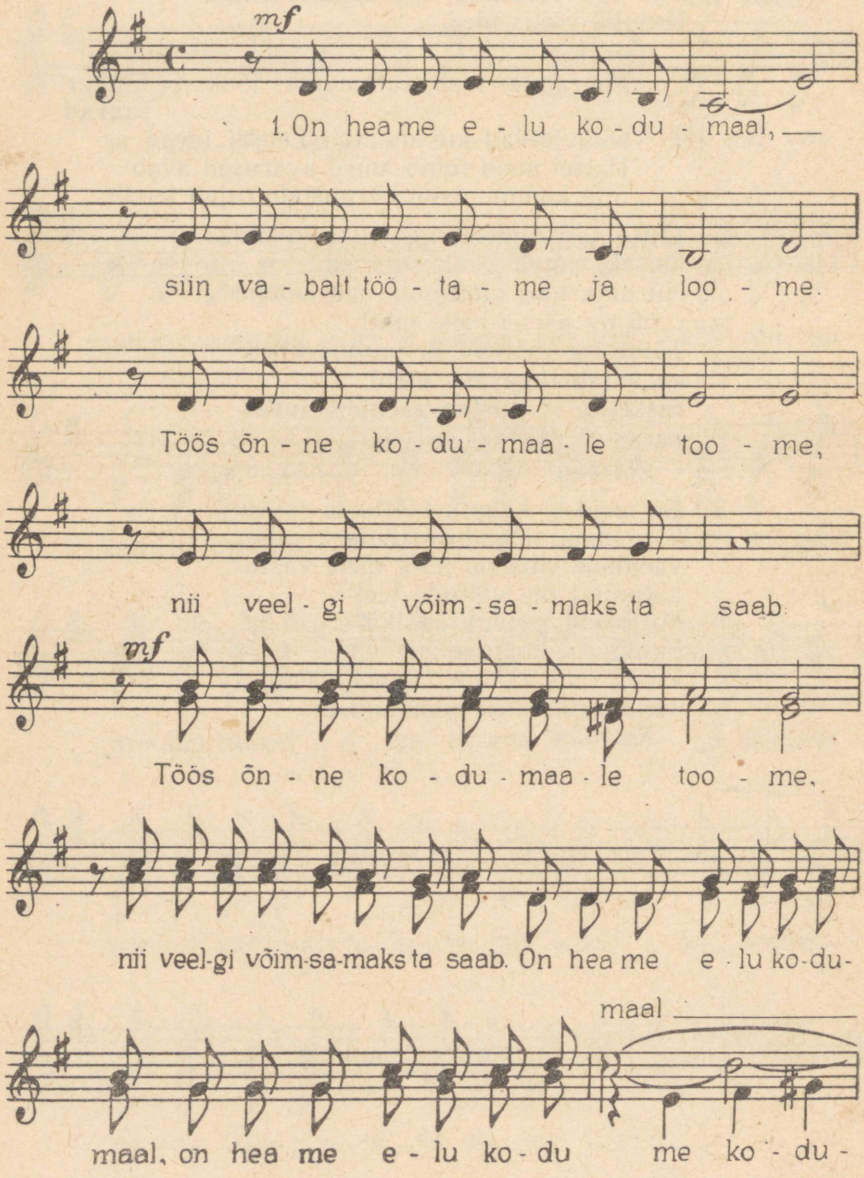

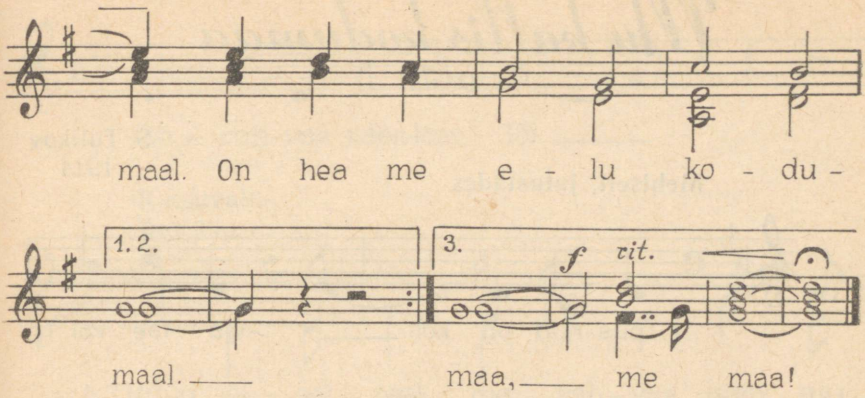

1. On hea me elu kodumaal,
siin vabalt töötame ja loome.
:,:Töös õnne kodumaale toome,
nii veelgi võimsamaks ta saab.:,:
On hea me elu kodumaal (3 korda).
(III häälele — me kodumaal)

2. Maailmas pole sellist maad,
ei ole teist nii imekaunist,
:,:kus veel nii võimsalt kõlaks laulud,
kus päike nõnda paista saaks.:,:
Maailmas pole sellist maad (2 korda), ei leidu õnnelikumat.
(III häälele — ei sellist maad)

3. On võimas meie kodumaa,
ei suuda keegi võita teda,
:,:ja julgelt leninlikku rada
ta sammub kindlalt ühtsena.:,:
On võimas meie kodumaa (3 korda), me maa!
(III häälele — me kodumaa)

Mu kallis kodumaa

A. Dostal

S. Tulikov
1914

Mehiselt, jutustades

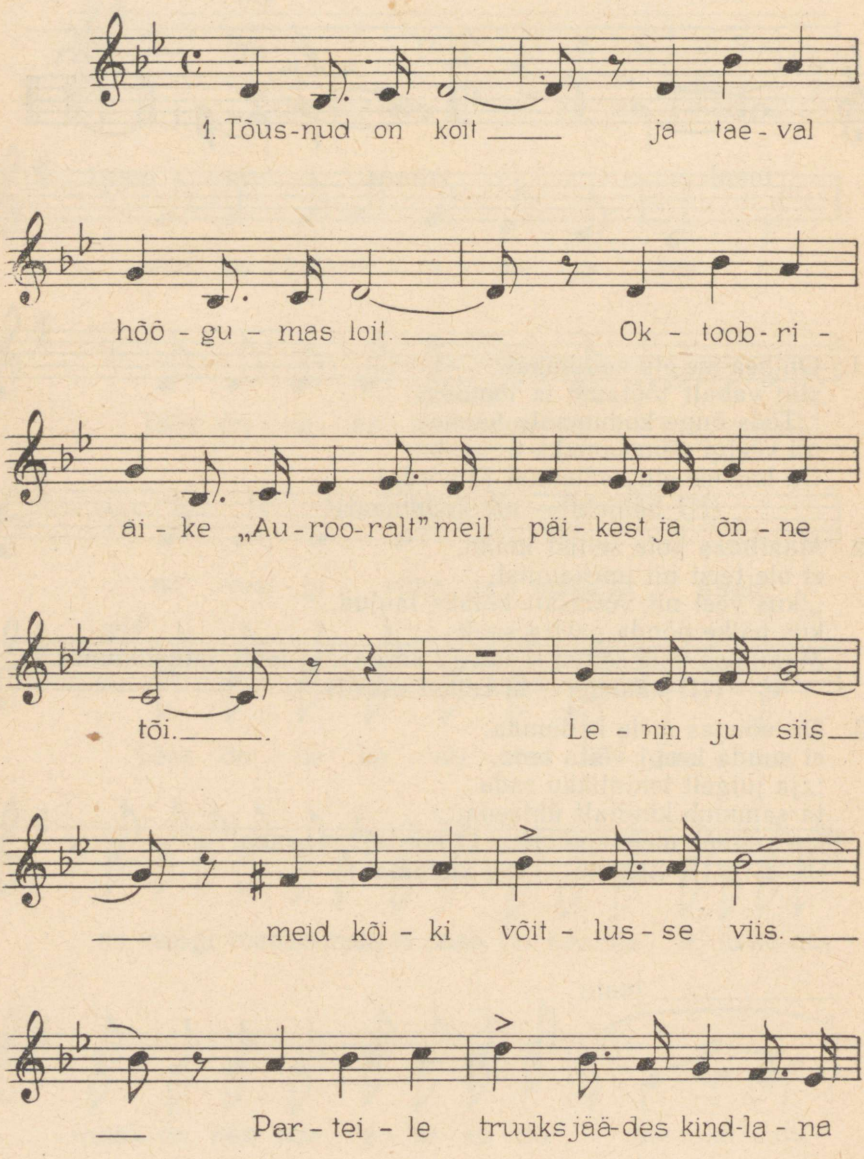

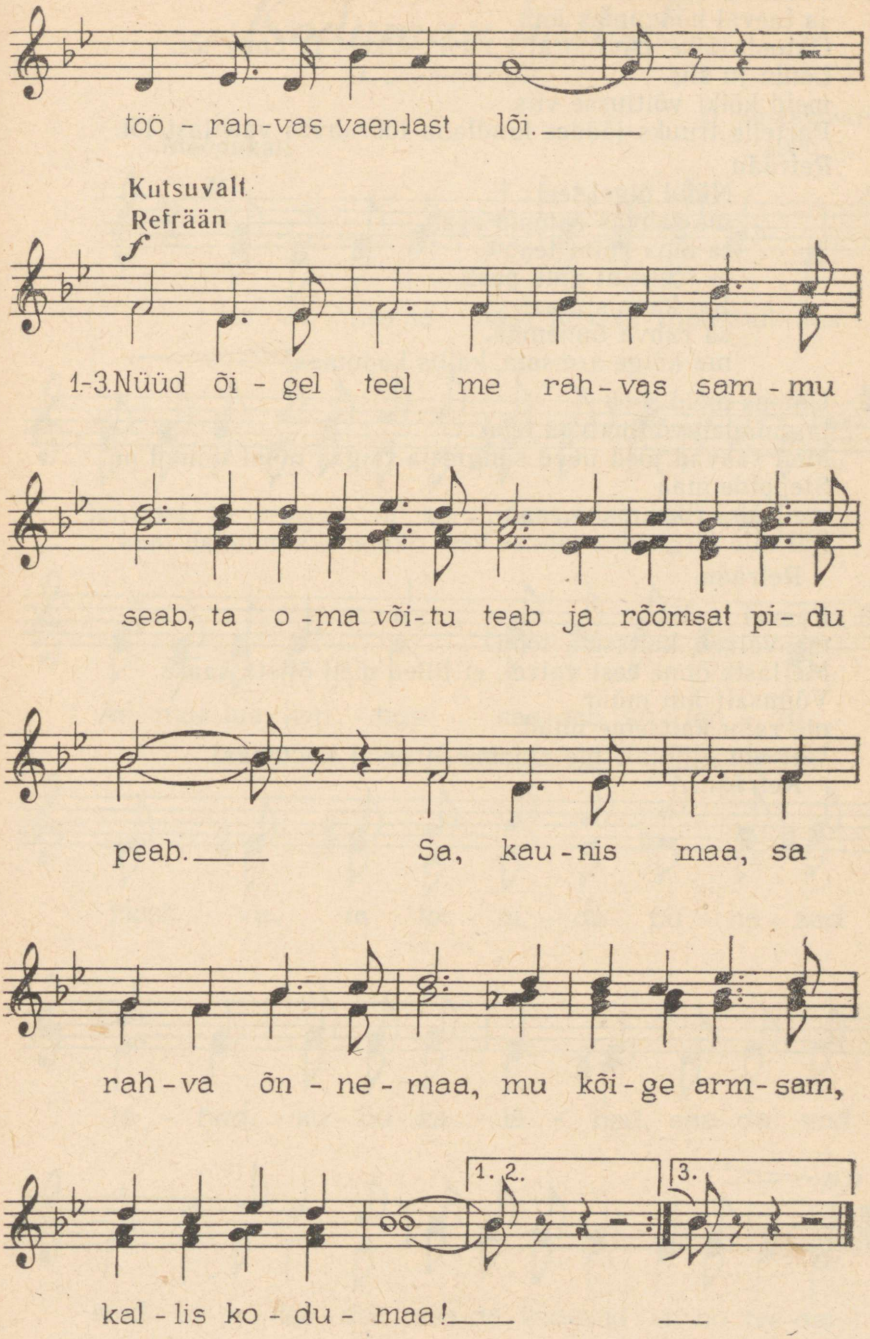
töö - rah-vas vaen-last lõi.
Kutsuvalt
Refrään
f
1-3.Nüüd õi - gel teel me rah-vas sam - mu
seab, ta o-ma või-tu teab ja rõõmsat pi- du
peab. Sa, kau-nis maa, sa
rah-va õn - ne - maa, mu kõi-ge arm-sam,
1. 2.
3.
kal - lis ko - du - maa!

1. Tõusnud on koit
ja taeval hõõgumas loit.
Oktoobriäike «Aurooralt» meil päikest ja õnne tõi.
Lenin ju siis
meid kõiki võitlusse viis.
Parteile truuks jäädes kindlana töörahvas vaenlast lõi.
Refrään.
Nüüd õigel teel
me rahvas sammu seab,
ta oma võitu teab
ja rõõmsat pidu peab.
Sa, kaunis maa,
sa rahva õnnemaa,
mu kõige armsam, kallis kodumaa!

2. Ühtsus meid seob
ja muudab võitmatuks teod.
Meil saavad jõed uued sängid ja taigas nüüd linnad on.
Steppide maa
meil üha rikkamaks saab.
Parteile järgnedes rahvas veel rikkamaks muudab maa.
Refrään.

3. Päeval ja ööl
me valvel, kaitseme tööd.
Me laste õnne eest valvel, et lilled meil õitsta saaks.
Võimsalt kui müür
me rahu kaitseme nüüd.
Uut elu kindlalt me rajame õitseval kodumaal.
Refrään.

Kodumaa kaitsel

J. Dolmatovski

D. Šostakovitš
1906

Mõõdukalt

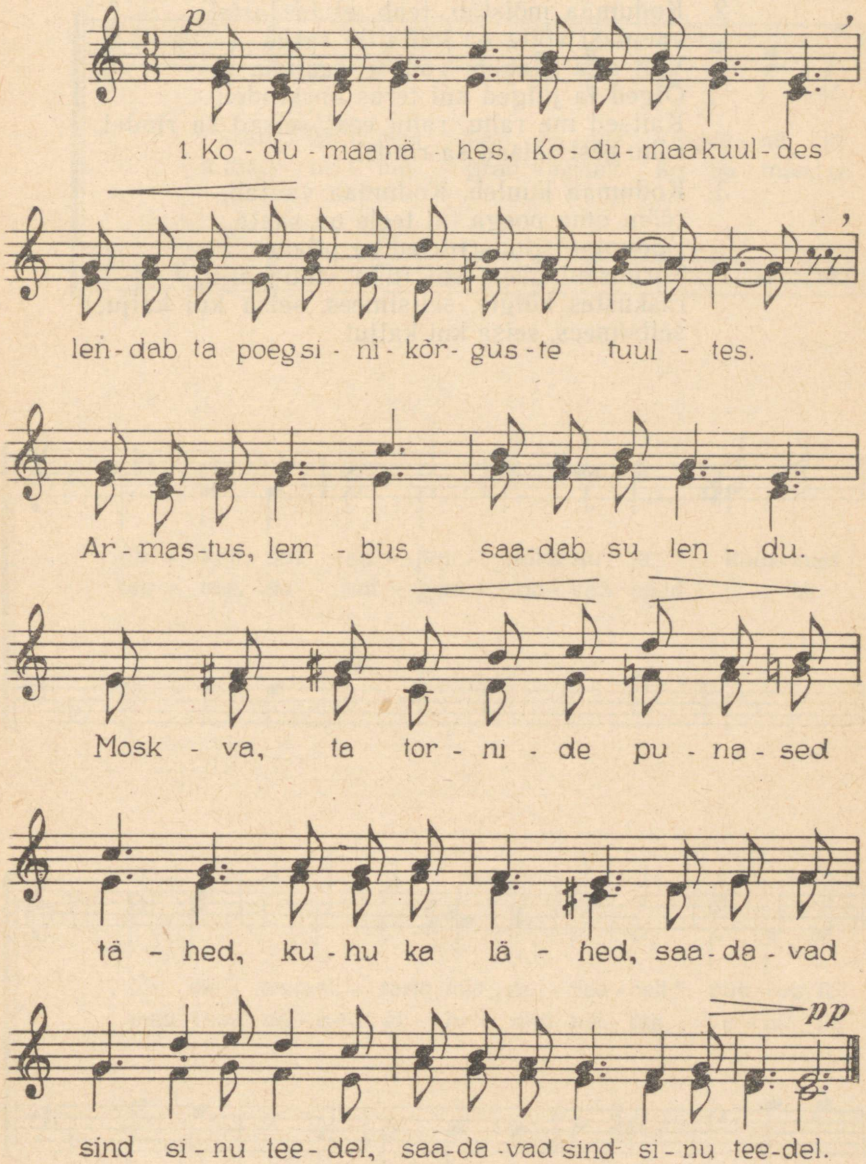

1. Kodumaa nähes, Kodumaa kuuldes
lendab ta poeg sinikõrguste tuultes.
Armastus, lembus saadab su lendu.
Moskva, ta tornide punased tähed,
kuhu ka lähed, saadavad sind sinu teedel,
saadavad sind sinu teedel.

2. Kodumaa mõistab, teab, et ta lastel
vaenlasi võita on küllaltki raske. —
Võit aga saabub. Tõde ei taandu.
Õiged ja julged kui teras on kindel.
Kaitsed me rahu, rahu eest seisad sa rindel,
rahu eest seisad sa rindel.

3. Kodumaa kuuleb, Kodumaa vaatab,
rõõm oma poega tal teele on saata.
Kodumaa silmis tiirled sa pilvis . . .
Tormiseid päevi sul tulla võib palju,
raskustes kõigis, seltsimees, seisa kui kalju,
seltsimees, seisa kui kalju!

Hümn suurele linnale

A. Fatjanov

R. Glier
1875—1956

Pidulikult, rahulikult

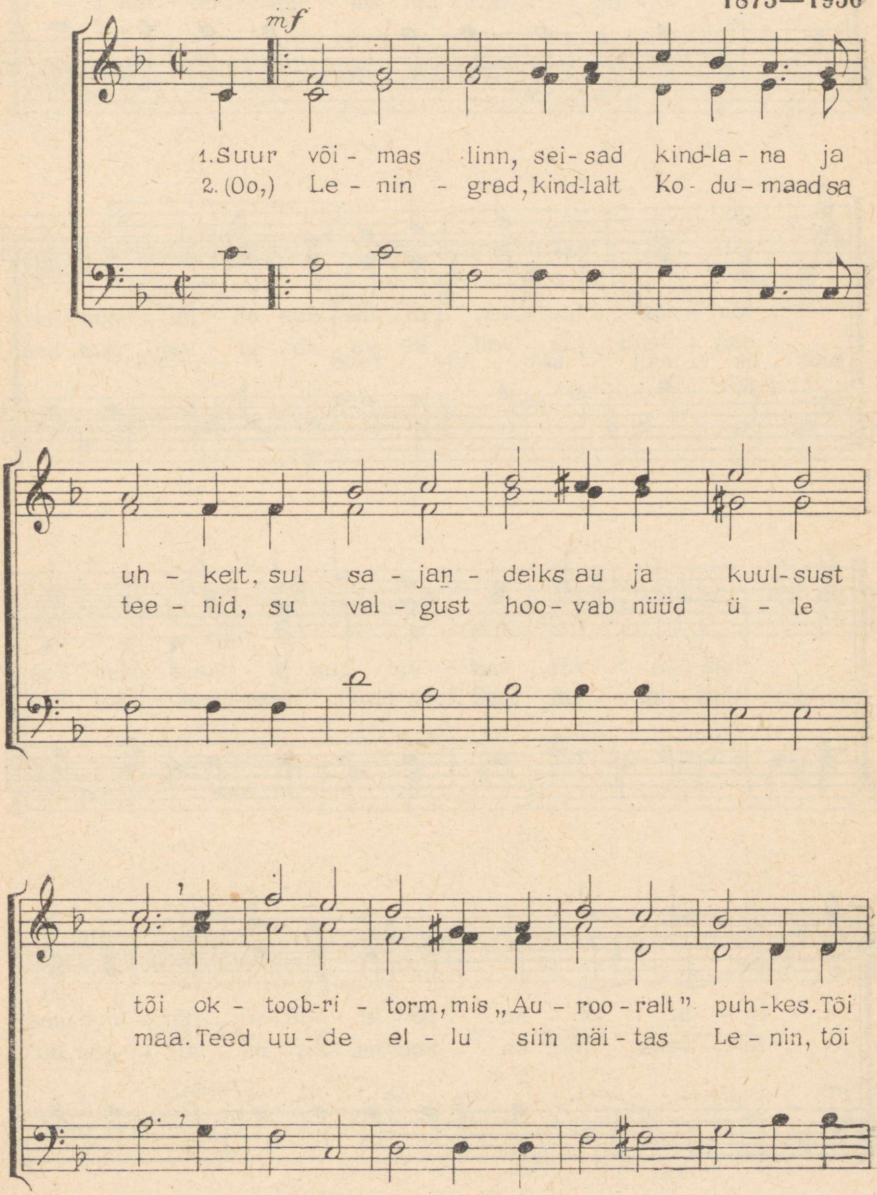

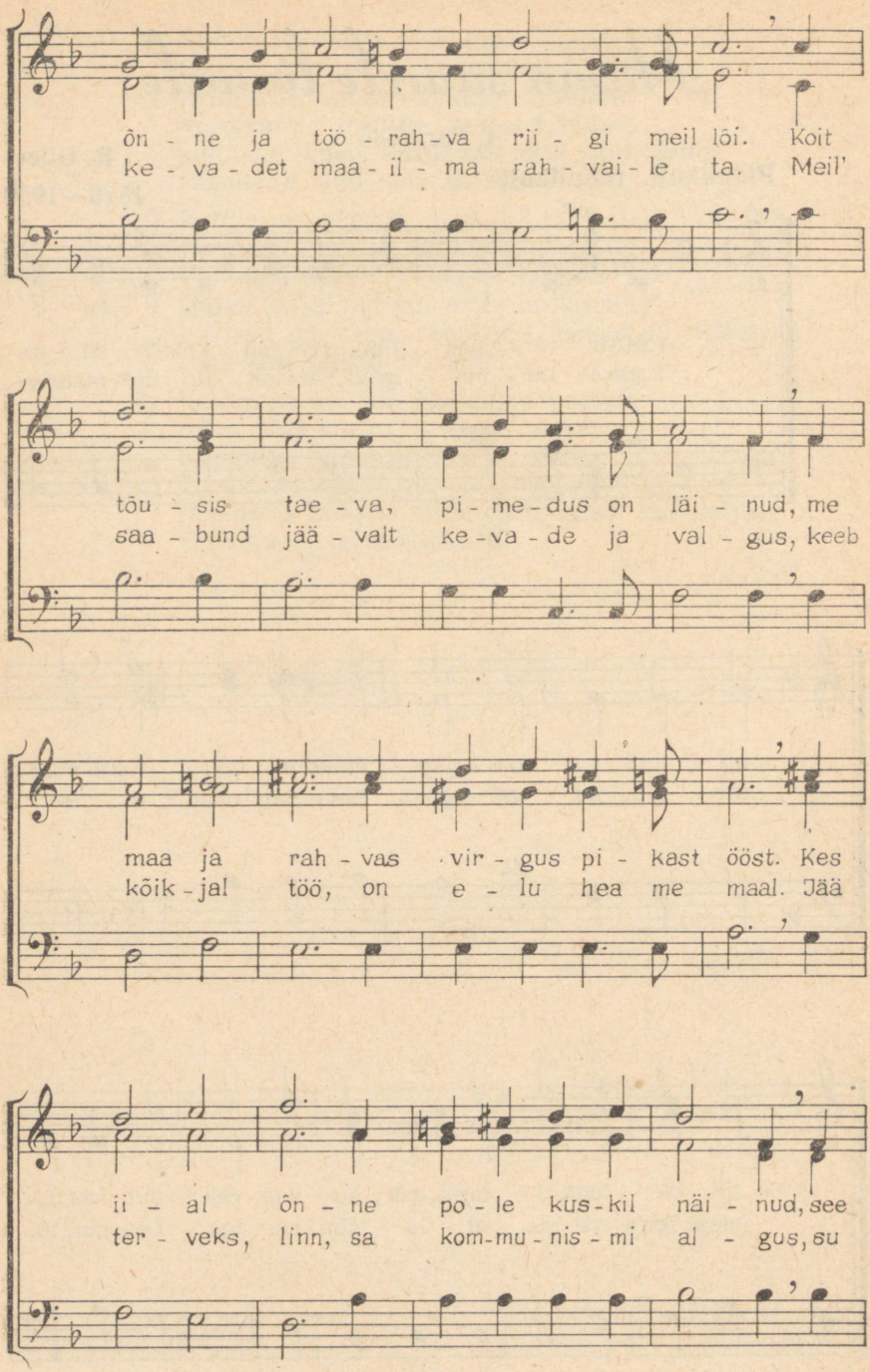
ôn - ne ja töö - rah - va rii - gi meil lõi. Koit
ke - va - det maa - il - ma rah - vai - le ta. Meil'
tõu - sis tae - va, pi - me - dus on läi - nud, me
saa - bund jää - valt ke - va - de ja val - gus, keeb
maa ja rah - vas vir - gus pi - kast ööst. Kes
kõik - jal töö, on e - lu hea me maal. Jää
ii - al ôn - ne po - le kus - kil näi - nud, see
ter - veks, linn, sa kom - mu - nis - mi al - gus, su

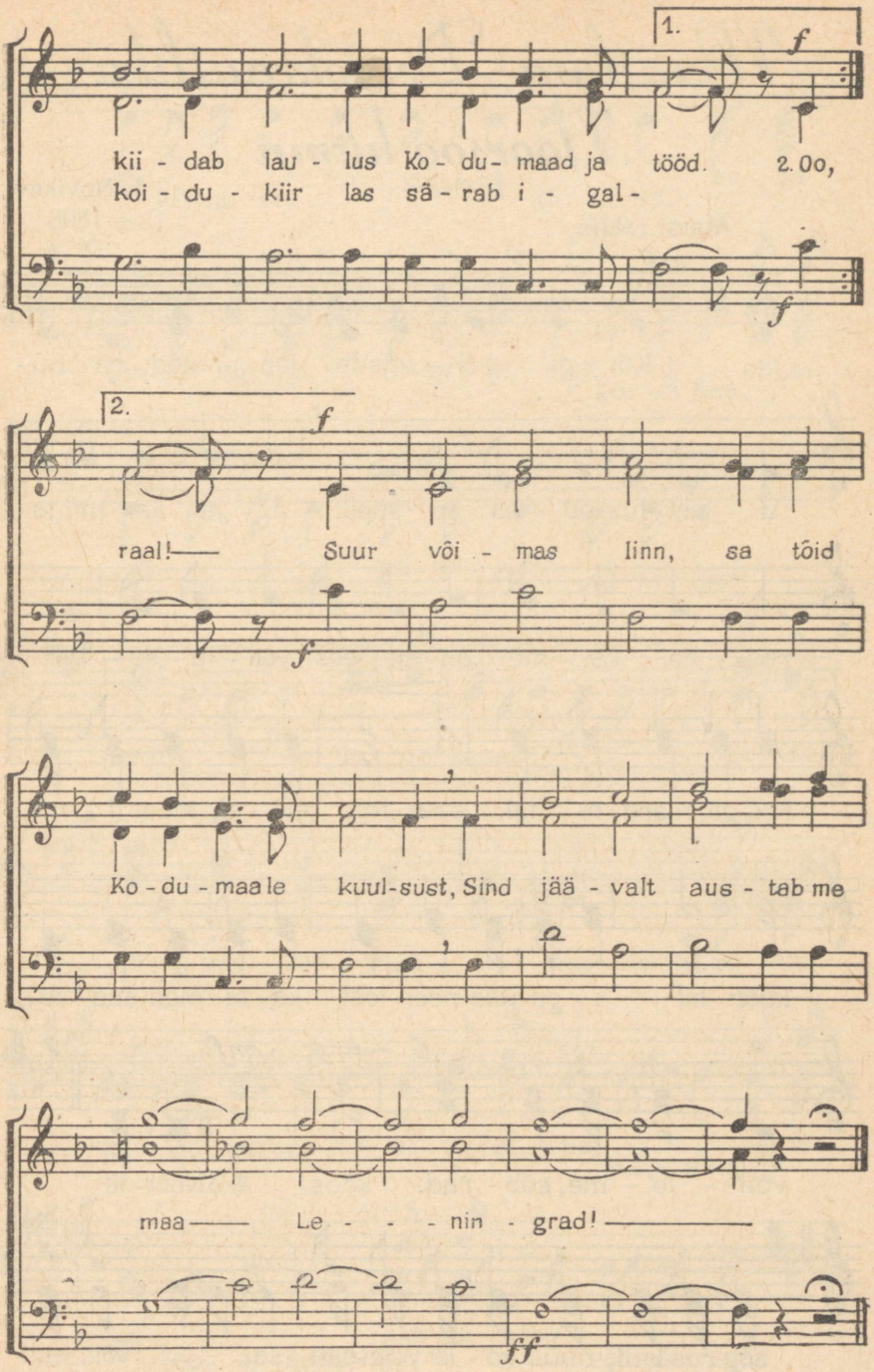
1.
f
kii - dab lau - lus Ko - du - maad ja tööd. 2. Oo,
koi - du - kiir las sä - rab i - gal -
f
2.
f
raal! — Suur või - mas linn, sa tõid
f
Ko - du - maale kuul-sust, Sind jää - valt aus - tab me
maa — Le - - - nin - grad! —
ff

Maailma Demokraatliku Noorsoo hümn

L. Ošanin

A. Novikov
1896

Marsi taktis

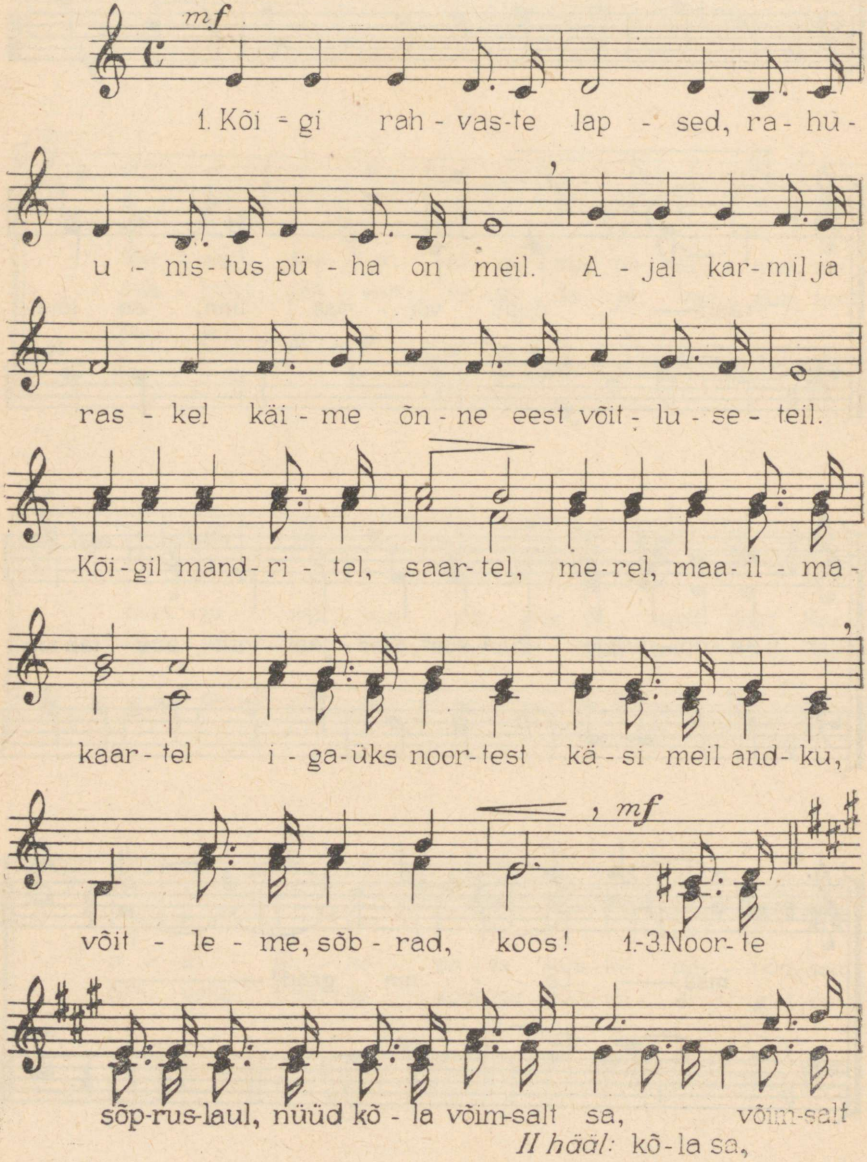

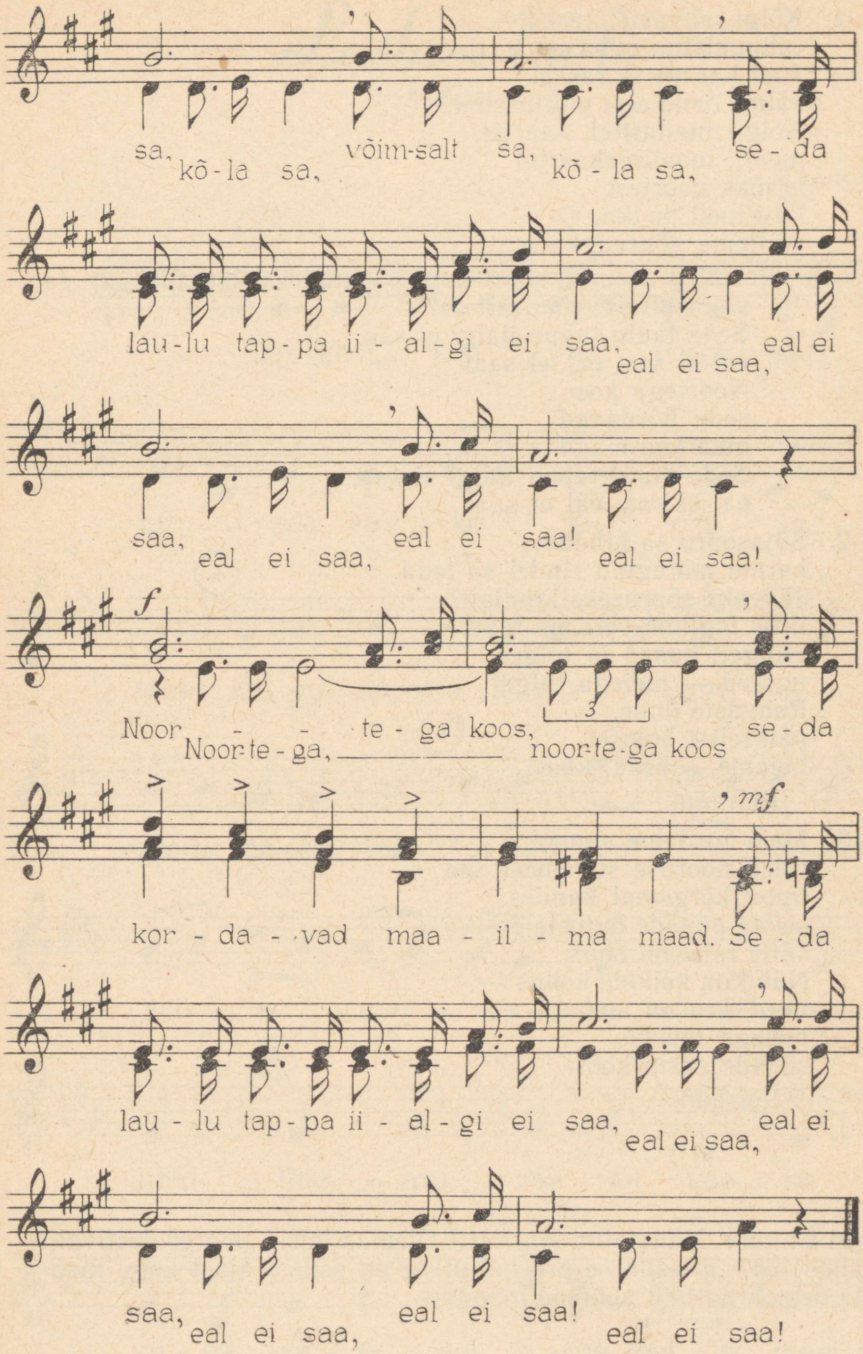
sa, kõ-la sa, võim-salt sa, kõ-la sa, se-da
lau-lu tap-pa ii-al-gi ei saa, eal ei saa, eal ei
saa, eal ei saa, eal ei saa! eal ei saa!
f
Noor-te-ga koos, noor-te-ga koos se-da
Noor-te-ga,
mf
kor-da-vad maa-il-ma maad. Se-da
lau-lu tap-pa ii-al-gi ei saa, eal ei saa,
saa, eal ei saa, eal ei saa! eal ei saa!

1. Kõigi rahvaste lapsed —
rahuunistus püha on meil.
Ajal karmil ja raskel
käime õnne eest võitluseteil.
Kõigil mandritel, saartel,
merel, maailmakaartel
igaüks noortest
käsi meil andku, —
võitleme, sõbrad, koos!

Refrään: Noorte sõpruslaul — nüüd kõla võimsalt sa,
võimsalt sa, võimsalt sa.
Seda laulu tappa iialgi ei saa,
eal ei saa, eal ei saa!
Noortega koos
seda kordavad
maailma maad.
Seda laulu tappa iialgi ei saa,
eal ei saa, eal ei saa!

2. Sõjasõpru sa hindad,
karme lahinguid rindel sa tead.
Jäävaks sõpruseks kindlalt
liitis õiglane veri me read.
Hingelt ausad ja julged
noored — meiega tulge!
Rahvaste õnne,
päikselist homset
hoiame, sõbrad, käes!

Refrään.

3. Meie kordame vannet,
tuleb nooruse südamest see —
lippu kõrgemal kandes
seista pühade õiguste eest!
Jälle rahu on ohus.
Nüüd on kõikide kohus —
need, kes on ausad,
meiega tõusku
sõdade vastu koos!

Refrään.

M ä r k u s. Nimetatud laul sai I Ülemaailmsel Noorsoofestivalil Prahas 1947. a. esimese preemia ning on sellest ajast kogu maailma demokraatliku noorsoo hümniks.

Laskem laulu

K. Korsen

Kaanon

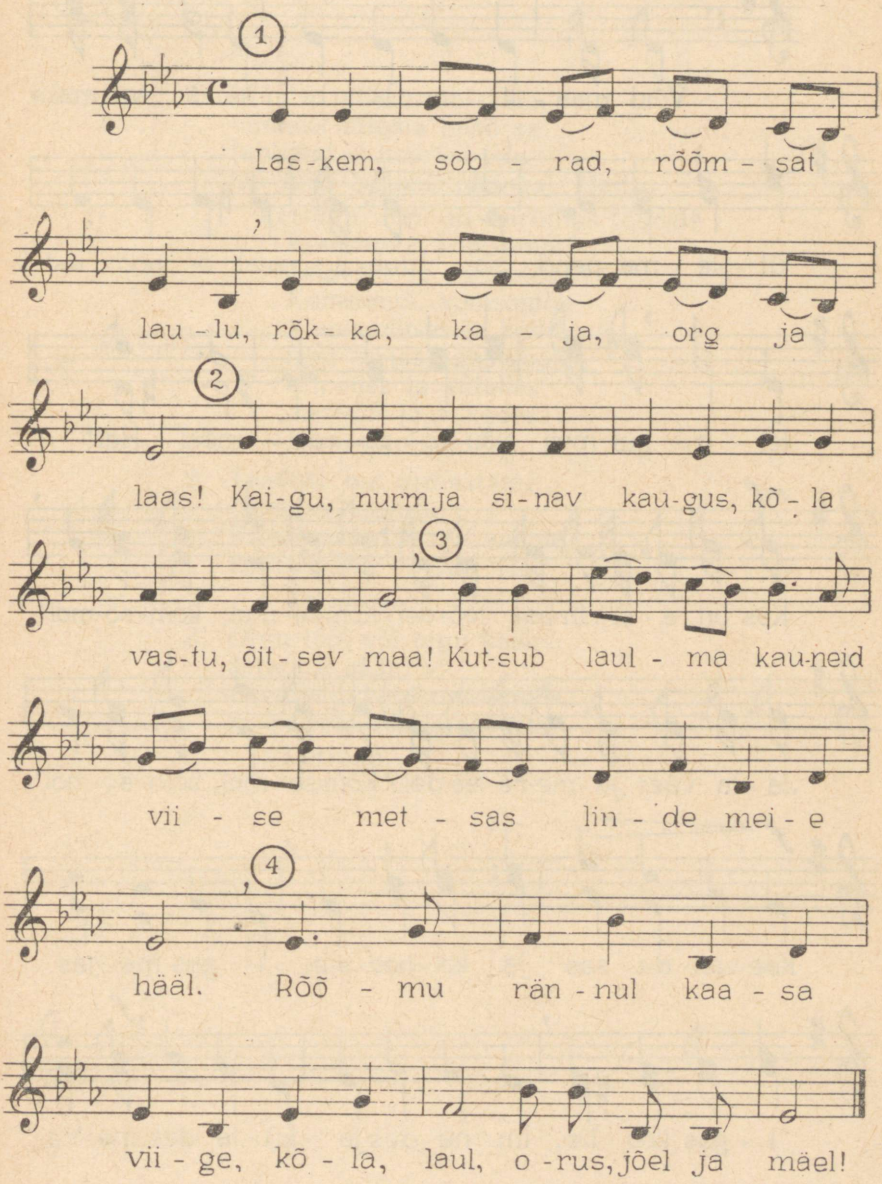

Komsomol

S. Mihhalkov

A. Novikov
1896

Elavalt

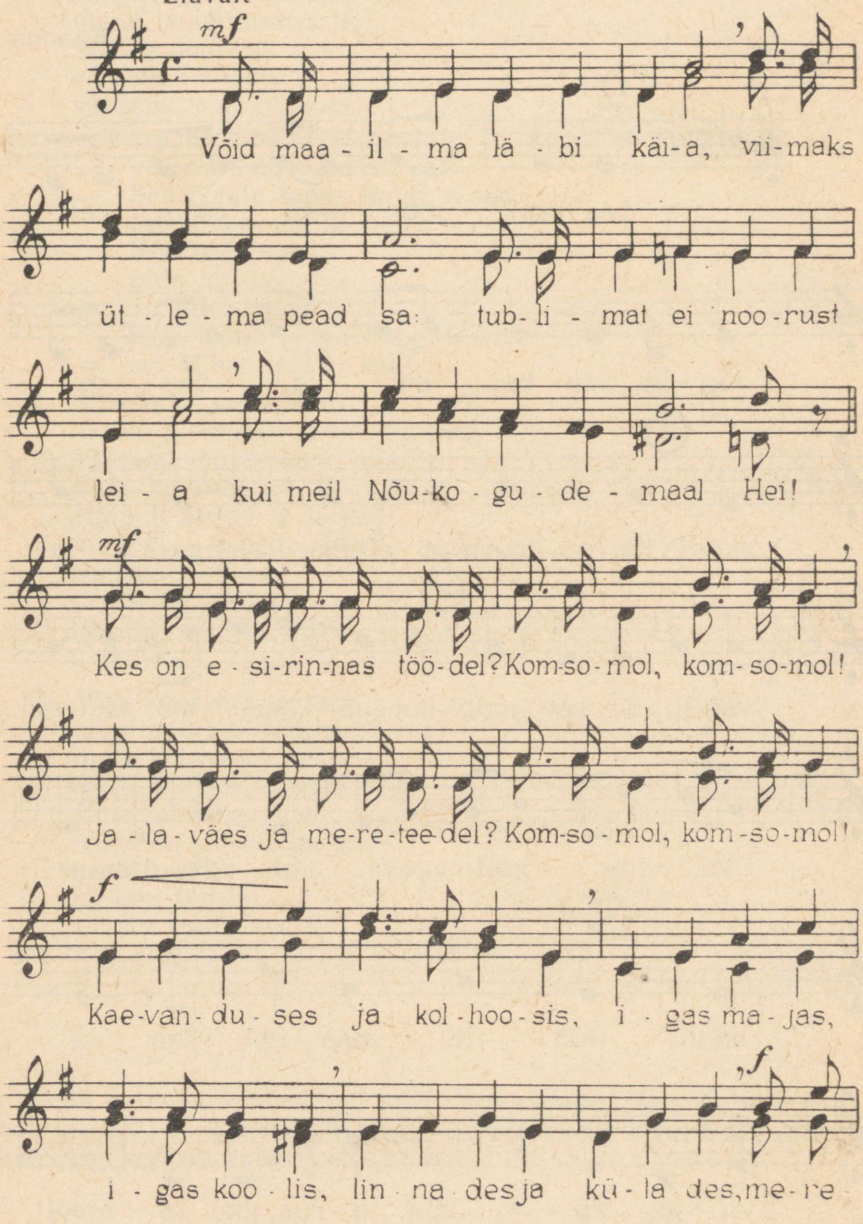

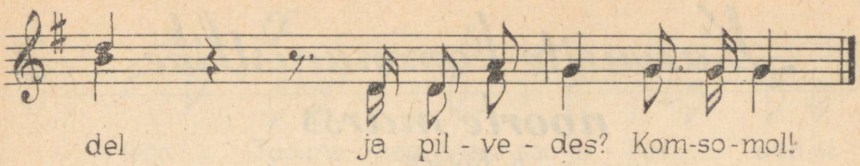

1. Võid maailma läbi käia,
viimaks ütlema pead sa:
tublimat ei noorust leia
kui meil Nõukogudemaal. Hei!

Refrään: Kes on esirinnas töödel?
Komsomol, komsomol!
Jalaväes ja mereteedel?
Komsomol, komsomol!
Kaevanduses ja kolhoosis,
igas majas, igas koolis,
linnades ja külades,
meredel ja pilvedes?
Komsomol!

2. Teadusi me armastame,
ei me iial noruta.
Raamatutest teada saame,
kuidas õnne rajada. Hei!

Refrään.

3. Olgu tööl või olgu koolis,
asjata ei räägita:
«Nendele, kes komsomolis,
miski pole võimata!» Hei!

Refrään.

Kaevurite-kommunistlike noorte marss

K. Korsen

L. Tauts
1914

Marši tempos

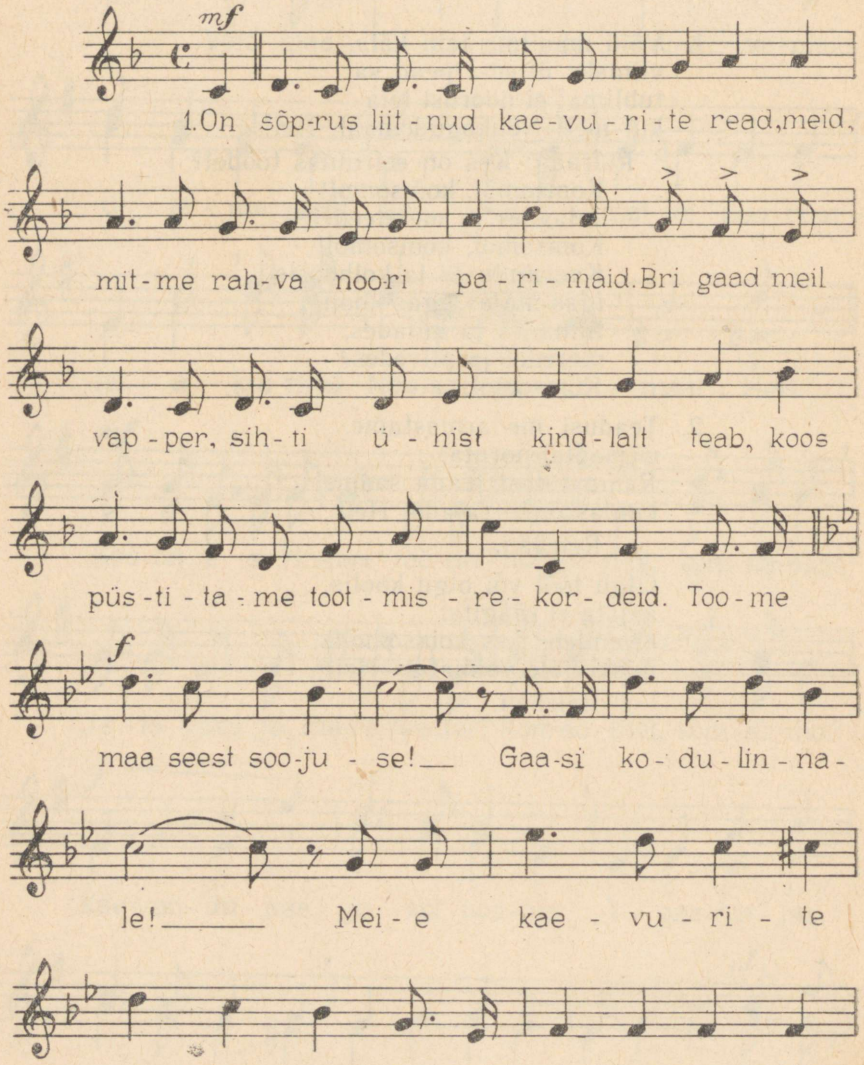

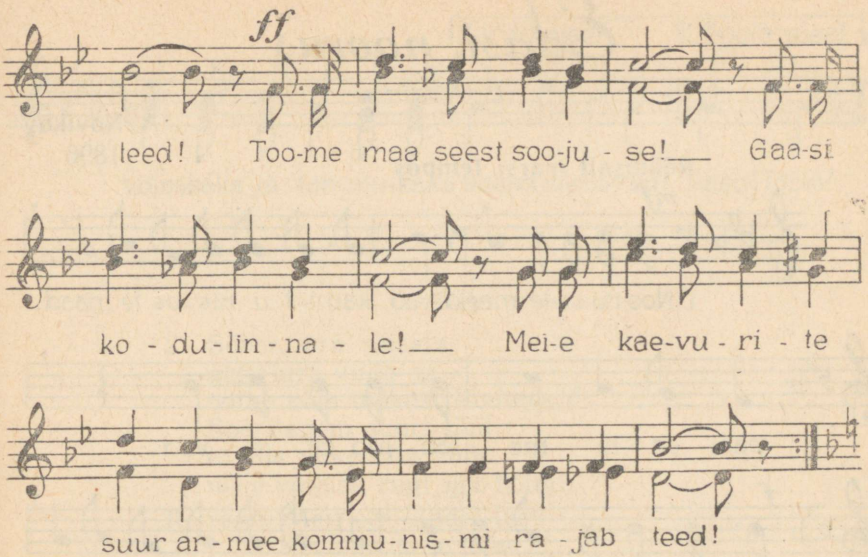

1. On sõprus liitnud kaevurite read,
meid, mitme rahva noori parimaid.
Brigaad meil vapper, sihti ühist kindlat teab,
koos püstitame tootmisrekordeid.

   Refrään: :,:Toome maa seest soojuse!
   Gaasi kodulinnale!
   Meie kaevurite suur armee
   kommunismi rajab teed! :,:

2. Las jõudsalt keerleb puuritera käes,
minöör, sa uusi kihte lõhesta!
Las transportöör meil täielt käia iga päev,
rong, jõudu tehastele sõiduta!

   Refrään.

3. On rahva õnneks, rõõmuks meie töö,
mis helget tulevikku ehitab;
me kirka hoop — see rahu vaenlast võimsalt lööb
ja sõjasüütajad ta purustab.

   Refrään.

Edasi, noorus

L. Ošanin

A. Novikov
1896

Rõõmsalt marsi tempos

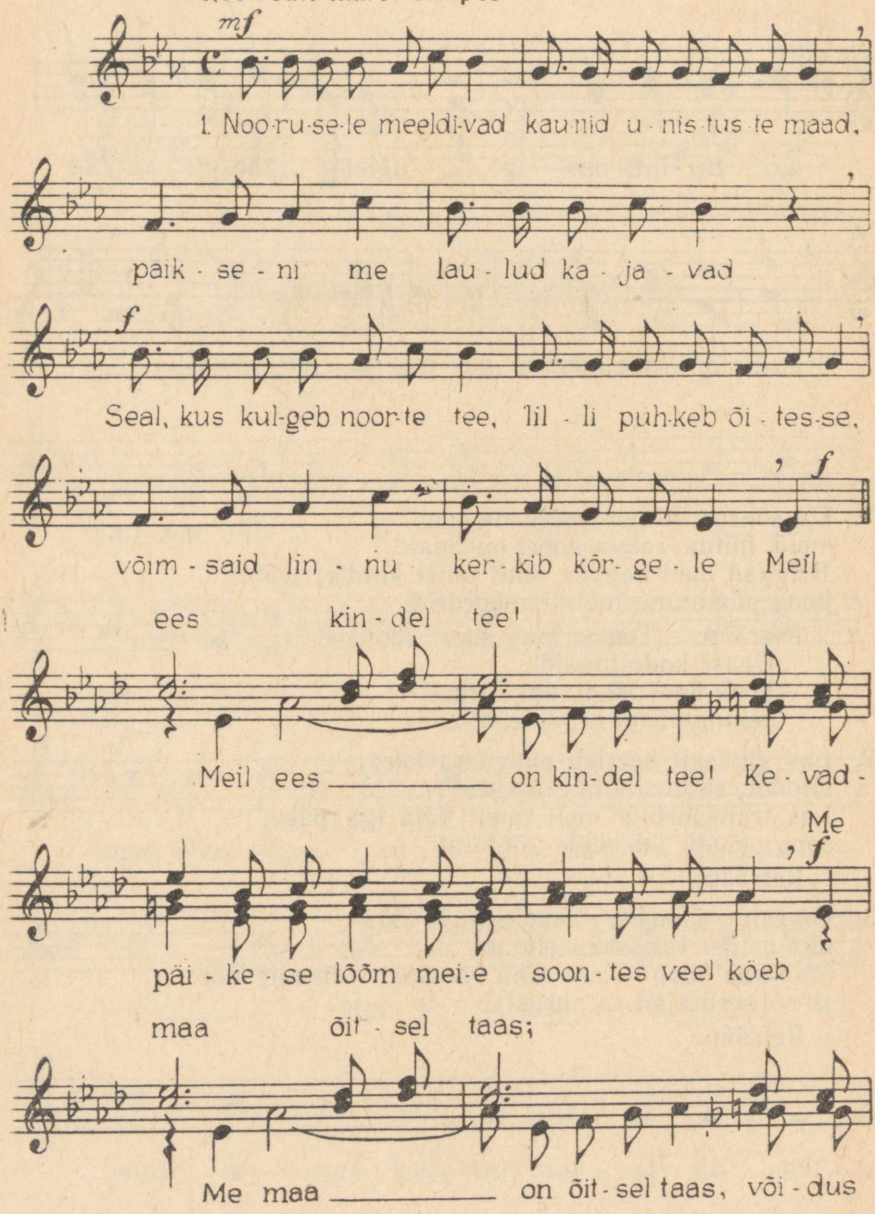

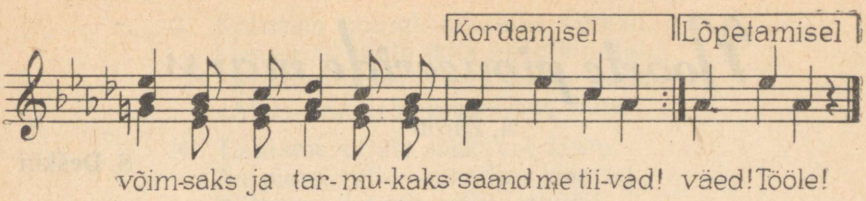

2. Sõber, ära seisata,
aega ära viida sa —
ootab käte töökust Kodumaa!
Sooritagem suuri töid,
et siis uhke olla võib
meie võimsa riigi iga hõim!

Refrään: Meil ees kindel tee!
Kevadpäikese lõõm
meie soontes veel köeb.
Las näeb iga päev,
kuidas kaunimalt õitsele läeb
me kodu!

3. Ei meid raskus heiduta,
ei me vaeva karda ka,
meie jõud teeb uhkeks Kodumaa!
Kuigi vahel julgus kaob,
pea ehk veidi norgu vaob,
noorus siiski hoiab oma au!

Refrään: Meil ees kindel tee!
Kevadpäikese lõõm
meie soontes veel köeb!
Me hüüd ja me püüd:
Sulle ustavalt järgneda nüüd,
me rahvas!

4. Sõprus liitnud meie read,
sihti igaüks meist teab,
nii meid edu kindel ootab pea!
Noorusele meeldivad
kaunid unistuste maad,
päikseni me laulud kajavad!

Refrään: Meil ees kindel tee!
Kevadpäikese lõõm
meie soontes veel köeb!
Kui järg meie käes,
valmis võitluseks, tööks on me väed!
Tööle!

Noorte pioneeride marss

A. Žarov

S. Deškin

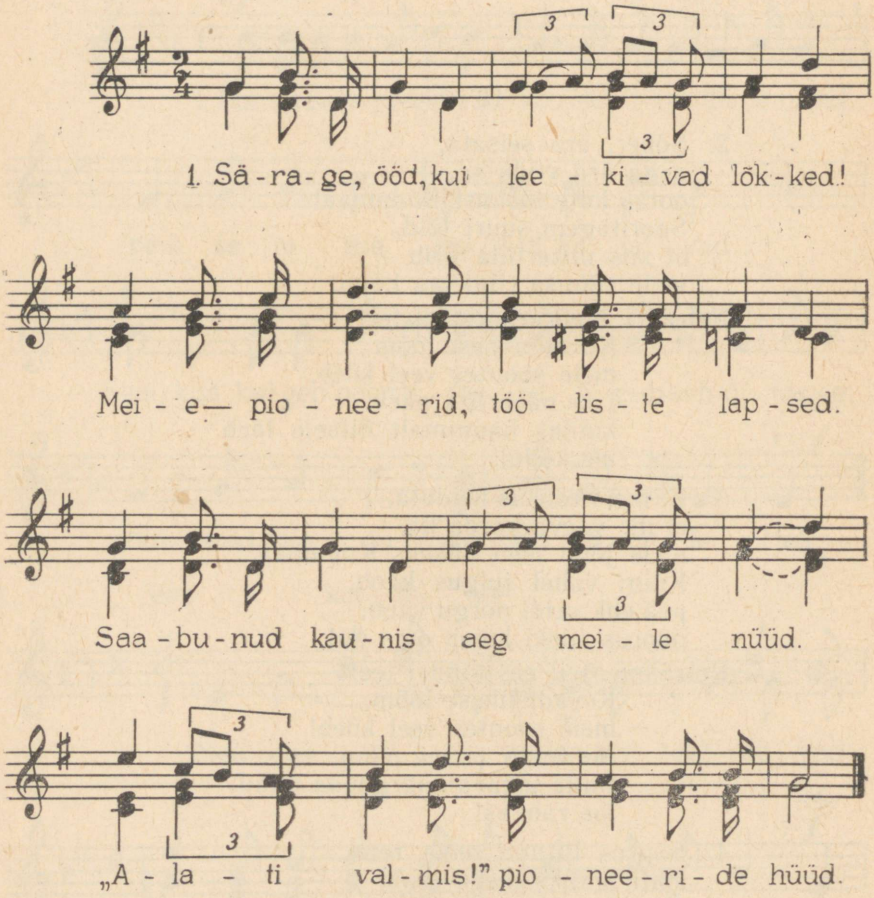

1. Särage, ööd, kui leekivad lõkked!
   Meie — pioneerid, tööliste lapsed.
   Saabunud kaunis aeg meile nüüd.
   «Alati valmis!» pioneeridé hüüd.
2. Koondudes kindlalt ühiseks rindeks,
   oleme valmis võitluseks, töödeks.
   Kõlamas julgelt võitlusehüüd,
   eeskujuks olla pioneeride püüd.

3. Kõlamas laulud, säramas silmad,
komsomol juhib ikka meid kindlalt.
Saabunud kaunis aeg meile nüüd.
«Alati valmis!» pioneeride hüüd.

4. Laulame uljalt rõkkavat laulu.
Au pioneerel — maailma noortel.
Kõlamas julgelt võitlusehüüd,
eeskujuks olla pioneeride püüd.

5. Punased lipud heiskame meie,
tööliste lapsed, järgnege meile!
Saabunud kaunis aeg meile nüüd.
«Alati valmis!» pioneeride hüüd.

Rõõmus tuul

V. Lebedev-Kumatš

I. Dunajevski
1900 — 1955

Marsi tempos.

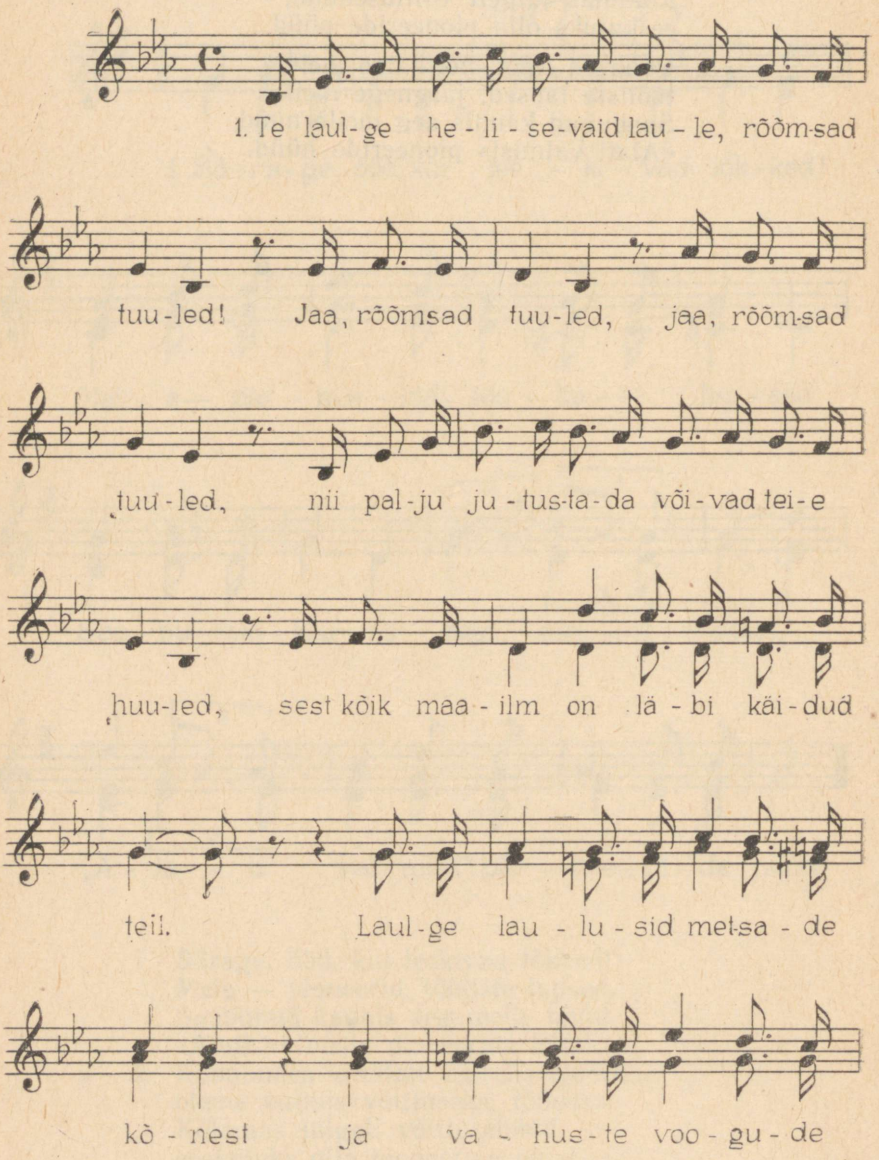

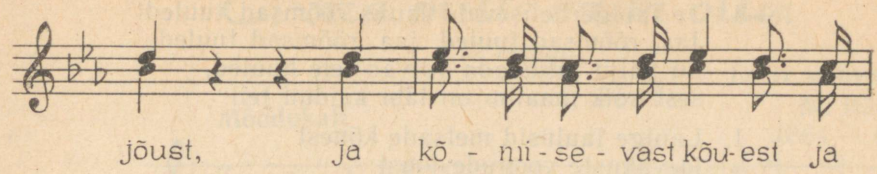
jõust, ja kõ - nii - se - vast kõu - est ja

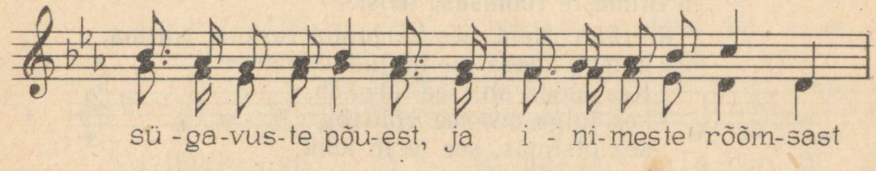
sü - ga - vus - te põu - est, ja i - ni - meste rõõm - sast

Refrään

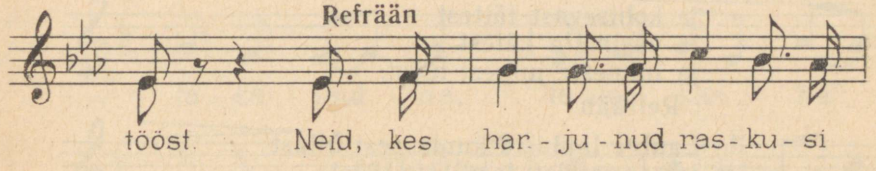
tööst. Neid, kes har - ju - nud ras - ku - si

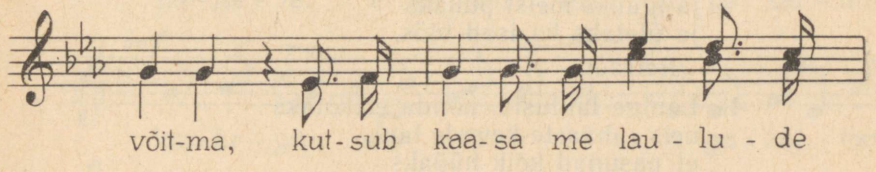
võit - ma, kut - sub kaa - sa me lau - lu - de

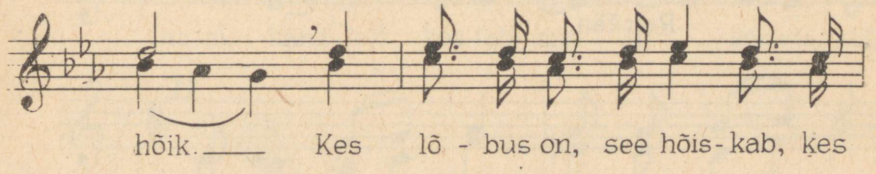
hõik. Kes lõ - bus on, see hõis - kab, kes

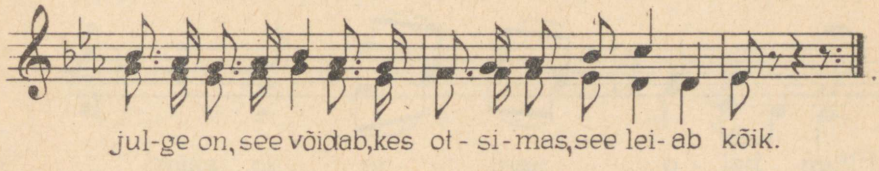
jul - ge on, see võidab, kes ot - si - mas, see lei - ab kõik.

1.—4. Te laulge helisevaid laule, rõõmsad tuuled!
Jaa, rõõmsad tuuled, jaa, rõõmsad tuuled,
nii palju jutustada võivad teie huuled,
sest kõik maailm on läbi käidud teil.

1. Laulge laulusid metsade kõnest
ja vahuste voogude jõust
ja kõmisevast kõuest
ja sügavuste põuest
ja inimeste rõõmsast tööst.

Refrään: Neid, kes harjunud raskusi võitma,
kutsub kaasa me laulude hõik.
Kes lõbus on, see hõiskab,
kes julge on, see võidab,
kes otsimas, see leiab kõik.

2. Laulge lugusid Arktika jäädest
ja lõunamaa õitsevast ööst
ja kohisevast lättest
ja väsimata kätest
ja inimeste julgest tööst.

Refrään.

3. Laulge laulusid kuulsusest üllast
ja sangareist, teadlaste tööst,
et südamed meil süttiks
ja igaüks meist püüaks
ja ületaks ka isad töös.

Refrään.

4. Laulge laulusid, nõnda et kõlaks
neis rahvaste kevade laul,
et pasunad kõik hüüaks,
et huuled kaasa laulaks
ja rõõmsalt jalad astuks teel.

Refrään.

Ei saa mitte vaiki olla

A. Haava

Eesti rahvaviis
M. Härma
1864 — 1941

Mõõdukalt

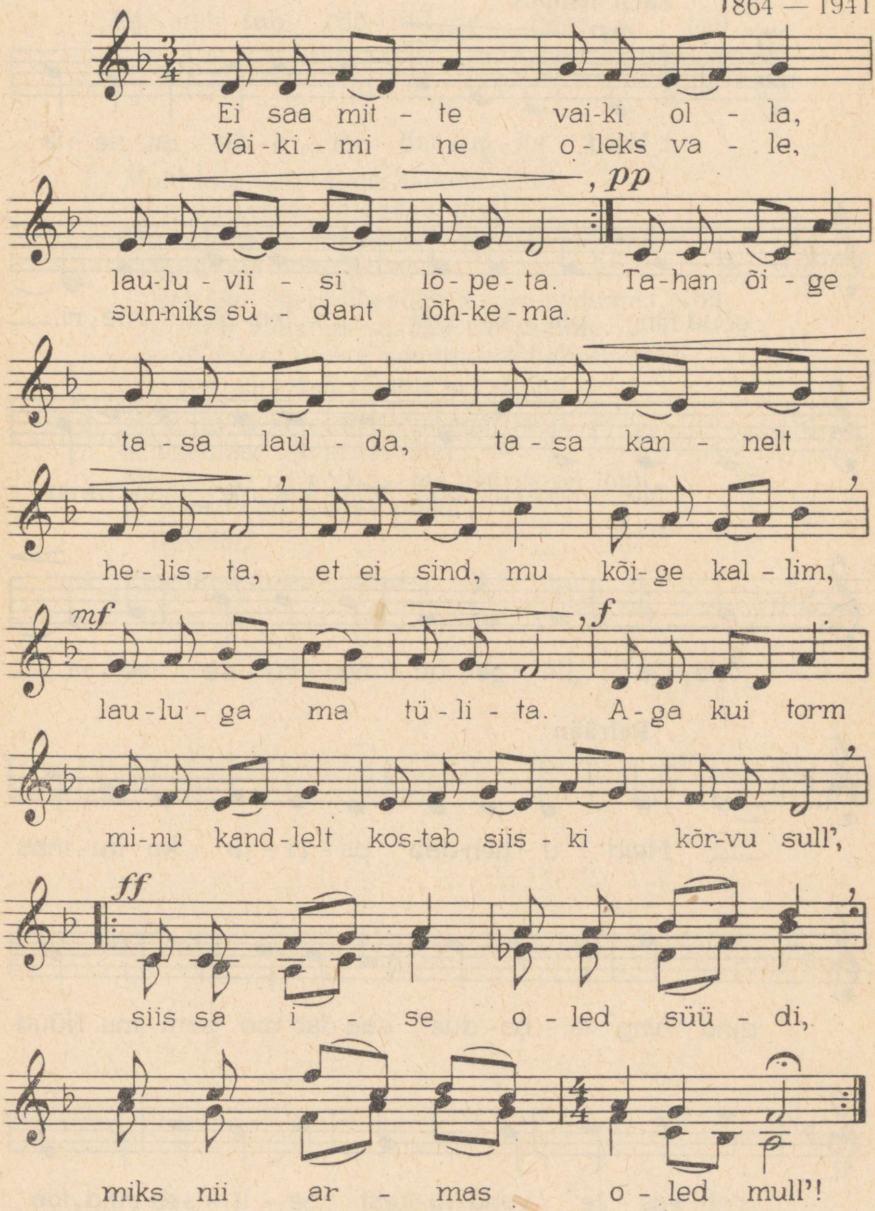

Nooruse laul.

J. Sütiste

V. Reiman
1906

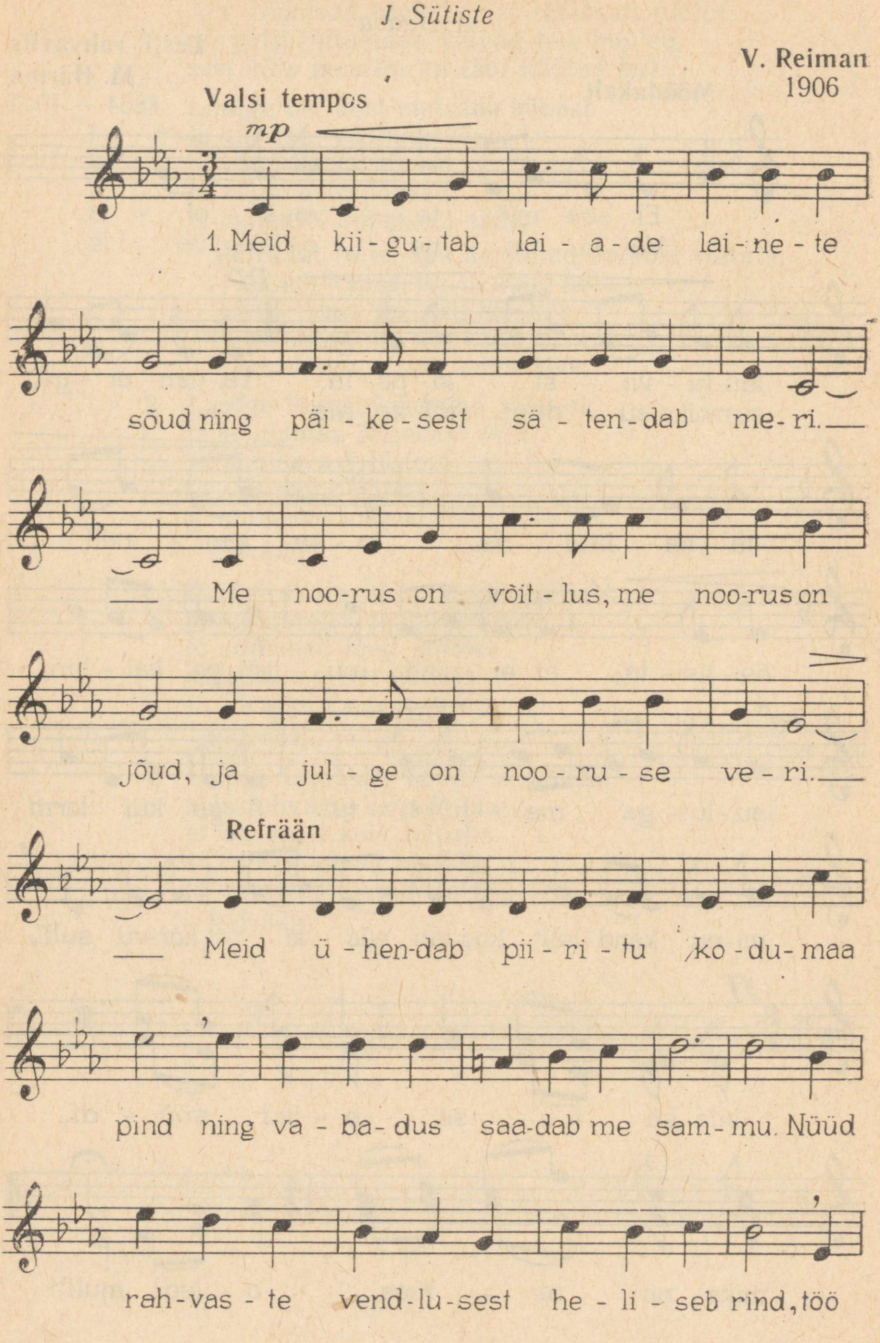

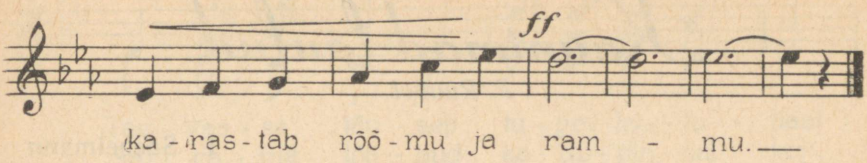

1. Meid kiigutab laiade lainete sõud
ning päikesest sätendab meri.
Me noorus on võitlus, me noorus on jõud
ja julge on nooruse veri.

   Refrään: Meid ühendab piiritu kodumaa pind
   ning vabadus saadab me sammu.
   Nüüd rahvaste vendlusest heliseb rind,
   töö karastab rõõmu ja rammu.

2. Me liitu ei kõiguta torm ega põud,
ei vaenlase ähvardav äike.
Me noorus on võitlus, me noorus on jõud
ja noorus on õhetav päike.

   Refrään.

3. Kordub esimene salm.

Kaunimad laulud

P. Ruubel

F. Saebelmann
1851 — 1911

Vaimustusega

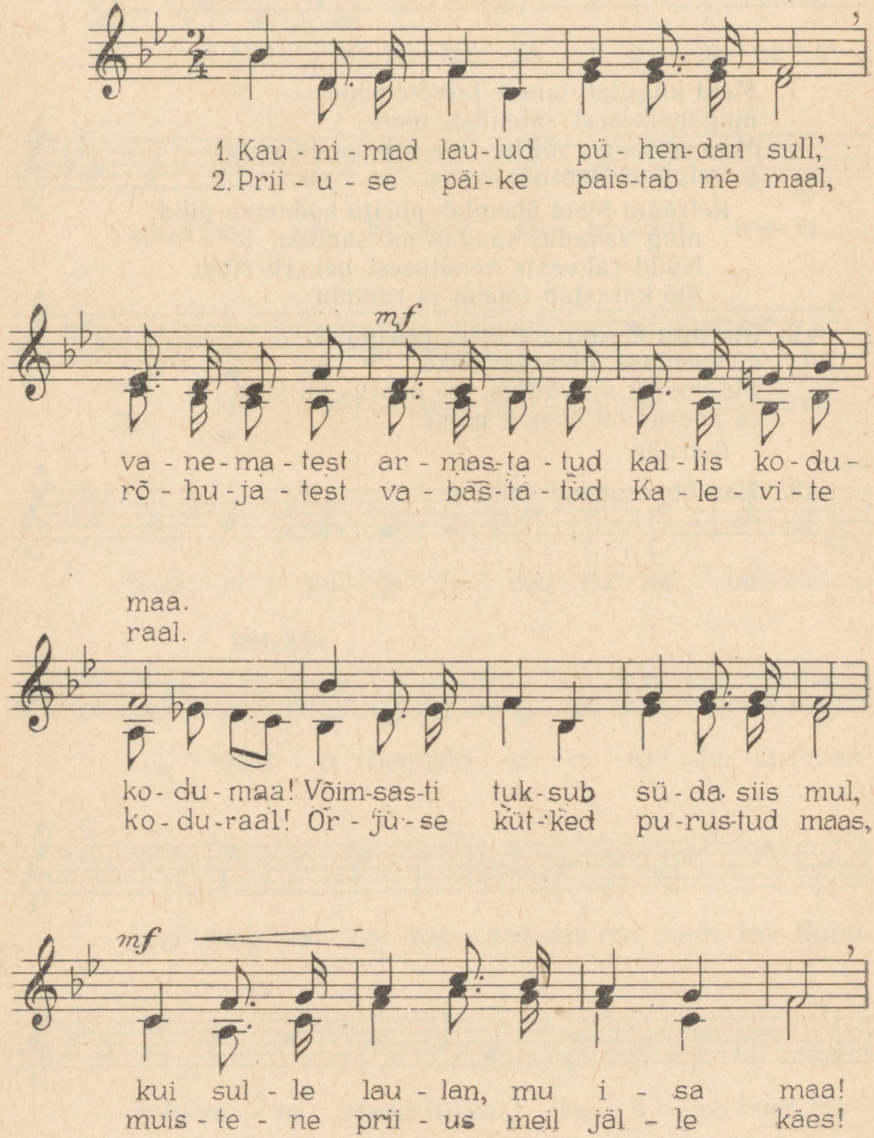

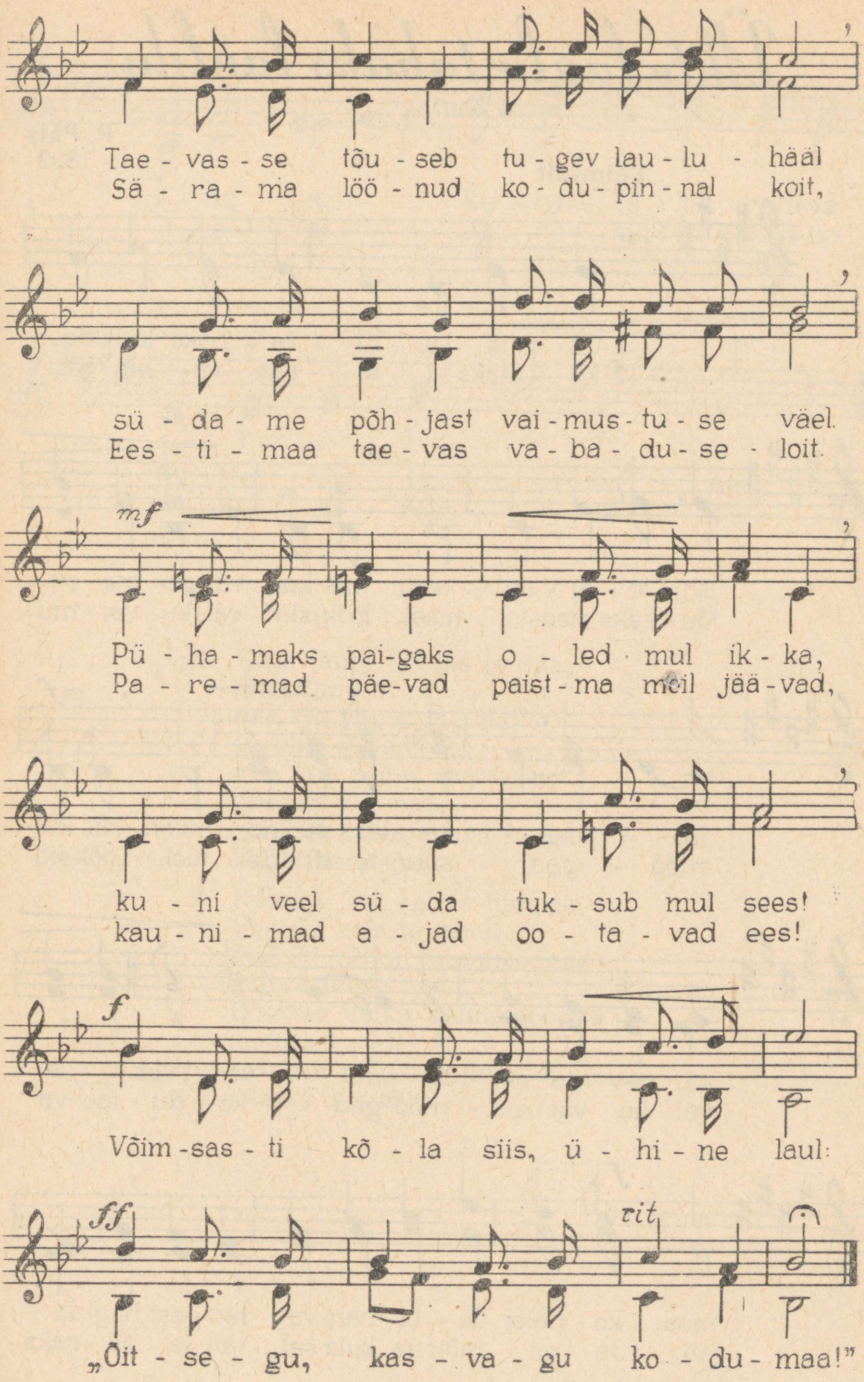
Tae - vas - se tõu - seb tu - gev lau - lu - hääl
Sä - ra - ma löö - nud ko - du - pin - nal koit,
sü - da - me põh - jast vai - mus - tu - se väel
Ees - ti - maa tae - vas va - ba - du - se - loit.
mf
Pü - ha - maks pai-gaks o - led mul ik - ka,
Pa - re - mad päe-vad paist - ma meil jää - vad,
ku - ni veel sü - da tuk - sub mul sees!
kau - ni - mad e - jad oo - ta - vad ees!
f
Võim - sas - ti kõ - la siis, ü - hi - ne laul:
ff
rit
„Õit - se - gu, kas - va - gu ko - du - maa!"

Ühte laulu tahaks laulda

G. Suits

R. Päts
1899

Võimsalt

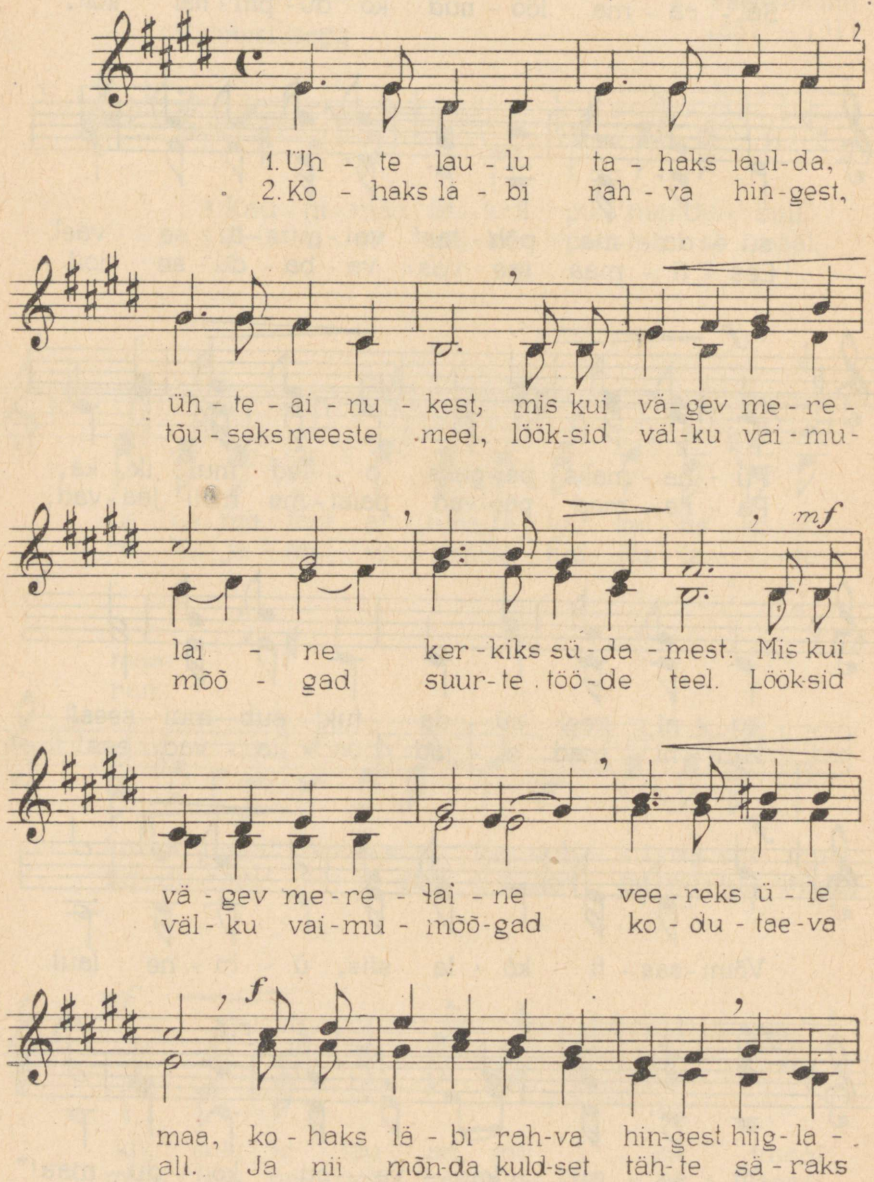

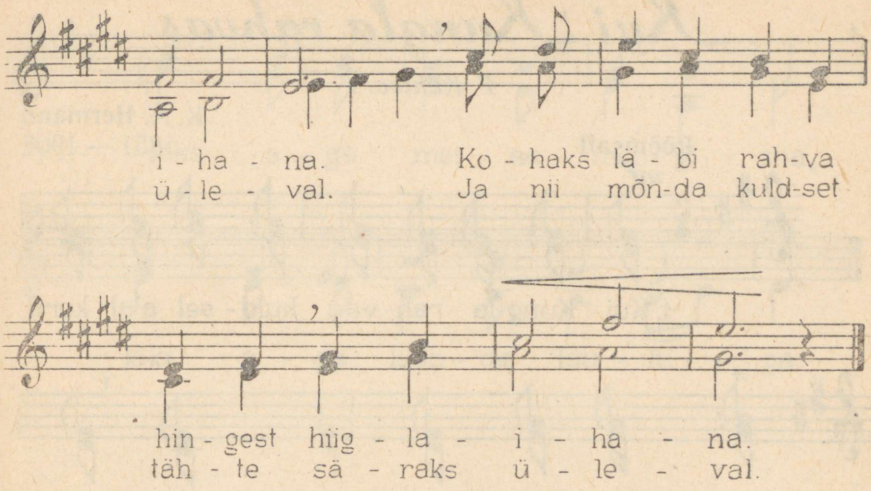

1. Ühte laulu tahaks laulda,
ühteainukest,
mis kui vägev merelaine
kerkiks südamest.
Mis kui vägev merelaine
veereks üle maa,
:,:kohaks läbi rahva hingest
hiiglaihana.:,:

2. Kohaks läbi rahva hingest,
tõuseks meeste meel,
lööksid välku vaimumõõgad
suurte tööde teel.
Lööksid välku vaimumõõgad
kodutaeva all.
:,:Ja nii mõnda kuldset tähte
säraks üleval.:,:

Kui Kungla rahvas

F. Kuhlbars

K. A. Hermann
1851 — 1908

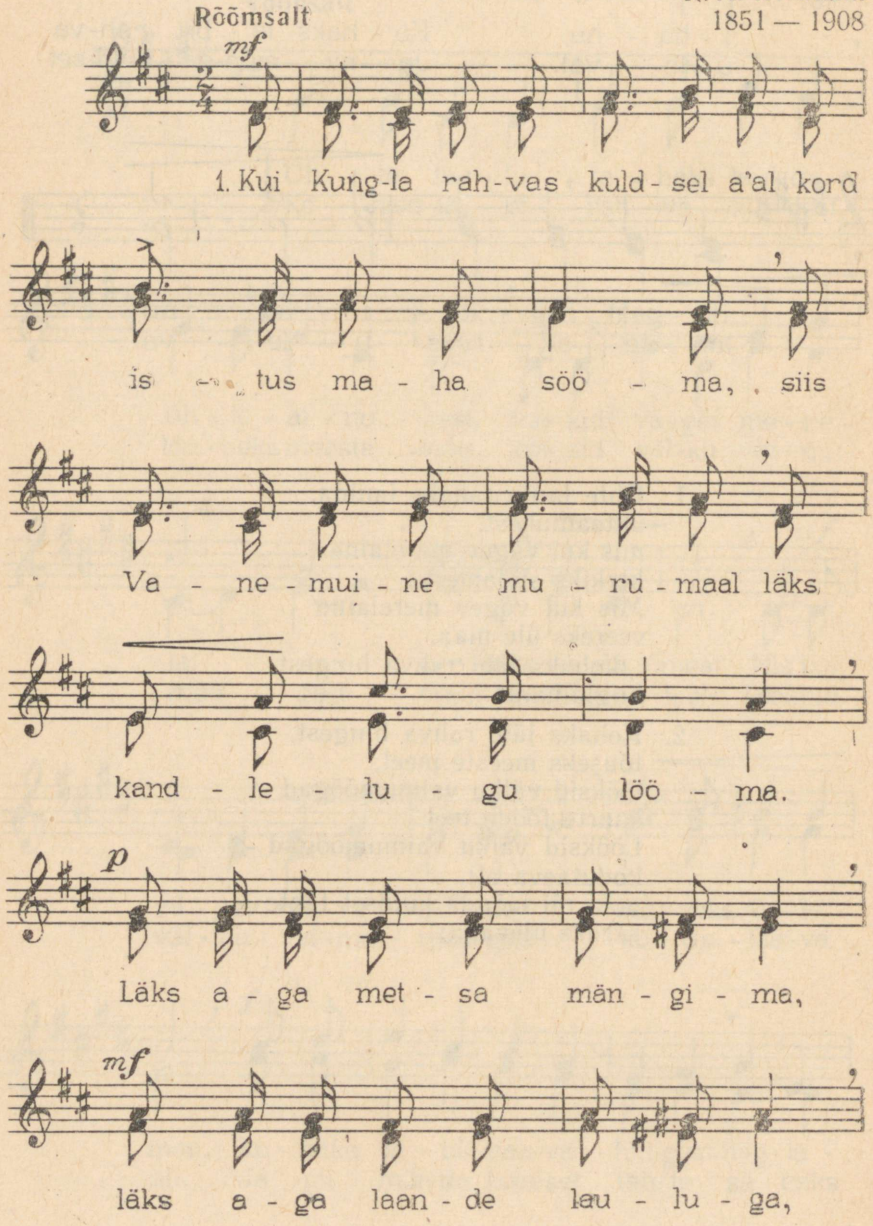

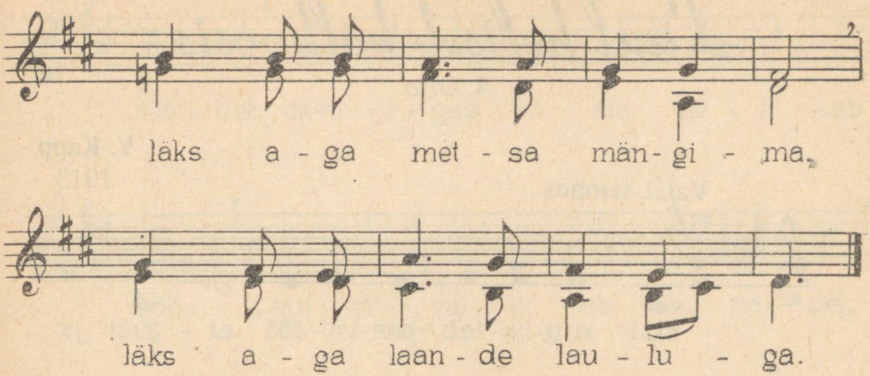

1. Kui Kungla rahvas kuldsel a'al
kord istus maha sööma,
siis Vanemuine murumaal
läks kandlelugu lööma.
Läks aga metsa mängima,
läks aga laande lauluga,
läks aga metsa mängima,
läks aga laande lauluga.

2. Säält saivad lind ja lehepuu
ja loomad laululugu;
siis laulis mets ja meresuu
ja eesti rahva sugu.
Läks aga metsa . . .

3. Siis kõlas kaunilt lauluviis
ja pärjad pandi pähe,
ja murueide tütreid siis
sai eesti rahvas näha.
Läks aga metsa . . .

4. Ma laulan mättal mäe peal
ja õhtul hilja õues,
ja Vanemuise kandle hääl —
see põksub minu põues.
Läks aga metsa . . .

TRÜ Raamatukogu

Laul heliseb kolhoosis

A. Otto

V. Kapp
1913

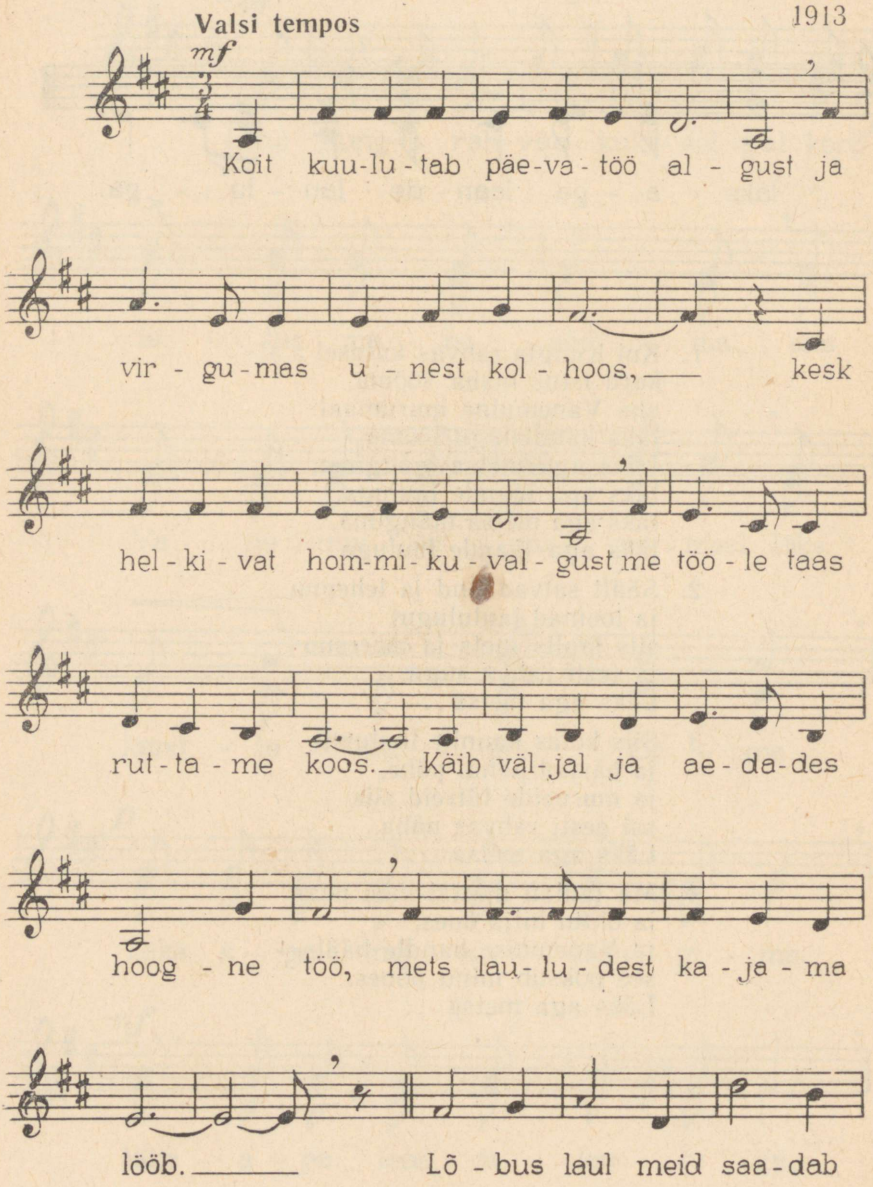

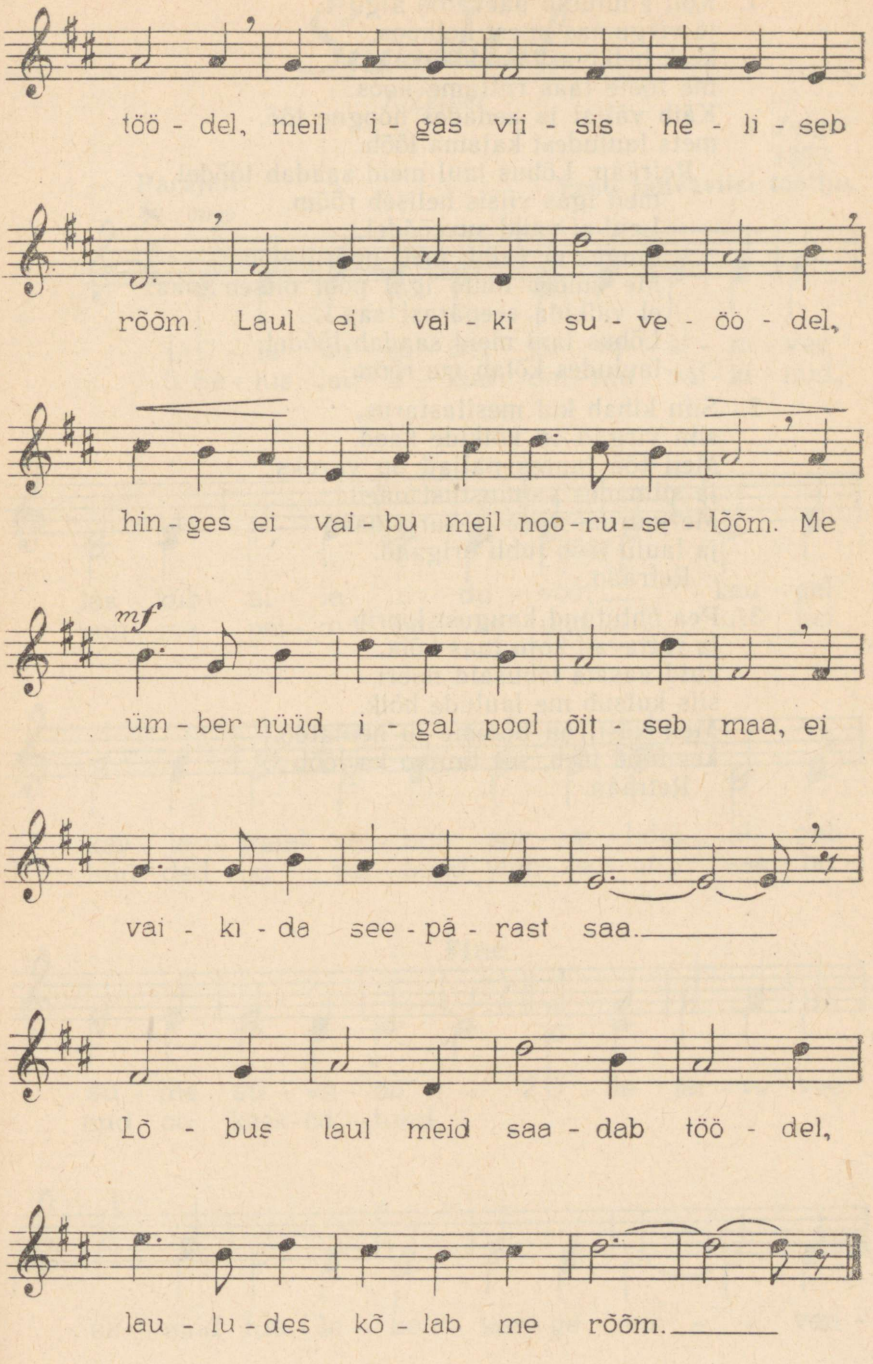
töö - del, meil i - gas vii - sis he - li - seb
rõõm. Laul ei vai - ki su - ve - öö - del,
hin - ges ei vai - bu meil noo - ru - se - lõõm. Me
mf
üm - ber nüüd i - gal pool õit - seb maa, ei
vai - ki - da see - pä - rast saa.
Lõ - bus laul meid saa - dab töö - del,
lau - lu - des kõ - lab me rõõm.

1. Koit kuulutab päevatöö algust
ja virgumas unest kolhoos,
kesk helkivat hommikuvalgust
me tööle taas ruttame koos.
Käib väljal ja aedades hoogne töö,
mets lauludest kajama lööb.
Refrään: Lõbus laul meid saadab töödel,
meil igas viisis heliseb rõõm.
Laul ei vaiki suveöödel,
hinges ei vaibu meil nooruselõõm.
Me ümber nüüd igal pool õitseb maa,
ei vaikida seepärast saa . . .
Lõbus laul meid saadab töödel,
lauludes kõlab me rõõm.

2. Siin kihab kui mesilastarus,
siin virgad on kõikide käed.
Meil töö juures naljad on varuks
ja silmades vaimustust näed.
Me juurime võsa ja karjamaad
ja laulu lööb tubli brigaad.
Refrään.

3. Pea õhtutund kaugusi loorib
ja ruttavad koju taas kõik,
kuid aasale lõbusaid noori
siis kutsub me laulude hõik.
Meil käsil on homme ju heinatöö,
kes tööd teeb, see tantsu ka lööb . . .
Refrään.

Suveõhtul

J. Zeiger

J. Zeiger
1897
Eesti rahvaviisi töötlus

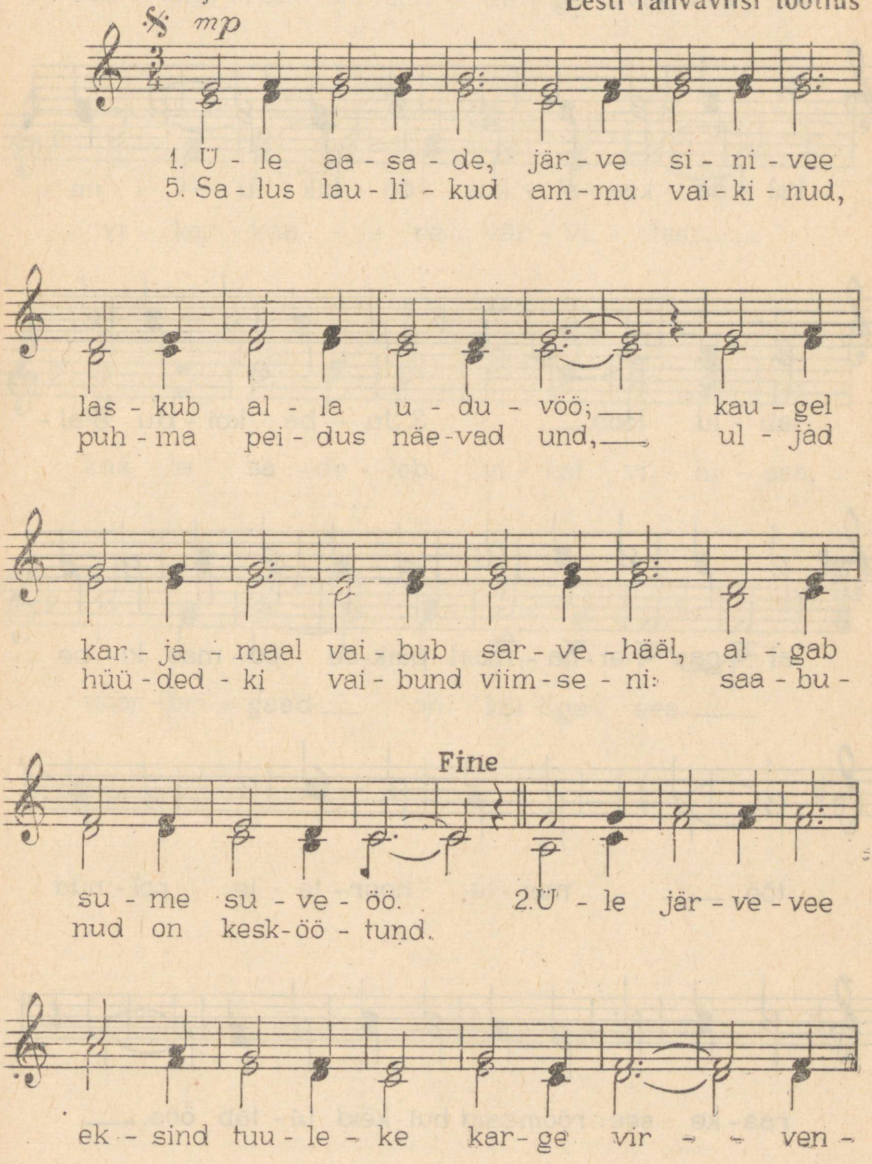

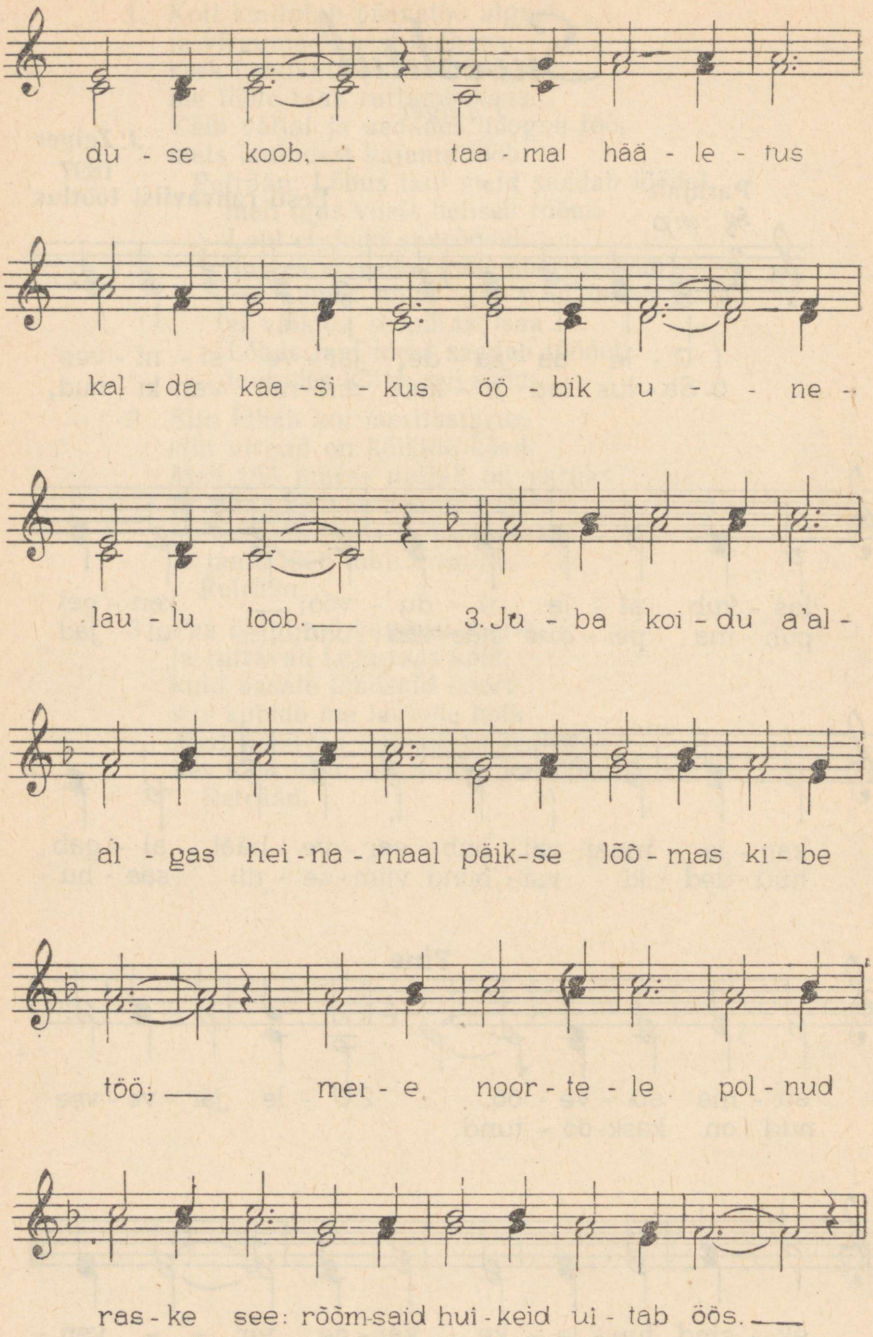
du - se koob. taa - mal hää - le - tus
kal - da kaa - si - kus öö - bik u - - ne -
lau - lu loob. 3. Ju - ba koi - du a'al -
al - gas hei - na - maal päik - se lõõ - mas ki - be
töö; mei - e noor - te - le pol - nud
ras - ke see: rõõm-said hui - keid ui - tab öös.

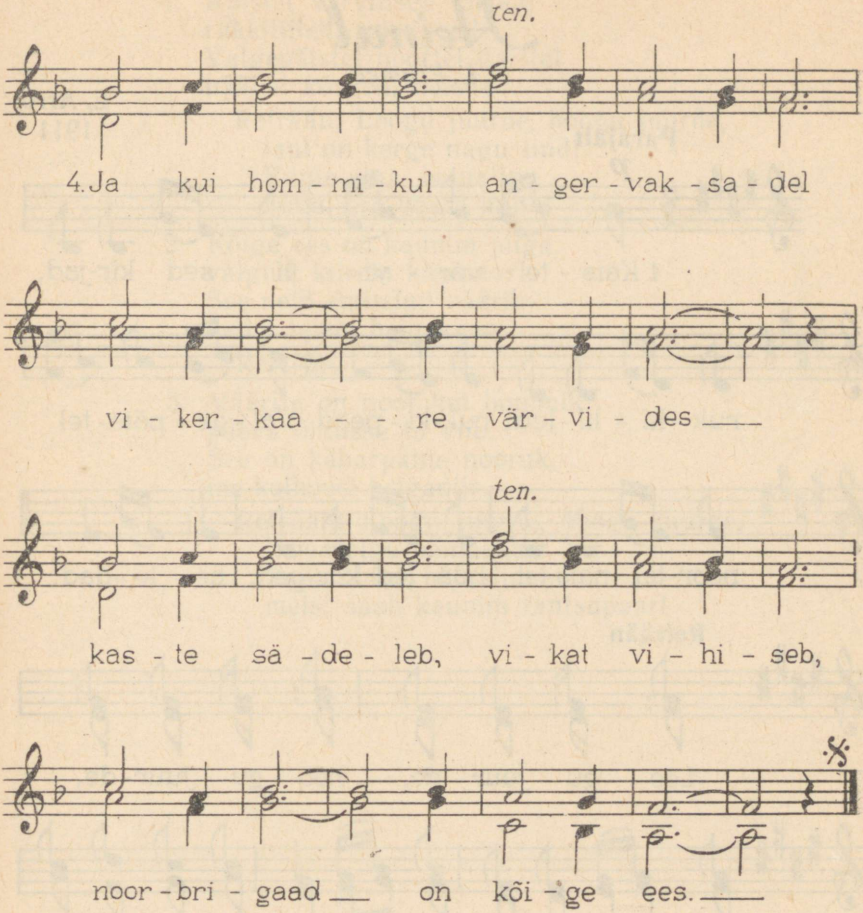
ten.
4. Ja kui hom - mi - kul an - ger - vak - sa - del
vi - ker - kaa - - re vär - vi - des
ten.
kas - te sä - de - leb, vi - kat vi - hi - seb,
noor - bri - gaad on kõi - ge ees.

Heinal

L. Promet

E. Arro
1911

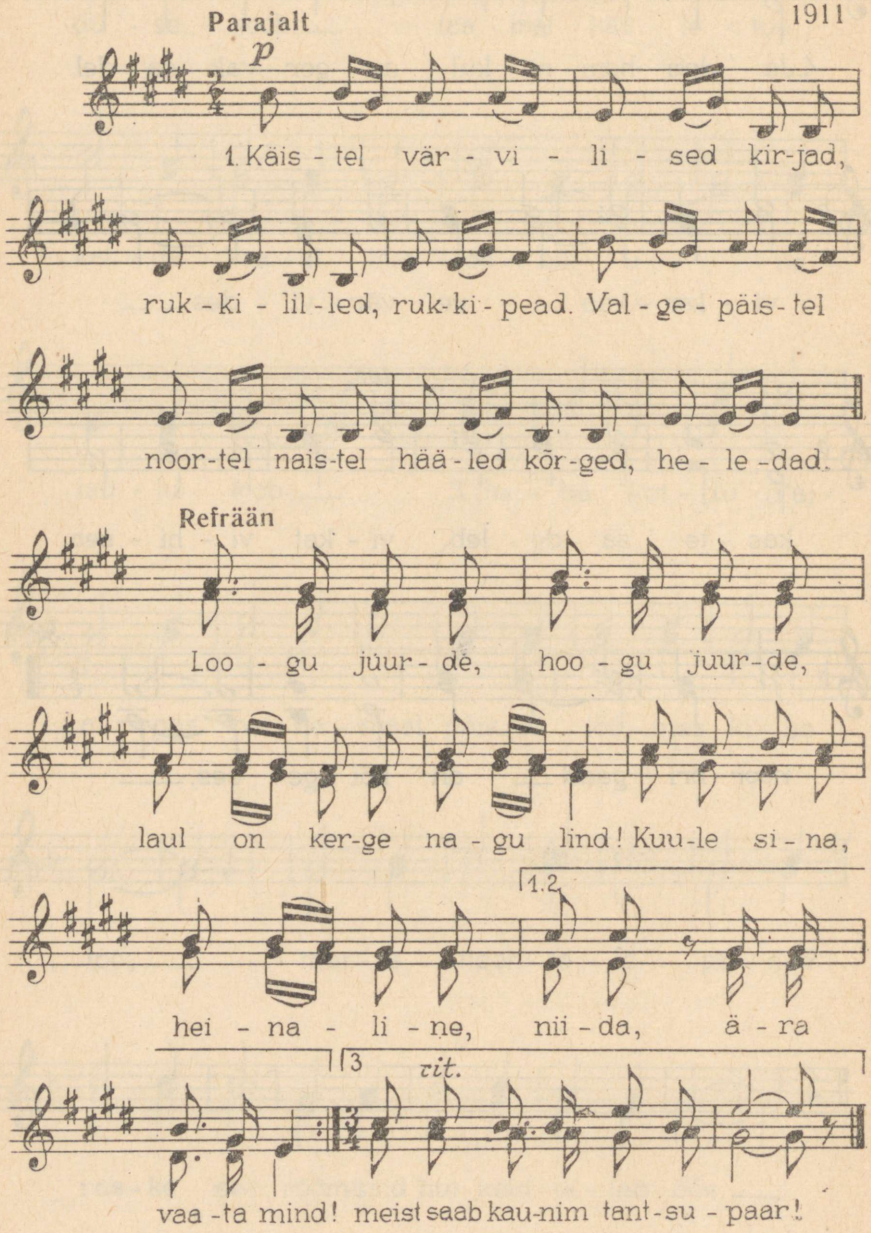

1. Käistel värvilised kirjad,
rukkililled, rukkipead.
Valgepäistel noortel naistel
hääled kõrged, heledad.

Refrään: Loogu juurde, hoogu juurde,
laul on kerge nagu lind!
Kuule sina, heinaline,
niida, ära vaata mind!

2. Kõige ees on kaunim piiga,
välgust kiirem kätepaar.
See neid sinisilmi väärib,
kellel laiem heinakaar.

Refrään.

3. Väärija on noor kui hommik,
päeva õhtusse ta viib.
See on käharpäine nooruk,
me kolhoosi brigadiir.

Refrään: Loogu juurde, hoogu juurde,
laiem olgu heinakaar!
Täna õhtul, heinaline,
meist saab kaunim tantsupaar!

Kolhoosi lõikuspidu

K. Korsen

Eesti rahvaviis
A. Pajupuu
1926

Labajala valss

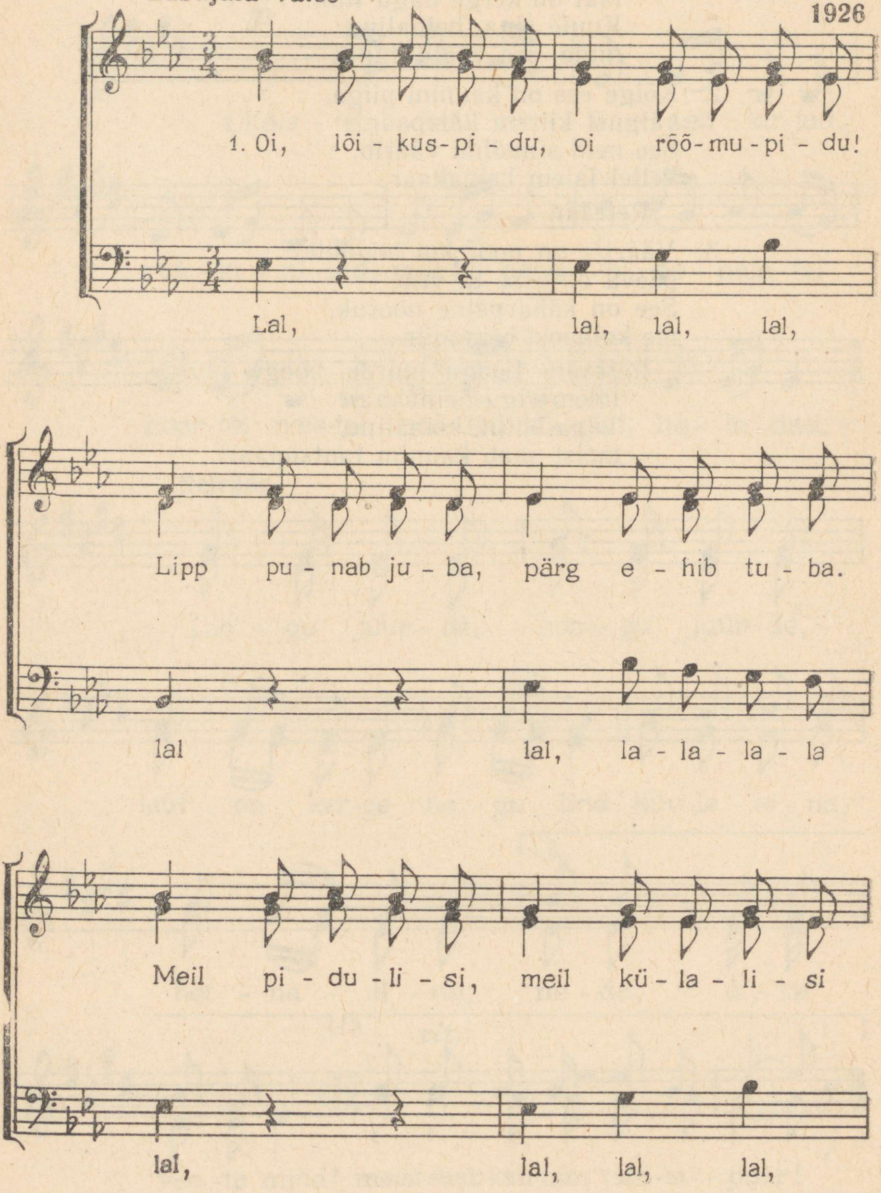

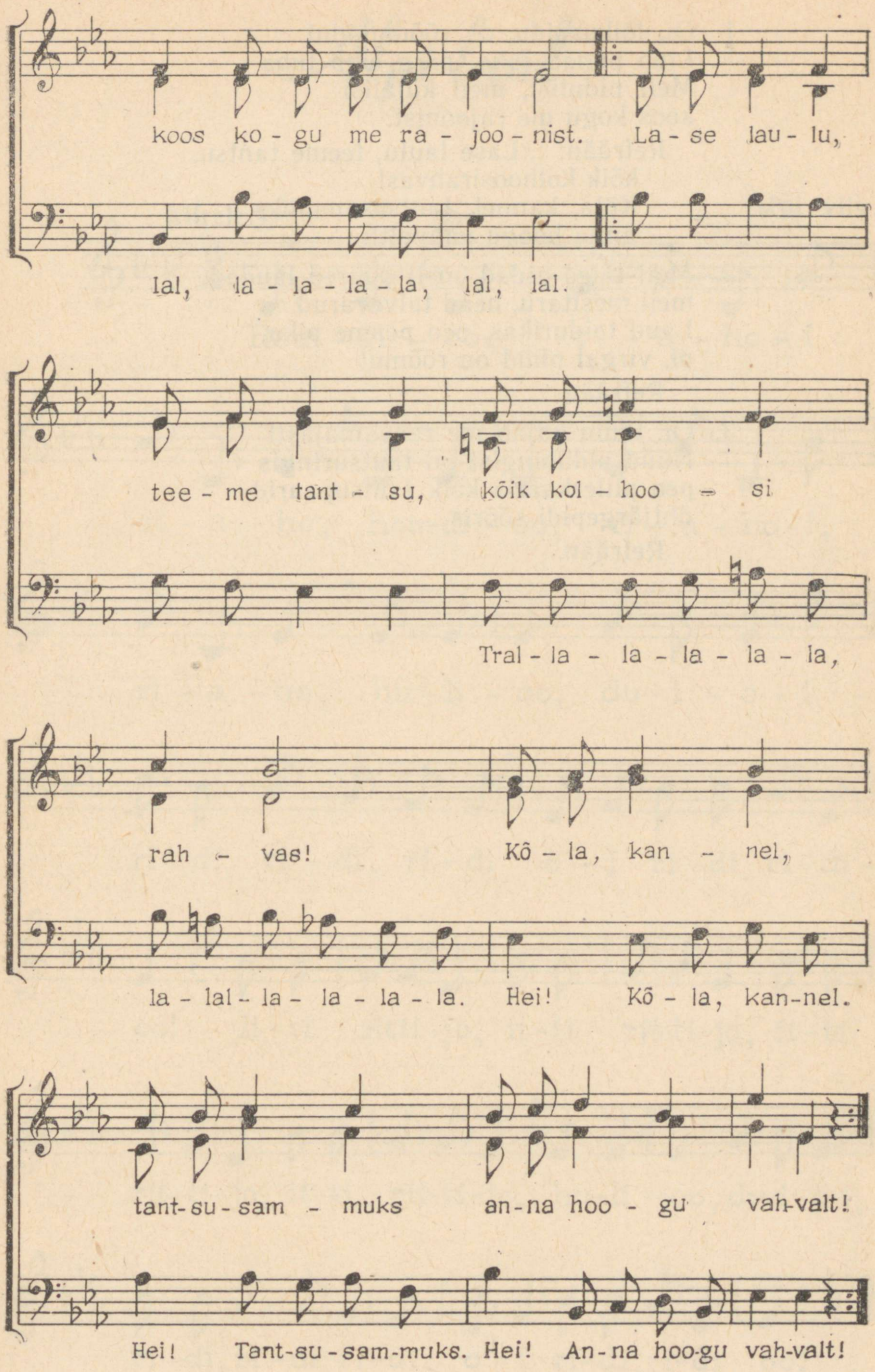
koos ko - gu me ra - joo - nist. La - se lau - lu,
lal, la - la - la - la, lal, lal.
tee - me tant - su, kõik kol - hoo - si
Tral - la - la - la - la - la,
rah - vas! Kõ - la, kan - nel,
la - lal - la - la - la - la. Hei! Kõ - la, kan-nel.
tant-su - sam - muks an-na hoo - gu vah-valt!
Hei! Tant-su - sam-muks. Hei! An-na hoo-gu vah-valt!

1. Oi, lõikuspidu, oi, rõõmupidu!
Lipp punab juba, pärg ehib tuba.
Meil pidulisi, meil külalisi
koos kogu me rajoonist.

Refrään: :,:Lase laulu, teeme tantsu,
kõik kolhoosirahvas!
Kõla, kannel, tantsusammuks
anna hoogu vahvalt!:,:

2. Meil täied aidad, meil suured laudad,
meil mesitaru, head talvevarud.
Laud toidurikas, peo peame pika,
oi, virgal nüüd on rõõmu!

Refrään.

3. Oi, laulu kajab me rahvamajast!
Nüüd pidupingist on tantsuringis
peo pillerkaaris kõik tantsupaarid
ühtjärgepidi sõõris.

Refrään.

Alpi laul

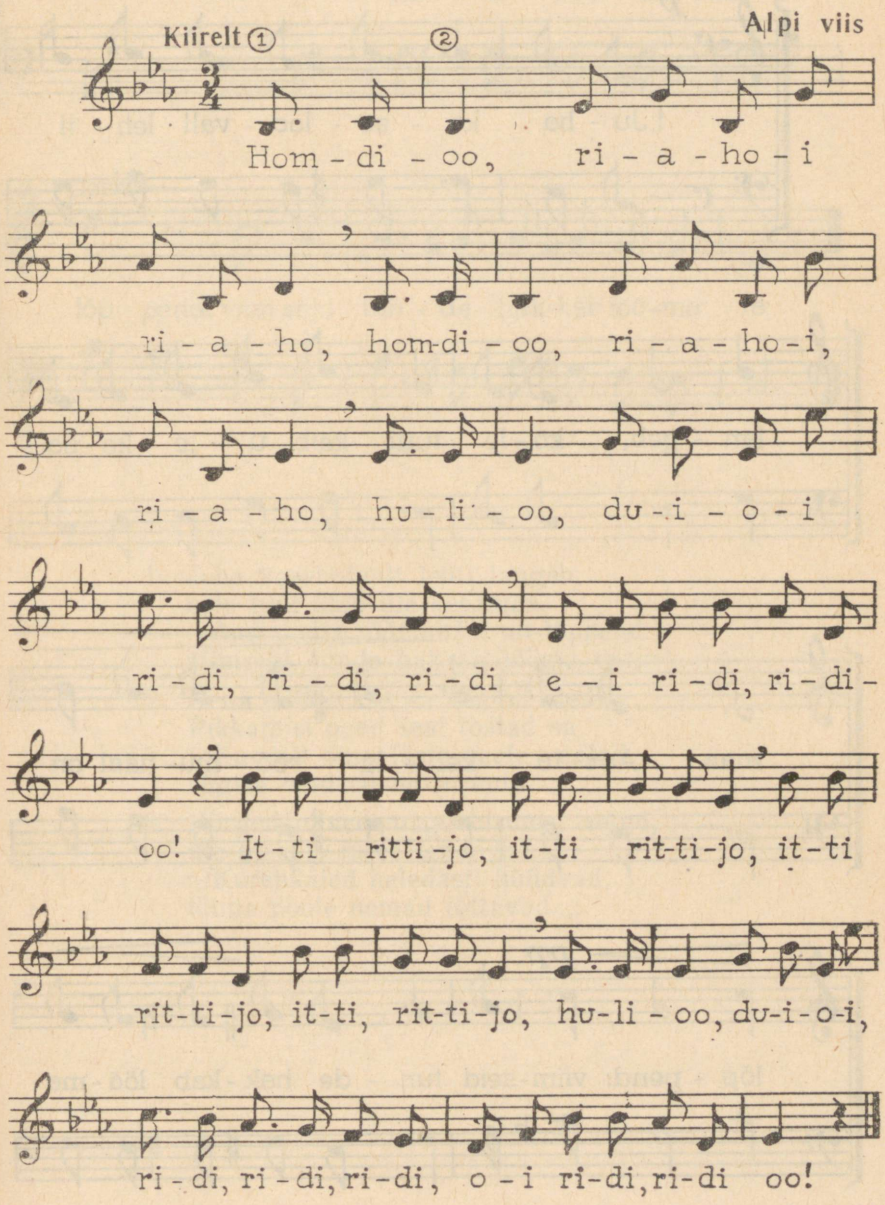
Alpi viis
Kiirelt ①
②
Hom - di - oo, ri - a - ho - i
ri - a - ho, hom-di - oo, ri - a - ho-i,
ri - a - ho, hu - li - oo, du - i - o - i
ri - di, ri - di, ri - di e - i ri - di, ri - di -
oo! It - ti ritti - jo, it - ti rit-ti-jo, it - ti
rit-ti-jo, it-ti, rit-ti-jo, hu-li - oo, du-i-o-i,
ri - di, ri - di, ri - di, o - i ri-di, ri-di oo!

Sügisemõtted

L. Koidula

T. Vettik
1898

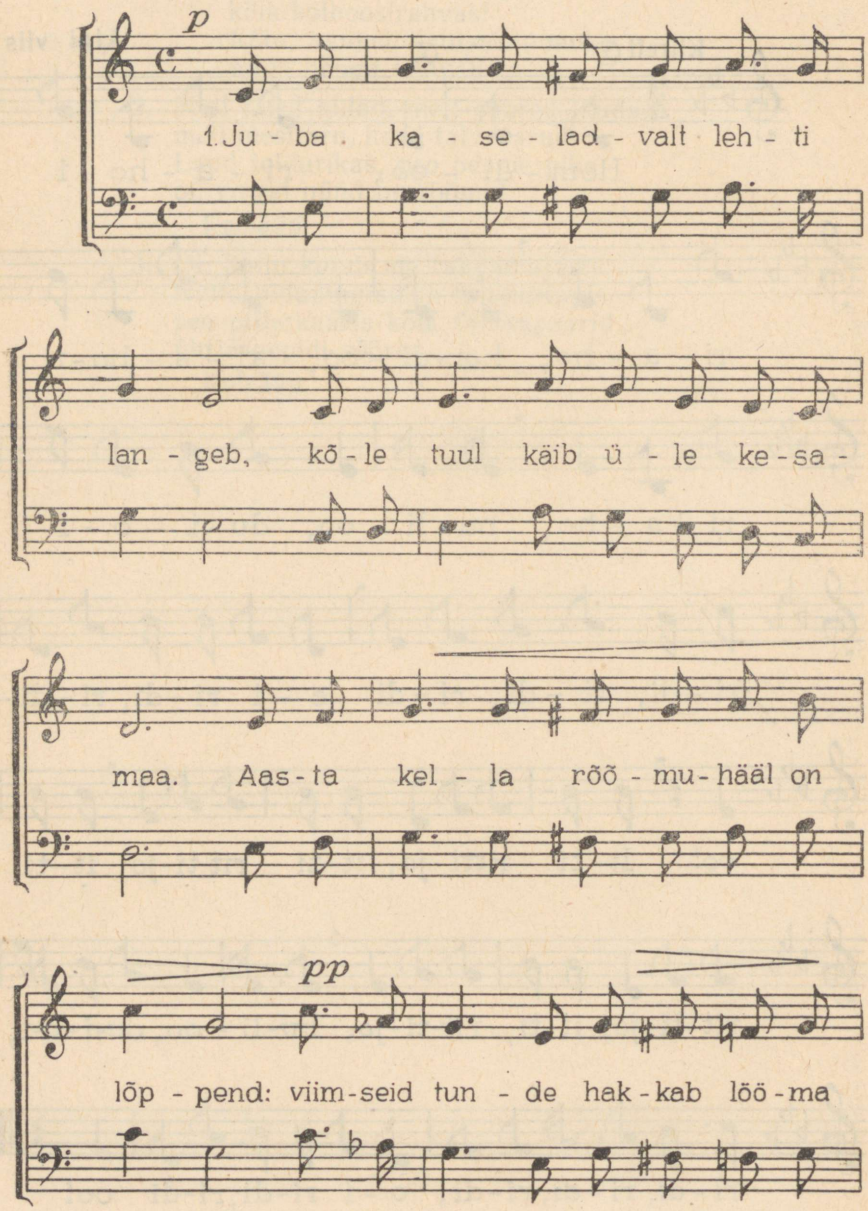

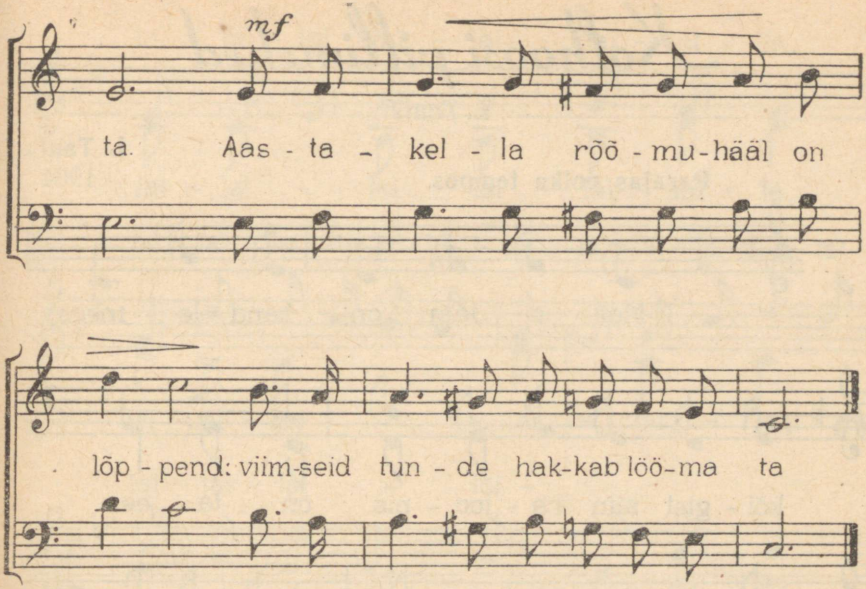

1. Juba kaseladvalt lehti langeb,
kõle tuul käib üle kesamaa.
:,:Aastakella rõõmuhääl on lõppend:
viimseid tunde hakkab lööma ta.:,:
2. Kena päike, kas sa väsind oled?
Pikkamisi pead seal tõstad sa.
:,:Kurvalt oma laste peale vaatad,
sügise neid riisub armuta.:,:
3. Kõrged pilved, nagu hirmust aetud,
üle maa ja mere lendavad.
:,:Kurehääled heledasti hüüdvad,
lõuna poole nemad tõttavad.:,:

Kolhoosi pillimehed

L. Tauts

L. Tauts
1904

Parajas polka tempos

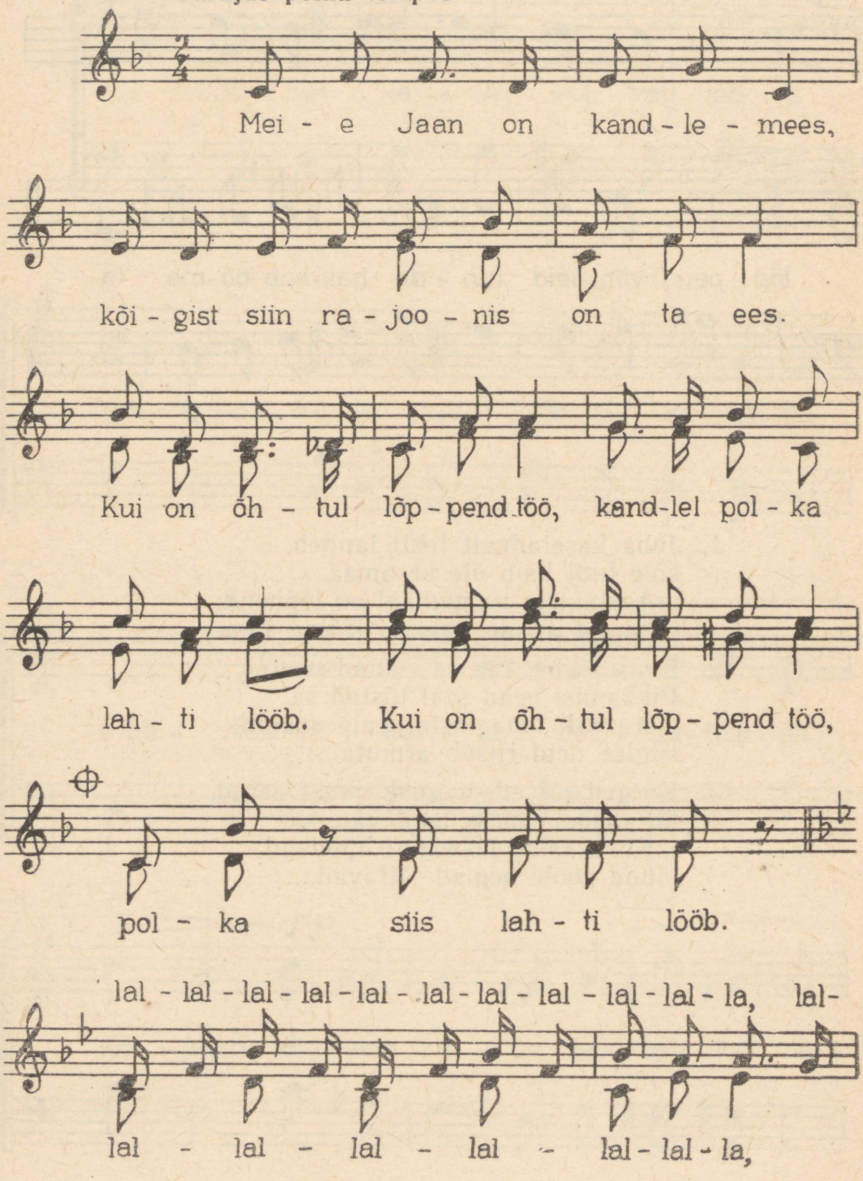

lal - lal - lal - lal - lal - lal - lal - la,

lal - lal - lal - lal - lal - lal - la,

lal - lal - lal - lal - lal - lal - lal - lal - lal - lal - la, lal -

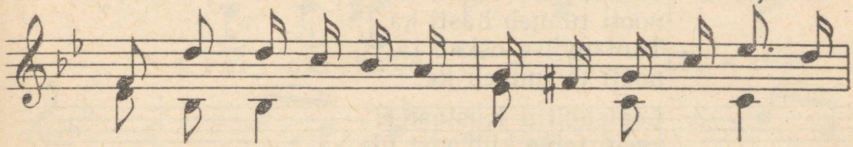

lal - lal - la, lal - lal - la,

lal - lal - lal - lal -

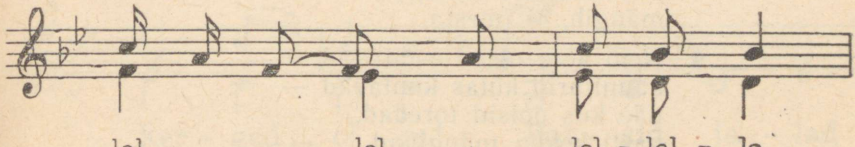

lal - lal - lal - lal - la,

lal - lal - lal - lal - lal - lal - lal - lal - lal - lal - la,

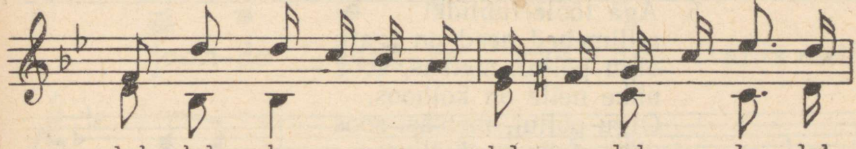

lal - lal - la, lal - lal - la, lal -

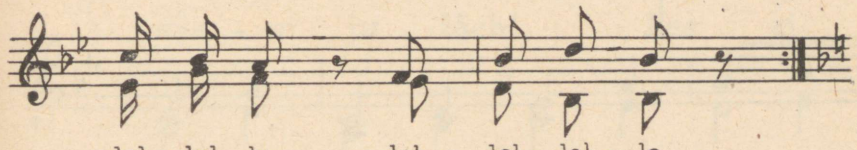

lal - lal - la, lal - lal - lal - la.

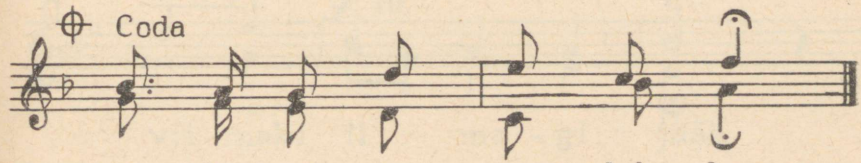

Uh - ke nei - le on kol - hoos.

1. Meie Jaan on kandlemees,
kõigist siin rajoonis on ta ees.
Kui on õhtul lõppend töö,
kandlel polka lahti lööb.
Kui on õhtul lõppend töö,
polka siis lahti lööb.

2. Villem — see on viiulil
väledam kui ükski teine siin.
Tantsuviise oskab ta,
nooti tunneb hästi ka.
Tantsuviise oskab ta,
nooti ta tunneb ka.

3. Lõõtsapillil Kustast ei
keegi teine küll vist üle käi.
Mitmekümne bassiga
mängib nii, et imesta.
Mitmekümne bassiga
mängib, et imesta.

4. Neid kõik neiud vaatavad,
kaunitarid külas kuulavad —
näe kus poisid toredad,
hästi kokku mängivad.
Näe kus poisid toredad,
hästi nad mängivad.

5. Aga tööle tublidki
pillimehed need on igati;
olgu põllul, metsas, soos —
uhke neile on kolhoos.
Olgu põllul, metsas, soos —
uhke neile on kolhoos.

Tantsule

A. Kitzberg

Valsi tempos

J. Simm
1885

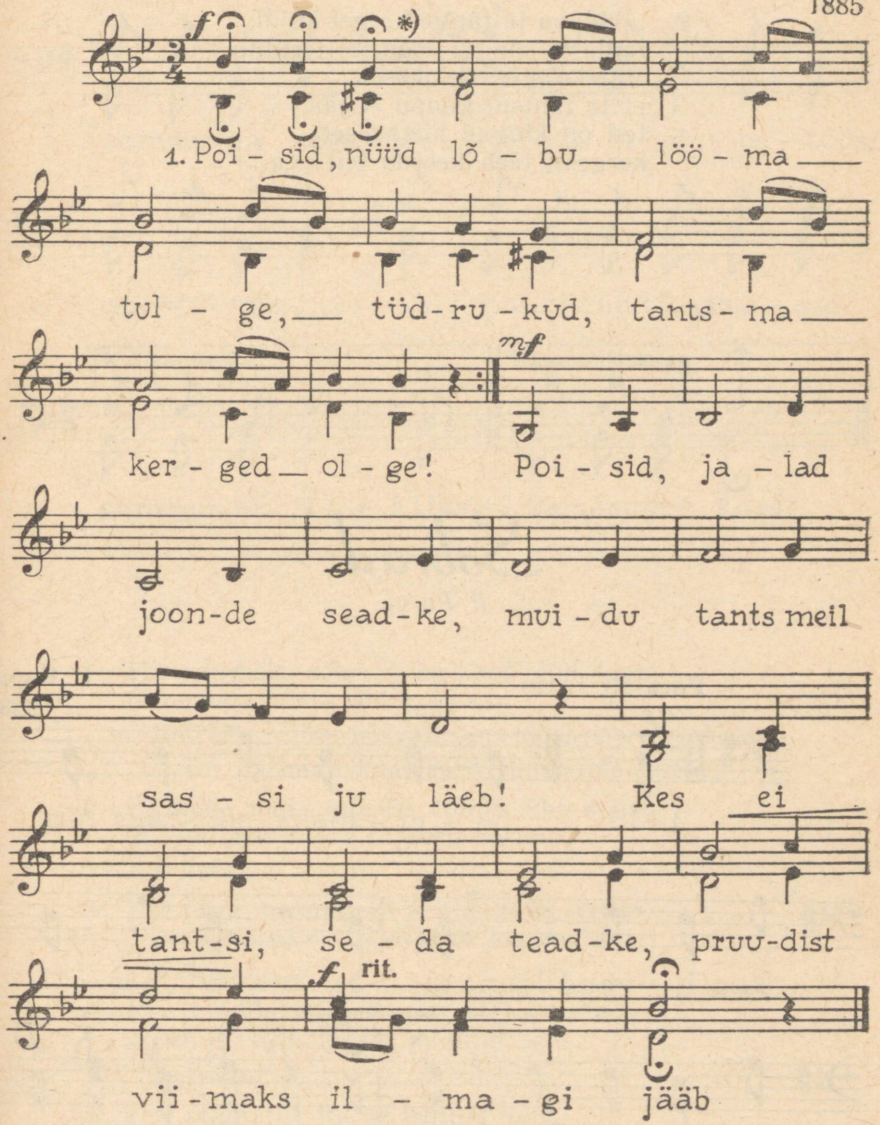

*) Kordamisel fermaadid ära jätta.

1. :,:Poisid, nüüd lõbu lööma tulge,
tüdrukud, tantsma kerged olge!:,:
Poisid, jalad joonde seadke,
muidu tants meil sassi ju läeb!
Kes ei tantsi, seda teadke,
pruudist viimaks ilmagi jääb.

2. :,:Hüppa ja tantsi kergel kujul,
laula ja mängi rõõmsal tujul!:,:
Vaatke ette, neiukesed,
et te tantsul kimpu ei jää,
teil on kingad kitsakesed,
kergesti läeb keerdu teil pea.

Sõbrad

R. Parve

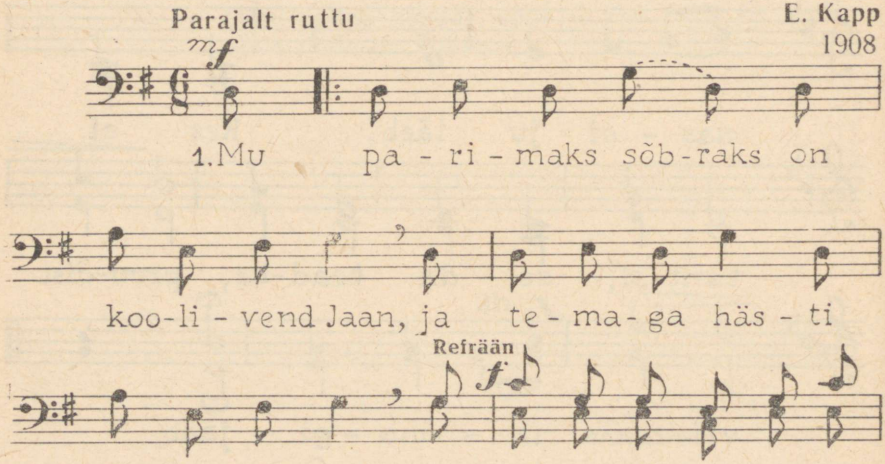

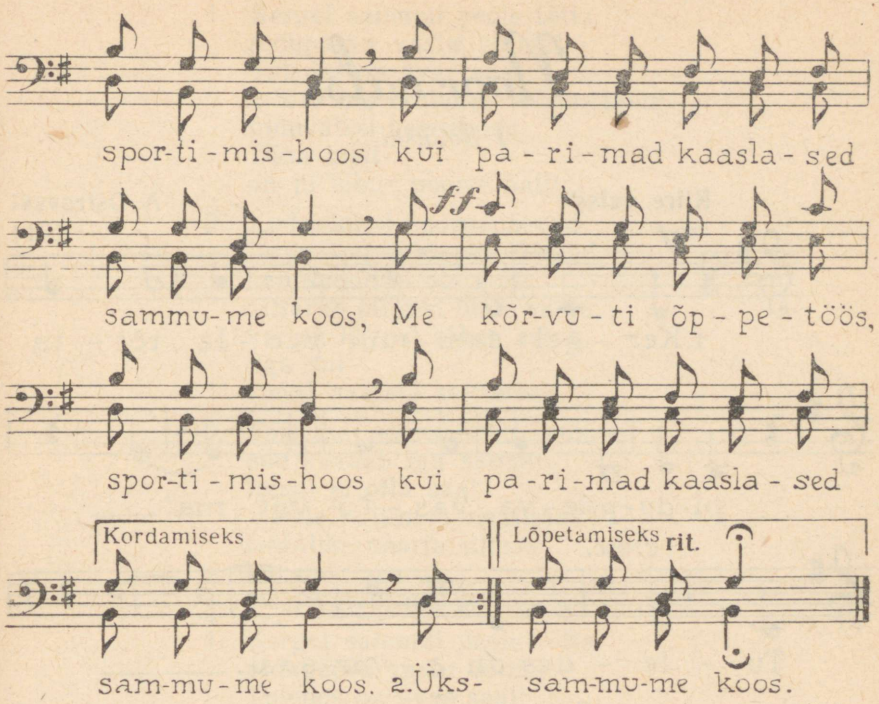

1. Mu parimaks sõbraks on koolivend Jaan,
ja temaga hästi läbi ma saan.
Refrään: :,:Me kõrvuti õppetöös, sportimishoos
kui parimad kaaslased sammume koos.:,:
2. Ükskõik, mida ette ka võtaks üks meist —
ta kindlasti kaasa tõmbab ka teist.
Refrään.
3. Kui täna ma näiteks koolis saan «viis»,
Jaan kindlasti «viie» saab homme siis.
Refrään.
4. Kui Jaanile meeldib uus kirjandusteos,
on kindlasti kohe see minulgi peos.
Refrään.
5. Kui jalgpallis tuline heitlus käib,
löön värava mina, Jaan samuti teeb.
Refrään.

Noor valss

J. Belinski

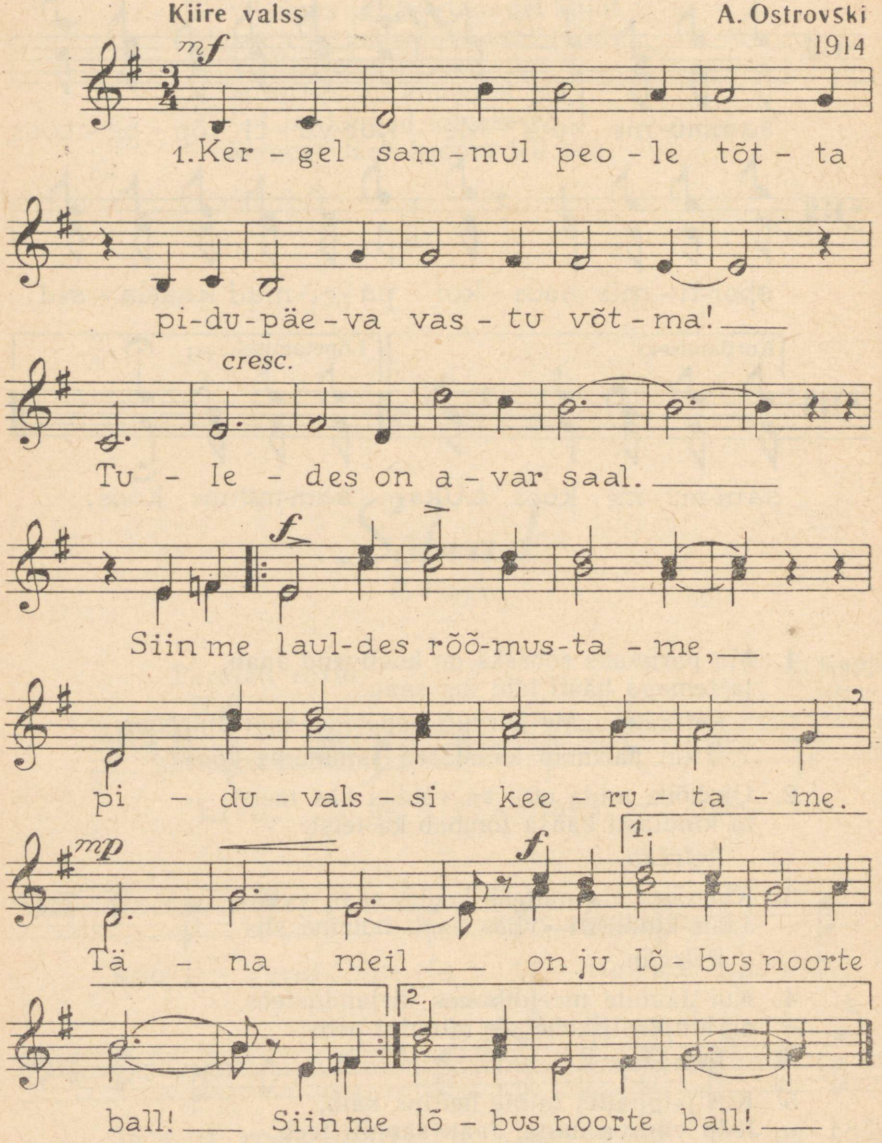

1. Kergel sammul peole tõtta
pidupäeva vastu võtma!
Tuledes on avar saal.
:,:Siin me lauludes rõõmustame,
piduvalssi keerutame.
Täna meil
on ju lõbus noorte ball!:,:

2. Kodupinnal nooruspäevad
järjest õitsevamaks lä'evad,
kaunimaid ei ole neist.
:,:Särab pilgust õnne vastu,
kui su kõrval sõber astub,
aga sul
endal aastaid seitseteist.:,:

3. Täis me nooruslikku rammu,
edu saadab iga sammu,
teisiti ei olla saa!
:,:Pole kallimat maailmas
leninlike noorte silmas
kui vaid see —
meie päikseline maa.:,:

4. Kergel sammul peole tõtta
pidupäeva vastu võtma!
Tuledes on avar saal!
:,:Siin me lauludes rõõmustame,
piduvalssi keerutame.
Täna meil
on ju lõbus noorte ball!:,:

Koolipolka

L. Ošanin

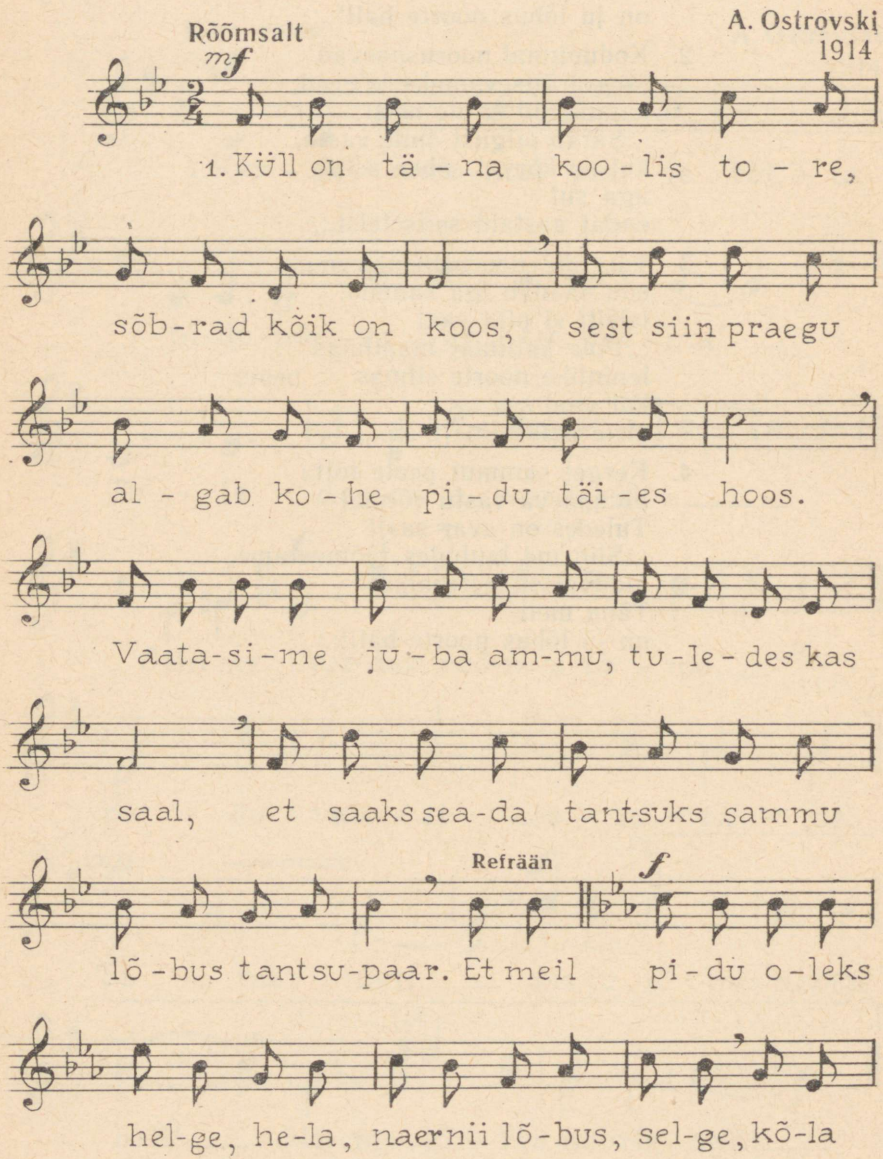

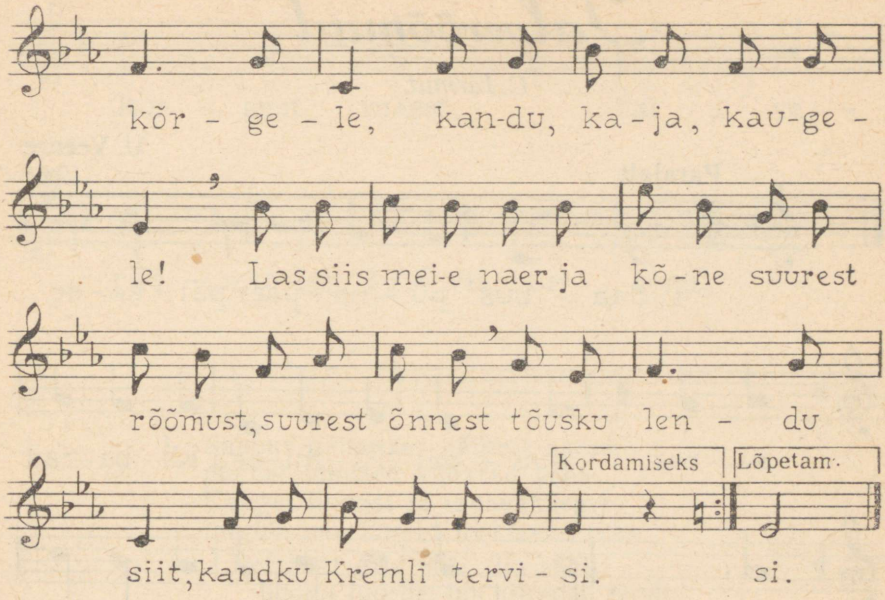

2. Naljasõnad, kõnekäänud,
kõlab laul ja hõisk.
Kes on neljad, viied saanud,
lõbusad nüüd kõik.
Küll orkester mängib vahvalt!
Meil on tehtud töö ...
Ära küsi, ära vaata,
rõõmsalt kaasa löö ...

Refrään.

3. Parimale koolis uhke
on meil kogu klass.
Küll ehk kümme korda rohkem
ise rõõmustas.
Veel ei taha minna koju,
kõlab rõõmus viis.
Küll on täna koolis tuju,
tantsule see viib.

Refrään.

Talverõõmud

Ü. Järmut

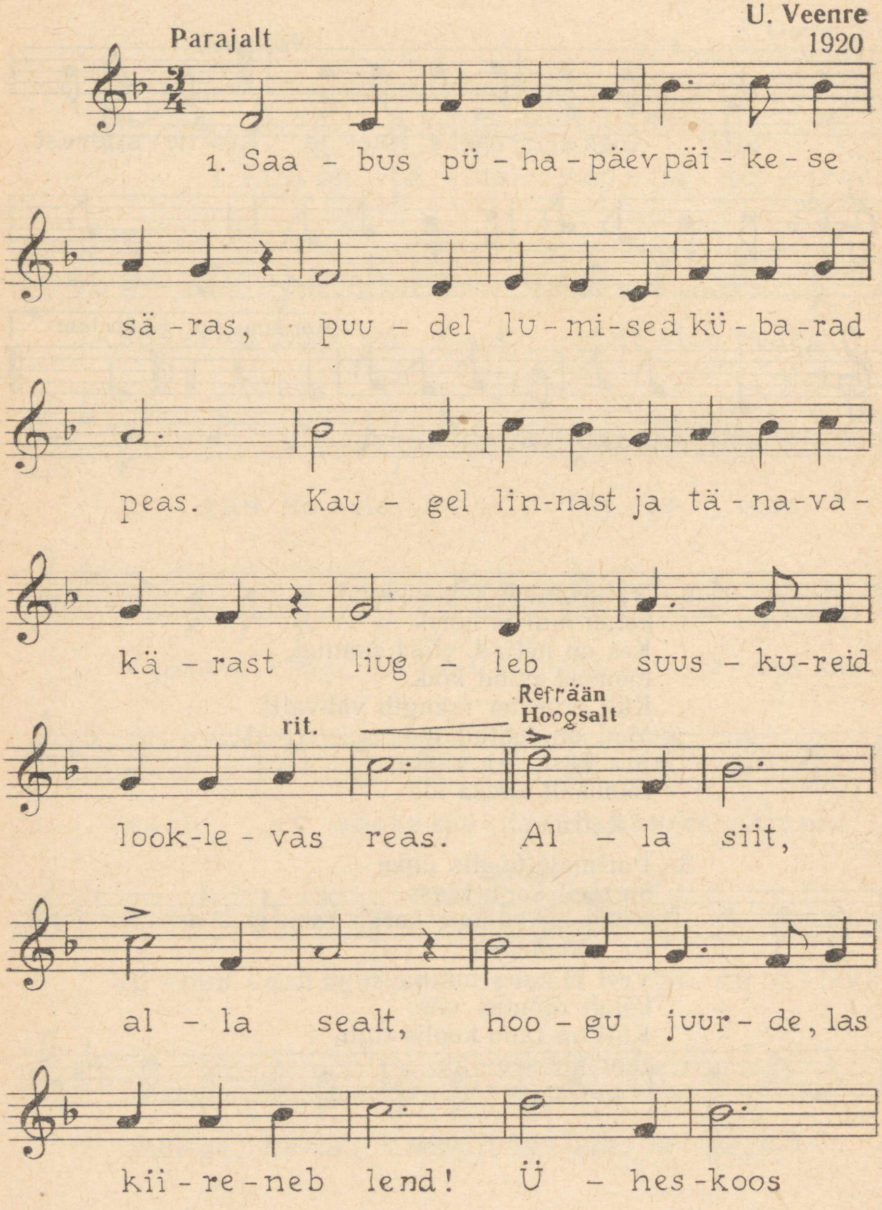

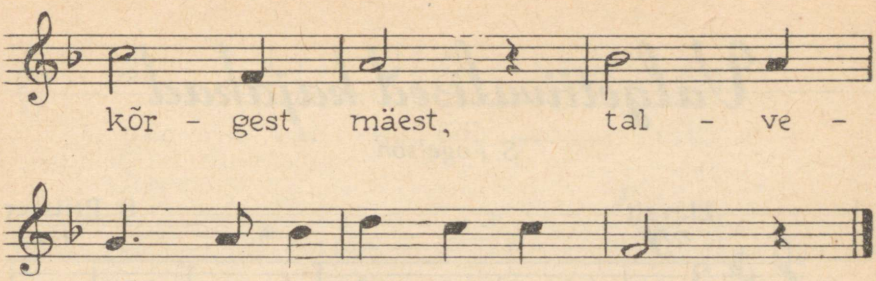

1. Saabus pühapäev päikese säras,
puudel lumised kübarad peas.
Kaugel linnast ja tänavakärast
liugleb suuskureid looklevas reas.

Refrään: Alla siit, alla sealt,
hoogu juurde, las kiireneb lend!
Üheskoos kõrgest mäest,
talverõõmudest tulvil on rind.

2. Nooruk tulnud on ääside juurest,
üle hangede rajab nüüd teed.
Neiul kiharad lendlevad tuules,
hoogsal sõidul ta teistest on ees.

Refrään.

3. Siis kui ehahelk väreleb kuusel,
viimne suusapaar kaugeneb mäest.
Noored, homsesse tööpäeva, uude
toovad virgad ja tugevad käed.

Refrään.

Valgetiivulised kajakad

S. Fogelson

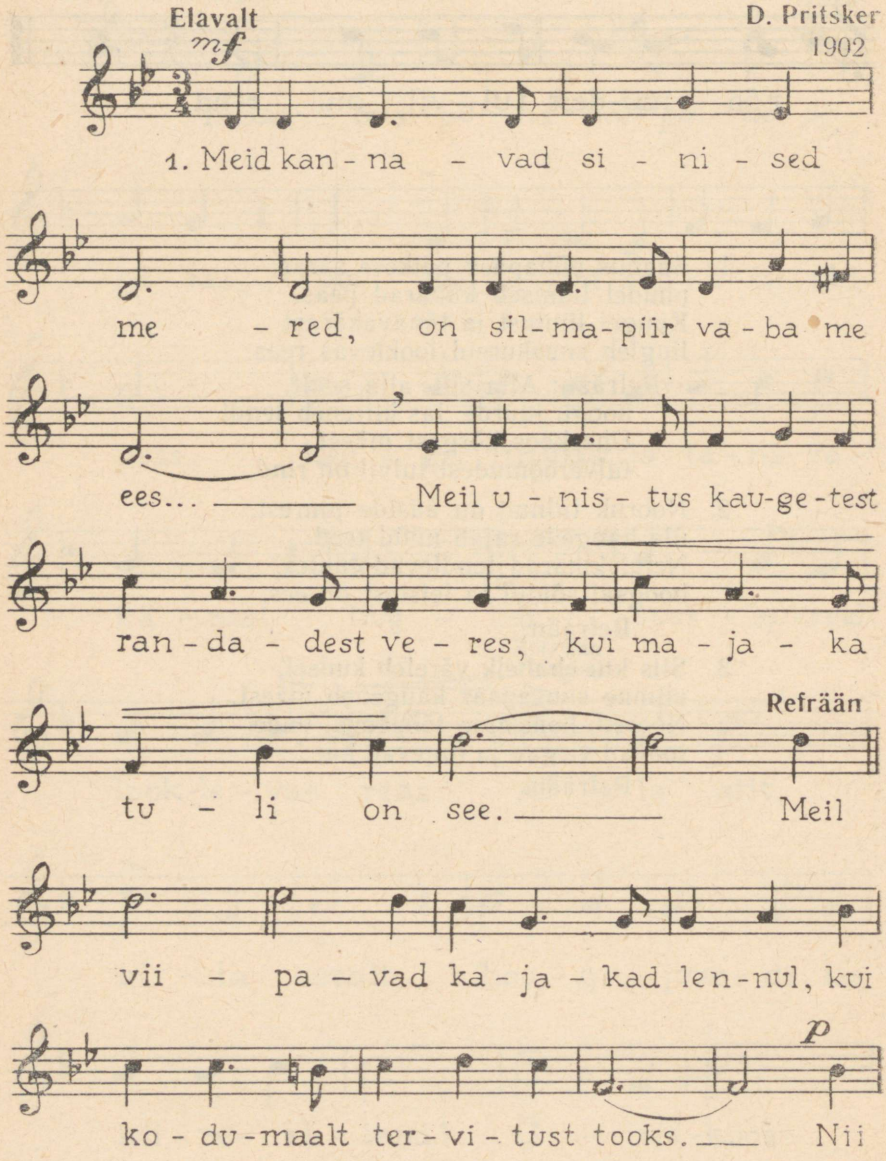

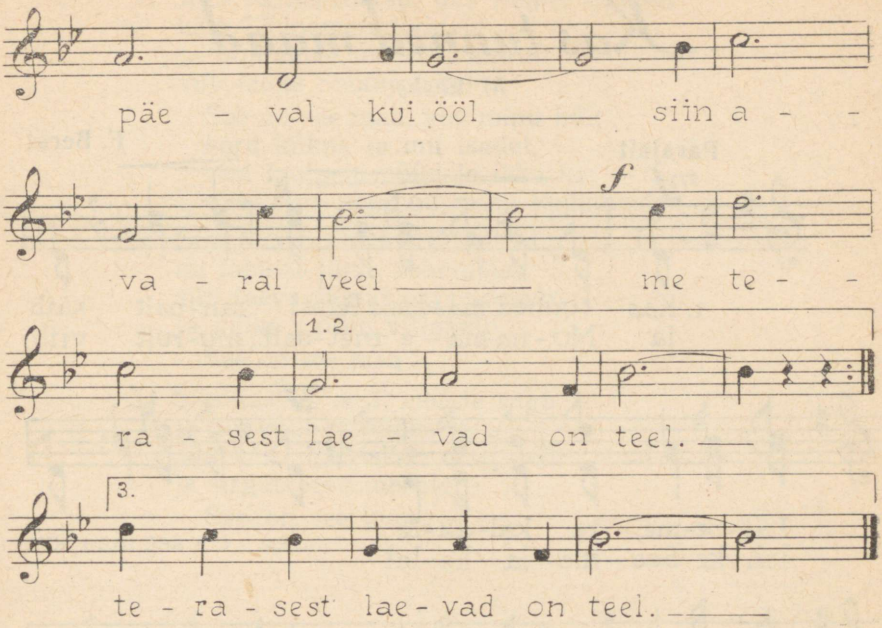

1. Meid kannavad sinised mered,
on silmapiir vaba me ees . . .
Meil unistus kaugetest randadest veres,
kui majaka tuli on see.

   Refrään: Meil viipavad kajakad lennul,
   kui kodumaalt tervitust tooks.
   Nii päeval kui ööl
   siin avaral veel
   me terasest laevad on teel.

2. Meid meelitab avarus hiilgav
ja võimsate lainete laul.
Meil madruste kuldsetel lintidel kiirgab
me võiduka võitluse au.

   Refrään.

3. Kui jällegi meredel sõudes
lööb kõmama lahingukõu, —
me teame — Nõukogude Kodumaa tõuseb
siis jällegi võitmatus jõus.

   Refrään.

Kas tunned maad

M. Veske

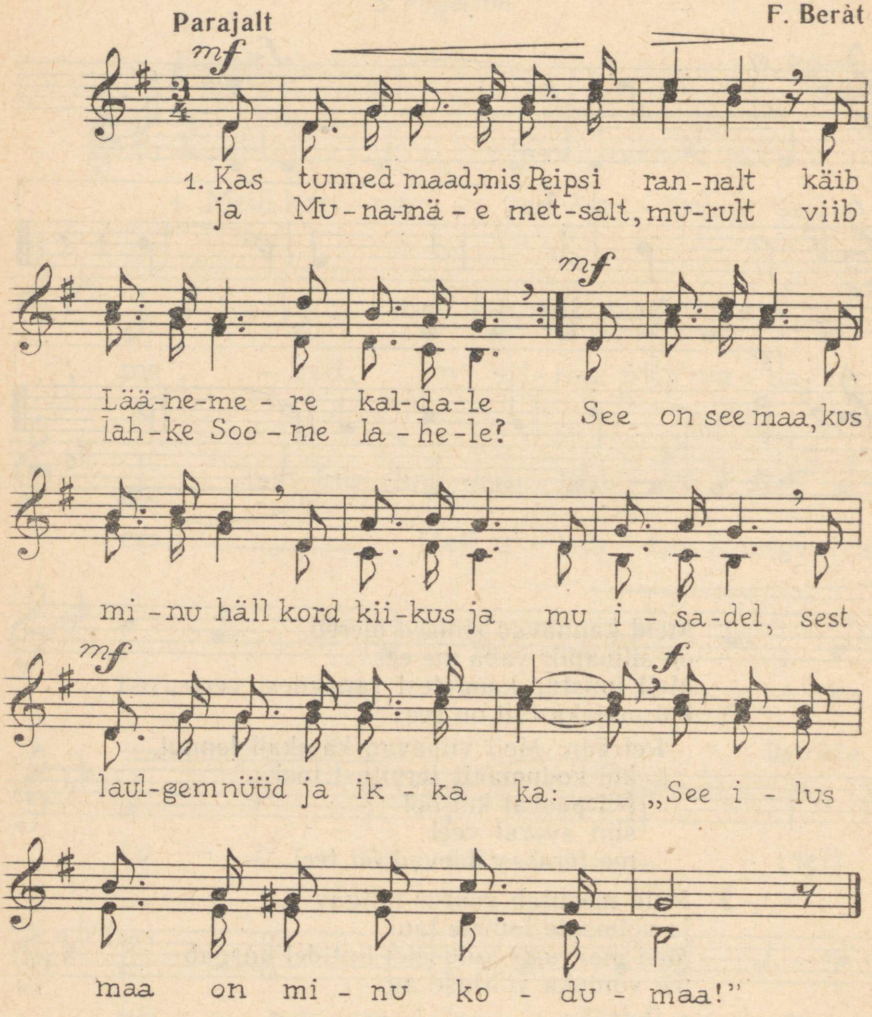

1. Kas tunned maad, mis Peipsi rannalt
käib Läänemere kaldale
ja Munamäe metsalt, murult
viib lahke Soome lahele.

See on see maa, kus minu häll
kord kiikus ja mu isadel,
sest laulgem nüüd ja ikka ka: —
«See ilus maa on minu kodumaa!»

2. Siin tervitavad metsaladvad
nii lahkelt järvi, rohumaid,
siin taevavihmal oras võrsub
ja päike paitab viljapäid.

See on see maa . . .

3. Siin kasvab eesti meeste sugu
ja sammub vabadusele,
siin kasvab priskelt eesti neiu
ja sirgub eesti mehele.

See on see maa . . .

Emasüda

L. Koidula

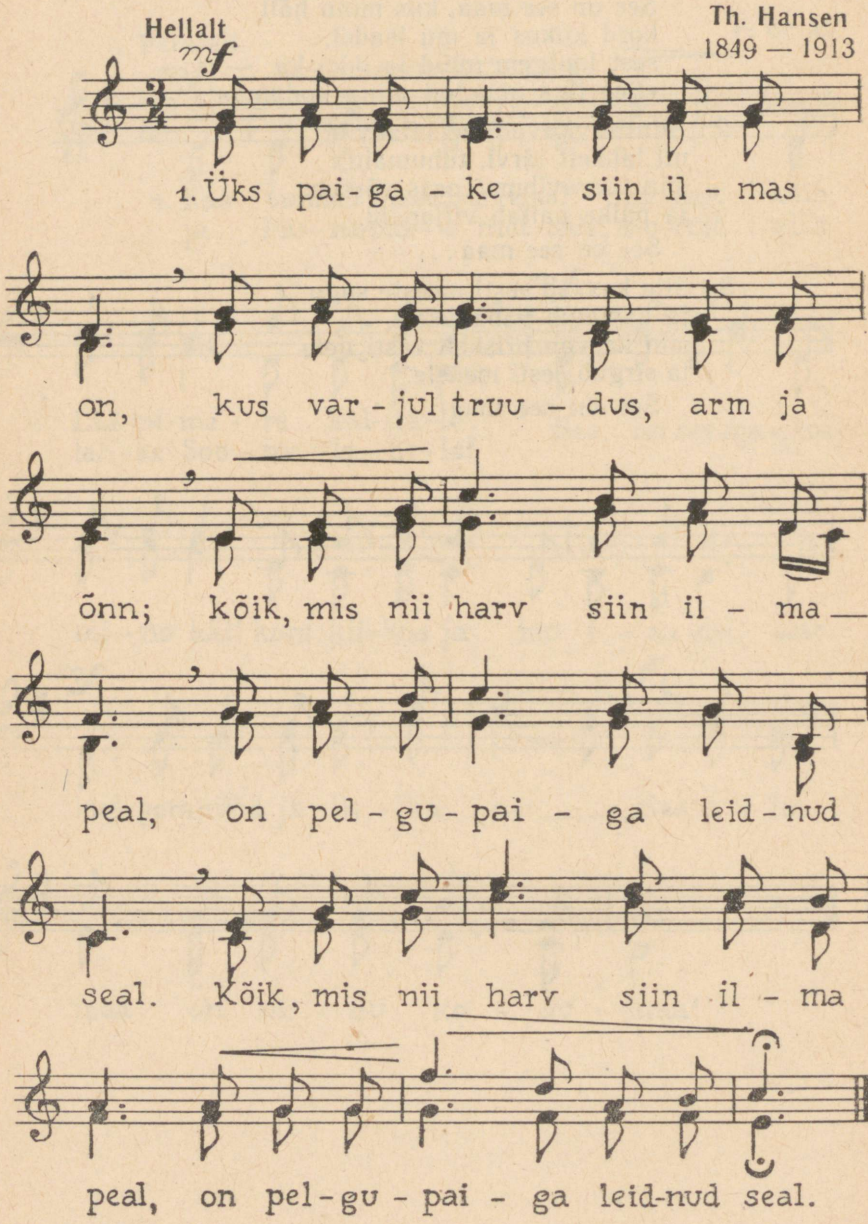

1. Üks paigake siin ilmas on,
kus varjul truudus, arm ja õnn;
:,:kõik, mis nii harv siin ilma peal,
on pelgupaiga leidnud seal.:,:

2. Kas emasüdant tunned sa?
Nii õrn, nii kindel! Muutmata
:,:ta sinu rõõmust rõõmu näeb,
su õnnetusest osa saab!:,:

3. Kui inimeste liikuvat
au, kiitust, sõprust tunda saad,
:,:kui kõik sind põlgvad, vihkavad,
kui usk ja arm sust langevad —:,:

4. siis emasüda ilmsiks läeb!
Siis veel üks paik sull' üle jääb,
:,:kus nutta julged igal a'al:
truu, kindla ema rinna na'al!:,:

5. Mõnd kallist südant kaotsin,
mis järel nuttes leinasin,
:,:aeg andis teist mull' tagasi:
ei emasüdant — iialgi!:,:

Ema sünnipäev

J. Orvokki

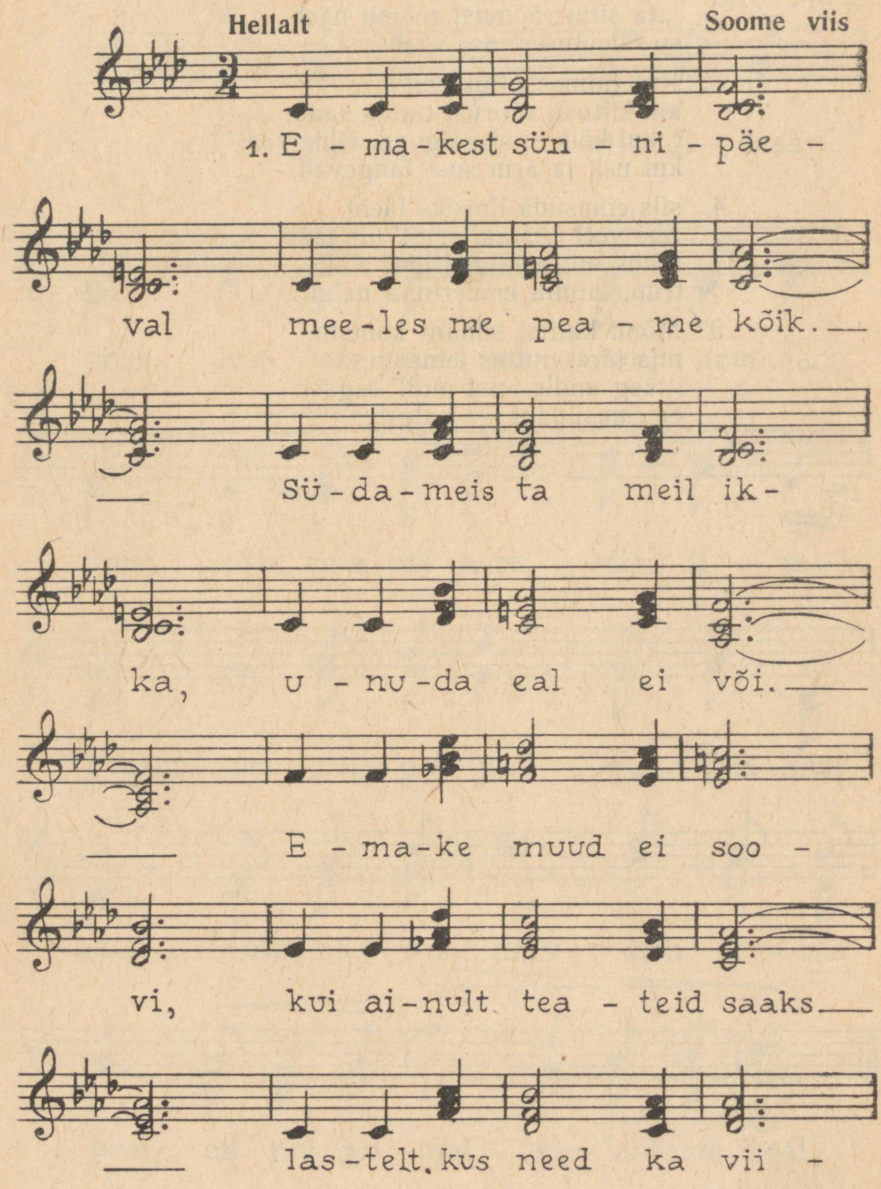

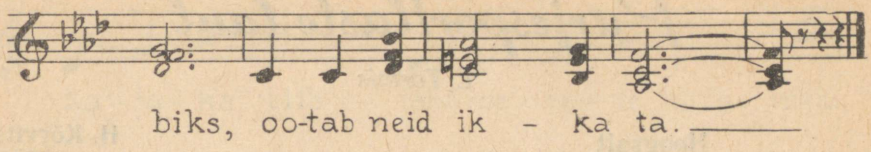

1. Emakest sünnipäeval
meeles me peame kõik.
Südameis ta meil ikka,
unuda eal ei või.

Emake muud ei soovi,
kui ainult teateid saaks
lastelt, kus need ka viibiks —
ootab neid ikka ta.

2. Elus nii palju päevi
emake näinud on;
nägi, kuis loojus päike,
lehed viis puudelt torm.

Nägi, kuis saabus kevad,
sulatas soojus jää,
lilleke õide puhkes,
haljendas põlluäär.

3. Palju ta hoolt ja vaeva
pühendas lastele.
Rõõmude lilled harva
õitsevad talle veel.

Soovib ta vaid, et lapsed,
rännates kaugel teel,
helluses veelgi mõtleks
emale armsale.

Purjesportlaste laul

L. Tormis

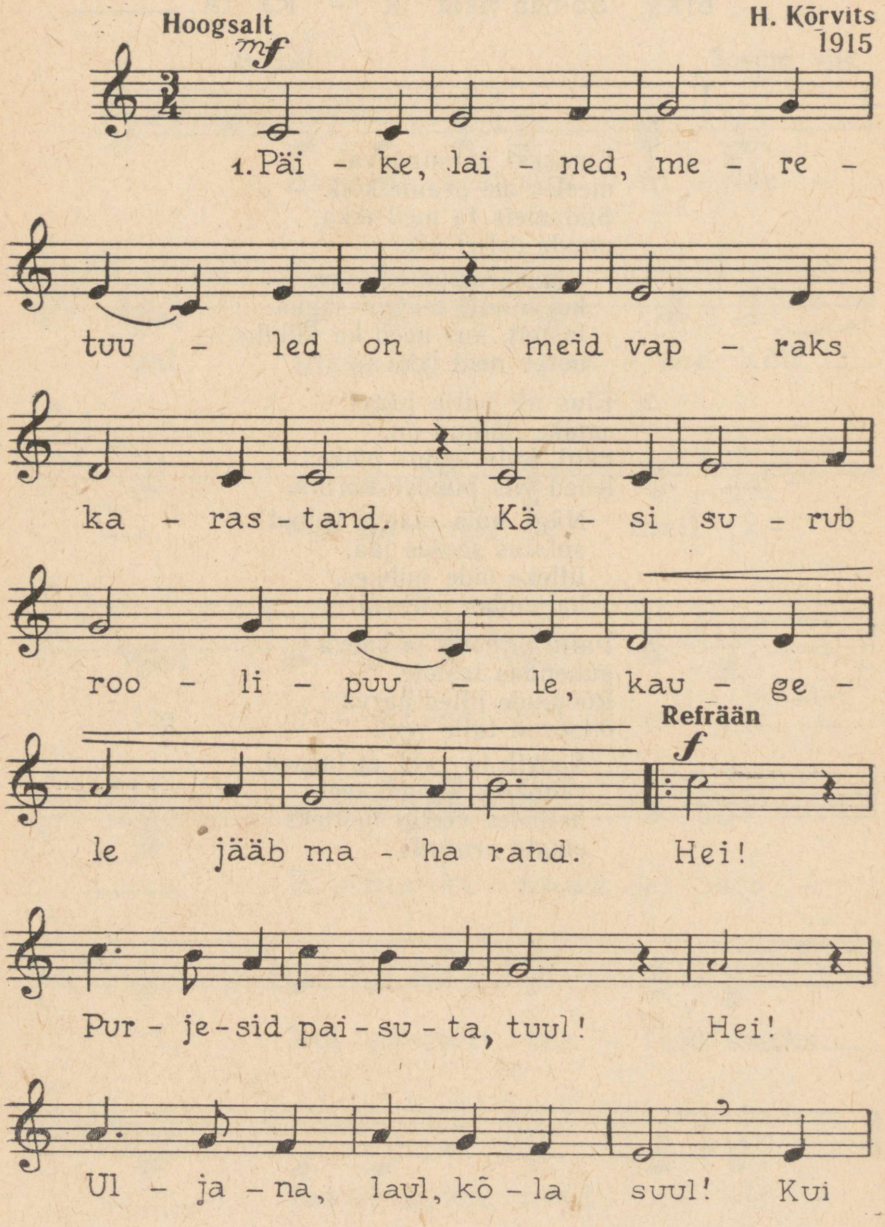

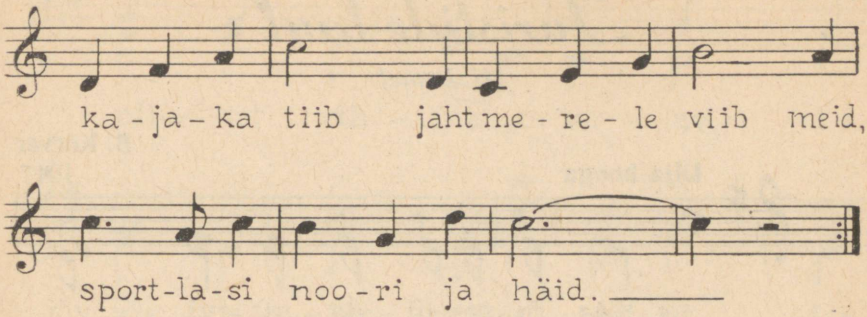

1. Päike, lained, meretuuled
on meid vapraks karastand.
Käsi surub roolipuule,
kaugele jääb maha rand.

Refrään: Hei! Purjesid paisuta, tuul!
Hei! Uljana, laul, kõla suul!
Kui kajaka tiib jaht merele viib
meid, sportlasi noori ja häid.

2. Meie käed ei tunne puhkust,
võitluses jääb meile võit,
ausat, sportlaslikku uhkust
igaüks siis tunda võib.

Refrään.

3. Avamerel päiksepaistes
liugleb kiirelt jaht kui nool.
Valmis tööks ja kodu kaitseks
sportlased meil igal pool.

Refrään.

Turistide laul

H. Lamet

B. Kõrver
1917

Ulja hooga

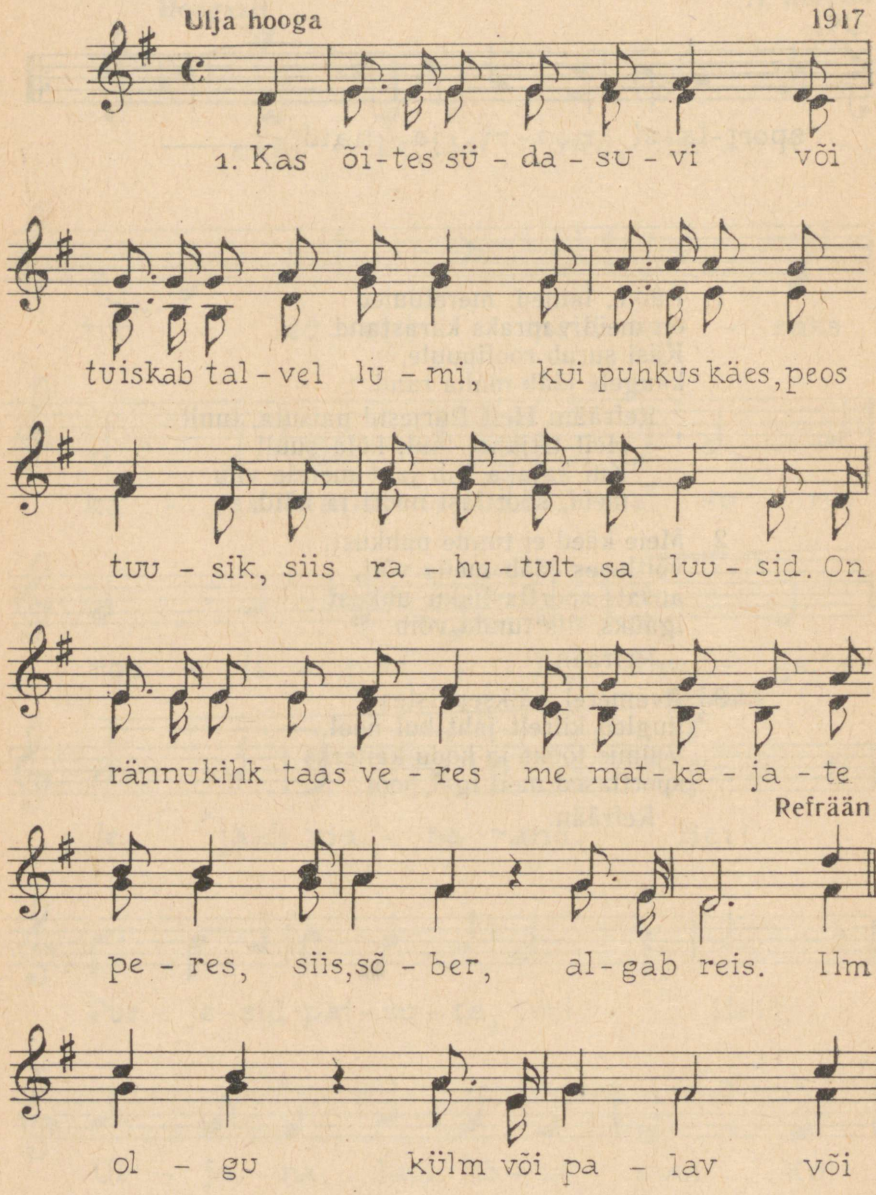

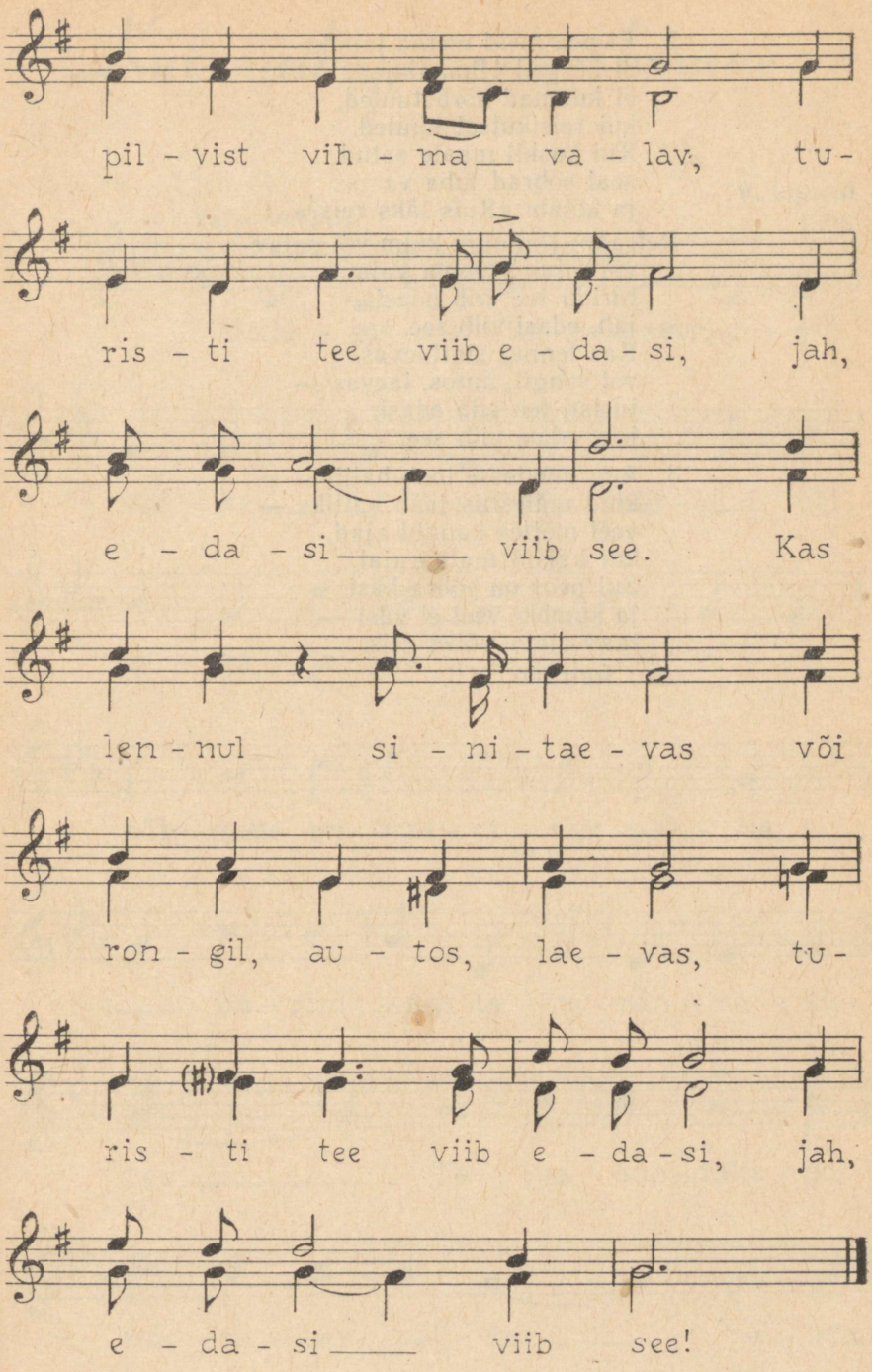
pil - vist vih - ma va - lav, tu-
ris - ti tee viib e - da - si, jah,
e - da - si viib see. Kas
len - nul si - ni - tae - vas või
ron - gil, au - tos, lae - vas, tu-
ris - ti tee viib e - da - si, jah,
e - da - si viib see!

2. Ei pea meid mered laiad,
ei kõrged Himaalajad,
ei kuumad kõrbetuuled,
kui reisikutset kuuled.
Kui kuskil maale astud,
seal sõbrad juba vastas
ja kõlab: «Kuis läks reis?»

Refrään: Ilm olgu külm või palav
või pilvist vihma valav,
turisti tee viib edasi,
jah, edasi viib see.
Kas lennul sinitaevas
või rongil, autos, laevas —
turisti tee viib edasi,
jah, edasi viib see.

3. Aeg juustesse toob halli,
kuid mälestus jääb kalliks —
veel mõttes kaunid ajad,
kui käisid matkarajal.
Sul peos on sõbra käsi
ja kumbki veel ei väsi —
taas alata võiks reis.

Refrään.

Kui matkapäev on vihmane

E. Leppik

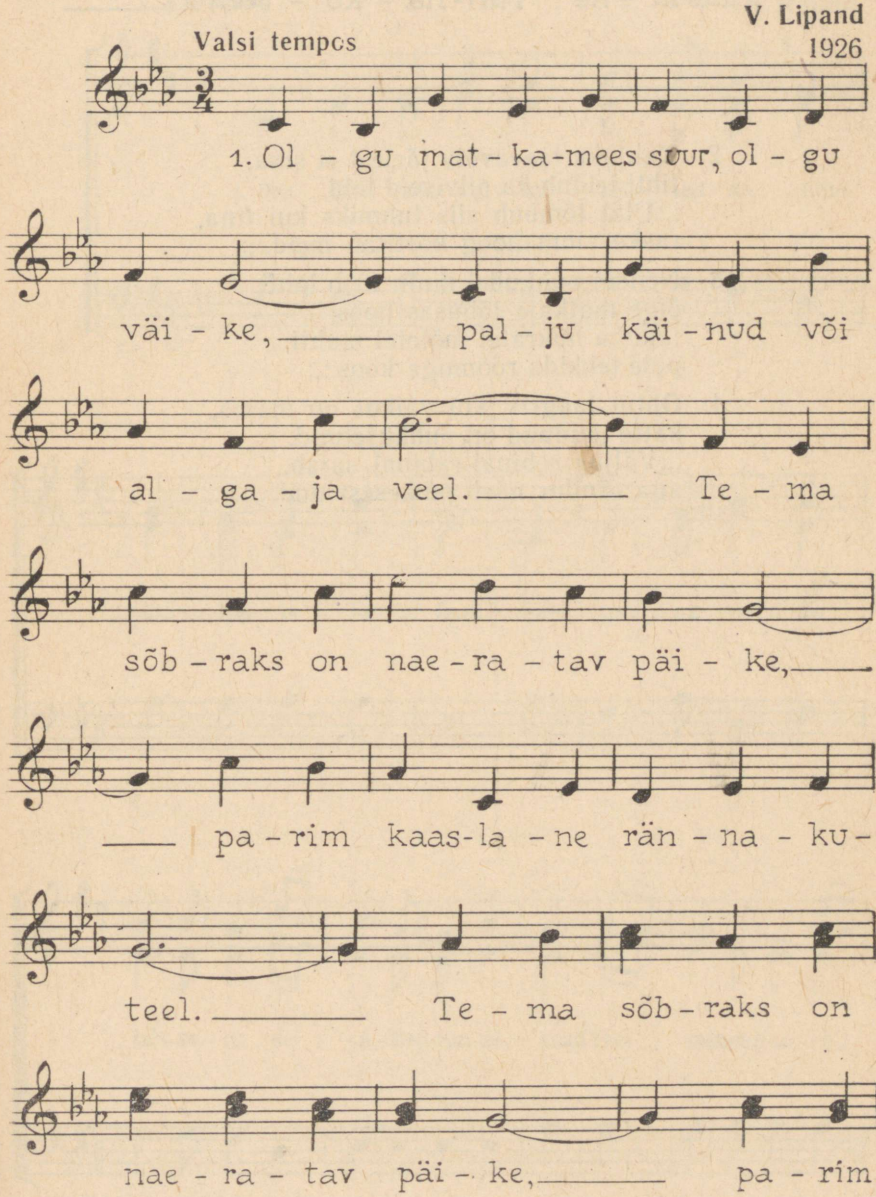

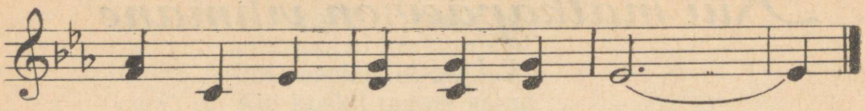

2. Kahjuks taevavõlv järjest ei sina,
tihti leidub ka pilviseid teid.
:,:Ülal tõmbub siis tuhmiks kui tina,
raske vihmahoog kostitab meid.:,:

3. Nendel puhkudel laulu lööb lahti
õige matkaja lõbusas hoos,
:,:kuna nukratel mõtetel mahti
pole tekkida rõõmuga koos.:,:

4. Õhtul laagris, kui vaikus on majas,
kätte jõudnud on puhkusetund.
:,:Väljas robinal-rabinal sajab,
aga rändur näeb päikesest und.:,:

Õrn ööbik

G. Wulff

Parajalt **K. Ramm**

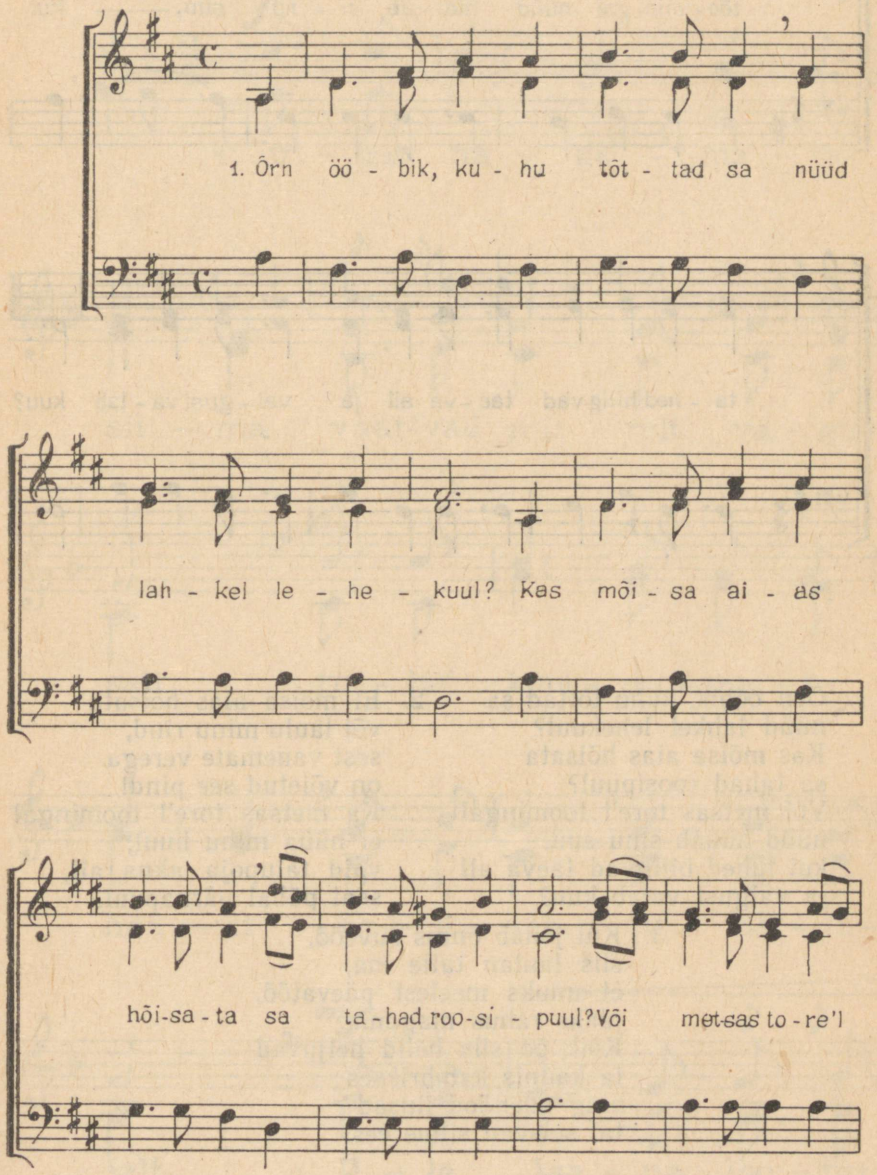

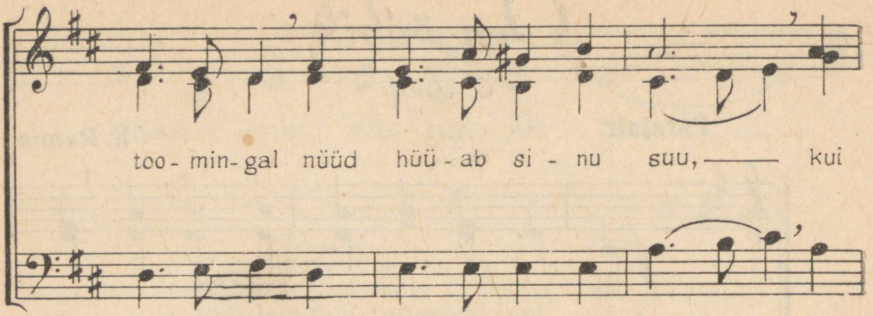

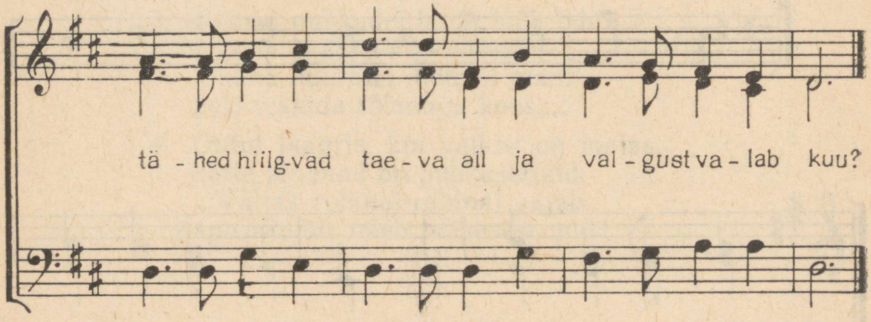

1. Õrn ööbik, kuhu tõttad sa
nüüd lahkel lehekuul?
Kas mõisa aias hõisata
sa tahad roosipuul?
Või metsas tore'l toomingal
nüüd hüüab sinu suu,
kui tähed hiilgvad taeva all
ja valgust valab kuu?

2. Ei mõisa aias hõisata
või laulu minu rind,
sest vanemate verega
on võietud see pind!
Ka metsas tore'l toomingal
ei hüüa minu huul,
vaid talupoja akna all,
seal pühal pärnapuul.

3. Kui jõuab õnnis suveöö,
siis laulan talle ma,
et unuks meelest päevatöö,
jääks rahus magama.
Kõik öö siis helid heljuvad
ta kaunis kambrikses
ning unenäod ilusad
tal seisvad silme ees.

Kevade lähenemine

J. Liiv

Parajalt, südamlikult

V. Kapp
1913

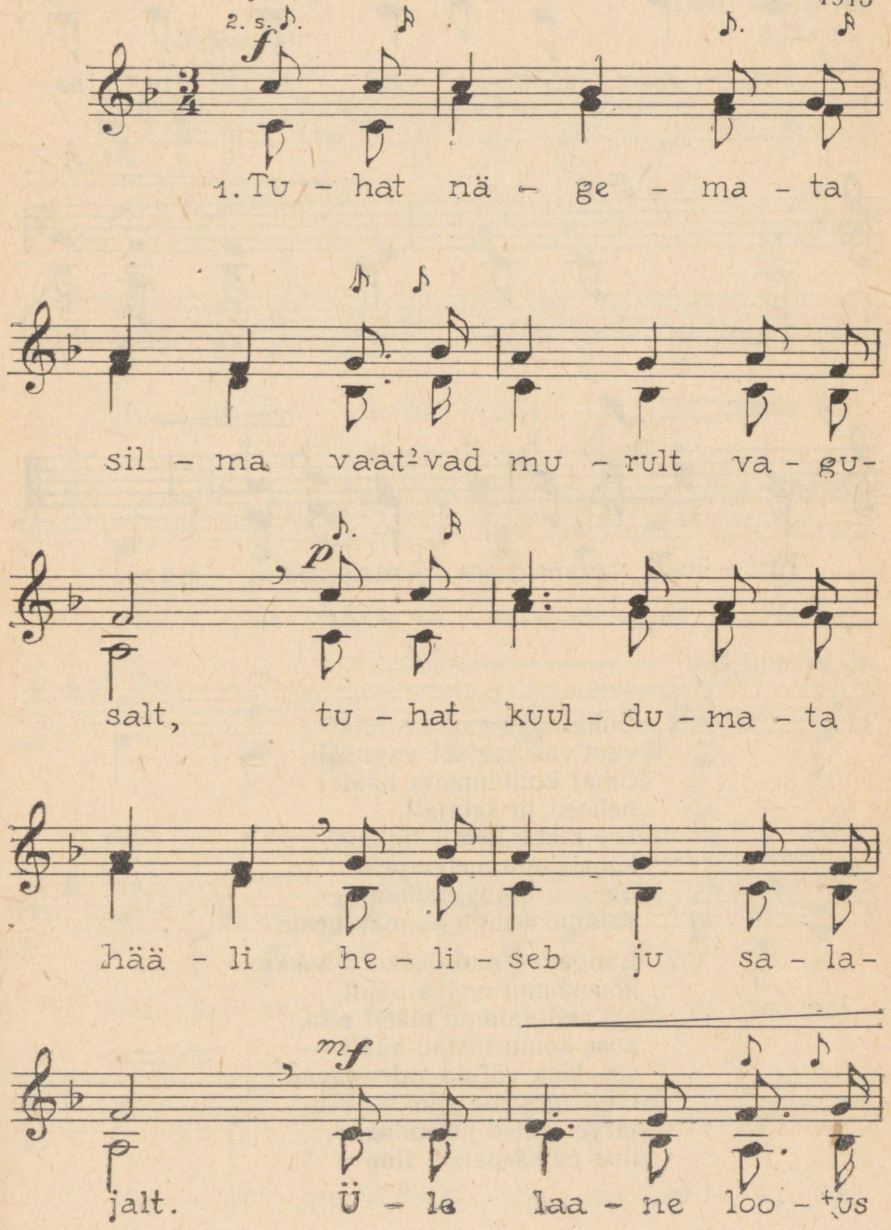

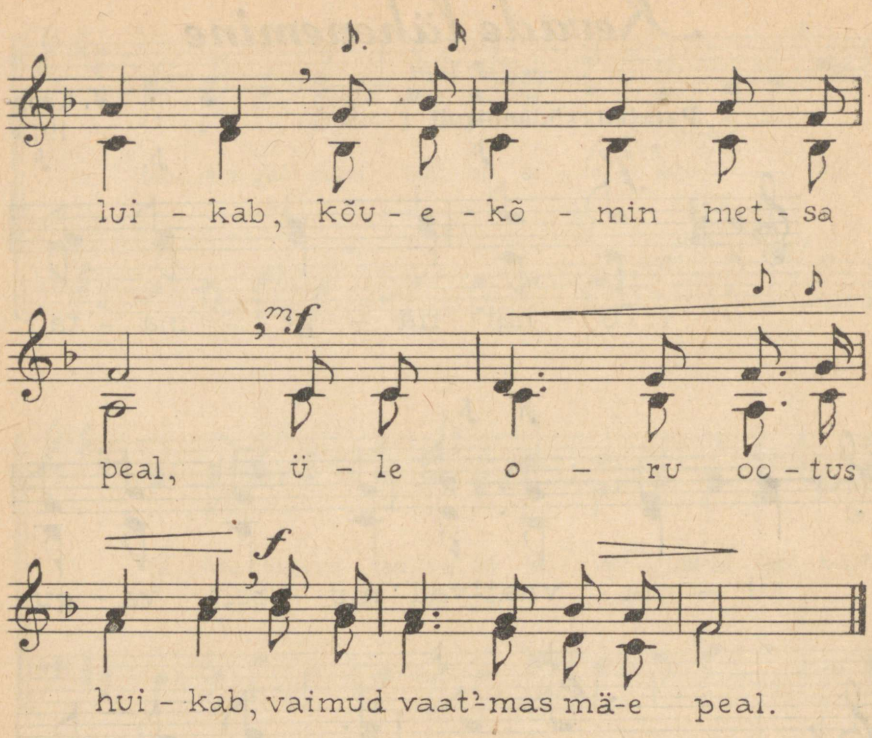

1. Tuhat nägemata silma
vaat'vad murult vagusalt,
tuhat kuuldumata hääli
heliseb ju salajalt.
Üle laane lootus luikab,
kõuekõmin metsa peal,
üle oru ootus huikab,
vaimud vaat'mas mäe peal.

2. Langevad nad ükskord kokku:
kõuekõmin metsa päält,
ast'vad vaimud mäelt alla,
kose kohin tõstab häält —
siis kõik väljad valendavad,
lahti iga lille silm,
järve lained helendavad,
ilus päiksepaiste ilm.

Laul kevadele

Eesti rahvaviis
T. Vettik
1898

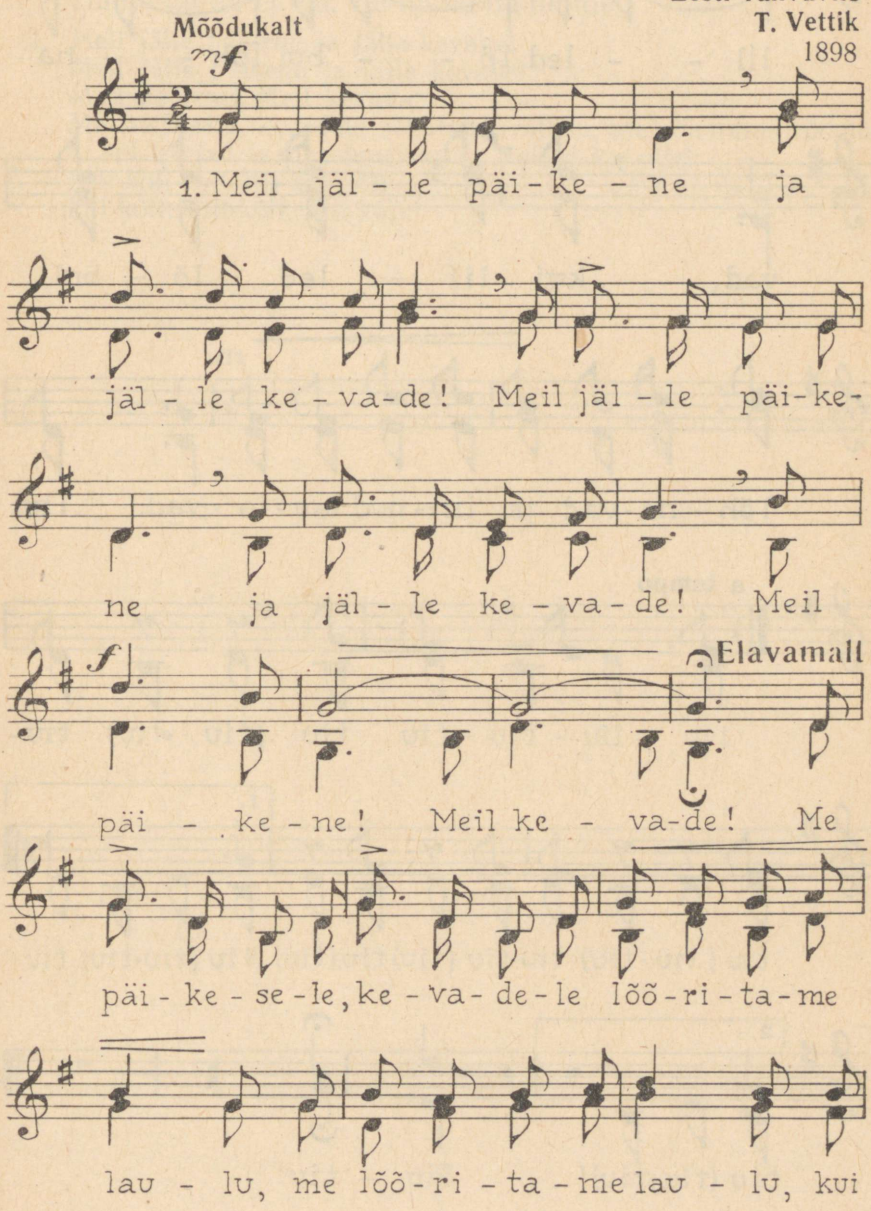

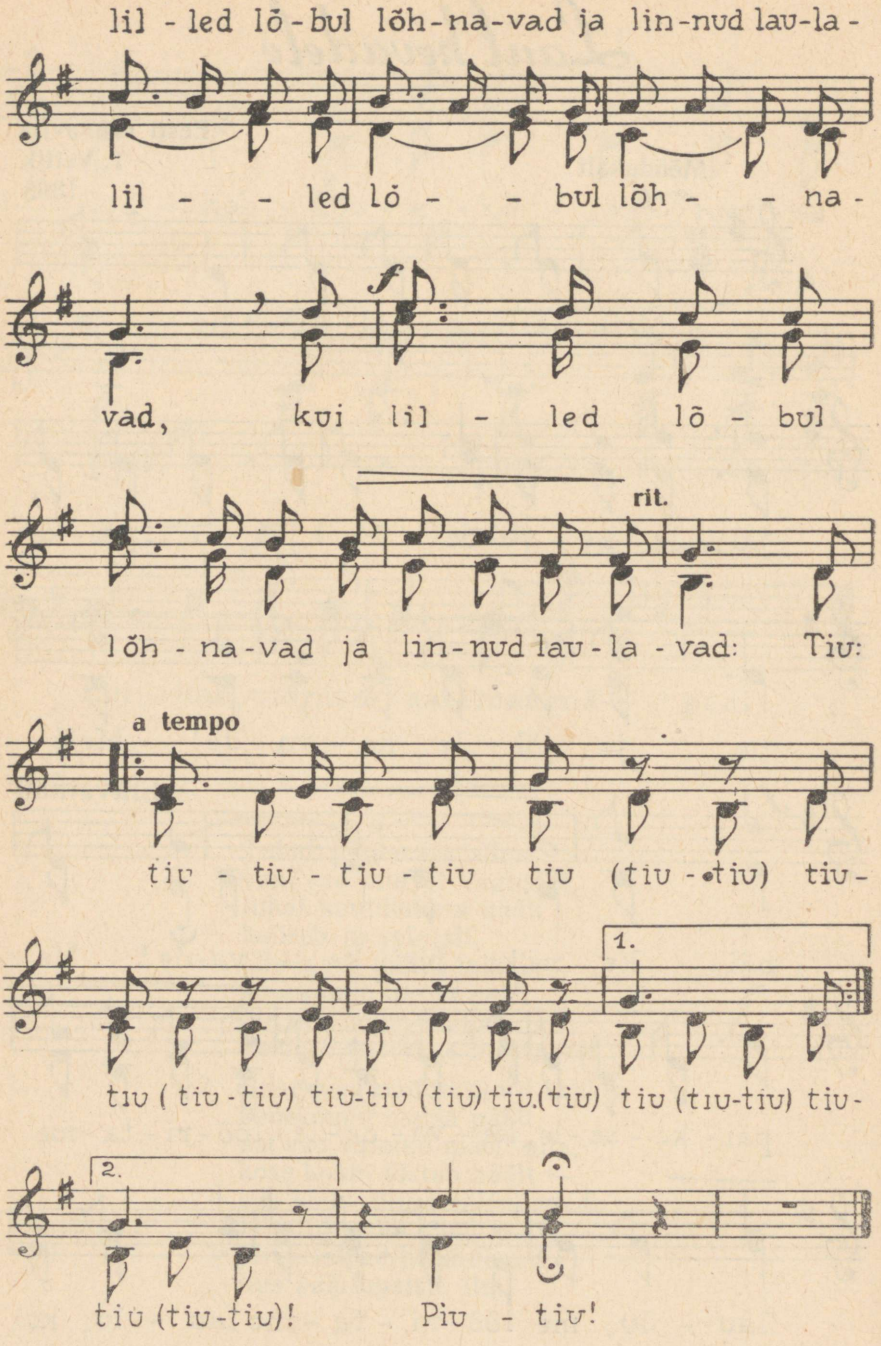
lil - led lõ - bul lõh - na - vad ja lin - nud lau - la -
lil - - led lõ - - bul lõh - - na -
vad, kui lil - led lõ - bul
rit.
lõh - na - vad ja lin - nud lau - la - vad: Tiu:
a tempo
tiu - tiu - tiu - tiu tiu (tiu - tiu) tiu -
1.
tiu (tiu - tiu) tiu - tiu (tiu) tiu.(tiu) tiu (tiu - tiu) tiu -
2.
tiu (tiu - tiu)! Piu - tiu!

1. Meil jälle päikene ja jälle kevade!
Meil jälle päikene ja jälle kevade!
Meil päikene! Meil kevade!
Me päikesele, kevadele lõõritame laulu, me lõõritame laulu,
:,: kui lilled lõbul lõhnavad ja linnud laulavad: :,:
Tiu-tiu-tiu-tiu-tiu-tiu, tiu-tiu-tiu-tiu-tiu-tiu!

2. Meil jälle päikene ja jälle kevade!
Meil jälle päikene ja jälle kevade!
Meil päikene! Meil kevade!
Me päikesele, kevadele rõkatame rõõmu, me rõkatame rõõmu,
:,: kui karjad laanes luusivad ja kellad kajavad: :,:
Kill-kõll-kõll-kill-kill-kõll,
kill-kõll, kill-kõll, kill-kõll.

Kevadlaul

H. Karro

Elavalt, voogavalt **H. Otsa**

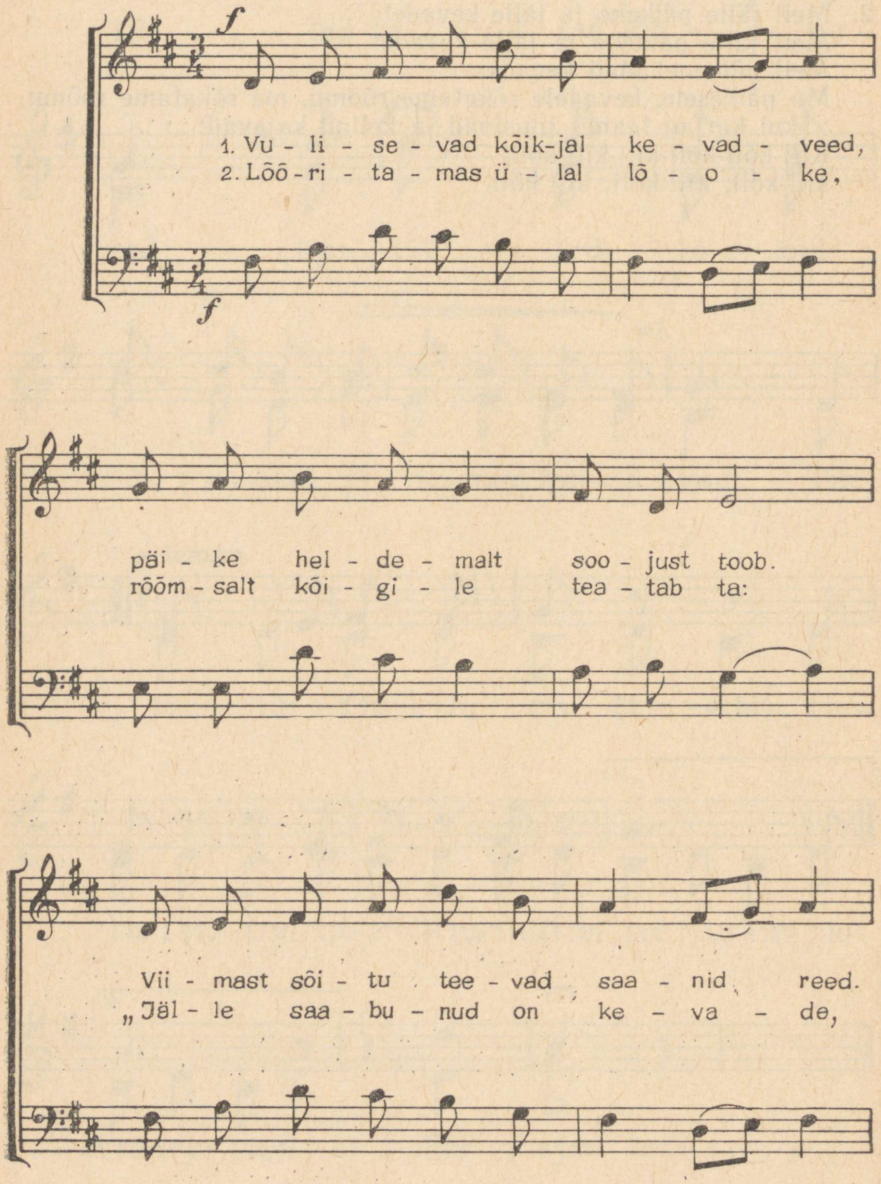

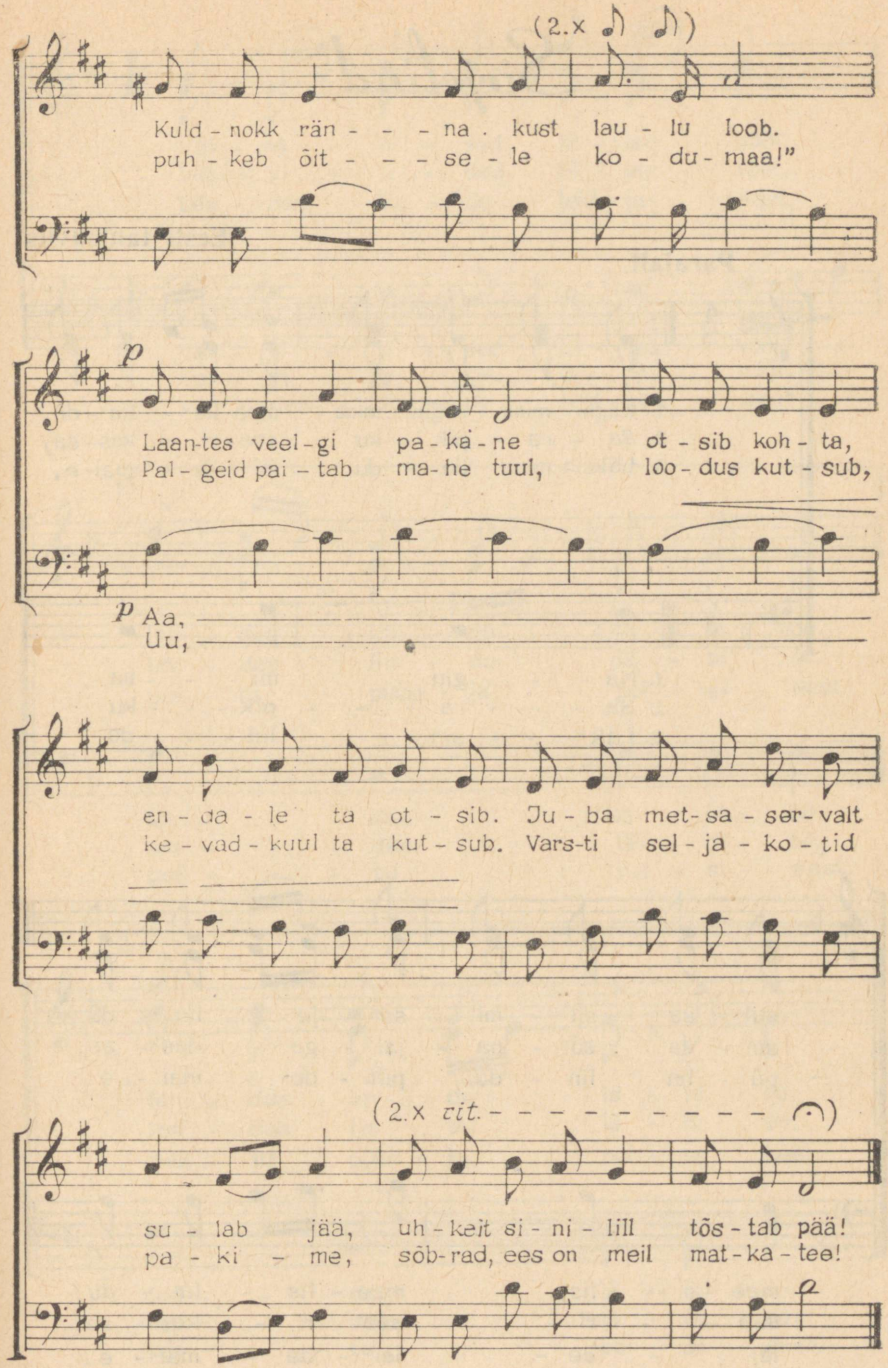
(2.x ♪ ♪)
Kuld - nokk rän - - - na . kust lau - lu loob.
puh - keb õit - - - se - le ko - du - maa!"
p
Laan-tes veel-gi pa-ka-ne ot - sib koh - ta,
Pai - geid pai - tab ma-he tuul, loo - dus kut - sub,
p Aa,
Uu,
en - da - le ta ot - sib. Ju - ba met-sa - ser-valt
ke - vad - kuul ta kut - sub. Vars-ti sel - ja - ko - tid
(2.x cit. - - - - - - - - - - - - 𝄐)
su - lab jää, uh - keit si - ni - lill tõs - tab pää!
pa - ki - me, sõb-rad, ees on meil mat - ka - tee!

Sirjelind

Eesti tantsuviis

Parajalt

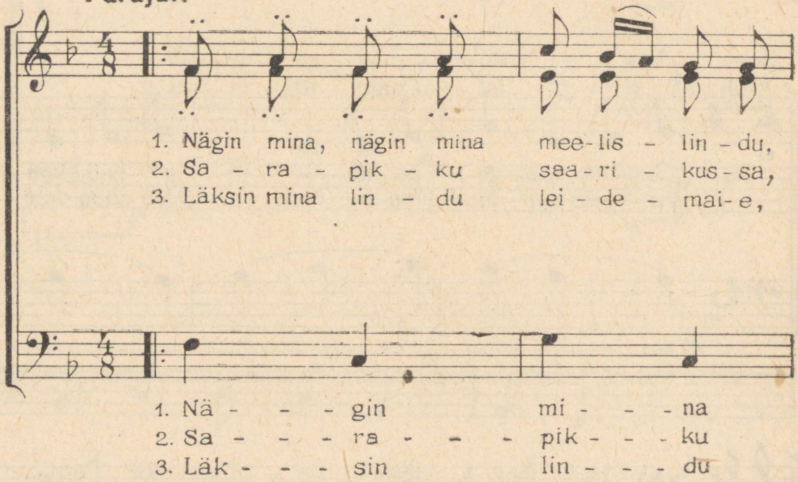

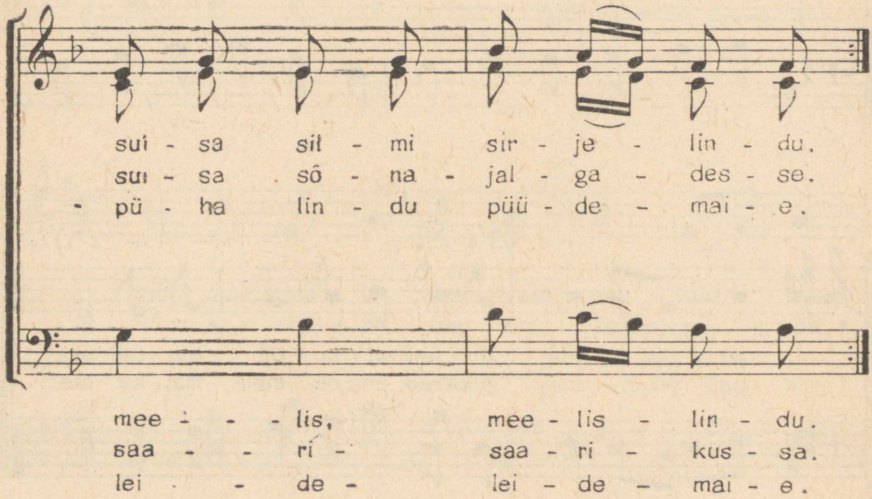

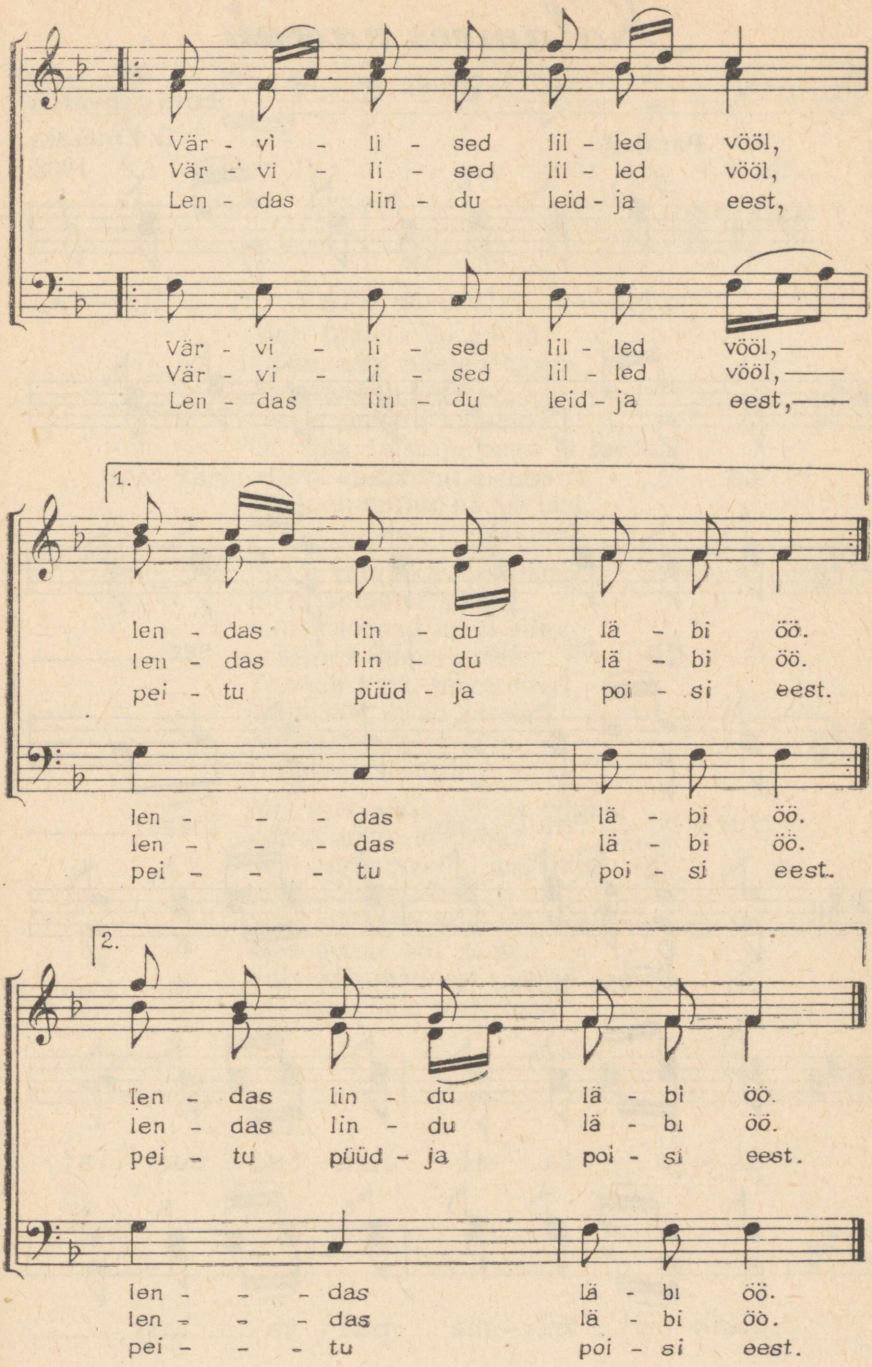
Vär - vi - li - sed lil - led vööl,
Vär - vi - li - sed lil - led vööl,
Len - das lin - du leid - ja eest,
Vär - vi - li - sed lil - led vööl,——
Vär - vi - li - sed lil - led vööl,——
Len - das lin - du leid - ja eest,——
1.
len - das lin - du lä - bi öö.
len - das lin - du lä - bi öö.
pei - tu püüd - ja poi - si eest.
len - - - das lä - bi öö.
len - - - das lä - bi öö.
pei - - - tu poi - si eest.
2.
len - das lin - du lä - bi öö.
len - das lin - du lä - bi öö.
pei - tu püüd - ja poi - si eest.
len - - - das lä - bi öö.
len - - - das lä - bi öö.
pei - - - tu poi - si eest.

Kalamees naerab

J. Smuul

Eesti rahvaviis
G. Ernesaks
1908

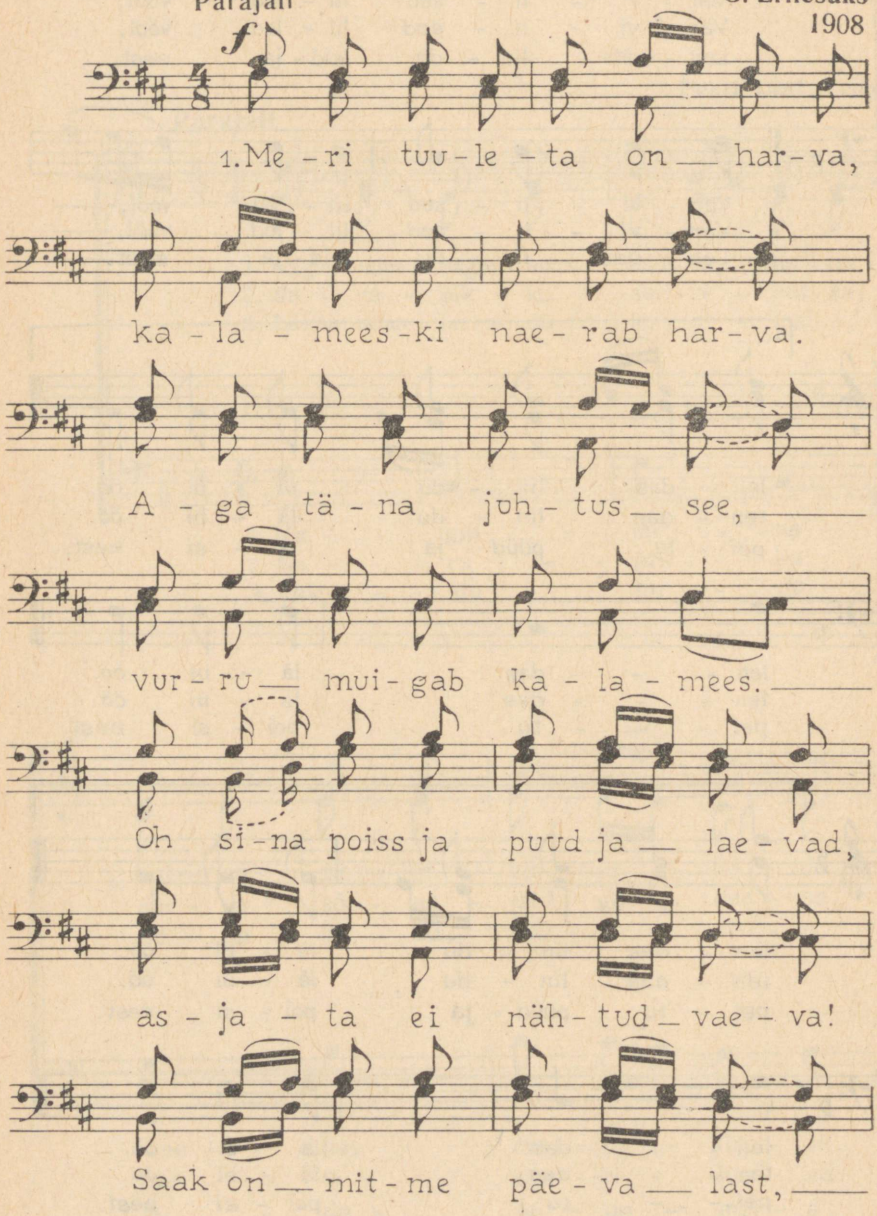

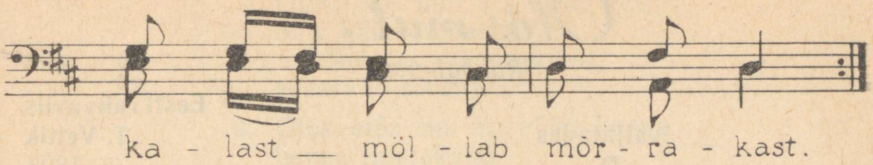

1. Meri tuuleta on harva,
kalameeski naerab harva.
Aga täna juhtus see,
vurru muigab kalamees.
Oh sina poiss ja puud ja laevad,
asjata ei nähtud vaeva!
Saak on mitme päeva last,
kalast möllab mõrrakast.

2. Nagu välgud sinna, siia,
nii et sinav vesi keeb,
tantsu löövad tuhat siiga
praegu kalameeste ees.
Tormab havi, mereröövel,
lapik lest lä'eb järele.
Ahvenatel seljavööte
vetesinas väreleb.

3. Mis seal päris põhjas vilgub,
vilgub nagu hõbeoja?
Seal on parves miljon silku,
tuhat kilupojukest.
Saak on tore, mis siit saame,
oma perele siit saab.
Siit saab manner, saavad saared,
siit saab kala meie maa.

Olõs mul . . .

Rahvaluule

Eesti rahvaviis
T. Vettik
1898

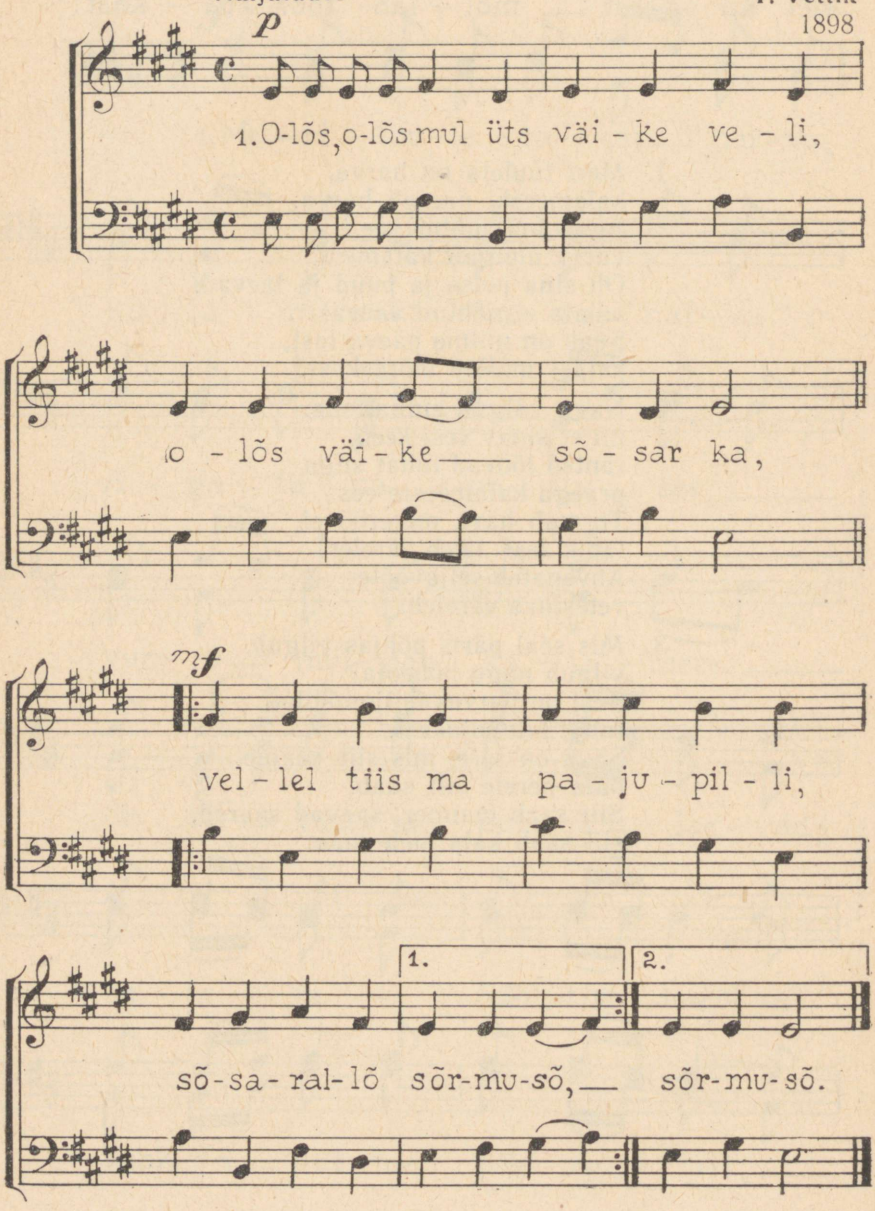

1. Olõs, olõs mul üts väike veli,
olõs väike sõsar ka,
:,:vellel tiis ma pajupilli,
sõsarallõ sõrmusõ.:,:

2. Olõs, olõs mul üts väike hopen,
hopen linalakagõ,
:,:ma tiis tälle vahtsõ suitsõ,
vahtsõ saani tiis ma ka.:,:

3. Kui mul siss üts väike mõrsja
mõtsa takan olõsi,
:,:tuulõ ma siss sõidas kosja,
läbi laanõ lasõsi.:,:

Käokene, kuldalind

A. Haava

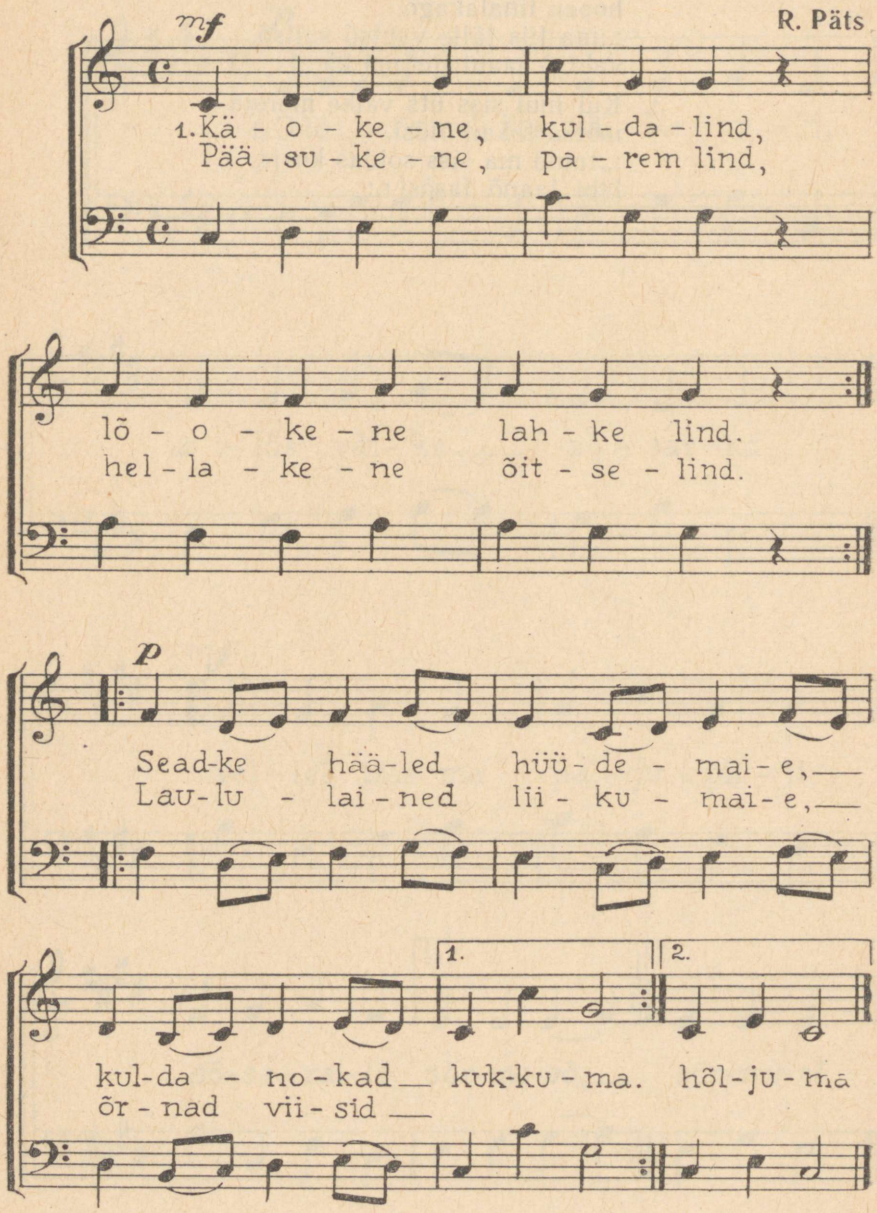

1. Käokene, kuldalind,
lõokene, lahke lind.
Pääsukene, parem lind,
hellakene, õitselind.
Seadke hääled hüüdemaie,
kuldanokad kukkuma.
Laululained liikumaie,
õrnad viisid hõljuma.

2. Siis lä'eb laasi laksuma,
jõe lained läikima,
ilm end ilul ehtima,
õnnetundel hõiskama.
Lehvi siis, mu laulukene,
lenda nagu lõoke,
nagu päiksekiirekene
läbi kuldse kevade!

Virulaste tants

1. Oro

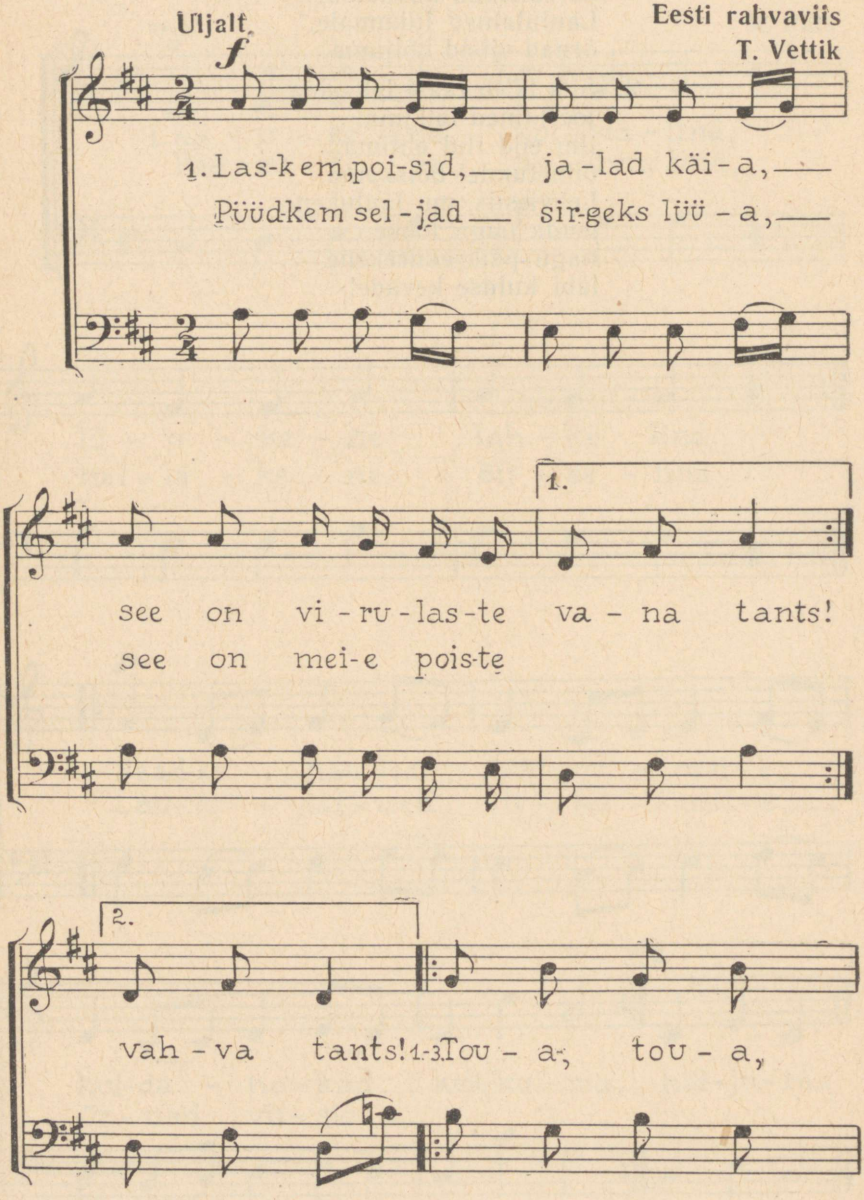

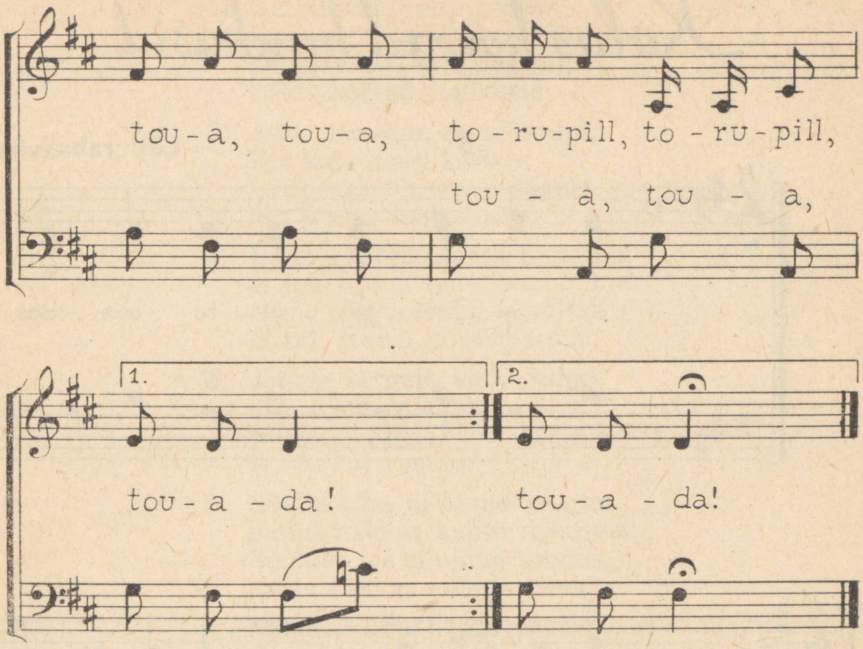

1. Laskem, poisid, jalad käia,
see on virulaste vana tants!
Püüdkem seljad sirgeks lüüa,
see on meie poiste vahva tants!
:,:Toua, toua, toua, toua,
torupill, torupill, touada!:,:

2. Käivad hoogsalt meie jalad, —
see on virulaste vana viis.
Värisevad laed ja talad, —
see on meie poiste tantsuviis.
Toua, toua . . .

3. Hüppa, keerle hommikuni, —
see on virulaste vana tants!
Peame pidu koidikuni, —
see on meie poiste vahva tants.
Toua, toua . . .

Külas koerad haukusid

Läti rahvaviis

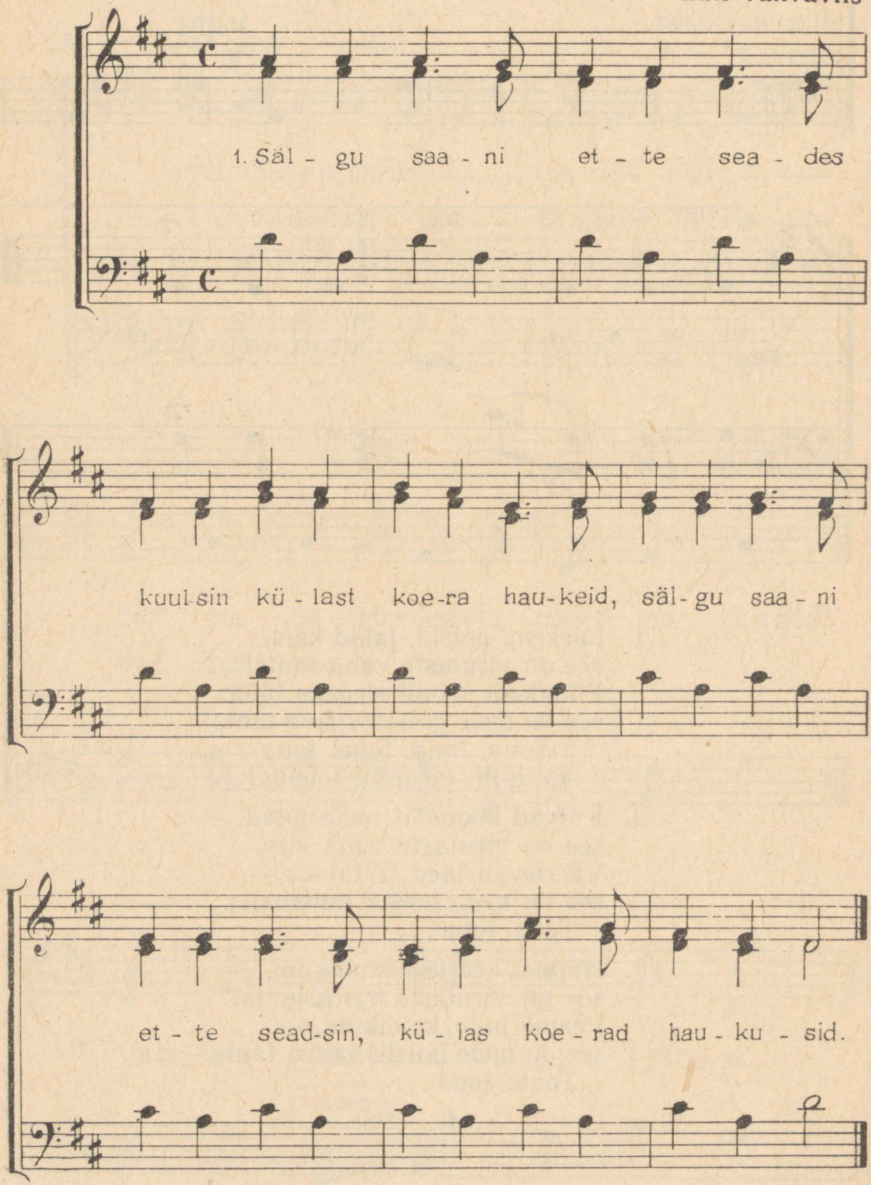

1. Sälgu saani ette seades
kuulsin külast koera haukeid,
sälgu saani ette seadsin,
külas koerad haukusid.

2. Istu, armsam, minu saani,
ära küla koeri karda,
istu, armsam, minu saani,
ära karda haukujaid.

3. Ei ma sälgu sõidul sundind,
ei ma traavi temalt nõudnud,
ei ma sälgu sõidul sundind,
ei talt traavi nõudnud ma.

4. Jookse kergelt, kulla sälgu,
ära saani raputelle.
Jookse kergelt, kulla sälgu,
ära saani raputa.

5. Sõiduks tee ei olnud soodus,
minul hakkas kahju mõrsjast.
Sõiduks tee ei olnud soodus,
kahju hakkas mõrsjast mul.

6. Minult sälgu, kergejalgne,
ära enam kaeru oota,
minult sälgu, kergejalgne,
ära kaeru oota sa.

7. Laitis sõitu minu mõrsja,
pärast sõitu minu hülgas.
Laitis sõitu minu mõrsja,
pärast sõitu hülgas mu.

8. Sälul ostan vastsed valjad,
ent kust leian uue mõrsja?
Sälul ostan vastsed valjad,
ent kust leida mõrsjat mul?

9. Sälg sai laadalt vastsed valjad,
mina külast uue mõrsja,
sälg sai laadalt vastsed valjad,
mina külast mõrsja sain.

Kodumaa
Родина

Rahvaluule

Laialt — Vene rahvaviis

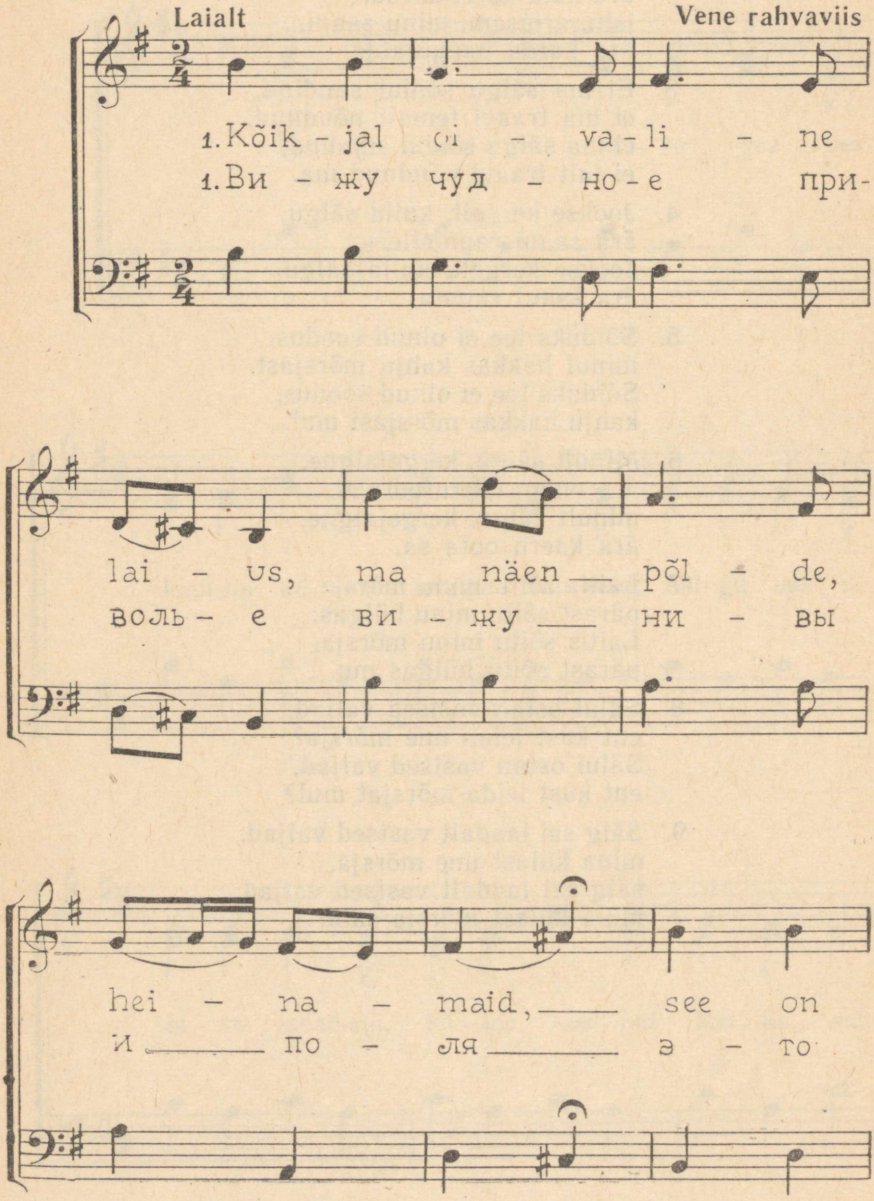

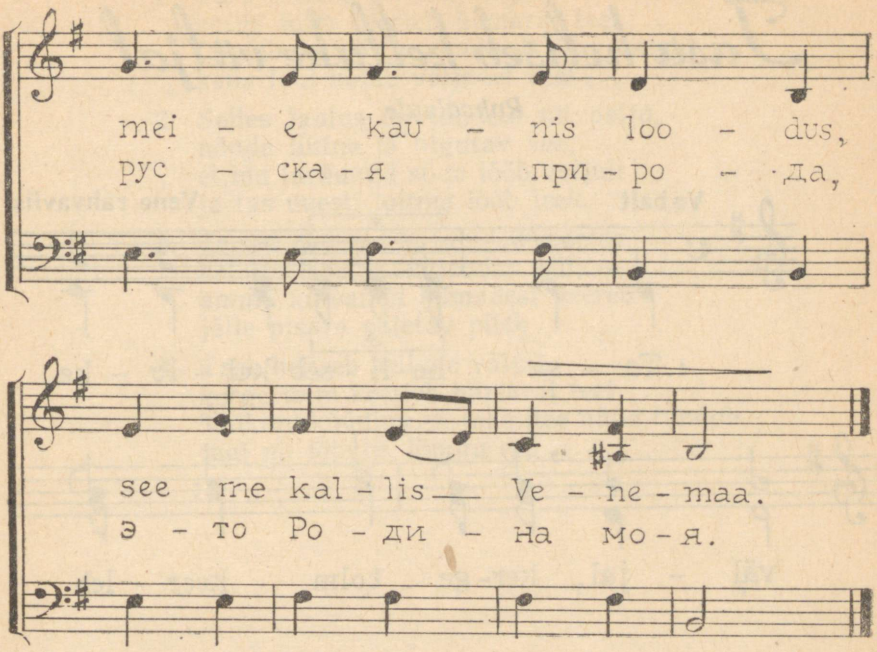

1. Kõikjal oivaline laius,
ma näen põlde, heinamaid —
see on meie kaunis loodus,
see me kallis Venemaa.

2. Orud, mäed ja haljad murud,
kauged stepid, karjamaad —
see me maade ilu, suurus,
see me kallis Venemaa.

3. Lõoke laulab taevakaarel,
hõiskab ööbik metsara'al —
see on meie sünnimaake,
see me kallis Venemaa.

1. Вижу чудное приволье,
Вижу нивы и поля —
Это русская природа,
Это Родина моя.

2. Вижу горы и долины,
Вижу степи и луга —
Это русское раздолье,
Это Родина моя.

3. Слышу пенье жаворонка,
Слышу трели соловья —
Это русская сторонка,
Это Родина моя.

Tasa heliseb kelluke väljal

Rahvaluule

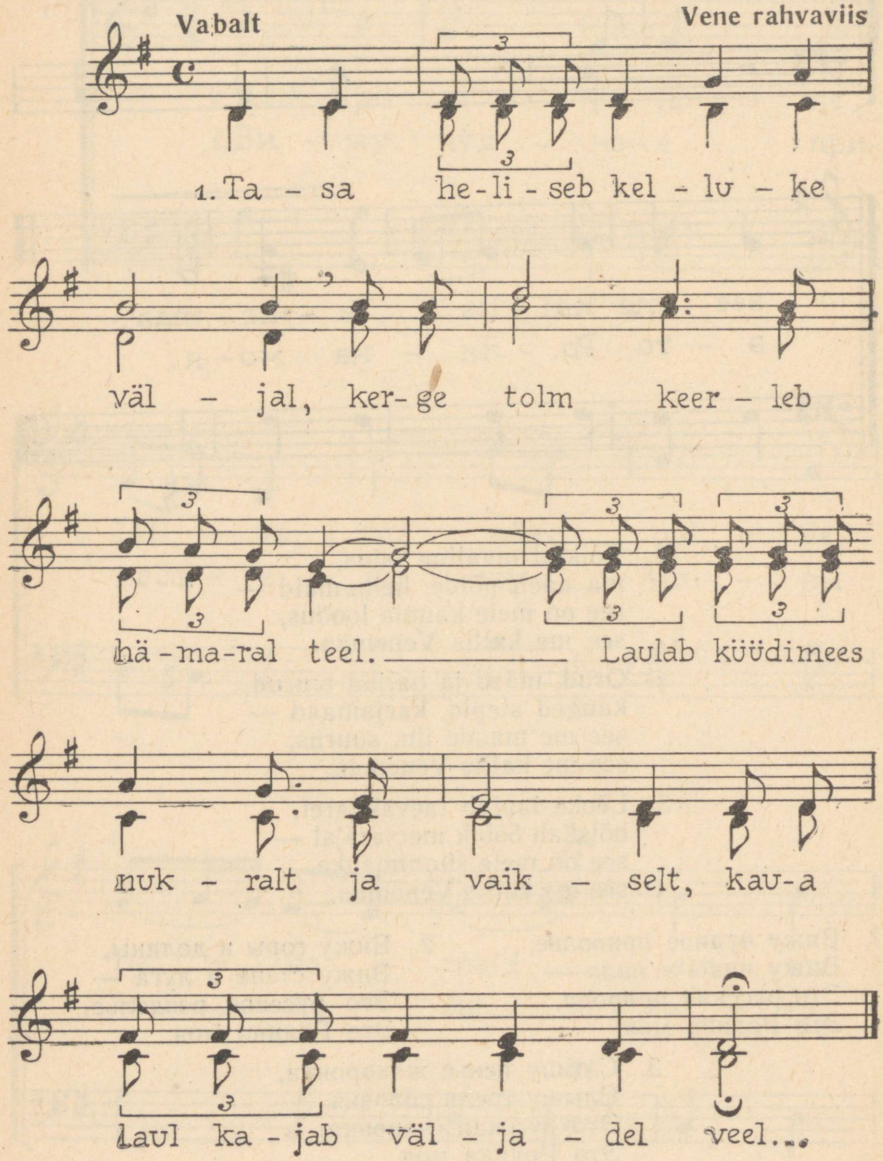

1. Tasa heliseb kelluke väljal,
kerge tolm keerleb hämaral teel...
Laulab küüdimees nukralt ja vaikselt,
kaua laul kajab väljadel veel...

2. Selles laulus on tundeid nii palju,
nõnda lihtne ja liigutav see,
et mu tardunud süda lööb valjult
ja tas uuesti loitma lööb leek.

3. Teised ööd mulle tulevad meelde,
kodumetsad ja haljendav niit, —
ammu kuivanud silmadest veereb
jälle pisara põletav piisk...

4. Tasa heliseb kelluke väljal,
kerge tolm keerleb hämaral teel ...
Vaikind küüdimees; maantee nüüd tundub
mul nii lõputu, lõputu ees...

Lai Dnepr

Реве та стогне Дніпр широкий

T. Sevtšenko

Aeglaselt

p

Ukraina rahvaviis

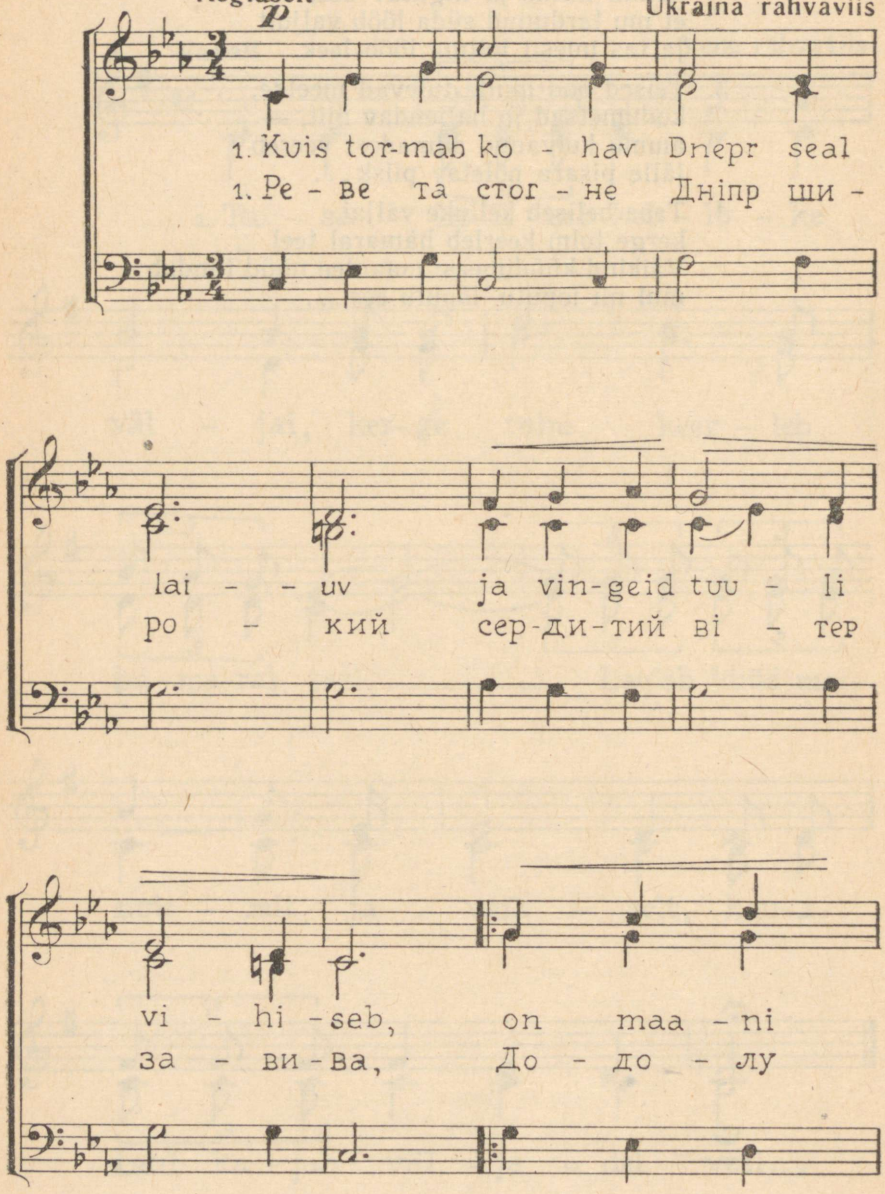

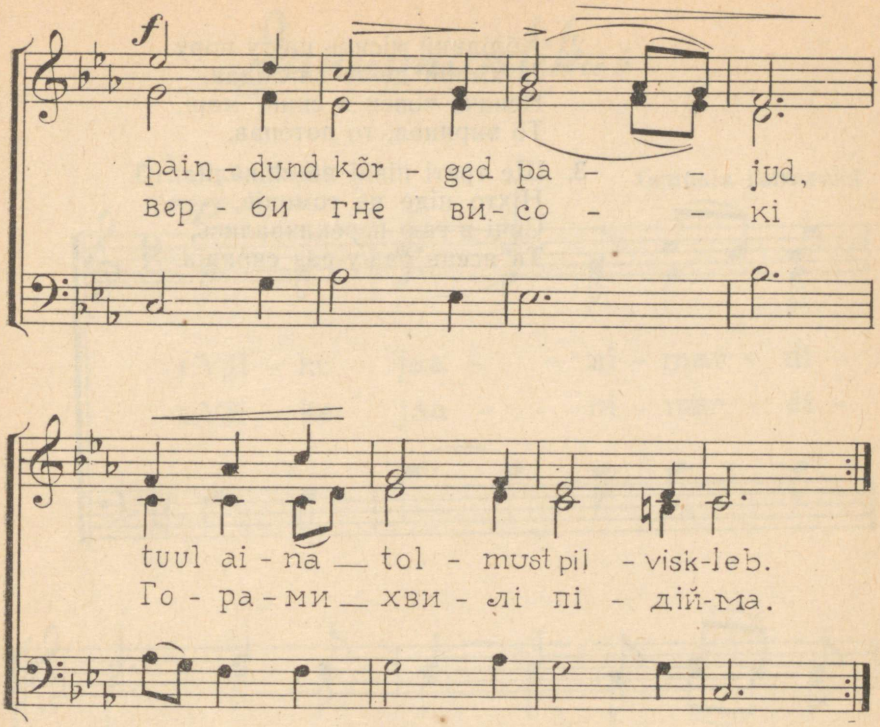

1. Kuis tormab kohav Dnepr seal laiuv
ja vingeid tuuli vihiseb,
:,:on maani paindund kõrged pajud,
tuul aina tolmust pilviskleb.:,:

2. Kuu kumab kaamelt pilve veerul,
aeg-ajalt ilmub, jälle kaob,
:,:kui väike paat, mis sinimerel
kord tõuseb lainele, kord vaob.:,:

3. Ei koitu kuuluta veel kuked,
öörahus kõik on uinumas.
:,:Veel metsas taamal öised huiked
ja puud vaid tuules kiiguvad.:,:

1. Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилі підійма.

2. І блідний місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.

3. Ще треті півні не співали,
Ніхто ніде не гомонів,
Січі в гаю перекликались,
Та ясень раз-у-раз скрипів.

Jaanimardikas

Õrnalt, laulvalt

Gruusia rahvaviis

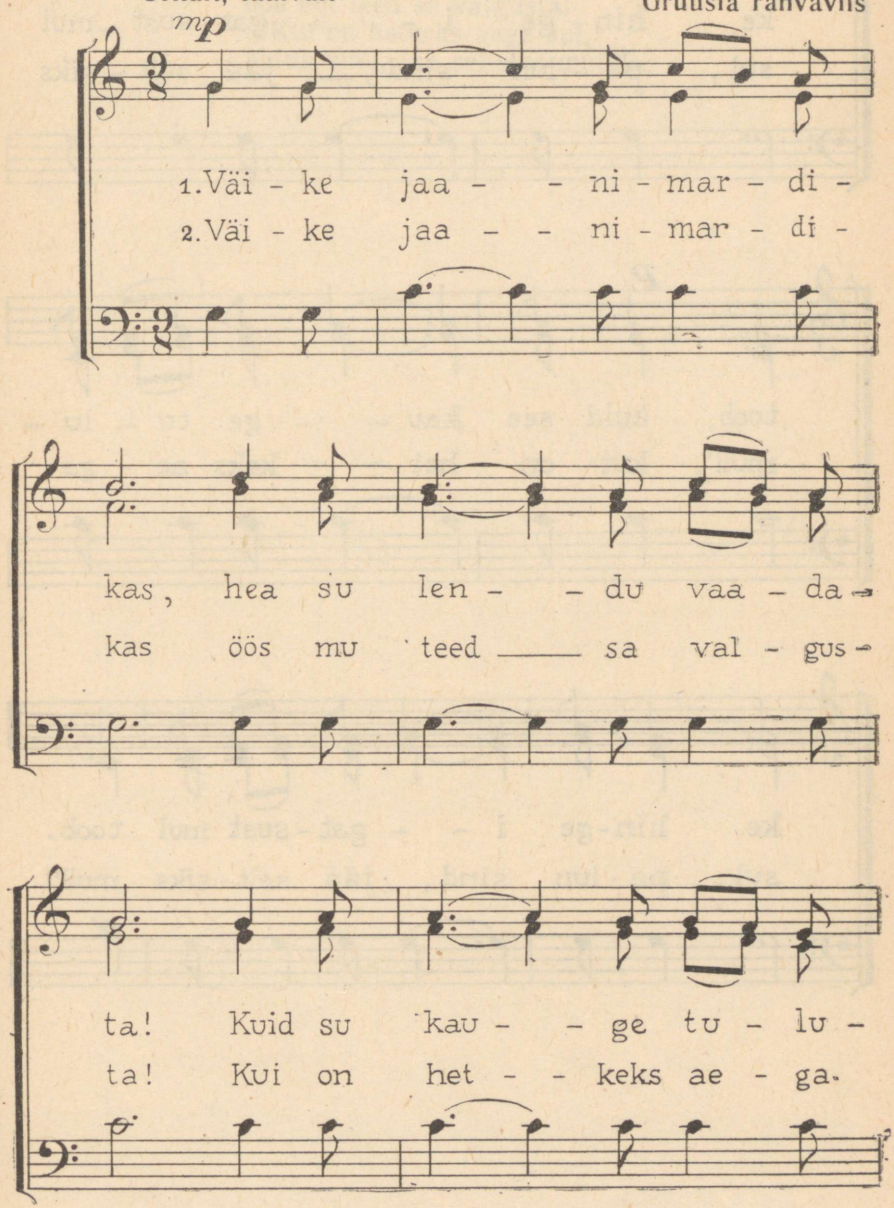

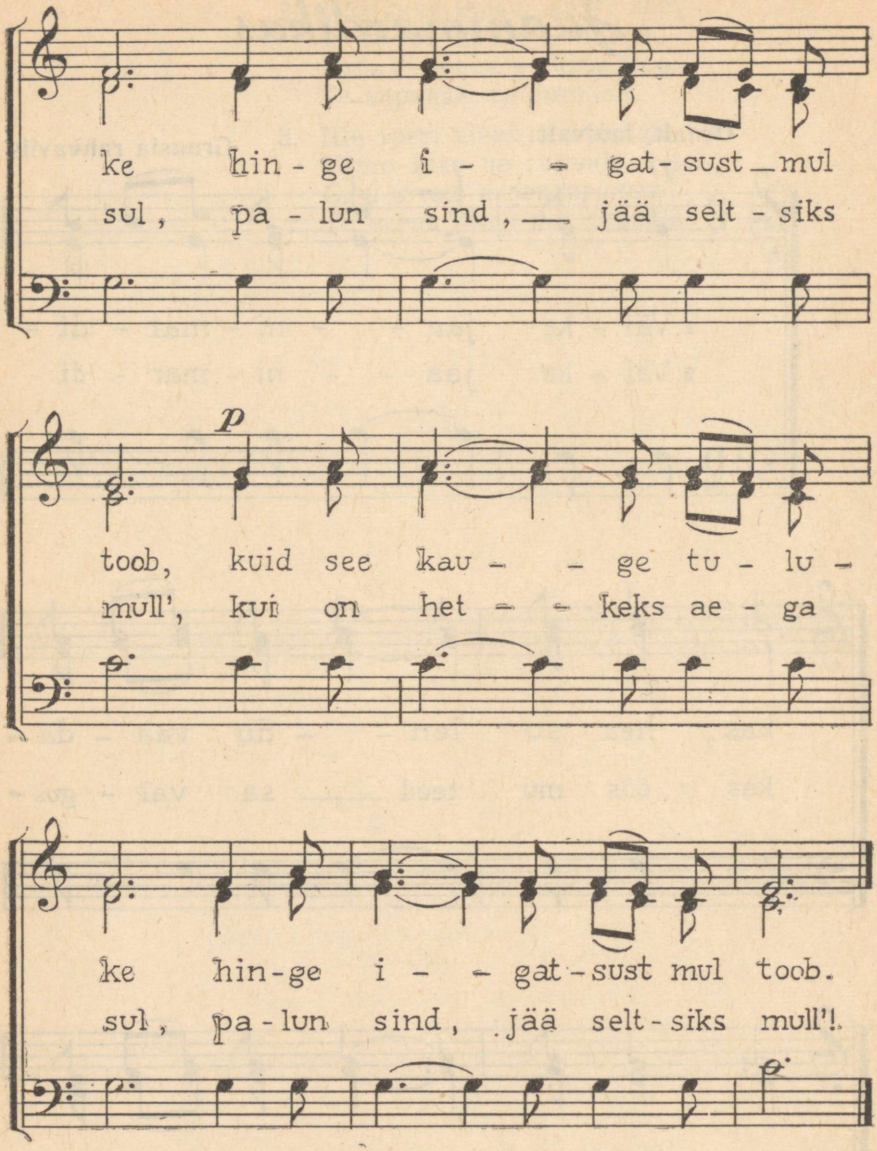
ke hin - ge i - - gat - sust _ mul
sul, pa - lun sind, _ jää selt - siks
p
toob, kuid see kau - - ge tu - lu -
mull', kui on het - - keks ae - ga
ke hin-ge i - - gat-sust mul toob.
sul, pa-lun sind, jää selt-siks mull'!

1. Väike jaanimardikas,
hea su lendu vaadata!
:,:Kuid su kauge tuluke
hinge igatsust mul toob.:,:

2. Väike jaanimardikas
öös mu teed sa valgusta!
:,:Kui on hetkeks aega sul,
palun sind, jää seltsiks mull'!:,:

Punalille laul

Tšehhi rahvaviis
T. Vettik

Kergelt

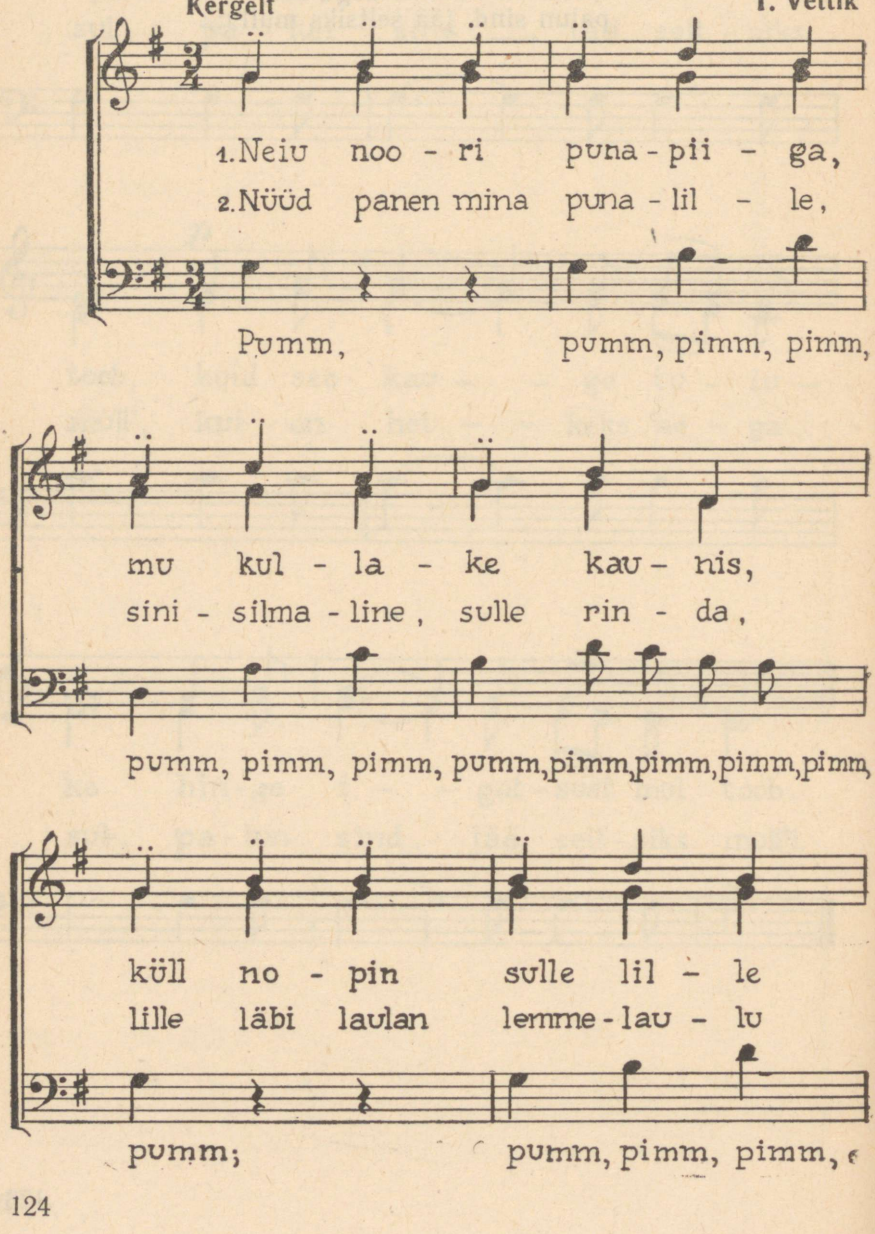

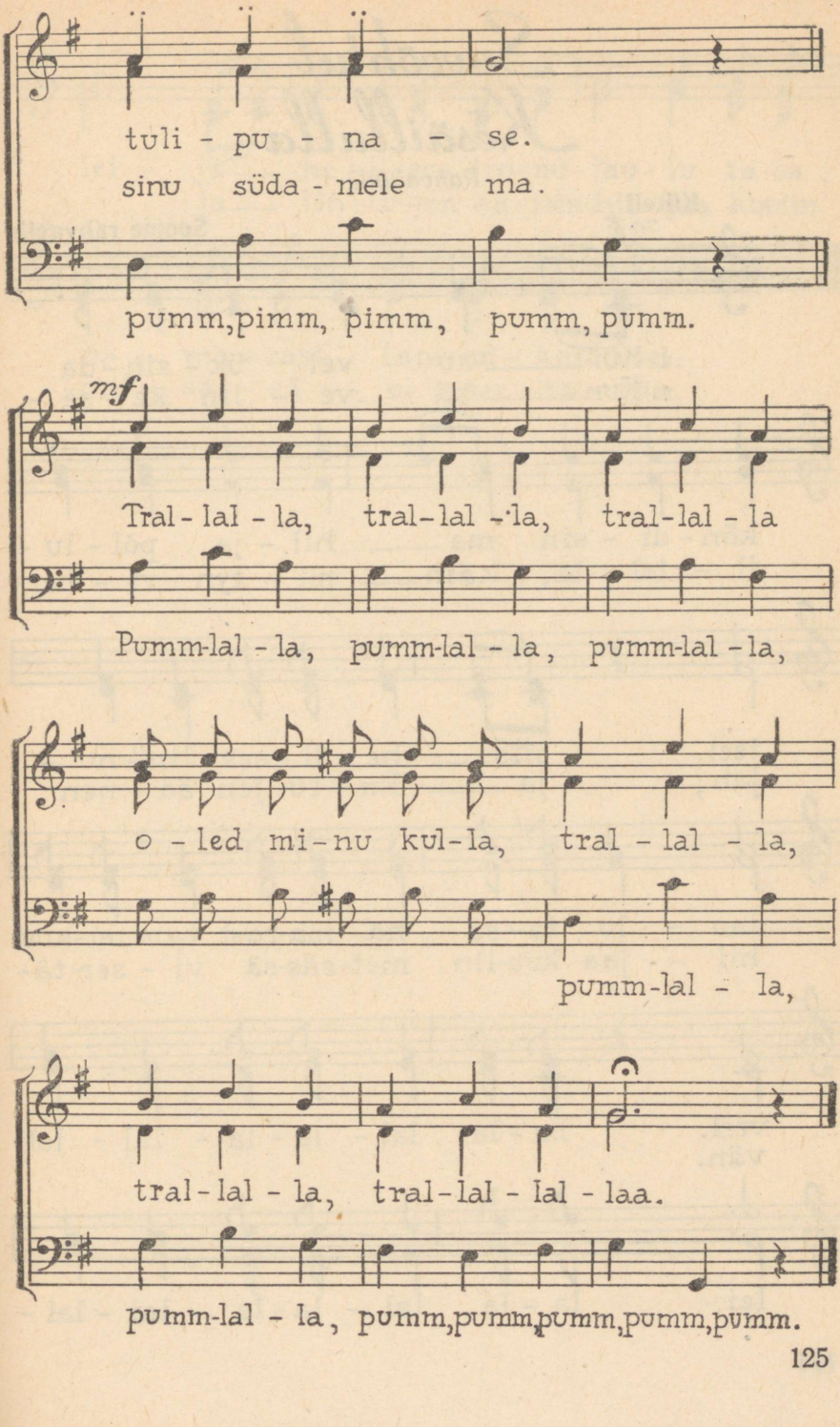
tuli - pu - na - se.
sinu süda - mele ma.
pumm,pimm, pimm, pumm, pumm.
mf
Tral - lal - la, tral - lal - la, tral - lal - la
Pumm-lal - la, pumm-lal - la, pumm-lal - la,
o - led mi - nu kul - la, tral - lal - la,
pumm-lal - la,
tral - lal - la, tral - lal - lal - laa.
pumm-lal - la, pumm,pumm,pumm,pumm,pumm.

Suveõhtul
Kesäillalla

Rahvaluule

Kiirelt

mf

Soome rahvaviis

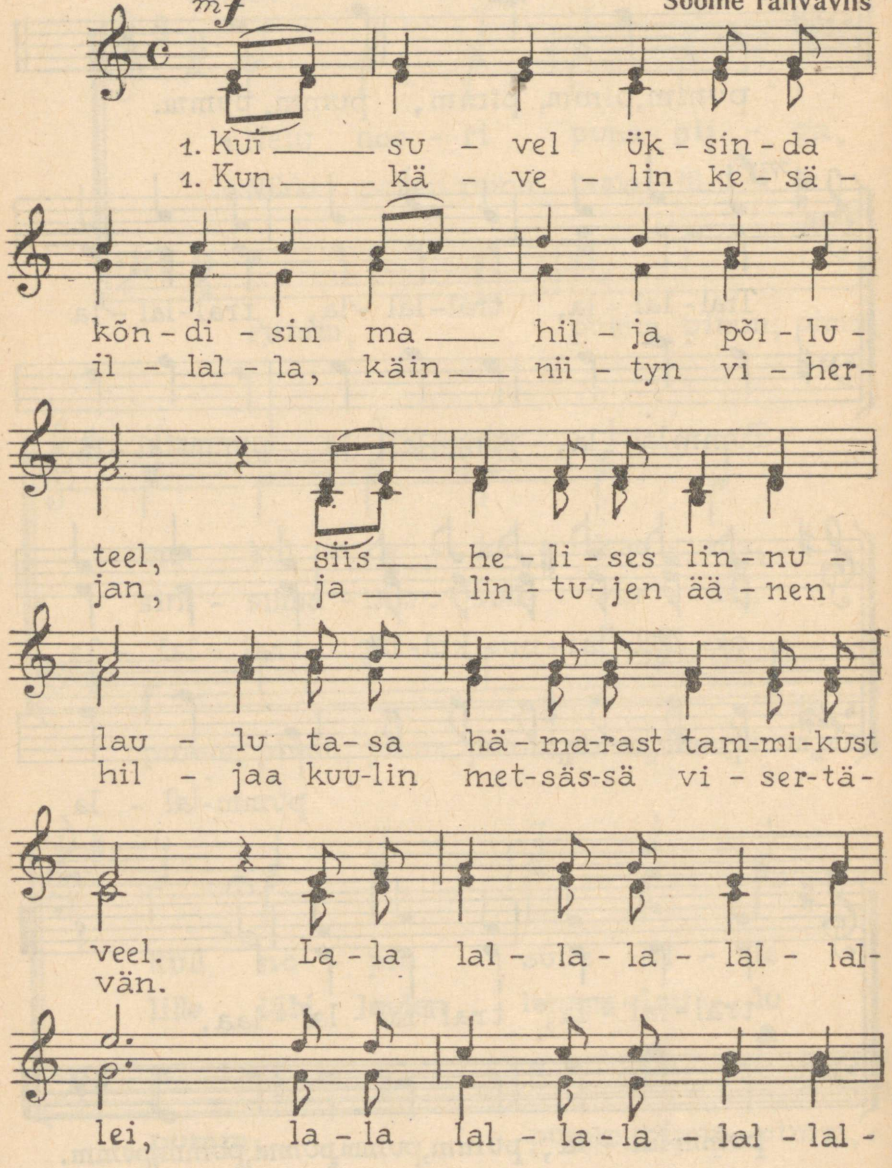

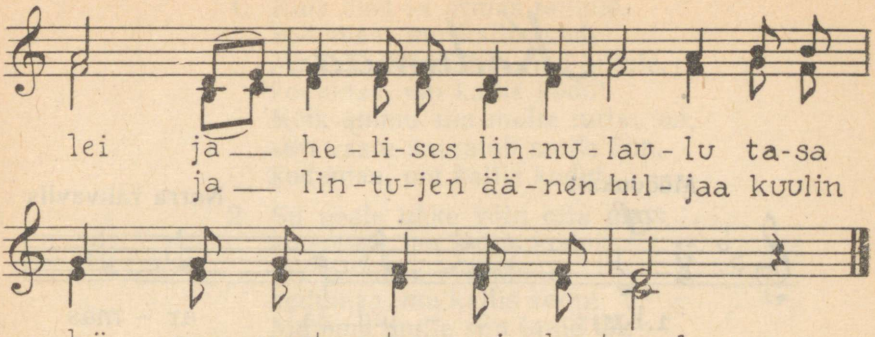
lei jä — he-li-ses lin-nu-lau-lu ta-sa
ja — lin-tu-jen ää-nen hil-jaa kuulin
hä-ma-rast tam-mi-kust veel.
met-säs-sä vi-ser-tä-vän.

Kodumaa

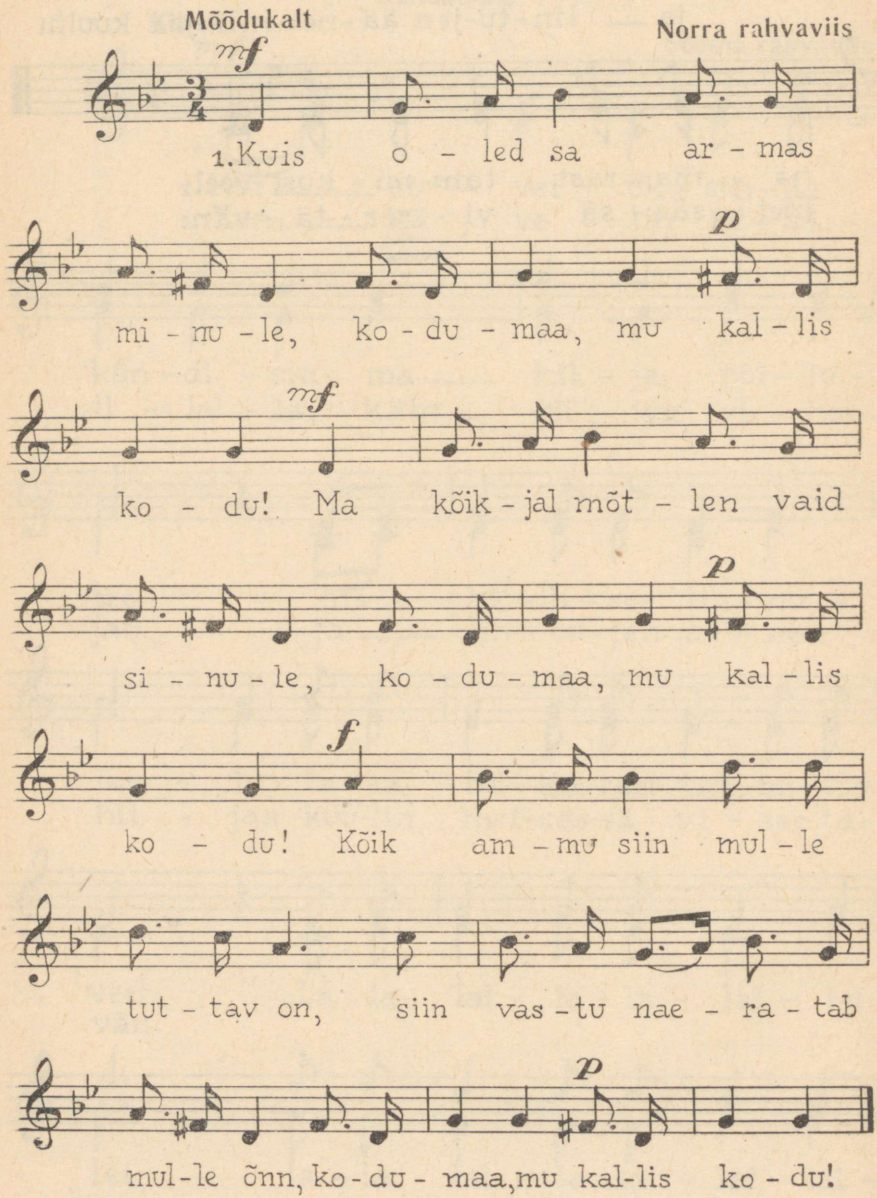
Mõõdukalt
Norra rahvaviis
mf
1. Kuis o - led sa ar - mas
p
mi - nu - le, ko - du - maa, mu kal - lis
mf
ko - du! Ma kõik - jal mõt - len vaid
p
si - nu - le, ko - du - maa, mu kal - lis
f
ko - du! Kõik am - mu siin mul - le
tut - tav on, siin vas - tu nae - ra - tab
p
mul - le õnn, ko - du - maa, mu kal - lis ko - du!

1. Kuis oled sa armas minule,
kodumaa, mu kallis kodu!
Ma kõikjal mõtlen vaid sinule,
kodumaa, mu kallis kodu!
Kõik ammu siin mulle tuttav on,
siin vastu naeratab mulle õnn,
kodumaa, mu kallis kodu!

2. Su peale uhke võin olla ma,
kodumaa, mu kallis kodu!
Mu esiisade sünnimaa,
kodumaa, mu kallis kodu!
Mu ema mulle siin laule lõi,
ei võõraid paiku siin leida või,
kodumaa, mu kallis kodu!

3. Sa mulle võitluses jõudu tõid,
kodumaa, mu kallis kodu!
Su pinnal armastust tunda sain,
kodumaa, mu kallis kodu!
Siin sellel väikesel kodumaal
ma tahan elada, surra ka,
kodumaa, mu kallis kodu!

Minu koduküla

Tagasihoidlikult Vietnami rahvaviis

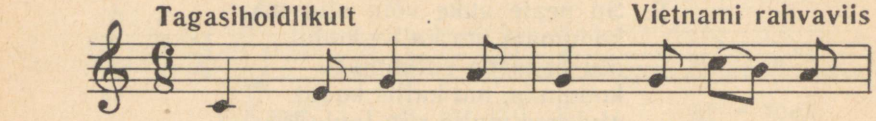

1. Seal, kus bam-bus tõu-seb ü - les

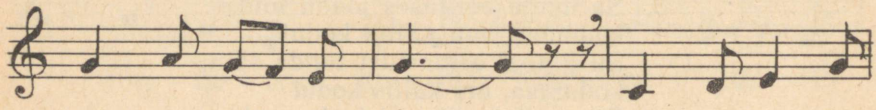

ti - he-dalt_kui müür,__ o - li kü-la

met-sa sü - les õr - nas õi - e - rüüs.__

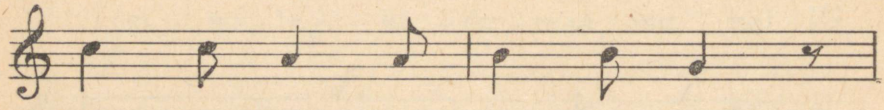

He - len-da - sid jõ - e - veed,

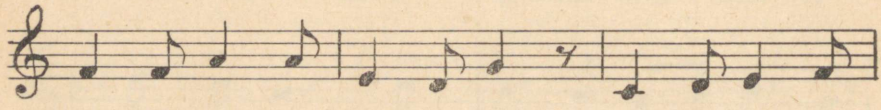

soo-jad o - lid ke-va-ded, met-sa pei-dus

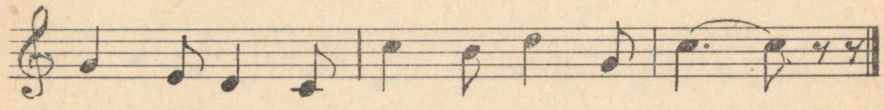

vaikselt kul-ges e - lu o - ma teed.__

1. Seal, kus bambus tõuseb üles
tihedalt kui müür,
oli küla metsasüles
õrnas õierüüs.
Helendasid jõeveed,
soojad olid kevaded,
metsa peidus vaikselt kulges
elu oma teed.

2. Elasime rahus, kuni
mure oli käes —
ootamatult külla tulid
julmad vaenuväed.
Ümberringi rüüstasid,
hävitasid, süütasid.
Meie külast partisaniks
kõik siis tõttasid.

3. Tihnikutes metsa vahel,
keset suuri puid
liikus vaikselt meie ahel,
murdes nurjatuid.
Teadsime, et tuleb aeg,
õide puhkeb jälle aed;
innustas meid võitlusele
saabuv rahuaeg.

Kodumaa

Parajalt

Indoneesia rahvaviis

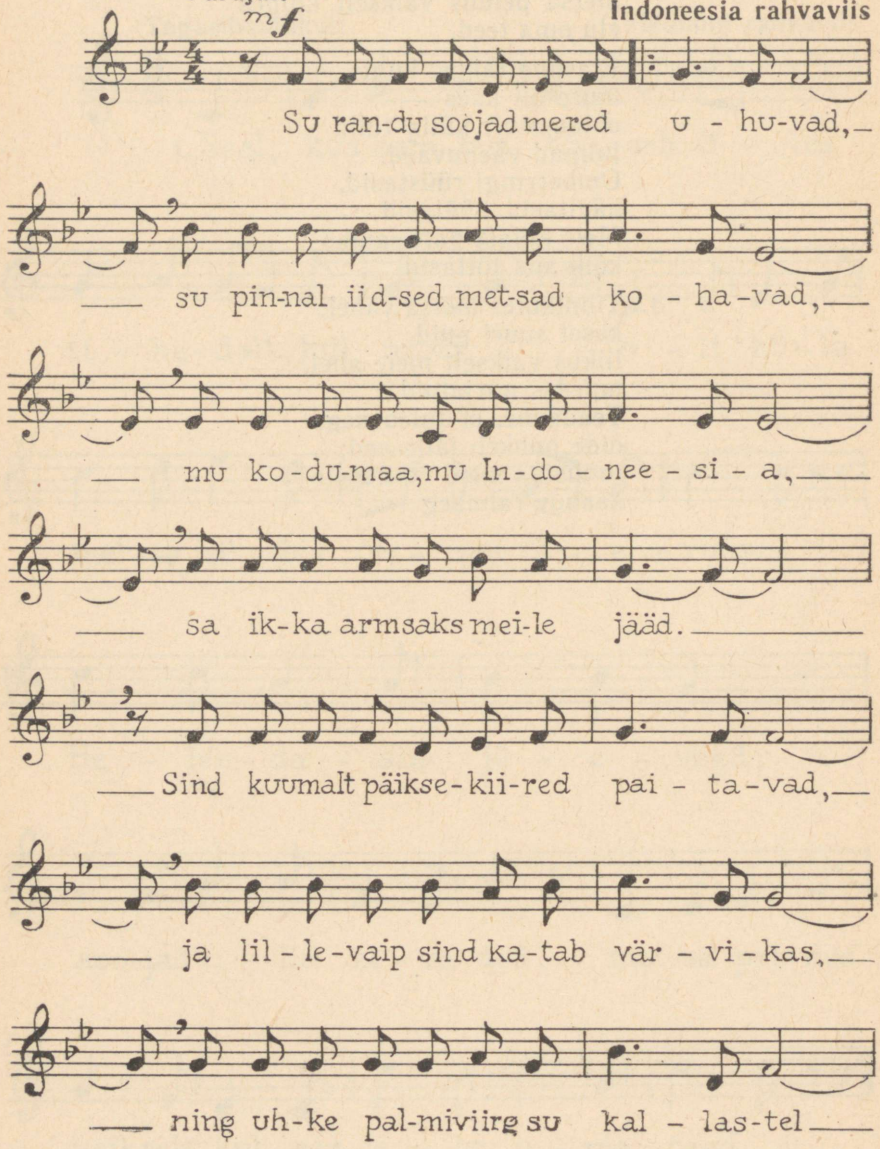

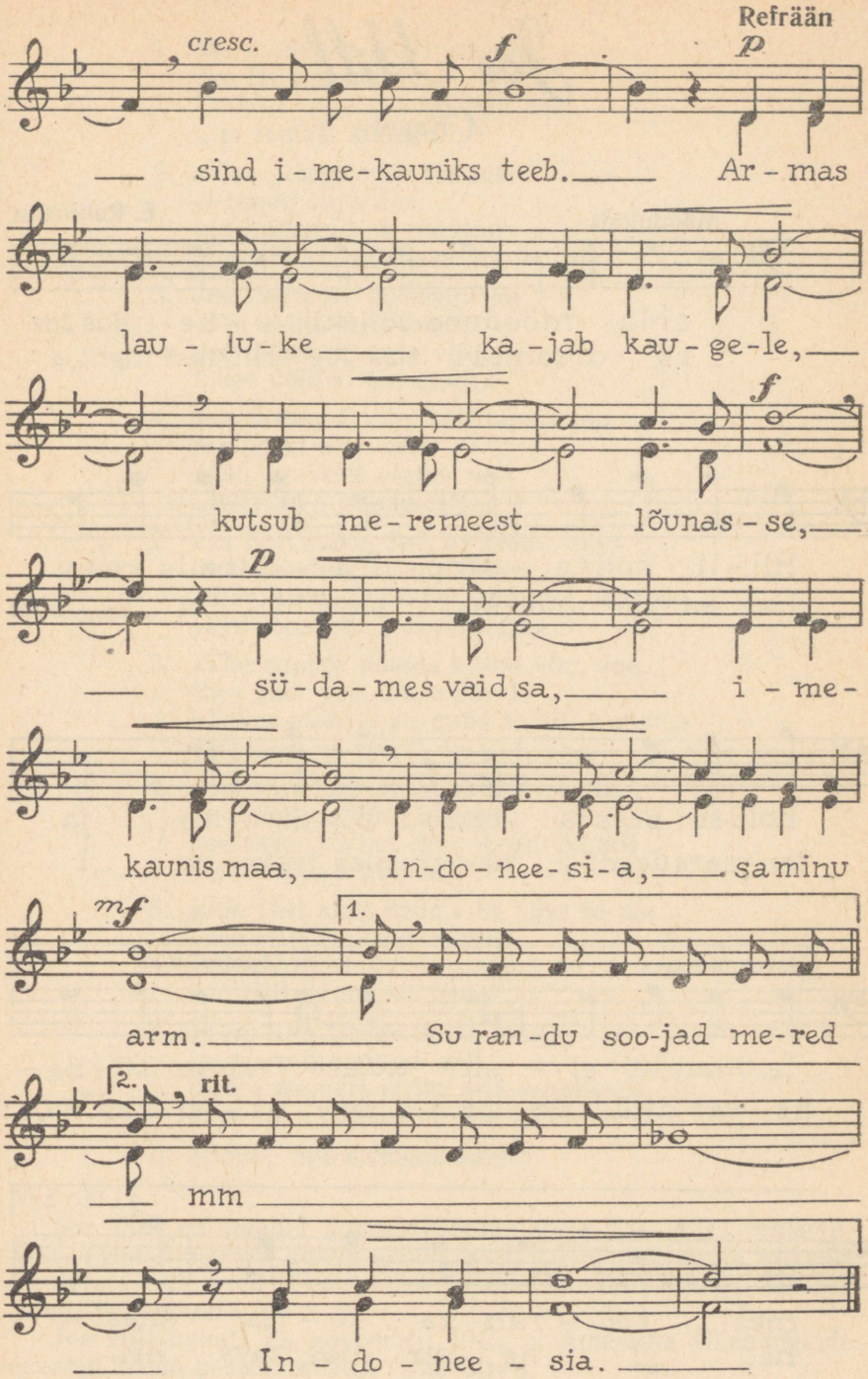
Refrään
cresc.
f
p
sind i-me-kauniks teeb. Ar-mas
lau-lu-ke ka-jab kau-ge-le,
f
kutsub me-remeest lõunas-se,
p
sü-da-mes vaid sa, i-me-
kaunis maa, In-do-nee-si-a, sa minu
mf
1.
arm. Su ran-du soo-jad me-red
2.
rit.
mm
In-do-nee-sia.

Joe Hill

A. Hayes

Mõõdukalt

E. Robinson

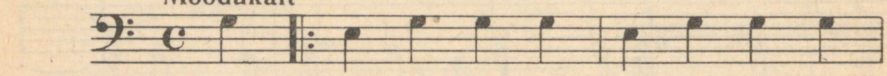

1. Ma möödund öö - sel u - ne - näos Joe
1. I dreamed I saw Joe Hill last night, a -

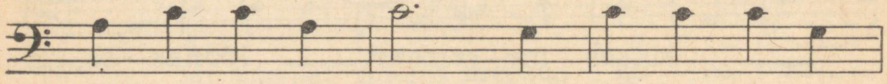

Hil - li koh-ta - sin. Ta kätt siis kau-a
live as you and me, sayd I: „But Joe, you're

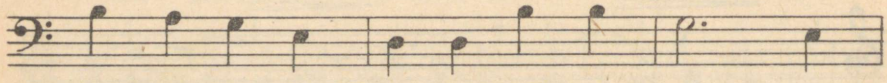

hoid-sin peos ja temalt kü - si - sin, ja
ten years dead." - „I ne-ver died," says he, „I

Kordamiseks

Lõpetamiseks

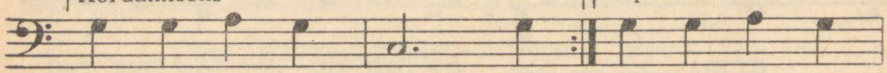

te-malt kü - si - sin: 2. Kas rah-va sü - da -
ne - ver died," says he. 2. „In ne - ver died," says

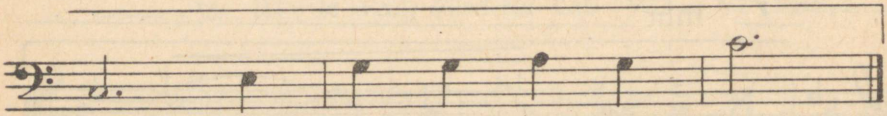

mes, töö - rah - va sü - da - mes!
he, „I ne - ver died," says he.

1. Ma möödund öösel unenäos
Joe Hilli kohtasin.
Ta kätt siis kaua hoidsin peos
:,:ja temalt küsisin::,:

2. «Kas polegi siis tõsi see,
et tapeti sind, Joe,
kui kaitsesid sa rõhutud
:,:ja näljas seltsimeest?»:,:

3. Joe naeratas ja käega lõi:
«Mu kallis seltsimees,
see iialgi ei surra võiv,
:,:kes võitleb tõe eest!:,:

4. Nad tookord, näe, küll tapsid mu,
ma siiski elan veel!
Jään igavesti elama
:,:töörahva südames!»:,:

2. «In Salt Lake, Joe, by God», says I,
him standing by my bed,
«they framed you on a murder charge,»
says Joe, «but I ain't dead.»

3. «The copper bosses killed you, Joe,
they shot you, Joe,» say I.
«Takes more than guns to kill a man,»
says Joe, «I didn't die.»

4. And standing there as big as life,
and smiling with his eyes,
Joe says: «What they forgot to kill
went on to organize.»

5. «Joe Hill ain't dead,» he says to me.
«Joe Hill ain't never died.
Where workingmen are out on strike,
Joe Hill is at their side.

6. From San Deego up to Maine,
in every mine and mill,
where workers strike and organize,»
says he. «You'll find Joe Hill.»

7. (Sama mis esimene salm.)

Märkus

See laul on loodud suure töölisluuletaja Joe Hill'i mälestuseks, kelle Ameerika kohus ebaõiglaselt süüdi mõistis ja hukkas. Luuletaja viimased sõnad enne hukkamist olid: «Ärge leinake mind, organiseeruge!»

Joe Hill hukati 19. novembril 1915. a. Ameerika Ühendriikide osariigi Utahi pealinnas Salt Lake City's.

Laul suurtest teedest

Prantsuse noorte laul
A. Dupie

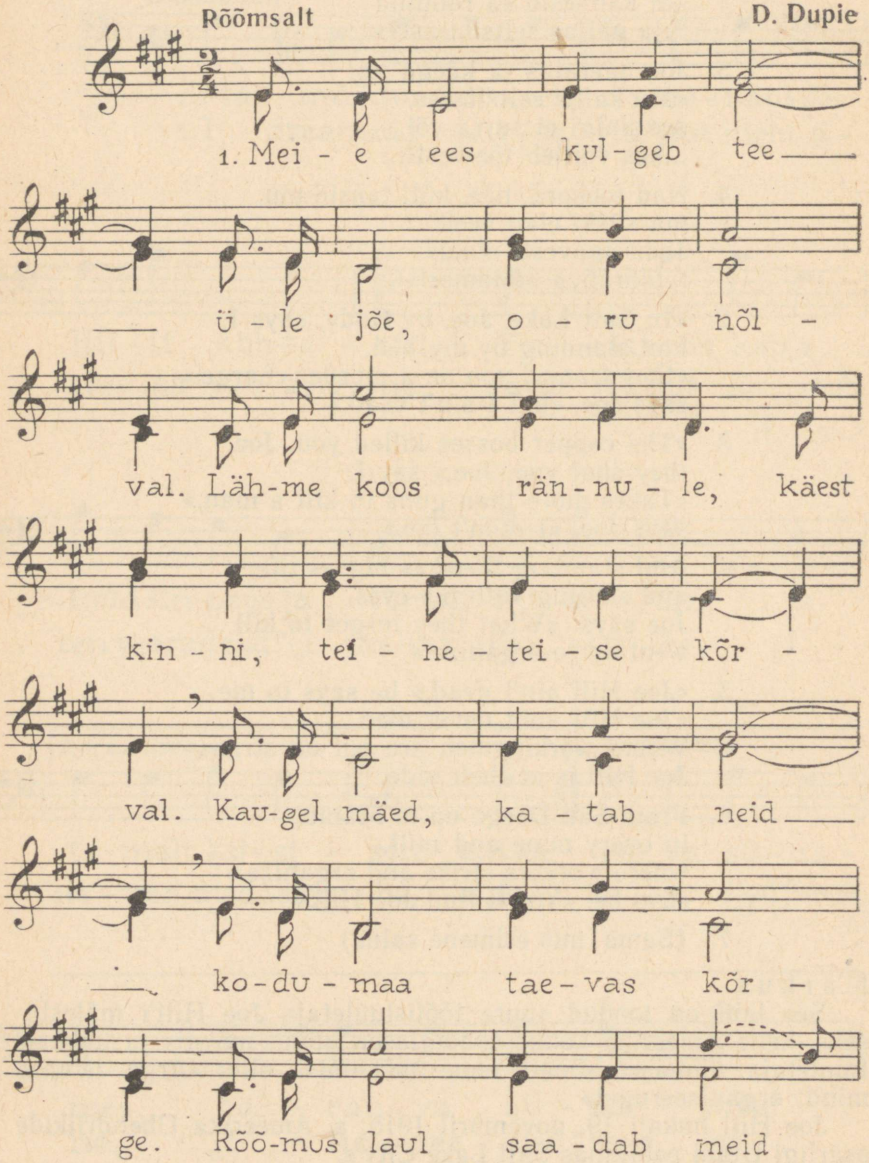

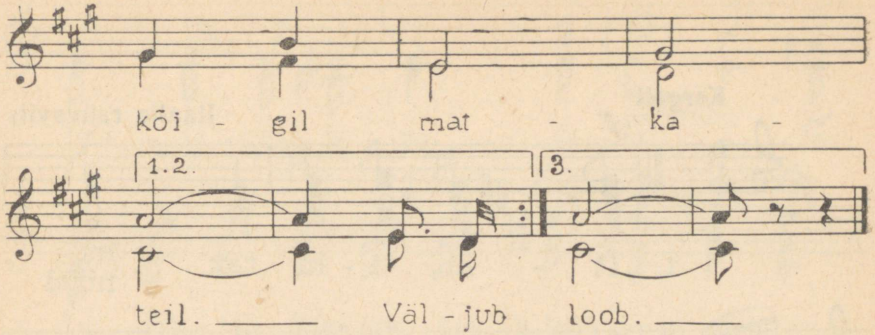

1. Meie ees kulgeb tee
üle jõe, oru nõlval.
Lähme koos rännule,
käest kinni, teineteise kõrval.
Kaugel mäed — katab neid
kodumaa taevas kõrge.
• Rõõmus laul saadab meid
kõigil matkateil.
2. Väljub tee metsa seest —
tere, järv, värsked tuuled!
Koiduläik kaldavees,
nüüd hommikhääli kõikjal kuuled.
Ärkab nurm, pilliroog,
jätkub laul meie huultel.
Nagu lend, pilvevoog
on me rännuhoog!
3. Aland töö orus, mäel,
vilehõik kostab linnast.
Aland päev, virga hääl
meid kutsub, kajab täiel rinnal.
Rahu, õnn — töös nad koos
igal maal, kodupinnal.
Üllas püüd õnne toob,
kauneid laule loob.

Tiki, tiki, tak

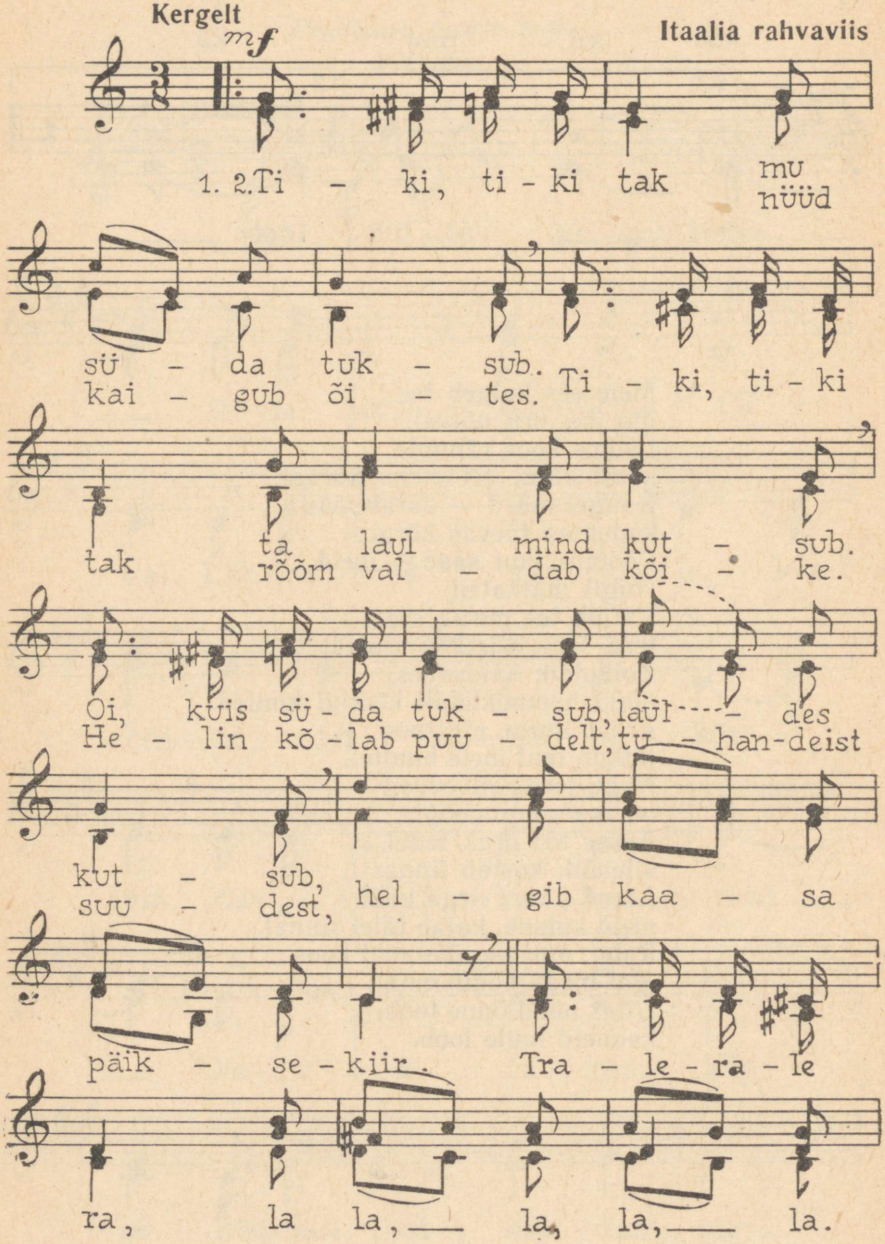

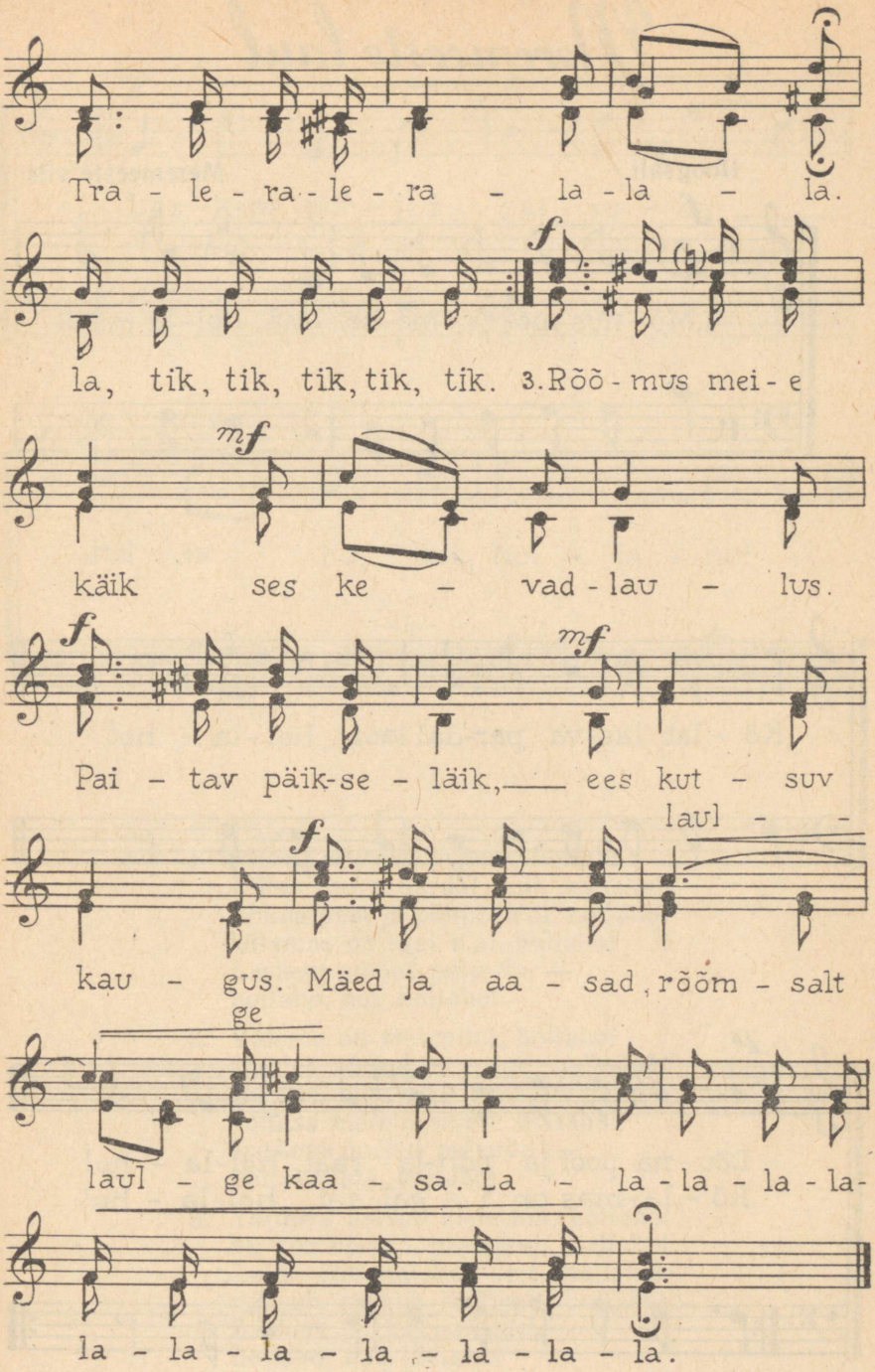
Tra - le - ra - le - ra - la - la - la.
la, tik, tik, tik, tik, tik. 3. Rõõ - mus mei - e
käik ses ke - vad - lau - lus.
Pai - tav päik - se - läik, ees kut - suv
laul - -
kau - gus. Mäed ja aa - sad, rõõm - salt
ge
laul - ge kaa - sa. La - la - la - la - la -
la - la - la - la - la - la - la.

Meremeeste laul

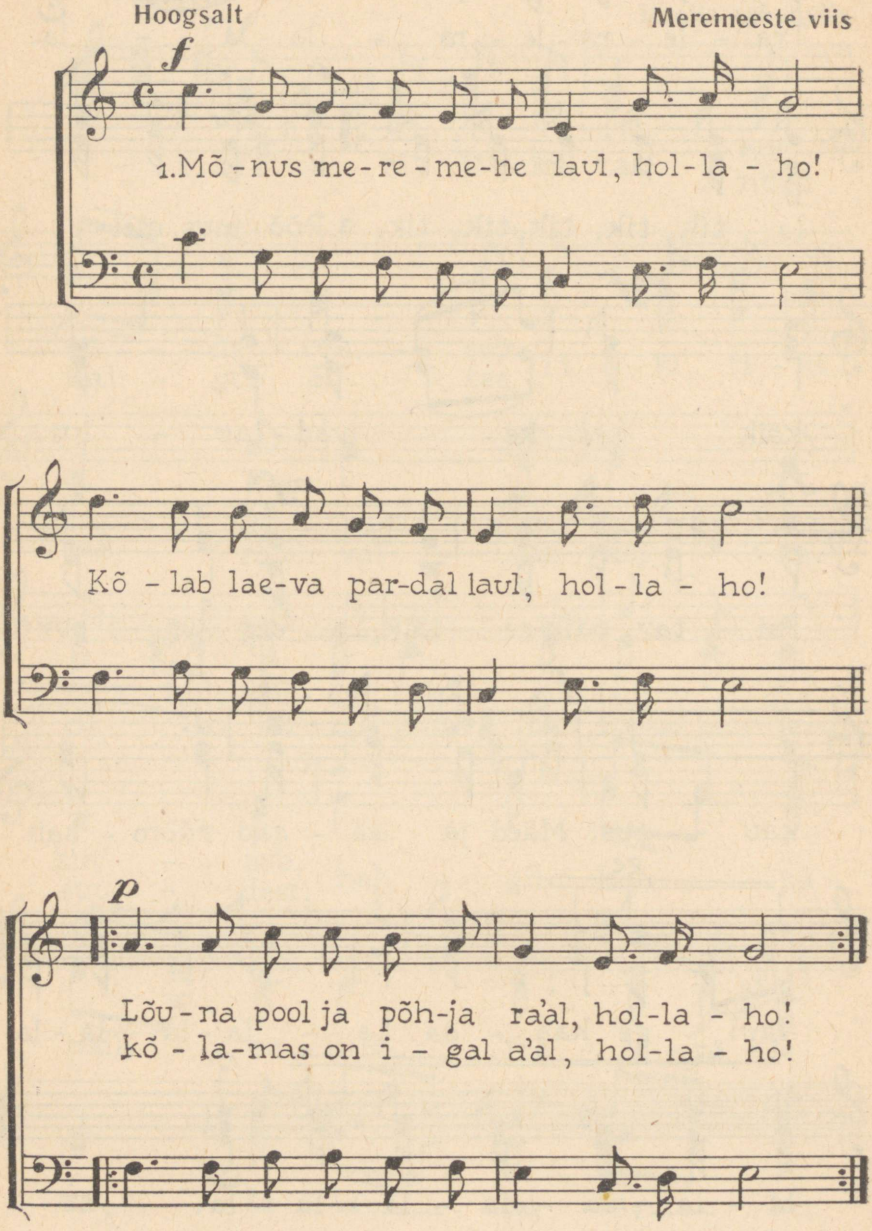

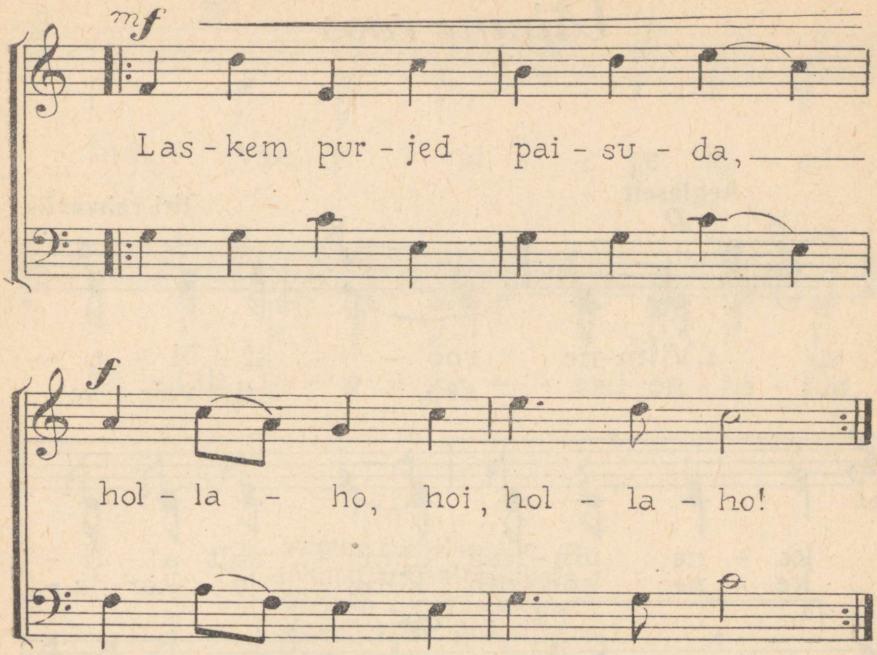

1. Mõnus meremehe laul, hollaho!
Kõlab laeva pardal laul, hollaho!
Lõuna pool ja põhja ra'al, hollaho!
kõlamas on igal a'al, hollaho!
Laskem purjed paisuda, —
hollaho, hoi, hollaho!

2. Vahune on merepind, hollaho!
keerleb kõrgel merelind, hollaho!
Kaladel siis lõbus trall, hollaho!
võimsa merelaine all, hollaho!
Laskem purjed paisuda, —
hollaho, hoi, hollaho!

3. Tormiks paisub meretuul, hollaho!
vingub mastis, peelepuul, hollaho!
Laine üles paiskab vett, hollaho!
naksub, raksub roolikett, hollaho!
Laskem purjed paisuda, —
hollaho, hoi, hollaho!

Viimne roos

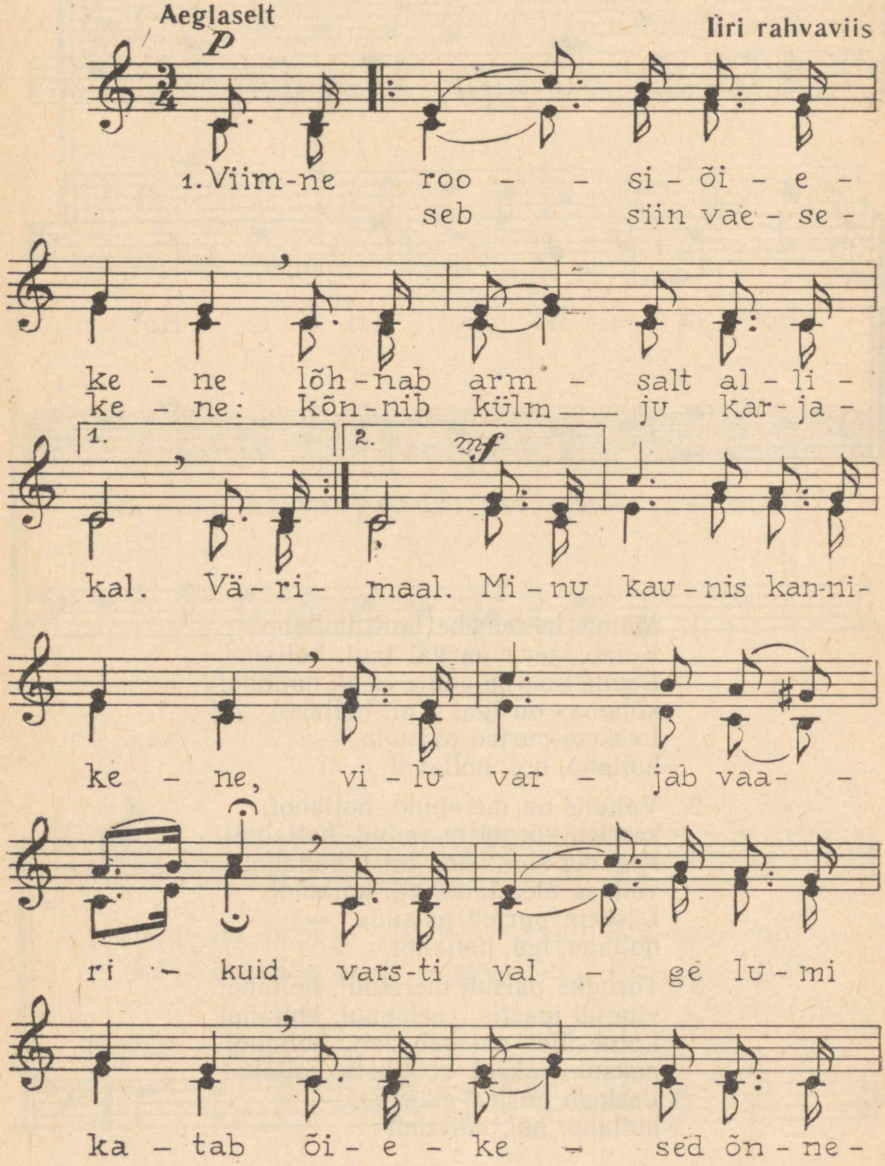
Aeglaselt
P
Iiri rahvaviis
1. Viim-ne roo - - si - õi - e -
seb siin vae - se -
ke - ne lõh - nab arm - salt al - li -
ke - ne: kõn - nib külm — ju kar - ja -
1.
2.
mf
kal. Vä - ri - maal. Mi - nu kau - nis kan - ni -
ke - ne, vi - lu var - jab vaa - -
ri - kuid vars - ti val - ge lu - mi
ka - tab õi - e - ke - sed õn - ne -

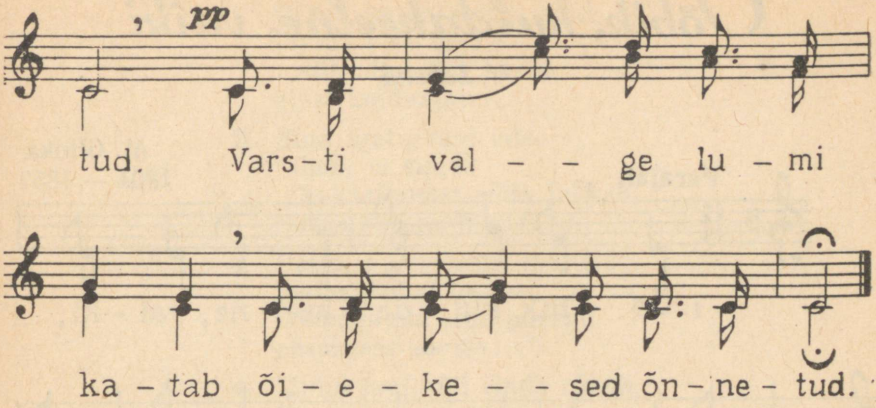

1. Viimne roosiõiekene
lõhnab armsalt allikal.
Väriseb siin vaesekene:
kõnnib külm ju karjamaal.
Minu kaunis kannikene,
vilu varjab vaarikuid,
:,:varsti valge lumi katab
õiekesed õnnetud.:,:

2. Kaunis õieke, su kannan
koju, aeda varjule!
Akna alla paiga annan
päiksepaistel sinule.
Ei seal lõõtsu vinged tuuled
ega tuiska tormihood,
:,:linnukoori laulu kuuled,
ise ilu aeda tood.:,:

Öö bik, kuldakeelne, vaiki

V. Zabella

M. Glinka
1804 — 1857

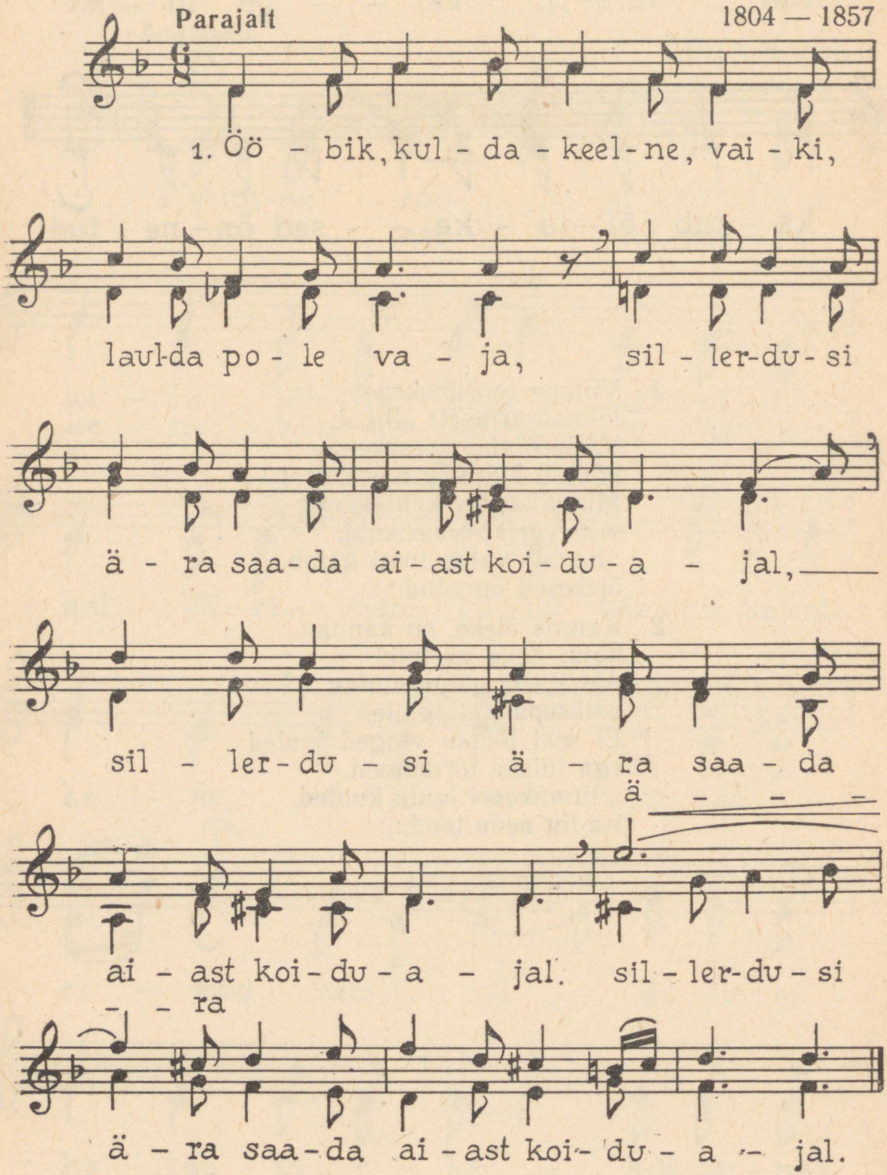

1. Ööbik, kuldakeelne, vaiki,
laulda pole vaja,
:,:sillerdusi ära saada
aiast koiduajal.:,:

2. Sinu igatsevaid viise
taluda ei suuda.
:,:Tuksatamast süda lakkab,
raskeks rinna muudab.:,:

3. Palju, palju kurbi mõtteid
mulle laulud toovad.
:,:Õnnelikud sinu päevad
pesakeses soojas.:,:

4. Minul laul küll rinda rõhub,
troosti ei saa anda.
:,:Ööbik, kallis, pole vaja
mulle laulu laulda.:,:

5. Lenda, leia õnnelikke,
neid, kel pidurõivad.
:,:Nemad sinu laulu saatel
pidutseda võivad.:,:

Soov

F. Chopin
1810 — 1849

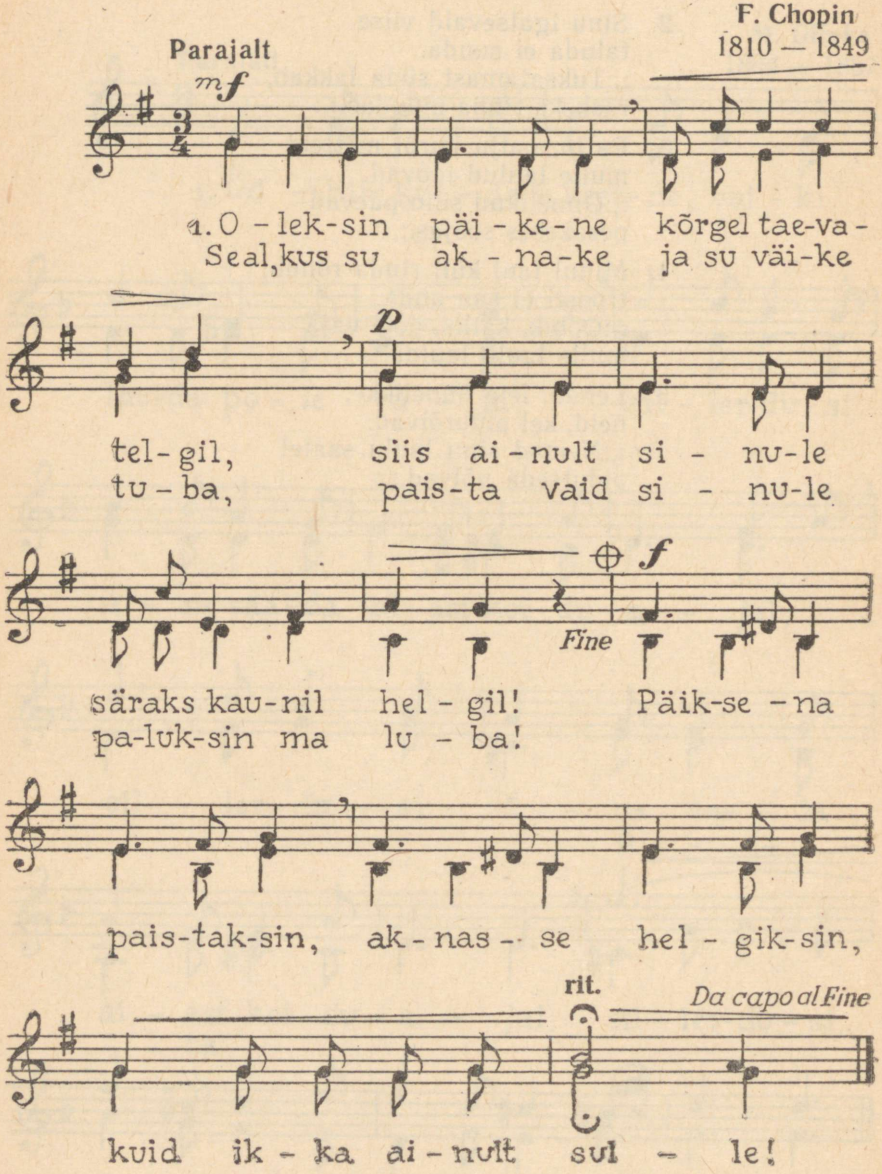

1. Oleksin päikene kõrgel taevatelgil,
siis ainult sinule säraks kaunil helgil!
Päiksena paistaksin, aknasse helgiksin,
kuid ikka ainult sulle!
Seal, kus su aknake ja su väike tuba,
paista vaid sinule paluksin ma luba!

2. Oleksin linnuke kõrgel taevakaarel,
siis ainult sinule laulaksin, mu aare.
Linnuna laulaksin, kandlena kõlaksin,
kuid ikka ainult sulle.
Seal, kus su aknake ja su väike tuba,
laulda vaid sinule paluksin ma luba!

Nõmmeroos
Heidenröslein

J. W. Goethe

H. Werner
1800 — 1833

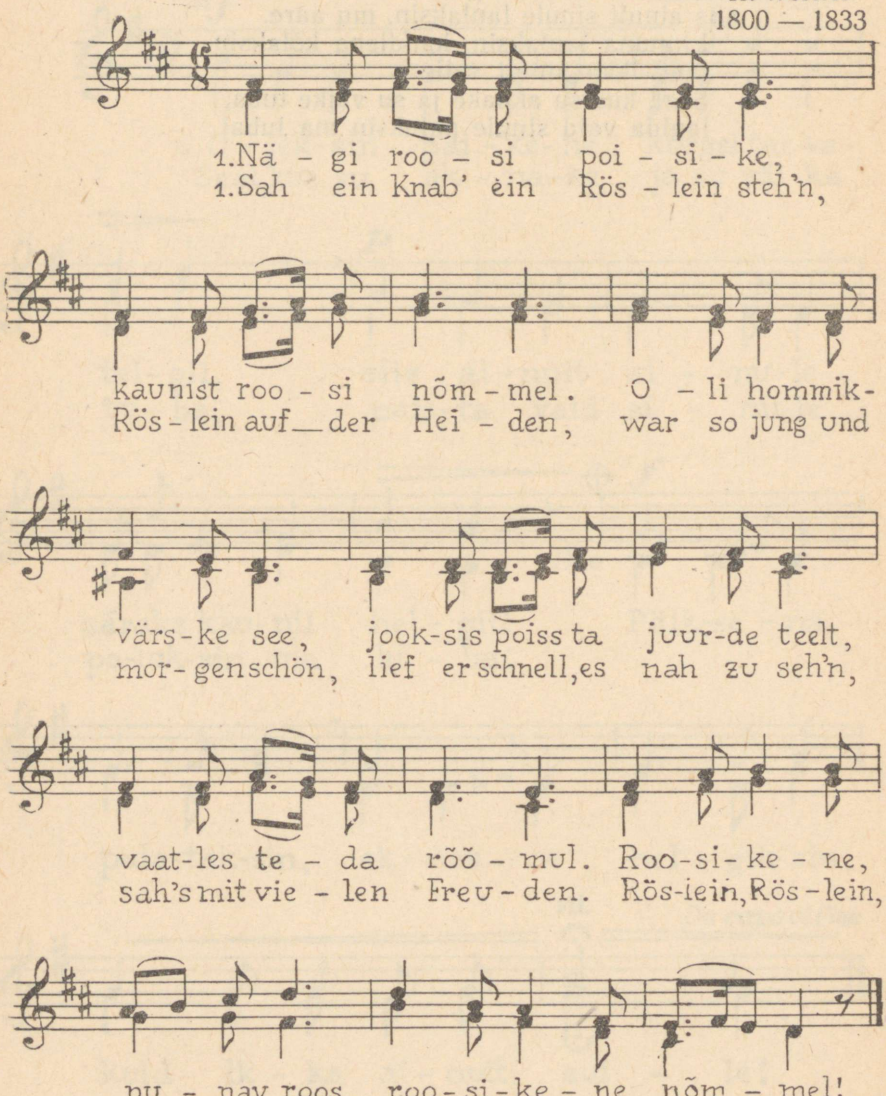

1. Nägi roosi poisike,
kaunist roosi nõmmel.
Oli hommikvärske see,
jooksis poiss ta juurde teelt,
vaatles teda rõõmul.
Roosikene, punav roos,
roosikene nõmmel!

2. Ütles poiss: «Ma nopin su,
roosikene nõmmel!»
Vastas roos: «Sind torkan ju,
pead mind meeles, riivatu,
ei ma talu valu!»
Roosikene, punav roos,
roosikene nõmmel!

3. Ja siis julmalt murdis poiss
roosikese nõmmel.
Kaitses end ja torkas õis,
kuid ei päästa ennast võind,
poiss ta katkus varrelt.
Roosikene, punav roos,
roosikene nõmmel!

1. Sah ein Knab' ein Röslein stehn,
Röslein auf der Heiden,
war so jung und morgenschön,
lief er schnell, es nah zu sehn,
sah's mit vielen Freuden.
Röslein, Röslein, Röslein rot,
Röslein auf der Heiden.

2. Knabe sprach: Ich breche dich,
Röslein auf der Heiden!
Röslein sprach: Ich steche dich,
dass du ewig denkst an mich,
und ich will's nicht leiden.
Röslein, Röslein, Röslein rot,
Röslein auf der Heiden.

3. Und der wilde Knabe brach
's Röslein auf der Heiden;
Röslein wehrte sich und stach,
half ihm doch kein Weh und Ach,
musst es eben leiden.
Röslein, Röslein, Röslein rot,
Röslein auf der Heiden.

Hällilaul

F. Schubert
1797 — 1828

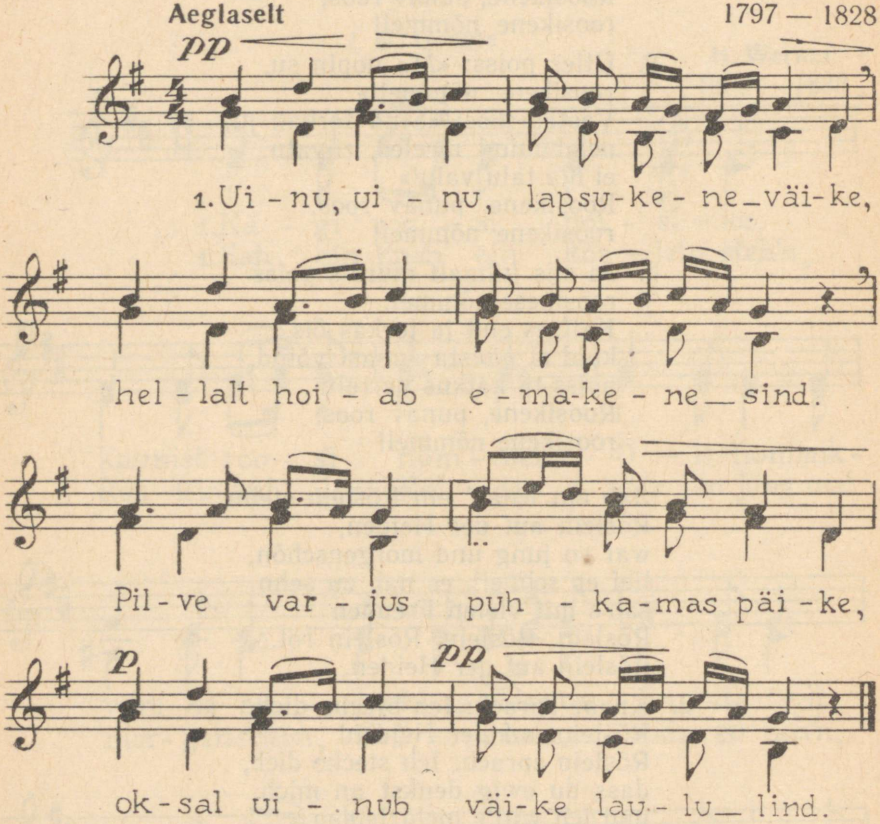

1. Uinu, uinu, lapsukene väike,
hellalt hoiab emakene sind.
Pilve varjus puhkamas päike,
oksal uinub väike laululind.
2. Uinu, uinu kätkikeses pehmes,
sind on hoidmas hellalt ema arm,
kuni sirgud, kasvad kord suureks,
eemal' jäägu sinust saatus karm!
3. Uinu, uinu vaikselt une süles,
kuni valvab emakene veel.
Ja kui oled ärkamas üles,
õitsku lilled sinu eluteel!

Hällilaul

J. Brahms
1833 — 1897

Õrnalt

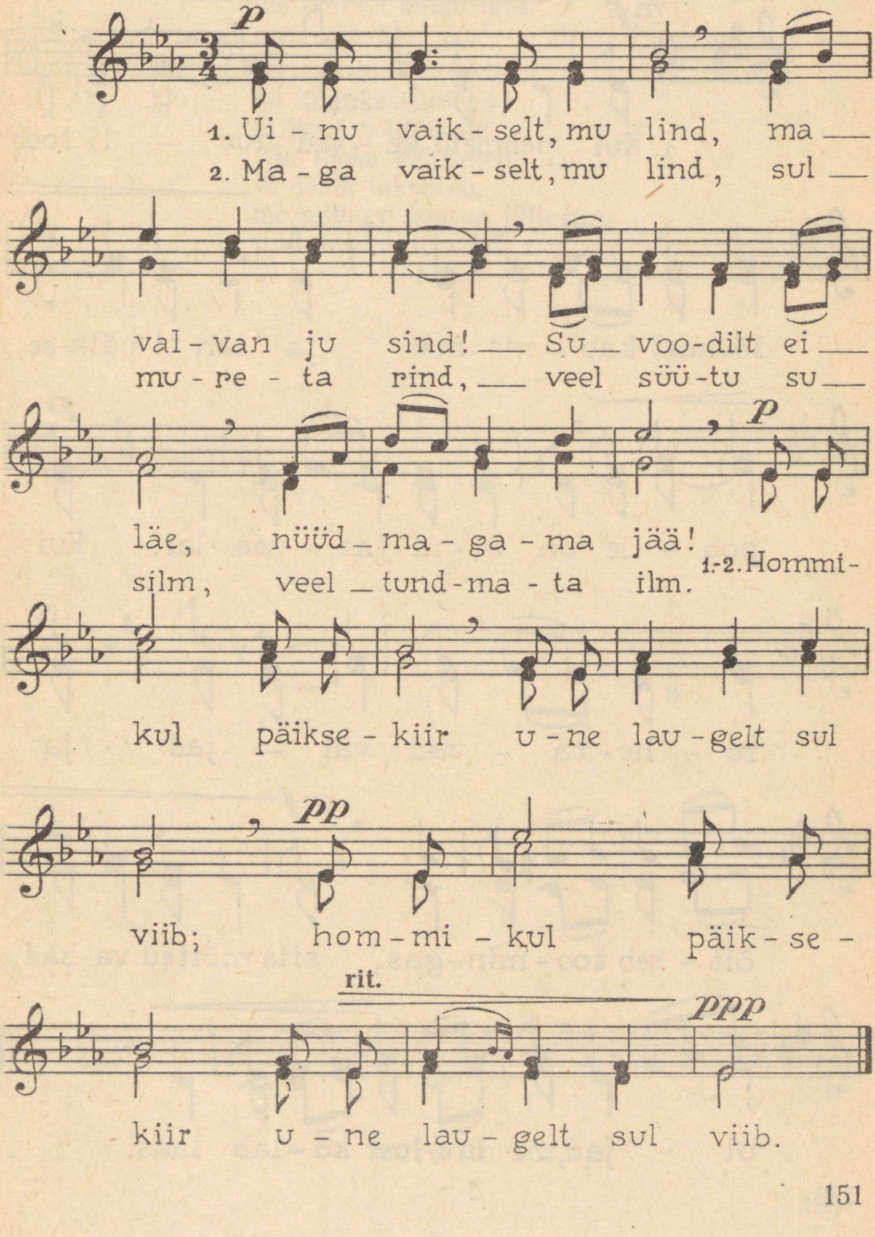

Kevadeigatsus

Ch. Overbeck

W. A. Mozart
1756 — 1791

Rõõmsalt

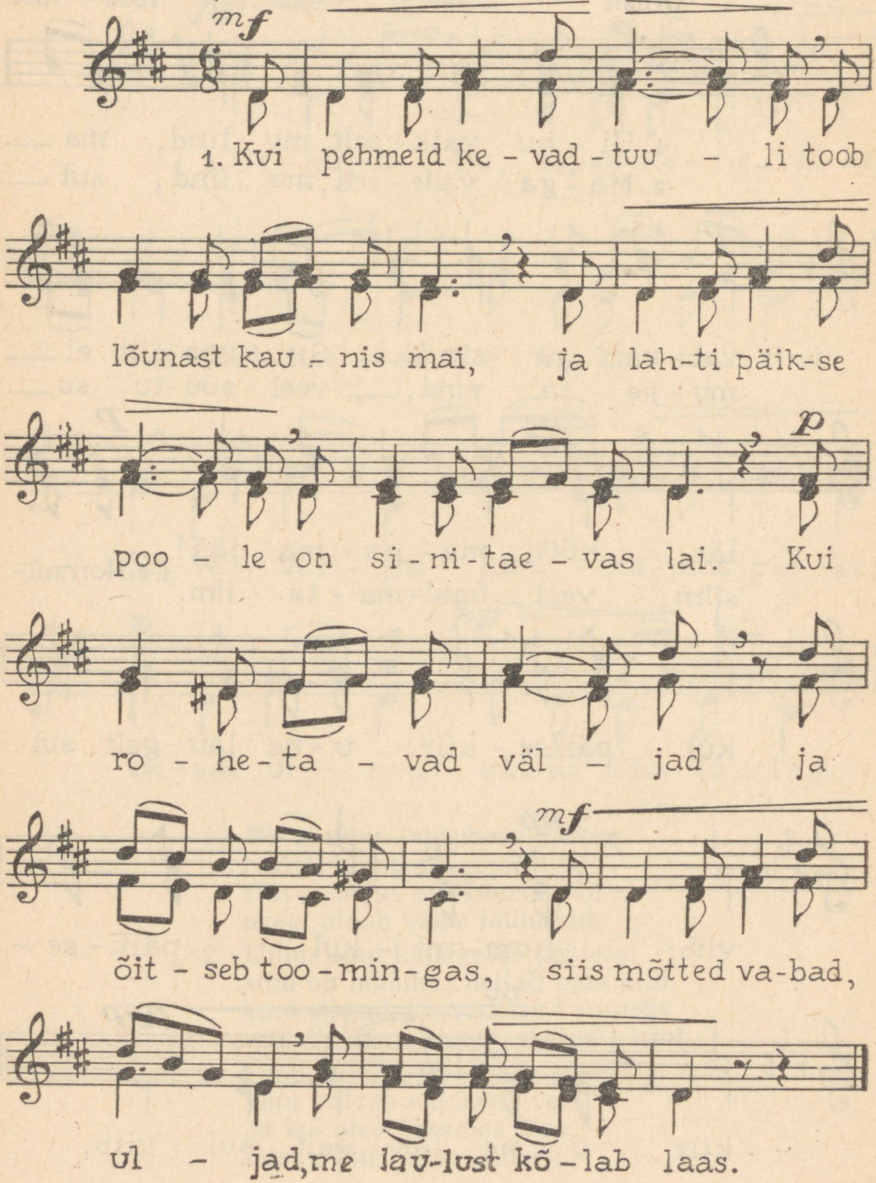

1. Kui pehmeid kevadtuuli
toob lõunast kaunis mai,
ja lahti päikse poole
on sinitaevas lai.
Kui rohetavad väljad
ja õitseb toomingas,
siis mõtted vabad, uljad,
me laulust kõlab laas.

2. Kesk lillelisi aasu
ja vaikseid metsateid
on linnukesi liikvel
ja liugleb liblikaid.
Kui lõoke lõõriteleb
ja ööbik laksutab,
me puhkev noorus jälle
sind, kevad, tervitab!

Koolilõpetajate laul

L. Tormis

V. Tormis
1930

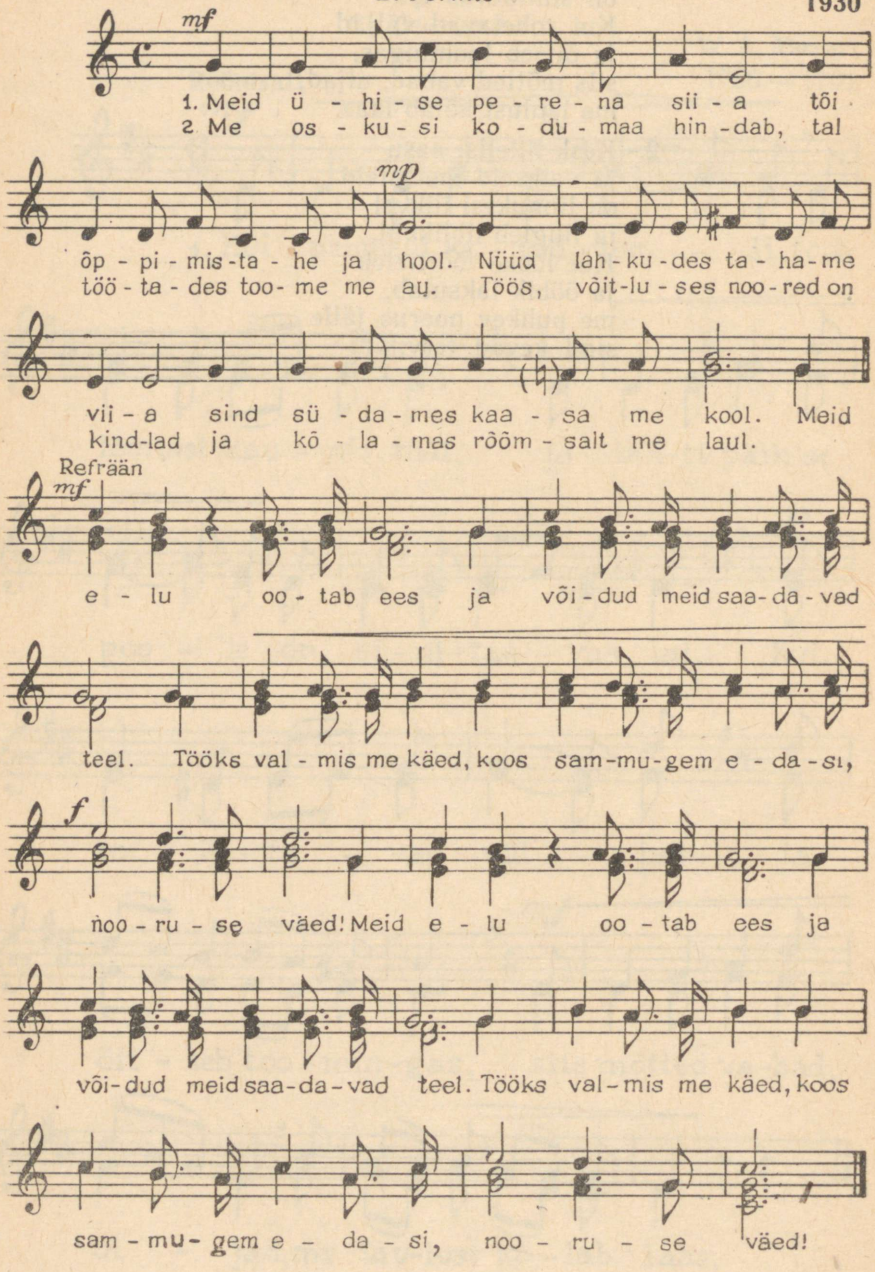

NOODIÕPETUS
HÄÄLE- JA KOORILIIGID
MUUSIKAINSTRUMENDID
JA
ORKESTRILIIGID
PARTITUUR
MUUSIKAVORMID
VÄIKE MUUSIKA OSKUSSÕNASTIK

NOODIÕPETUS

NOODIKIRJA ARENGUST.

Aegade jooksul on helide ülesmärkimiseks kasutatud mitmesuguseid võtteid. Antiikajal märgiti helikõrgusi tähtede abil. Need määrasid küll heli täpse kõrguse, kuid ei olnud sobivad mitmehäälse muusika üleskirjutamiseks. Ka polnud tähtede abil võimalik kindlaks määrata helide vältust.

Alates keskajast hakati helide ülesmärkimiseks kasutama erilisi märke — neumasid (Venemaal znamjad), mis ei määranud ei heli täpset kõrgust ega vältust, vaid andsid ettekujutuse meloodilise liikumise suunast. Selliseid märke kirjutati teksti kohale.

XI sajandist alates võetakse neumade kõrguse märkimisel kasutusele noodijooned (esialgu üks). XVII sajandiks koosnes noodijoonestik juba neljast joonest, kusjuures neumasid märgiti nii joontele kui ka vahedesse.

Kaasaegsete ovaalsete nootide eelkäijaiks olid pika arengu tulemusena kujunenud täisnurksed ja rombikujulised noodid. Noodijoonestikule lisandus viies joon ja võeti kasutusele taktijooned.

Helide noodistamise põhielementideks on niisiis kujunenud noodijoonestik, noodid ja võtmed.

KLAVIATUUR JA HELIRIDA.

Astmeliselt kõrgenevad või madalduvad, üksteisele järgnevad helid moodustavad helirea. Parema ettekujutuse helireast saame klaveril. Kaasaegsel klaveril on 88 erineva kõrgusega heli. Muusikas sellest helidearvust peaaegu rohkem ei kasutatagi.

Helirea helisid nimetatakse astmeteks. Seitset helirea astet nimetatakse alusastmeks. Neile on antud iseseisvad nimetused. Klaveril saab alusastmeile vastavaid helisid tekitada valgete klahvide abil.

Praegusel ajal kasutatakse alusastmete nimetustena silp- ja tähtnimetusi. Silpnimetused on pärit ühe keskaegse hümni värsiridade esimestest silpidest, mis levis tänu helinimetuste heale lauldavusele:

Ut gueant laxis
Resonare fibris
Mira gestorum
Famuli tuorum
Solve polluti
Labii reatum
Sancte Johannes!

Nimetatud hümni meloodia oli kujundatud selliselt, et iga uus värsirida algas astme võrra kõrgemalt helilt kui eelnev. Silbid aga, millega iga uus rida algas, kinnitusid ka vastavaile helidele. Hiljem muudeti ut do-ks, mida on mugavam laulda.

Paralleelselt silpnimetustega kasutatakse tähtnimetusi, mis põhinevad ladina tähestiku tähtedel (a, b, c, d, e, f, g), lähtudes la-st kui keskselt helist.

Hiljem jagunes toon b kaheks pooltooniks, kusjuures madalamat tooni märgiti tähega b (si-bemoll) ning kõrgema tooni märkimiseks võeti tähestiku kaheksas täht h. Sellega on seletatav tähtnimetustes esinev ebareeglipärasus:

a, h, c, d, e, f, g — do, re, mi, fa, sol, la, si
c, d, e, f, g, a, h

Klaviatuuril korduvad nimetatud seitse alusastet perioodiliselt. Iga kaheksanda heli nimetus ühtib esimesega. Helirida, mis koosneb seitsmest erineva kõrgusega helist, nimetatakse oktaaviks. Klaveri helirida jaotatakse seitsmeks oktaaviks, kusjuures üks oktaav haarab helirea osa do-st kuni lähima ülemise si-ni (oktaavi kaheksas heli — ülemine do — kuulub juba järgmisse oktaavi). Igal oktaavil on oma nimetus.

OKTAAVIDE NIMETUSED.

Klaviatuuri keskel asuvat oktaavi, mida mängimisel ja laulude õppimisel kõige enam kasutatakse, nimetatakse 1. oktaaviks. Sellest paremale järgnevad 2. oktaav, 3. oktaav, 4. oktaav ja 5. oktaav.

Esimesest oktaavist vasakule järgnevad: väike oktaav, suur oktaav, kontra oktaav ja subkontra oktaav.

Eelnimetatud oktaavide astmeid tähistatakse järgnevalt:

e s i m e n e o k t a a v — väikeste täht- või silpnimetustega ning numbriga 1 paremal ülal (vahel ka vastava arvu kriipsukestega nimetuse kohal): do^1, re^1, c^1, d^1 jne.

Esimesest oktaavist kõrgemal asuvaid oktaave tähistatakse analoogiliselt:

t e i n e o k t a a v — do^2, c^2 jne.
k o l m a s o k t a a v — do^3, c^3 jne.
n e l j a s o k t a a v — do^4, c^4 jne.

viies oktaav — do^5, c^5 (klaveril vaid üks heli)
väike oktaav — astmeid tähistatakse väikeste täht- või silpnimetustega: do, re, c, d jne.
suur oktaav — astmeid tähistatakse suurte täht- või silpnimetustega: Do, Re, C, D jne.
kontra oktaav — astmeid tähistatakse suurte täht- või silpnimetustega ning numbriga 1 paremal all: Do_1, Re_1, C_1, D_1 jne.
subkontra oktaav — (klaveril mittetäielik) astmeid tähistatakse analoogiliselt: Do_2, Re_2, C_2, D_2 jne.

HELI KÕRGUSE MÄRKIMINE.

Heli kõrguse märkimiseks kasutatakse viiest joonest koosnevat noodijoonestikku, millele paigutatakse noodid. Nootidena kasutatakse ovaale, mis on seest tühjad või täidetud.

Noodid paigutatakse nii joontele kui ka vahedesse.

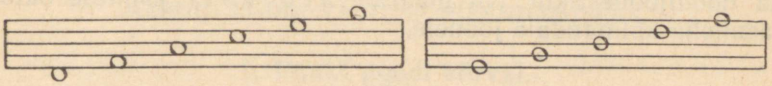

Muusikas tarvitatakse kaugelt rohkem helisid, kui neid on võimalik märkida noodijoonestikule. Selleks otstarbeks kasutatakse abijooni, mis asetsevad noodijoonestiku peal või all.

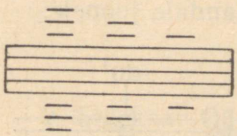

Abijoonte kaugus üksteisest peab vastama noodijoonte omavahelisele kaugusele.

NOODIVÕTMED.

Noodijoonestikule kirjutatud noodid tähistavad kindlaksmääratud kõrgusega helisid ainult siis, kui noodijoonestiku algusesse on asetatud noodivõti. Võtmeks nimetatakse märki, mis määrab teatud kõrgusega heli asukoha noodijoonestikul.

Noodikirjas kasutatakse peamiselt kahte liiki noodivõtmeid:

1. G-(sol) ehk viiulivõti määrab kindlaks esimese oktaavi sol'i asukoha noodijoonestiku teisel joonel. Viiulivõti on kujunenud välja g tähest.

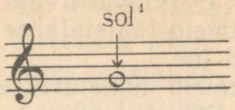

2. F-(fa) ehk bassivõti määrab kindlaks väikese oktaavi **fa** asukoha noodijoonestiku neljandal joonel.

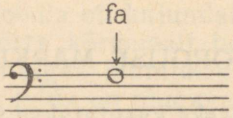

Peale nimetatute kasutatakse vähemal määral veel C-(do) ehk vokaalvõtmeid, mis määravad kindlaks esimese oktaavi do asukoha noodijoonestikul. Nii määrab a l d i v õ t i esimese oktaavi do asukoha kolmandale joonele,

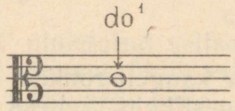

t e n o r i v õ t i aga neljandale joonele.

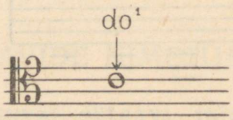

HELI VÄLTUSE TÄHISTAMINE.

Heli vältuse tähistamiseks kasutatakse noote, mis koosnevad noodipeast (seest tühi või täis ovaal), noodivarrest ja lipust.

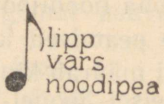

Tabel helivältuste võrdlemiseks:

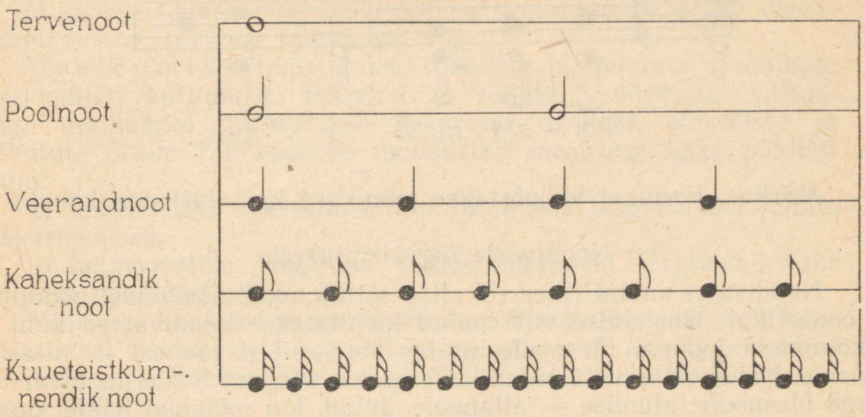

MÄRGID NOODI VÄLTUSE PIKENDAMISEKS.

1. Punkt noodi kõrval.

Punkt pikendab nooti poole võrra tema põhilisest vältusest.

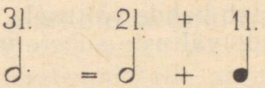

2. Sidekaar.

Sidekaarega tähistatakse katkestamata heli, mille vältus võrdub nootide vältuse summaga.

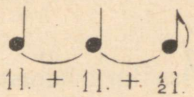

3. Fermaat.

Fermaat ehk 𝄐 on peatuse märk, mis asetatakse noodi (ka pausi) kohale või selle alla. Sõltuvalt muusikateose iseloomust annab fermaat õiguse noodi või pausi vältust oma äranägemise järgi pikendada.

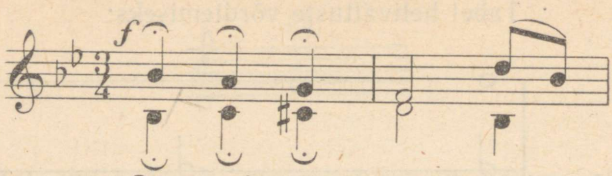

Märkus. Fermaat kirjutatakse mõnikord ka taktijoone kohale.

Noodivarte õigekirjutusest.

Noodivarre suund (üles või alla) sõltub noodi asukohast noodijoonestikul. Ühehäälse viisi puhul kirjutatakse noodivarred kuni kolmanda jooneni ülespoole, alates kolmandast joonest — allapoole. Kahehäälse viisi puhul kirjutatakse ülemise hääle noodivarred ülespoole, alumise — allapoole. Juhul, kui mõlemal häälel on ühesugune rütm, võib kahe noodi jaoks kirjutada ühise varre. Noodivars tõmmatakse risti noodijoonestikule, kusjuures varre pikkus võrdub oktaavis kirjutatud nootide vahega.

PAUSID.

Pausiks nimetatakse vaikimise vältust tähistavat märki. Pauside suhteline vältus vastab helide vältusele.

Tabel helide ja pauside vältuste suhete võrdlemiseks:

Terve paus		vastab	noodivältusele	𝅝
Pool paus		”	”	𝅗𝅥
Veerand paus	𝄽	”	”	♩
Kaheksandik paus	𝄾	”	”	♪
Kuueteistkümnendik paus	𝄿	”	”	𝅘𝅥𝅯

Kogu takti vältavat pausi kirjutatakse sõltumatult taktimõõdust terve pausina.

Pausi vältust võib samuti kui noodi vältustki pikendada punkti abil, mis asetatakse pausist paremale.

MEETRUM.

Muusikas toimub pidev tugevamate ja nõrgemate helide vaheldumine, s. o. rõhkude järgnevus.

M e e t r u m i k s nimetatakse rõhuliste ja rõhutute ajaühikute perioodilist kordumist. Rõhulisi ja rõhutuid võrdsete vältustega ajaühikuid nimetatakse meetrumi osadeks. Rõhuliste ja rõhutute osade vaheldumine moodustab meetrumi kaks põhilist kuju:

a) kaheosaline meetrum, milles rõhulisele järgneb üks rõhutu meetrumi osa,

b) kolmeosaline meetrum, milles rõhulisele järgnevad kaks rõhutut meetrumi osa.

Muusikat kuulates tunneme meetrumit rõhulise osa abil. Noodistamisel asetsevad meetrumi rõhulised osad noodijoonestikku läbivate vertikaalsete joonte järel. Neid jooni nimetatakse t a k t i j o o n t e k s.

TAKT.

Taktiks nimetatakse heliteose osa, mis algab meetrumi rõhulise osaga ning lõpeb enne järgnevat rõhulist osa. Taktid eraldatakse üksteisest taktijoonega, mis asetatakse vahetult takti tugeva, rõhulise osa ette.

T a k t i m õ õ d u k s nimetatakse takti meetrumi märkimisviisi, mis määrab takti ehituse, s. t. temas asuvate rõhuliste (tugevate) ja rõhutute (nõrkade) meetrumiosade arvu ning vältuse. Taktimõõtu tähistatakse kahe kohakuti asuva arvuga. Ülemine arv näitab takti moodustavate osade arvu, alumine nende osade suhtelist vältust. Taktimõõtu tähistavad arvud asetatakse võtmest ja võtmemärkidest (dieesidest ja bemollidest) paremale:

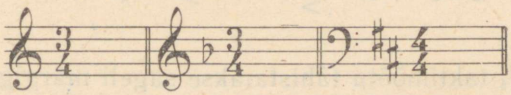

Meetrumi põhilistest esinemisvormidest sõltuvalt on ka taktid kahe- ja kolmeosalised.

LIHTTAKTID.

Lihttaktideks nimetatakse takte, milles esineb üks rõhk. Kõigis lihttaktides on esimene osa tugev (rõhuline), teised nõrgad (rõhutud).

Lihttakte jaotatakse sõltuvalt nendes esinevate löökide arvust

a) kaheosalisteks

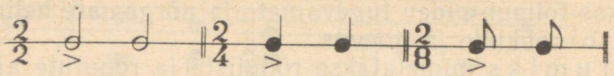

ja

b) kolmeosalisteks.

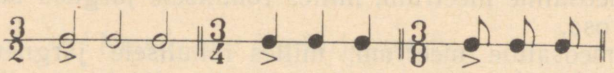

LIITTAKTID.

Liittaktideks nimetatakse selliseid takte, mis on moodustunud ühesugustest lihttaktidest. Liittaktis esineb seetõttu mitu rõhku. Esimest rõhku nimetatakse pearõhuks, teisi kõrvalrõhkudeks. Rõhkude arv liittaktis võrdub temas esinevate lihttaktide arvuga.

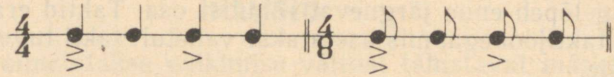

SEGATAKTID.

Segataktideks nimetatakse selliseid takte, mis on moodustunud erinevate, kahe- ja kolmeosaliste lihttaktide järjestusest.

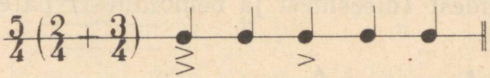

Märkus: $^4/_4$ taktimõõtu tähistatakse sageli märgiga C. Kui aga esineb märk ¢ — siis ei tule muusikapala esitada mitte nelja-, vaid kaheosalises taktis, kusjuures kummalegi osale vastab poolnoot ($\overset{2}{\rho}=\overset{2}{2}$). Sellist märkimisviisi nimetatakse a l l a b r e v e'ks. (Alla breve — lühendatult, itaalia k.)

RÜTM.

Kõik see, mis puudutas meetrumit ja takte, kuulub muusikas eelkõige rõhuliste ja rõhutute ajaühikute järgnevuse küsimusse,

kuid samaaegselt toimub muusikas ka veel mitmesuguste vältustega helide pidev järgnevus. Viimane ei toimu korrapäratult, vaid allub meetrumile, s. o. kindlale seaduspärasusele. Mitmesuguste helivältuste organiseeritud järgnevust nimetatakse r ü t m i k s.

Sama meetrumi püsides võib rütm igas uues taktis olla erinev.

Heliteose igas taktis võib esineda erineval arvul ühesuguse või erineva vältusega noote ja pause, kuid kõigi nende vältuste summa peab vastama taktimõõdule. Näiteks:

NOODIVÄLTUSTE GRUPEERIMINE.

Noodilugemise hõlbustamiseks ühendatakse taktis esinevad noodid gruppideks.

Grupiks nimetatakse taktis esinevaid noote, millede vältus võrdub ühe taktiosaga. Üks noot võib kesta ka terve takti.

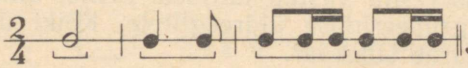

Grupeerimine annab otsese ülevaate taktimõõdust ning taktimõõtude erinevustest. Näiteks:

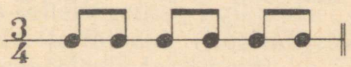

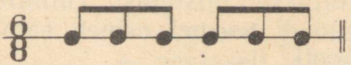

Õigeks grupeerimiseks tuleb takti koostisosad üksteisest selgesti eraldada. Sellepärast on lihttaktis niisama palju gruppe, kui on osasid. Näiteks:

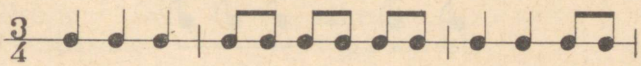

Liittaktide puhul tuleb antud liittakti kuuluvad lihttaktid üksteisest eraldada. Seega on liittaktis niisama palju gruppe, kui temas on lihttakte. Näiteks:

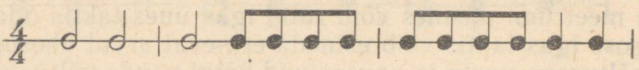

Eespool toodud noodivältuste grupeerimise moodused leiavad kasutamist instrumentaalmuusikas. Vokaalmuusika (laulumuusika) noodivältuste grupeerimine sõltub teksti silpide jagunemisest meloodia helidele.

Vokaalmuusikas grupeeritakse noote järgmiselt:

1. Kui teksti üks silp vastab ühele helile, siis viimast naabernootidega ühte ei grupeerita.

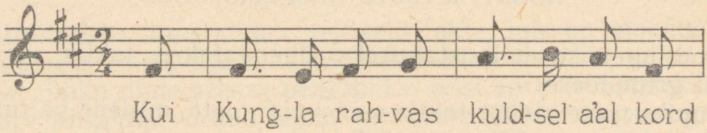

2. Kui teksti üks silp vastab mitmele helile, alluvad silbile vastavad noodid grupeerimise üldreeglitele. Kõiki ühele silbile allutatud noote haarab sidekaar.

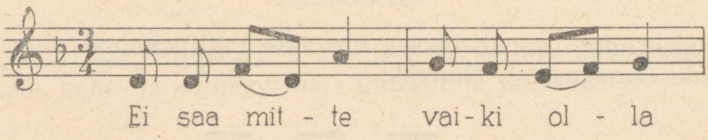

TRIOOL.

Triooliks nimetatakse niisugust rütmifiguuri, milles kahe võrdse vältusega noodi asemel esineb sama aja jooksul kolm võrdse vältusega nooti.

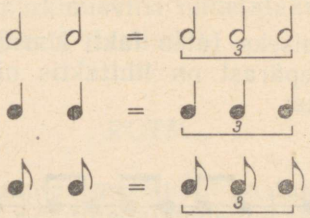

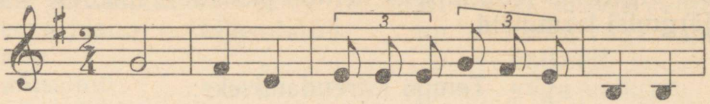

Trioolid kirjutatakse vältustes, mis on kaks korda lühemad algnoodi vältusest.

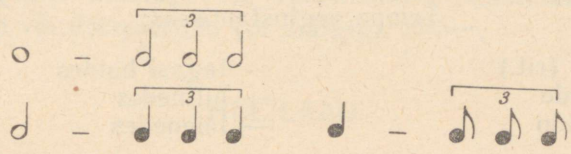

SÜNKOOP.

Sünkoobiks nimetatakse heli vältust, kus rütmiline rõhk on vastandatud meetrumi rõhule. Nõrgal taktiosal asuv noot liidetakse talle järgneva, suhteliselt tugevamal taktiosal asuva noodiga, mille tagajärjel takti nõrgale osale langeb rütmiline rõhk. Sünkoop võib olla taktisisene või taktidevaheline.

TEMPO JA DÜNAAMIKA.

Tempoks nimetatakse heliteose esitamiskiirust. Tempo märgitakse sõnadega noodijoonestiku kohale kogu teose või selle osa alguses, kasutades selleks erilisi, ligikaudset esitamiskiirust näitavaid itaaliakeelseid termineid (itaaliakeelsete terminite kõrval kasutatakse ka emakeelseid termineid).

Kasutatavamad tempomärgendid:

Lárgo	— aeglaselt ja laialt
Lénto	— aeglaselt ja väljapeetult
Adagio (adádžo)	— aeglaselt
Andánte	— väljapeetult
Sostenúto	— tagasi hoides
Moderáto	— mõõdukalt
Allegrétto	— paraja liikumisega
Allégro	— tõtates, rutates
Vivace (vivátše)	— elavalt
Présto	— kiiresti
Prestíssimo	— väga kiiresti

Teose algtempo muutmiseks helitöö üksikutes lõikudes kasutatakse järgmisi termineid.

Tempo kiirendamiseks:

accelerándo (atšelerando)	— kiirenedes
strétto	— tõtates
stringendo (strindžéndo)	— tunglevalt

Tempo aeglustamiseks:

ritenúto (rit.)	— tagasi hoides
ritardándo	— hilinedes
allargándo	— laienedes

Eespool toodud tempomärgendite abil saame kindlaks määrata teose ligikaudse esitamiskiiruse. Kõige täpsema tempo saame määrata metronoomi — erilise aparaadi abil, mille leiutas 1816. a. J. N. Mälzel.

Mälzeli metronoom (lühendatult M. M.) kujutab endast püramiiditolist puust kastikest selles paikneva mehhanismiga, mille külge on kinnitatud reguleeritava raskusega pendel. Pendli tagaseinas asub skaala, jaotusega 40-st kuni 208-ni, mis näitab pendli võnkesagedust ühes minutis. Reguleeritava raskuse asend määrab pendli võngete arvu, mida saadab kuuldav tiksumine, tehes seega kindlaks meetrumiühiku — veerandnoodi, poolnoodi jne. vältuse ajas.

Metronoom.

Näiteks kui teose alguses tempot tähistava nimetusega kõrvuti seisab M. M. = 60, siis tähendab see seda, et pendli reguleeritav raskus tuleb asetada skaala 60-nda jaotuskriipsu kohale. Nende tingimuste juures teeb liikumapandud pendel 60 lööki minutis, mis annab võimaluse täpselt määrata veerandnoodi vältuse.

DÜNAAMILISED VARJUNDID.

Muusikas mõistame dünaamiliste varjundite all helitugevuse muutumist. Helitugevuse õige jaotamine on üheks muusikalise väljendusrikkuse saavutamise vahendiks.

Põhiliste dünaamiliste varjundite tähistamiseks muusikas kasutatakse märke ja itaaliakeelseid termineid, milledest kõige kasutatavamad on järgmised:

mezzo forte	lühendatult	mf	— mitte väga valjult
forte	„	f	— valjult
fortissimo	„	ff	— väga valjult

forte fortissimo	„	fff	— äärmiselt valjult
mezzo piano	lühendatult	mp	— mitte väga vaikselt
piano	„	p	— vaikselt
pianissimo	„	pp	— väga vaikselt
piano pianissimo	„	ppp	— äärmiselt vaikselt

Järkjärgulist kõlatugevuse suurendamist tähistatakse sõnaga crescendo (krešendo) või märgiga .

Järkjärgulist kõlatugevuse vähendamist tähistatakse sõnaga diminuendo või decrescendo või märgiga .

HELILAAD.

Helilaadiks nimetatakse organiseeritud helikõrguslike suhete süsteemi ühtse tugipunkti — põhitooni või toonika ümber. Tavaliselt on helilaadis seitse heli, kusjuures antud helilaadi kuuluvat heli nimetatakse laadi astmeks. Laadi astmeid tähistatakse põhitoonist (toonikast) alates rooma numbritega.

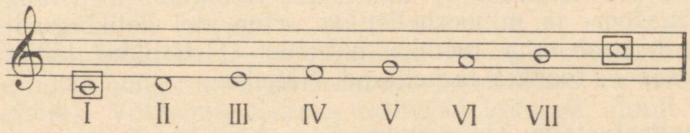

Helilaadide ehitus põhineb kahe ühesuguse või erineva ehitusega tetrahordi (neliheli) ühendamisel.

T e t r a h o r d i k s nimetatakse nelja kõrvuti asetsevat helirea astet.

Tavaliselt kasutatakse muusikas kahesuguse ehitusega helilaade.

MAŽOORNE HELILAAD.

Helilaadi, mis moodustub kahest ühesuguse ehitusega (1 — 1 — ½) tetrahordist koos neid teineteisest eraldava tervetooniga, nimetatakse m a ž o o r i k s (duur'iks). Kõlaliselt on mažoor helge- või rõõmsakõlaline.

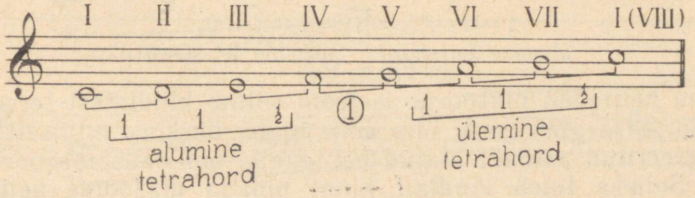

MINOORNE HELILAAD.

Minoorne helilaad koosneb kahest erineva ehitusega tetrahordist koos neid teineteisest eraldava tervetooniga (1—½—1) [1] (½—1—1). Kõlaliselt on minoor (moll) karge, vahel isegi nukker.

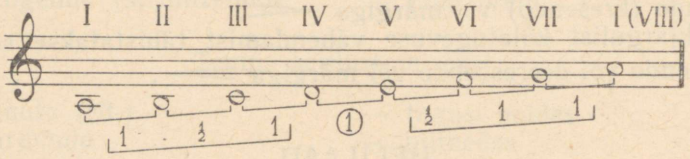

HELISTIK.

Helistikuks nimetatakse helilaadi asetust helisüsteemis. Helilaadi toonikaks võime võtta helirea iga alus- või altereeritud (kõrgendatud või madaldatud) astme. See võimaldab meil luua suure hulga mažoor- ja minoorhelistikke erinevatel helikõrgustel. Iga helistik kannab oma toonika nimetust. Helistikku tähistatakse kahes osas — toonika ja helilaad. Näiteks:

Silpnimetustega: Do-mažoor
Sol-mažoor
la-minoor

Tähtnimetustega: C-duur
G-duur
a-moll

Mažoori toonikat tähistatakse suure tähega, kuna minoori toonikat tähistatakse väikese tähega.

MAŽOORSED HELISTIKUD.

Sõltumata sellest, millise heli toonikaks võtame, on kõigi mažoorsete helistike ehitus ühesugune:

1 — 1 — ½ — [1] — 1 — 1 — ½
alumine tetrahord ülemine tetrahord

Kuna heliredeli mažoorne iseloom sõltub kindlatest tervete ja pooltoonide järgnevusest, siis võib igale, ükskõik milliselt alus- või altereeritud astmelt alatud helilaadile omistada mažoori tunnused. Selleks tuleb kindlalt kinni pidada mažoorse heliredeli

ehitusest, ning sellele mittevastavaid astmeid alteratsioonimärkide abil vajalikult muuta.

Nii näiteks võib heliredelit, millel puudub mažoorne iseloom,

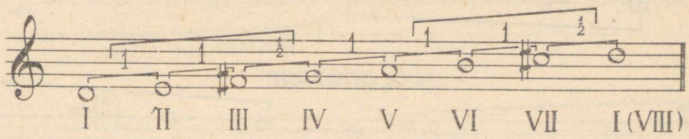

muuta mažoorseks alteratsioonimärkide abil.

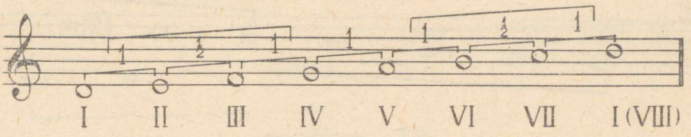

Teatud helistiku jaoks vajalikud alteratsioonimärgid kirjutatakse noodijoonestiku alguses asuva noodivõtme kõrvale (võtmemärgistik). Võtmemärgistikus esinevad korraga ainult üht liiki alteratsioonimärgid — dieesid või bemollid. Seoses sellega jaotatakse helistikud dieesidega ja bemollidega helistikeks.

Dieesidega mažoorhelistike moodustamisel on tarvis silmas pidada, et:

1) iga uus helistik algab eelmise heliredeli viiendalt astmelt — dominandilt (puhta kvindi võrra kõrgemalt);

2) iga eelmise helistiku ülemine tetrahord on uue helistiku alumiseks tetrahordiks;

3) iga uus diees ilmub helistiku VII astme (juhttooni) ette.

Nii saame dieesidega mažoorhelistikud:

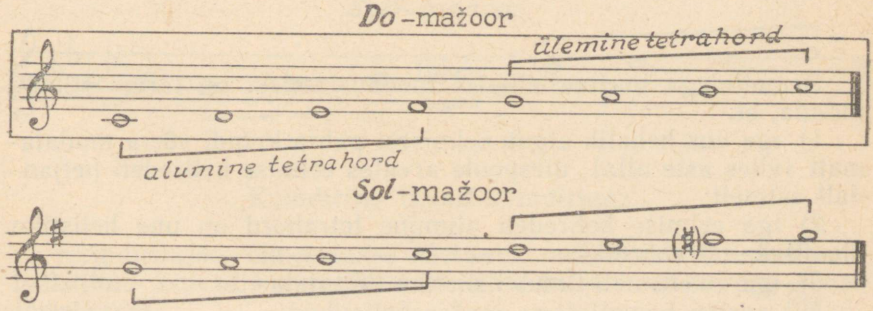

Re-mažoor

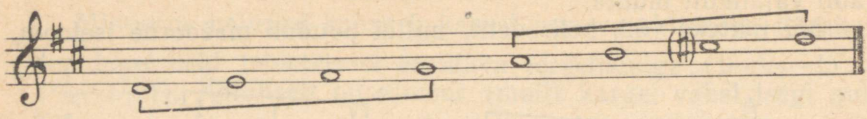

La-mažoor

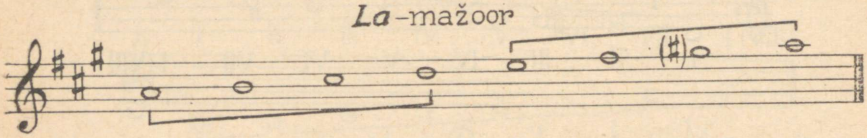

Mi-mažoor

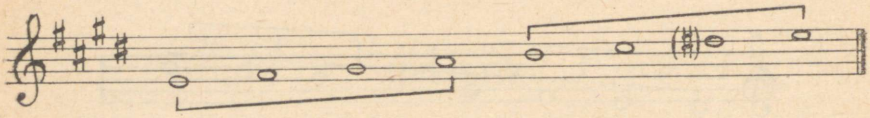

Si - mažoor

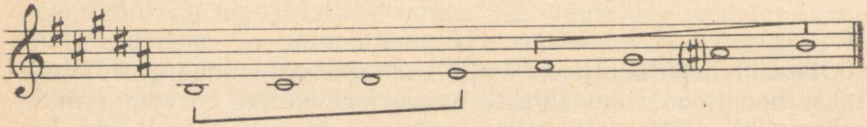

Fa♯-mažoor

Do♯-mažoor

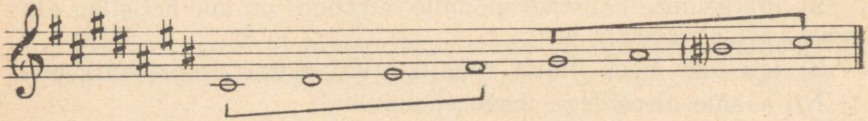

Bemollidega mažoorhelistike moodustamisel on tarvis silmas pidada, et:

1) iga uus helistik algab eelmisest puhta kvindi võrra madalamalt (viies aste alla), ülespoole arvates eelmise heliredeli neljandalt astmelt;

2) iga eelmise heliredeli alumine tetrahord on uue helistiku ülemiseks tetrahordiks;

3) iga uus bemoll ilmub helistiku IV astme ette.

Nii saame bemollidega mažoorhelistikud:

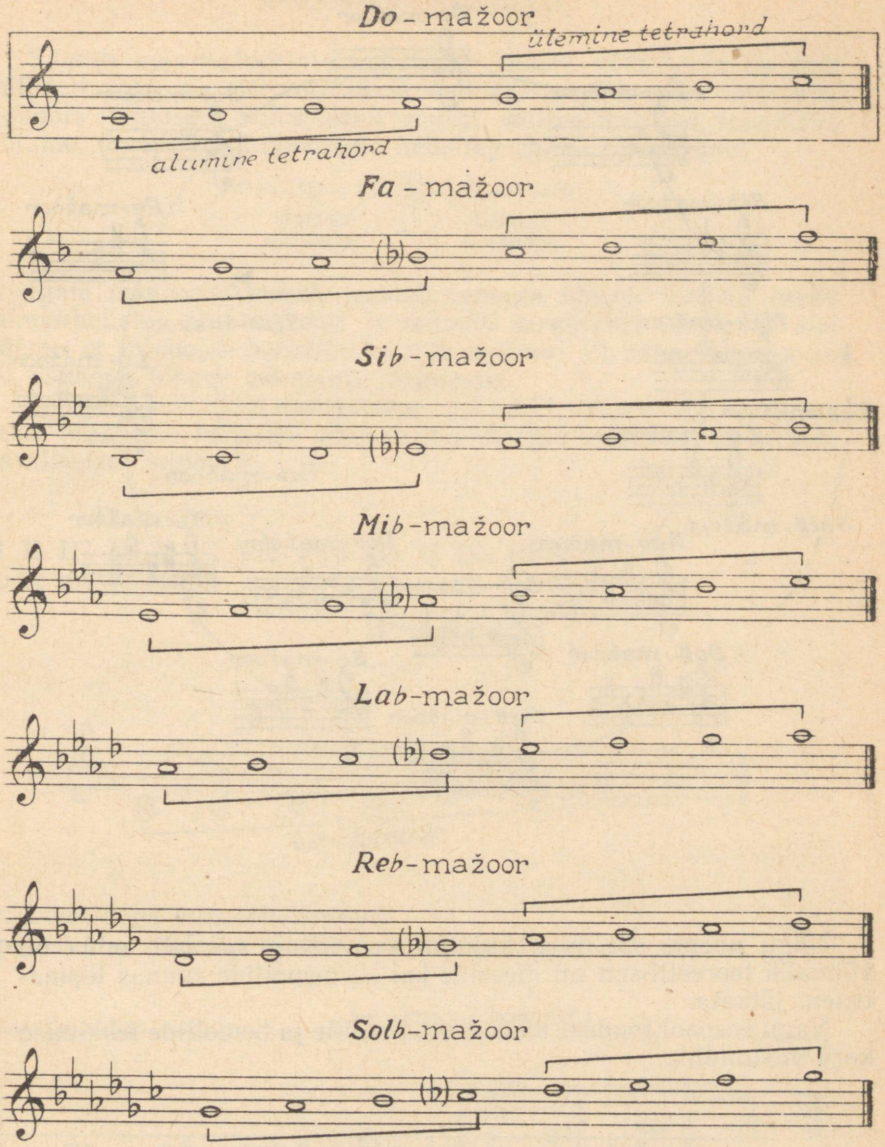

Kvindiring (kvart-kvindiring)

Kvindiringiks nimetatakse süsteemi, milles kõik ühe helilaadi helistikud asuvad katkestamatus, puhta kvindi vahekorras olevas järjekorras.

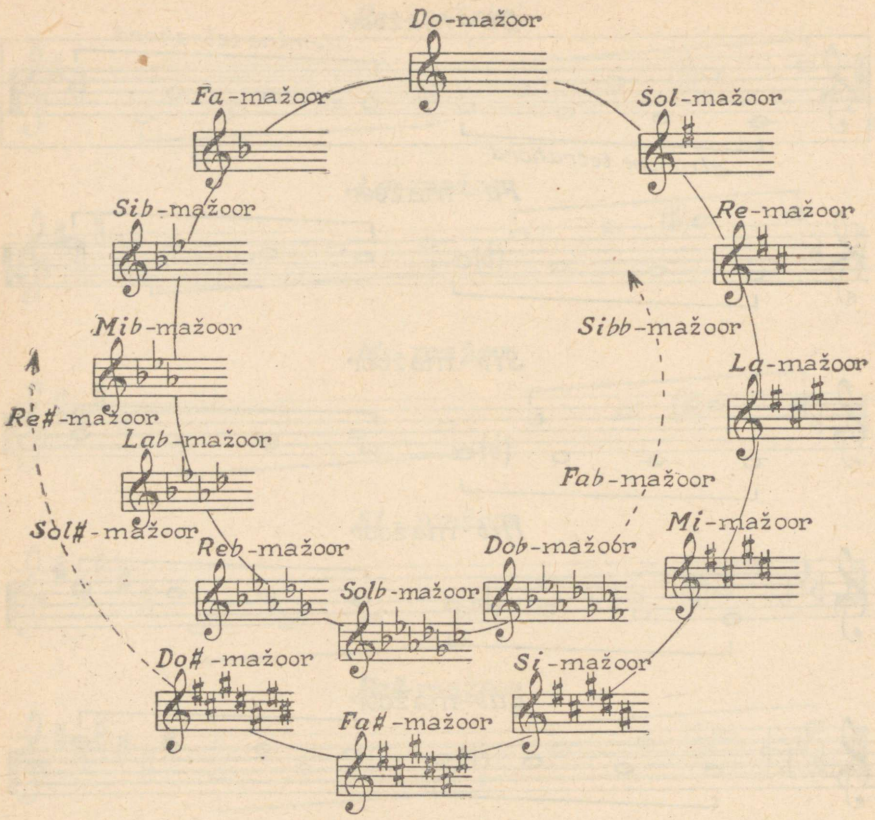

Nagu näeme skeemist, kujutab kvindiring spiraali, mida on võimalik teoreetiliselt nii dieeside kui ka bemollide suunas lõpmatuseni jätkata.

Nagu eespool toodust näeme, on dieeside ja bemollide tekkimise kord vastandlik.

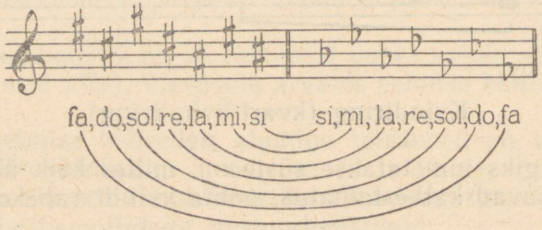

Samuti kui mažoorsete helistikegi puhul, võib igale ükskõik milliselt alus- või altereeritud astmelt alustatud laadile omistada minoori tunnused. Sõltumatult sellest, millise heli me toonikaks võtame, on kõikide minoorsete helistike ehitus ühesugune:

$$1 - {}^1/_2 - 1 - \boxed{1} - {}^1/_2 - 1 - 1$$

alumine tetrahord — ülemine tetrahord

Igale mažoorhelistikule vastab temaga ühiseid helisid omav minoorhelistik. Kui mažoori ja minoori struktuuri võrdleme, siis näeme, et minoorse helistiku tekitab mažoori VI astmelt algav ja VI astmega lõppev astmeline järgnevus.

Selliseid helistikke nimetatakse paralleelseteks helistikeks. Mažoorse helistiku alteratsioonimärgid esinevad ka temale paralleelses minooris.

Do-mažoor

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	(I)	II	III	IV	V	VI
do	re	mi	fa	sol	la	si	do		re	mi	fa	sol	la
					I	II	III		IV	V	VI	VII	VIII

la-minoor

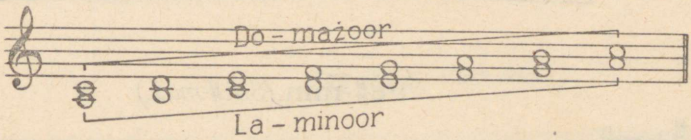

Dieesidega minoorhelistikud:
(paralleelse mažoori nimetus asub klambreis)

la-min. *(Do-maž.)*

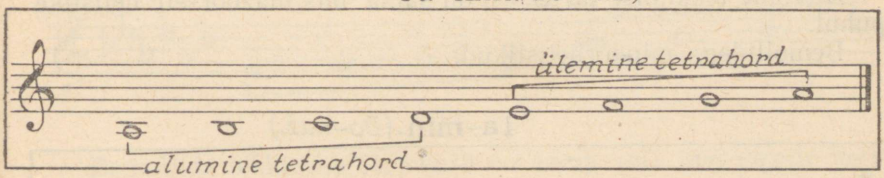

mi-min. *(Sol-maž.)*

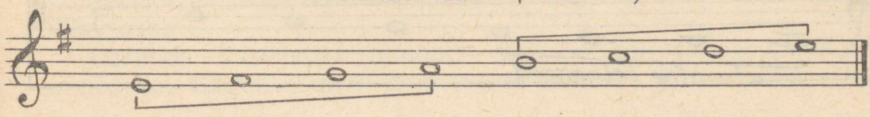

si-min. *(Re-maž.)*

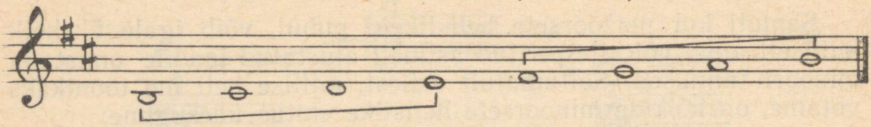

fa♯-min. *(La-maž.)*

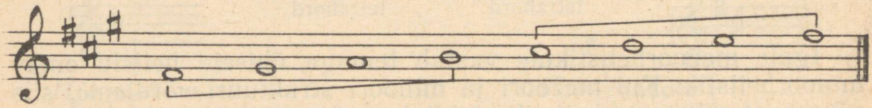

do♯-min. *(Mi-maž.)*

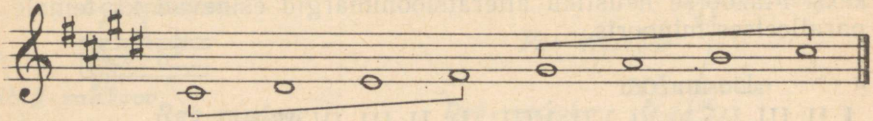

sol♯-min. *(Si-maž.)*

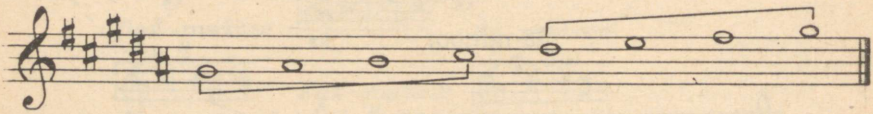

re♯-min. *(Sol♯-maž.)*

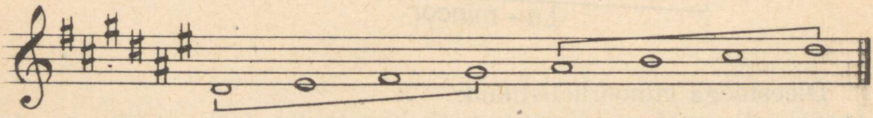

Dieeside tekkimise järjekord on sama mis mažoorsete helistike puhul.

Bemollidega minoorhelistikud:

la-min. *(Do-maž.)*

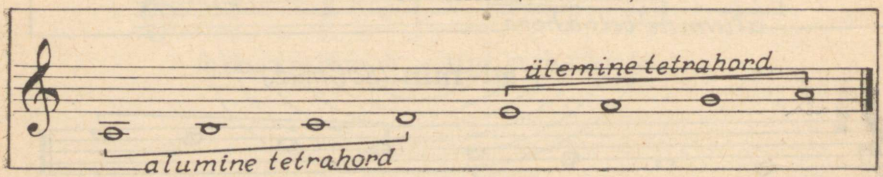

re-min. *(Fa-maž.)*

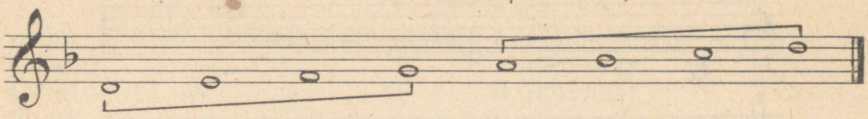

sol-min. *(Sib-maž.)*

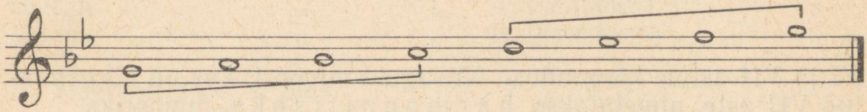

do-min. *(Mib-maž.)*

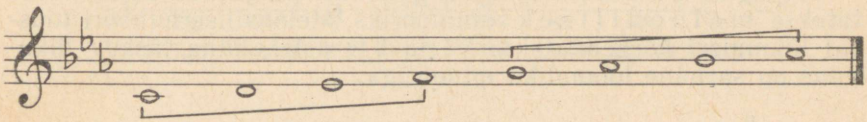

fa-min. *(Lab-maž.)*

sib-min. *(Reb-maž.)*

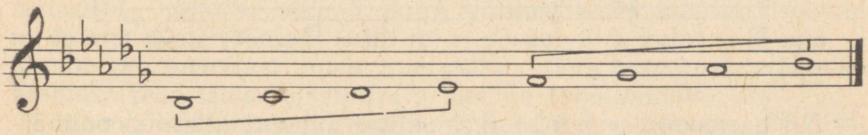

mib-min. *(Solb-maž.)*

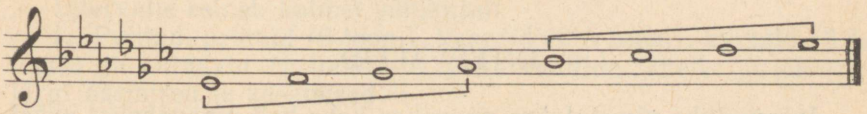

Bemollide tekkimise järjekord on sama. mis mažoorsete helistike puhul.

Minoorsed helistikud moodustavad nagu mažoorsedki iseseisva kvindiringi.

Eespool käsitletud minoori nimetatakse l o o m u l i k u k s minooriks. Sageli esineb minoorsetes lauludes ja muusikapalades

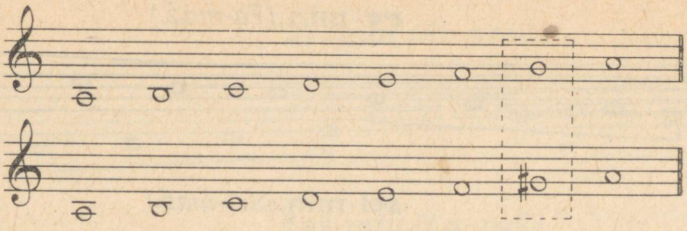

VI ja VII astme kõrgendusi. Niisugust minoori, kus on kõrgendatud VII aste, nimetatakse harmooniliseks minooriks.

Harmoonilist minoori kasutatakse ühesuguselt nii tõusval kui ka laskuval liikumisel.

Niisugust minoori, kus on kõrgendatud VI ja VII astet, nimetatakse meloodiliseks minooriks. Meloodilise minoori tõusval liikumisel kõrgendatakse VI ja VII astet, kuna laskuv liikumine on sarnane loomuliku minooriga.

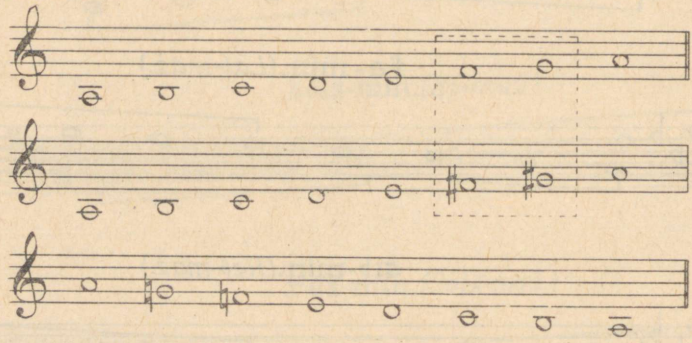

Nii harmoonilise kui ka meloodilise minoori alteratsioonimärgid on juhuslikud ning neid ei kirjutata võtmemärgistikku.

INTERVALLID.

Intervalliks nimetatakse muusikas kahe heli omavahelist suhet (kõrguste vahet), mis väljendub toonides.

Intervalli astmeliseks suuruseks nimetatakse tema poolt haaratud astmete arvu. Oktaav, nagu teada, haarab kaheksat astet. Vastavalt sellele esineb ka kaheksa intervalli põhinimetust (ühe oktaavi piires); neid intervalle nimetatakse lihtintervallideks. Intervallide nimetustena kasutatakse ladinakeelseid arvsõnu, mis tähistavad intervalli teise heli astmelist kaugust esimesest helist.

Intervallide nimetused:

priim	— tähistatakse arvuga	1	(esimene)
sekund	— „ „	2	(teine)
terts	— „ „	3	(kolmas)
kvart	— „ „	4	(neljas)
kvint	— „ „	5	(viies)
sekst	— „ „	6	(kuues)
septim	— „ „	7	(seitsmes)
oktaav	— „ „	8	(kaheksas)

Intervallid do^1-st üles.

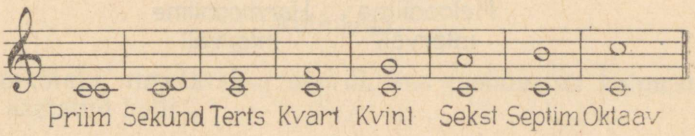

Analoogiliselt võime intervalle ehitada igast helist. Intervalli nimetus ei muutu, kui ta kumbagi astet vastavate märkide abil kõrgendada või madaldada.

Intervallide suurus toonides.

Intervallide astmeline suurus ei määratle täpselt nende suurust toonides, kuna kõrvalastmete kaugused ei ole mitte alati ühesuurused, näiteks: sekund do-re võrdub terve tooniga, sekund mi-fa aga poole tooniga; kvint mi-si võrdub $3^1/_2$, kvint si-fa aga — 3 tooniga, seepärast tuleb intervallide täpset suurust määrates kindlaks teha temas sisalduvate toonide (pooltoonide) arv.

Intervallide suurust toonides väljendatakse arvuga, mis näitab, mitu tervet ja pooltooni antud intervall sisaldab, ning tähistatakse omadussõnaga: puhas, suur, väike jt.

Intervalle esineb kolmel põhikujul:

1. Puhtad: priimid (0 tooni), kvardid ($2^1/_2$ tooni), kvindid ($3^1/_2$ tooni) ja oktaavid (6 tooni), s. o. intervallide tabelis järjekorra järgi äärmised ja keskmised

$$\underline{1}, 2, 3, \underline{4}, \underline{5}, 6, 7, \underline{8}$$

2. Väikesed: sekundid ($^1/_2$ tooni), tertsid ($1^1/_2$ tooni), sekstid (4 tooni) ja septimid (5 tooni).

3. Suured: sekundid (1 toon), tertsid (2 tooni), sekstid ($4^1/_2$ tooni) ja septimid ($5^1/_2$ tooni).

Peale selle on iga intervalli põhikuju võimalik muuta temas esinevate helide madaldamise või kõrgendamise teel vähendatuks

või suurendatuks, kusjuures vähendatud intervallid moodustatakse puhaste või väikeste intervallide pooletoonilise vähendamise, suurendatud intervallid aga puhaste või suurte intervallide pooletoonilise suurendamise teel. Siinjuures jääb endiseks intervallide astmeline suurus, muutub vaid toonide (pooltoonide) arv.

Helitöödes esineb intervalle kahel kujul: meloodilised (helid järgnevad üksteisele) ja harmoonilised (helid kuuluvad harmoonilisse kooskõlla).

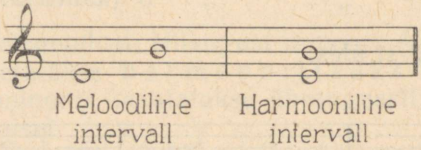

AKORD.

Mitme heli üheaegset kõlamist nimetatakse k o o s k õ l a k s. Kooskõladest eritleme:

a) u n i s o o n i — mitme sama kõrgusega heli üheaegset kõlamist:

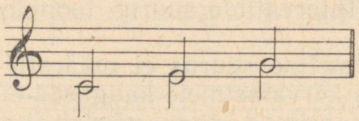

b) i n t e r v a l l i — kahe erineva kõrgusega heli üheaegset kõlamist:

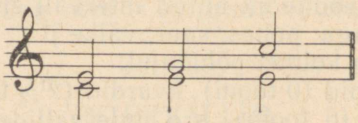

c) a k o r d i — kolme või enama erineva kõrgusega heli üheaegset kõlamist, mida on võimalik asetada tertsidena:

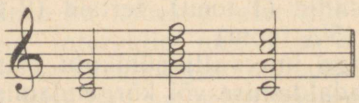

d) juhuslikku kooskõla — kolme või enama erineva kõrgusega heli üheaegset kõlamist, mida tertsidena ei ole võimalik asetada:

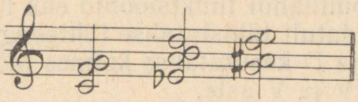

Helide ühendamist kooskõladeks ning nende kooskõlade järgnevust nimetatakse harmooniaks.

Kolmkõla.

Kolmkõlaks nimetatakse akordi, mis moodustub kolmest tertsidena asetatud helist.

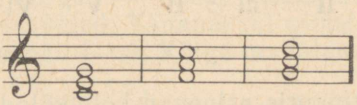

Septakord.

Septakordiks nimetatakse akordi, mis moodustub neljast tertsidena asetatud helist. Septakordi võime moodustada kolmkõlale tertsi lisandamise teel üles ehk septimi lisandamise teel akordi põhihelile. Septakordidest kasutatakse kõige enam heliredeli V astmele — dominandile — ehitatud septakordi, mida nimetatakse dominantseptakordiks.

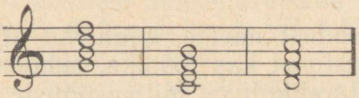

FUNKTSIONAALSUS.

Helilaadi mitmesugused helid ja neist moodustunud akordid täidavad helilaadis erinevaid ülesandeid. Ühed helilaadi helid (I, III, V aste) ja akordid esinevad püsivaina, teised — püsimatuina. Selliseid helilaadi helide ja akordide omavahelisi suhteid nimetatakse funktsioonideks. Järelikult omavad laadi helid ja akordid kas püsiva või püsimatu funktsiooni. Helilaadis esineb vaid üks püsiv funktsioon, mis kuulub püsivatest helidest koos-

nevale kolmkõlale (do-mi-sol; I-III-V aste). Seda nimetatakse toonika funktsiooniks ehk lihtsalt toonikaks (lühendatult tähistatakse tähega T). Helilaadis esineb kaks püsimatut funktsiooni — subdominandi ja dominandi funktsioonid ehk lihtsalt subdominant ja dominant (lühendatult tähistatakse tähtedega S ja D).

Termineid T, S ja D kasutatakse kolmes mõttes:

1) helilaadi I, IV ja V aste,
2) neile astmeile ehitatud kolmkõlad,
3) helilaadi funktsioonid.

Iga helilaadi astmele võime ehitada kolmkõla, mida tähistatakse helilaadi astmeile vastava rooma numbriga.

Do-mažooris esinevad kolmkõlad:

Mažooris on põhikolmkõlad T, S ja D mažoorsed.

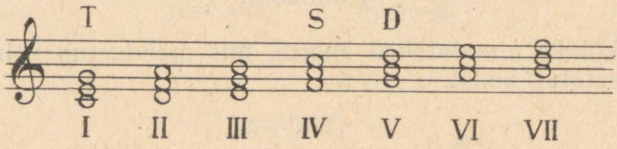

Loomulikus la-minooris esinevad kolmkõlad:

Loomulikus minooris on põhikolmkõlad T, S ja D minoorsed.

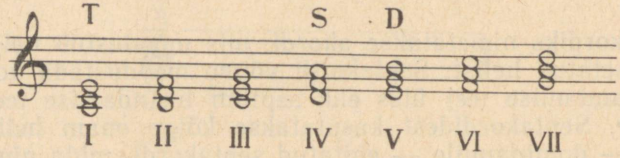

Nagu eespool toodust näeme, kuuluvad nii mažoor- kui ka minoorheliredelite astmed kas toonika, subdominandi või dominandi funktsiooni. Järelikult on mitmesuguste meloodiate saateks võimalik kasutada vastavalt meloodia liikumisele kas toonika, subdominandi või dominandi kolmkõlasid.

HÄÄLE- JA KOORILIIGID

HÄÄLELIIGID.

Sopran on kõrge naishääl, ulatusega c^1—h^2.

Mezzosopran on eelmisest veidi madalam, ulatus tavaliselt a—g^2.

Alt (altus — kõrge) — vanas vokaalmuusikas laulsid aldipartiid kõrged meeshääled. Tänapäeval nimetatakse aldiks madalat naishäält, ulatusega f—e^2. Kõige madalamaid alte nimetatakse kontraaltideks.

Tenor on kõrge meeshääl, ulatuses B—b^1.

Bariton on keskmine meeshääl, ulatuses G—f $\sharp^1$.

Bass — madal meeshääl, ulatuses E—e^1. Eriti madalaid basse nimetatakse oktavistideks.

KOORILIIGID.

Olenevalt lauljate koosseisust jaotatakse laulukoorid järgmistesse liikidesse.

1. Lastekoor — koosneb häälemurdeikka veel jõudmata poegja tütarlastest. Tavaliselt lauldakse 2- või 3-häälseid laule. Häälerühmad: I hääl, II hääl ja III hääl.

2. Naiskoor — koosneb naishäältest. Tavaliselt lauldakse 4-häälseid laule. Häälerühmad: I sopran, II sopran, I alt, II alt.

3. Meeskoor — koosneb meeshäältest. 4-häälne. Häälerühmad: I tenor, II tenor, bariton (I bass) ja bass.

4. Segakoor — koosneb nais- ja meeshäältest. 4-häälne. Häälerühmad: sopran, alt, tenor ja bass.

Peale nimetatute esinevad veel mudilaskoorid (algkoolide I—IV klasside õpilastest), poistekoorid ja mitmesugused ansamblid (duetid, tertsetid, kvartetid jne.).

Kui laulukoor esitab laule ilma saateta, siis nimetatakse seda a cappella esinemiseks. Eesti NSV-s on laialdaselt levinud a capella koorilaul. Traditsioonilisteks on saanud meie üldlaulupeod, mida korraldatakse alates 1869-st aastast.

MUUSIKAINSTRUMENDID JA ORKESTRILIIGID

MUUSIKAINSTRUMENDID.

Selleks et muusika oleks kuuldav, on helide tekitamiseks vaja teatud vahendeid — muusikainstrumente või inimhäält.

Heli tekitamise mooduste järgi jaotatakse muusikainstrumendid kolme põhigruppi: 1) keelpillid, 2) puhkpillid ja 3) löökpillid.

KEELPILLID.

Keelpillidel tekib heli pingutatud keele võnkumise tulemusena. Vahendid keele võnkumapanemiseks sõltuvad instrumendi konstruktsioonist. Sellest tulenevalt võime jaotada keelpillid omakorda kolme gruppi: a) poognaga mängitavad keelpillid, b) sõrmedega või plektrumiga mängitavad keelpillid ja c) klaviatuuriga keelpillid.

Poognaga mängitavad keelpillid.

(Viiulpillid.)

Sellesse rühma kuuluvad viiul, alt (vioola), tšello ja kontrabass. Kuna nimetatud pillid on kõik ühesuguse kujuga, ainult suuruselt ja mängimisviisi poolest erinevad, nimetatakse neid viiulpillideks. Keele võnkumine tekitatakse poogna hõõrumisega vastu keelt.

Kõige väljendusrikkamaks ja kõrgema tooniga pilliks on nimetatud rühmast v i i u l. Ta on kujunenud välja rahvapillist, kusjuures täiuslikkuse saavutas 17. ja 18. sajandil kuulsate viiulimeistrite Amati, Stradivari, Guarneri jt. poolt. Viiuli kõlakasti (resonantskasti) valmistamiseks kasutatakse parimaid kuuse- ja vahtrapuu liike, kuna viiuli kõla oleneb eeskätt kõlakasti valmistamiseks kasutatud materjalist. Viiulipillidel on neli keelt, mis toetuvad kõlakastil asetsevale «roobile».

Viiuli neli keelt on järgneva häälestusega:

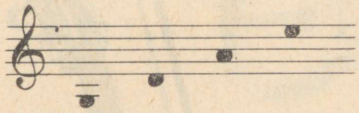

Viiul

Viiulist mõnevõrra pehmema kõlaga poogenpill on v i o o l a (altviiul). Oma mõõtmetelt on ta viiulist veidi suurem, samuti madalama tooniga. Vioola neli keelt on alljärgneva häälestusega:

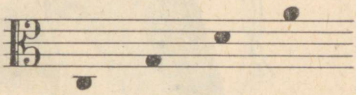

Vioolat kasutatakse sümfooniaorkestreis, keelpilliorkestreis ja ansambleis. Sooloinstrumendina kasutatakse vioolat võrdlemisi harva.

Eelnimetatuist tunduvalt suuremate mõõtmetega poogenpill on t š e l l o. Mängimisel asetatakse tšello põlvede vahele, kusjuures pill toetub vastava pulgakese abil põrandale. Kõlaliselt on tšello laulva, pehme tooniga, kusjuures teda kasutatakse nii sooloinstrumendina kui ka orkestrite ja ansamblite koosseisus. Tšello on häälestatud nagu vioolagi, ainult ühe oktaavi võrra madalamalt.

Kõige suurem ja madalaima kõlaga poogenpill on k o n t r a - b a s s. Kontrabassi mängitakse kas püsti seistes või kõrgele istmele toetudes. Arvestades instrumendi suurust ja keelte asetust, on kontrabassi mängutehnika võrdlemisi piiratud, mistõttu sooloinstrumendina kasutatakse seda harva. Orkestrites on kontrabassidel tähtis osa: bassipartii — kogu orkestrikõla vundamendi — mängimine.

Kontrabassi neli keelt on järgneva häälestusega:

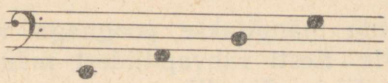

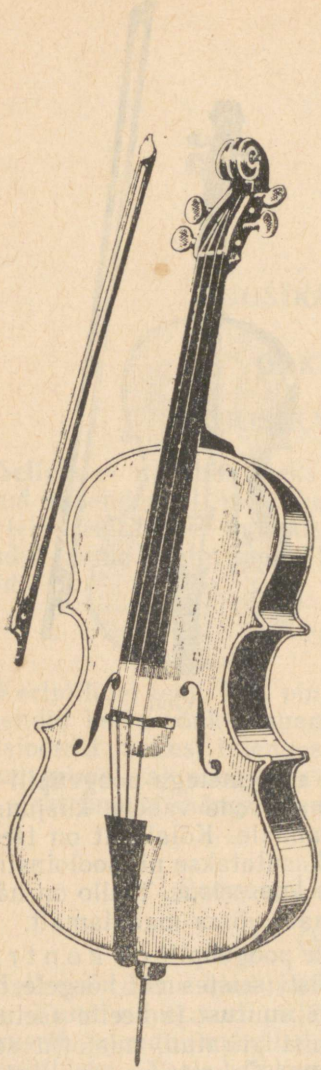

Tšello

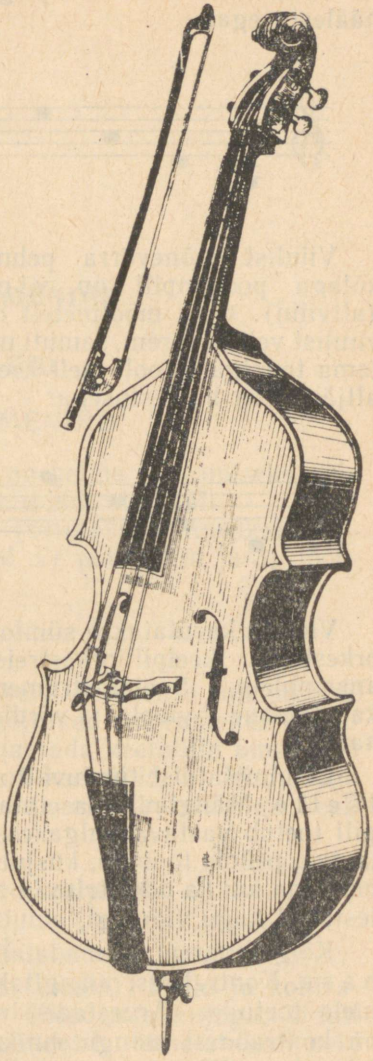

Kontrabass

Kontrabass kõlab ühe oktaavi võrra madalamalt kui noodistatakse.

Peale nimetatute mängitakse poognaga veel mitmesuguste rahvaste rahvapille. Eesti rahvapillidest mängitakse poognaga hiiu kannelt, mollpilli ja põispilli.

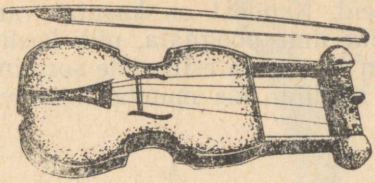

Hiiu kannel

Sordiin

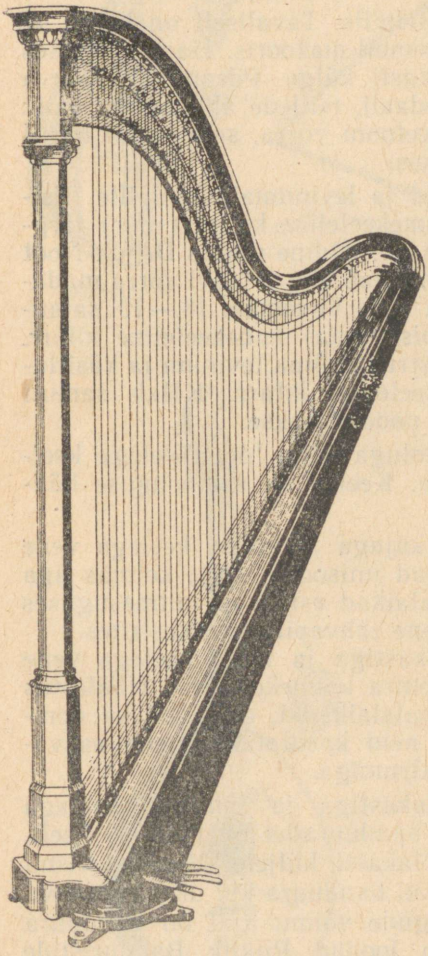

Harf

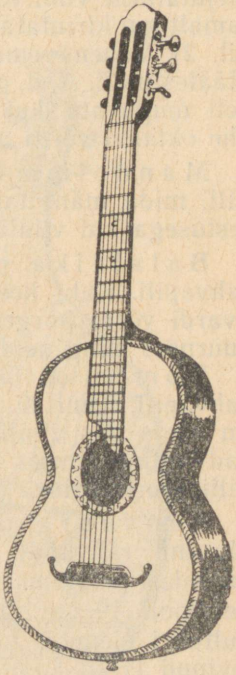

Kitarr

Poognaga mängitavate pillide juures kasutatakse mitmesuguseid tehnilisi võtteid. Nendest on kasutatavamad pizzicato võte, s. t. mängimine ilma poognata, pilli keeli sõrmedega näppides; con sordino — pala esitamine sordiiniga (roobile asetatakse summutaja, sordiin, mis muudab heli väga mahedaks ja pehmeks).

Sõrm- või plektrumpillid.

Siia rühma kuuluvad need keelpillid, mida mängitakse sõrmede või plektrumiga (elevandiluust, metallist, puust või tselluloidist valmistatud kolmnurkne või ovaalne leheke) näppides.

Harf on üks vanimaid orkestripille. Tavaliselt on harfil 47 keelt ning ta on häälestatud Do-bemoll-mažooris. Harfi alumises osas kinnituvad keeled resonantskasti külge. Põrandale toetuva nurga külge on asetatud seitse pedaali, millede abil on võimalik heli kõrgusi muuta poole- või tervetooni võrra, sellega on harfil võimalik mängida kõikides helistikes.

Kitarr on üks armastatumaid ja levinumaid keelpille. Esineb kahes variandis: 1) vene seitsmekeeleline kitarr (suur) järgmises häälestuses: D, G, H, d, g, h, d^1. Üldine ulatus D—d^3. Noot kirjutatakse viiulivõtmes, kusjuures kõlab ühe oktaavi võrra madalamalt kui kirjutatakse. Laialdaselt levis Venemaal 18.—19. sajandil. 2) Vahemeremaade (itaalia, hispaania) kuuekeeleline kitarr. Häälestus E, A, d, g, h, e^1. Saateinstrumendina levinum ja käsitluselt mugavam kui vene seitsmekeeleline kitarr. Kõlab samuti ühe oktaavi võrra madalamalt kui noodistatakse.

Mandoliin on itaalia päritoluga nelja topeltkeelega keelpill, mida mängitakse plektrumiga. Keeled on samasuguse häälestusega kui viiulilgi.

Balalaika on kolmnurkse kujuga ja kolme keelega vene rahvapill. Kaks keelt on häälestatud unisoonis (e^1), kolmas aga kvardi võrra kõrgemalt (a^1). Balalaikad esinevad mitmesuguses suuruses ning neid kasutatakse vene rahvapillide orkestrites.

Domra on ümmarguse kõlakastiga ja nelja keelega vene rahvapill. Kuni 20. sajandini oli domra kolmekeeleline. Häälestus on sama mis viiulilgi. Nii nagu balalaikadki, esinevad ka domrad mitmesuguses suuruses ning neid kasutatakse vene rahvapillide orkestrites. Mängitakse plektrumiga.

Banduura on ovaalse kõlakastiga ja lühikese kaelaga ukraina rahvapill. Kaasaegsetel banduuradel on kuni 50 keelt, milledest suurem osa kinnitub kõlakasti küljele. Vene tsarismi perioodil, 19. saj. ja 20. saj. algul, oli banduura kui ukraina rahva kultuuri element keelatud. Nõukogude võimu ajal on banduura levinud laialt kogu Ukrainas. On loodud Riiklik Banduristide Kapell, kus koori saateks kasutatakse banduurade orkestrit.

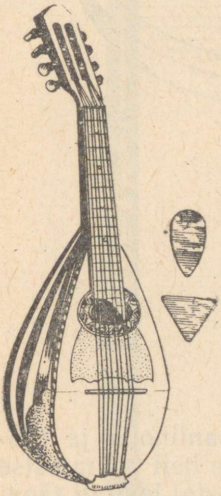

Mandoliin

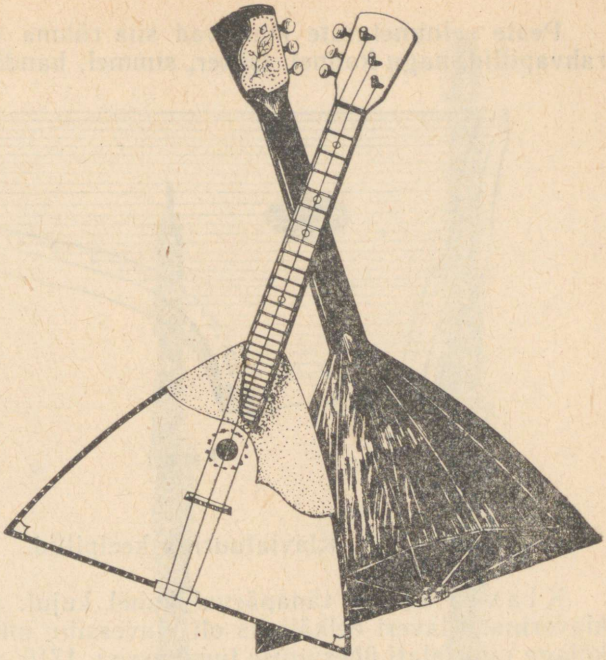

Balalaika

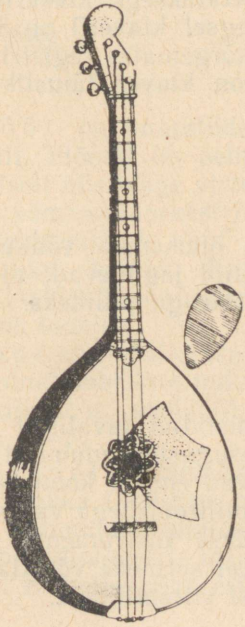

Domra

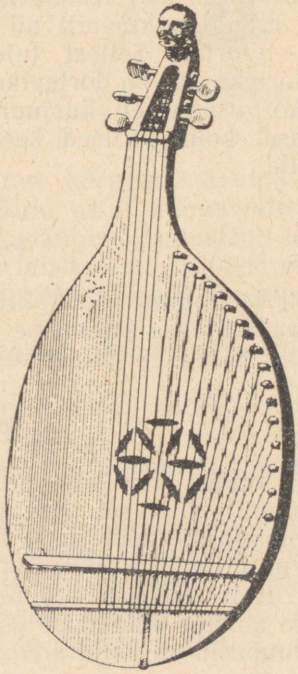

Banduura

Peale eelnimetatute kuuluvad siia rühma veel mitmesugused rahvapillid, nagu kannel, tsitter, simmel, bandžo jne.

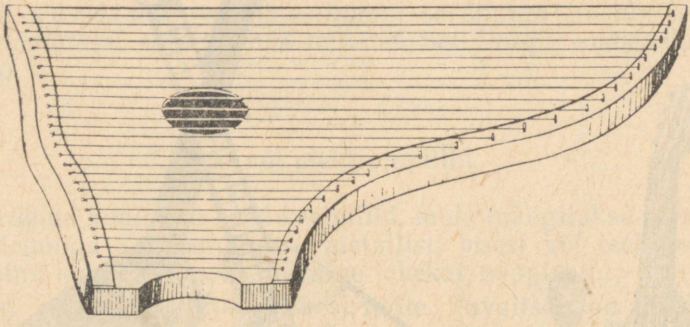

Kannel

Klaviatuuriga keelpillid.

K l a v e r esineb tänapäeval kahel kujul: pianiinona ja tiibklaverina. Klaveri eelkäijaks oli klavessiin, mille heli oli metalse kõlaga ning alati ühesuguse tugevusega. 1710. aastal leiutati tänapäevani kasutatav haamrikeste mehhanism. (Leiutajad Cristoferi, Schroeter, Marius.) Haamrikeste kasutuselevõtmisega avanes võimalus mängida klaveril nii vaikselt — pianos — kui ka tugevalt — fortes. Sellest tulenevalt nimetataksegi klaverit veel pianoforteks või ka fortepianoks. Kaasaegsel klaveril on 88 erineva kõrgusega heli, kusjuures kesk- ja kõrgemates registrites on kasutusel kolmekordsed keeled. Seega on klaver täiuslikumaid keelpille.

PUHKPILLID.

Heli tekitamine puhkpillidel põhineb õhusamba võnkumisel, mis saavutatakse puhumise teel. Puhkpillid jagunevad: a) puupillideks, b) vaskpillideks ning c) klaviatuuriga pillideks.

Puupillid.

Siia rühma kuuluvad pillid on valmistatud tavaliselt puust (eebenipuu), viimasel ajal aga ka mitmesugustest muudest ainetest (plastmass, hõbe jm.). Pillid kujutavad endast koonusekujulist toru, mille otsa on asetatud õhukese pilliroolehega varustatud huulik. Heli kõrguse muutmist teostatakse instrumendi küljel asuvate aukude sulgemise või avamise teel sõrmede või klappide abil. Puupillid on välja arenenud vanadest vilespillidest.

Flööt

Oboe

Klarnet

F l ö ö t on puupillide rühma kuuluv kõrgeima heliulatusega puhkpill. Flöödil on pehme ja õrn, kuid pisut külmavõitu kõla. Tehniliselt üks kõige virtuooslikumate mänguvõimalustega instrumente sümfooniaorkestris. Erinevalt teistest puupillidest ei oma flööt lehthuulikut, vaid puhumine toimub pilli küljel asuva nn. aukhuuliku kaudu. Kasutusel 17. sajandist. Ulatus h—c^4. P i k o l o f l ö ö t on eelnimetatust väiksem ja ühe oktaavi võrra kõrgema tooniga.

O b o e on kahekordse lehthuulikuga puhkpill, millel on laulev, pisut ninatämbriline nukrutsev toon. Kasutatakse peamiselt sümfooniaorkestris, soolopillina harvemini. Kasutusel 17. sajandist. Ulatus h—f^3.

K l a r n e t on ühekordse lehthuulikuga kauni, mahlaka ja väga varjundirikka tämbriga puhkpill. Virtuooslike mänguomaduste ja suurte väljendusvõimaluste tõttu üks tarvitatavamaid sümfoonia- ja puhkpilliorkestri instrumente. Sageli kasutatakse ka soolopillina. Esineb neljas eri häälestuses ja suuruses (B-, A-, C- ja

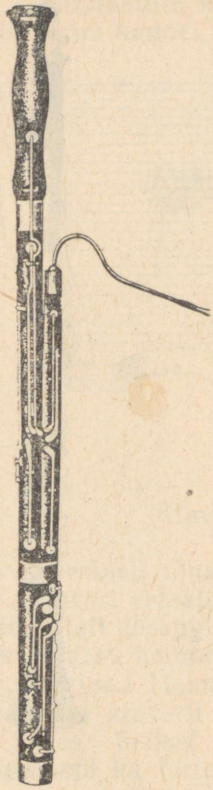

Fagott

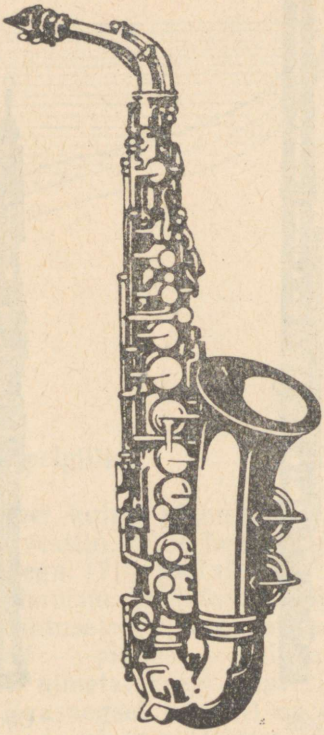

Saksofon

Es-klarnet). Kasutusele võetud 18. sajandi keskpaiku. Kasutatavam ulatus e—g ^{3}.

F a g o t t on kahekordse lehthuulikuga väljendusrikka, omapärase mahlaka tämbriga madalakõlaline puhkpill. Kasutatakse peamiselt orkestri-, harvemini sooloinstrumendina.

S a k s o f o n on valmistatud küll vasest, kuid nii mängutehnika, tämbri kui ka huuliku (sama mis klarnetilgi) poolest kuulub puupillide rühma. Saksofon leiutati Brüsseli pillimeistri Adolphe Sax'i poolt 1840. aastal. Mahlaka, humoristliku varjundiga, väga väljendusrikas puhkpill. Kasutatakse peamiselt estraadi- ja džässorkestreis, samuti ka sooloinstrumendina. Ulatus b—f^3. Esineb kuues eri suuruses ja häälestuses. Kasutatavamaid saksofone: Alt in E♭, Tenor in B♭, Bariton in E♭ (okt. mad. kui alt).

Vaskpillid.

Kui puupillidel toimus heli kõrguste muutmine võnkuva õhusamba pikkuse muutmise teel, vastavalt instrumendi küljel asuvate aukude katmise või avamisega, siis vaskpillides saavutatakse heli kõrguse muutmine 1) nn. ülepuhumise ja 2) ventiilide kasutamise teel.

«Ülepuhumine» seisneb selles, et erineva kõrgusega toonide saavutamiseks muudetakse huulte asetust ja pinget huulikus. «Ülepuhumise» teel saavutatakse nn. naturaaltoonid.

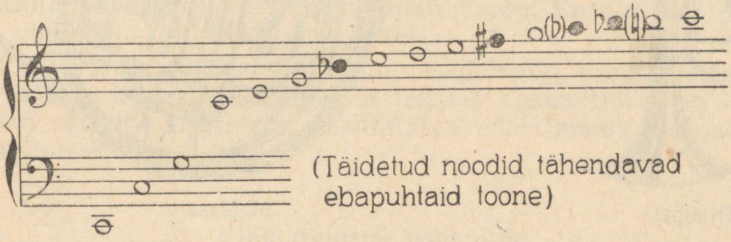

Vahepealsed toonid saavutatakse aga ventiilide kasutamisel. Vaskpillidel on 3 ventiili, nendest esimene (ülemine) madaldab naturaaltooni 1 tooni võrra, keskmine ventiil $^1/_2$ tooni võrra ning alumine, kolmas ventiil $1^1/_2$ tooni võrra. Nii on ventiilide abil võimalik saavutada kõiki pooltoone $^1/_2$-st kuni 3 toonini.

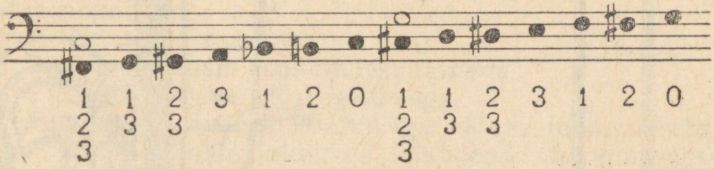

Vaskpillidel kasutatakse nn. kausshuulikut.

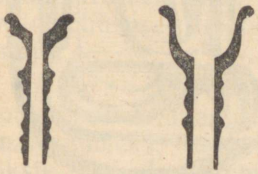

Huulikud
Trompet Tuuba

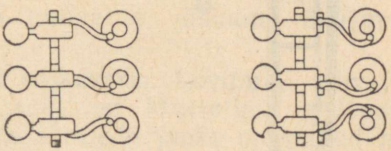

Ventiilid

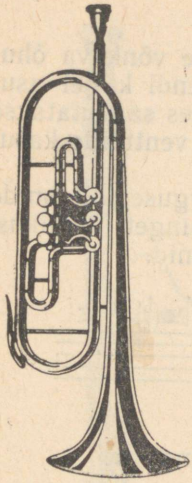

Trompet

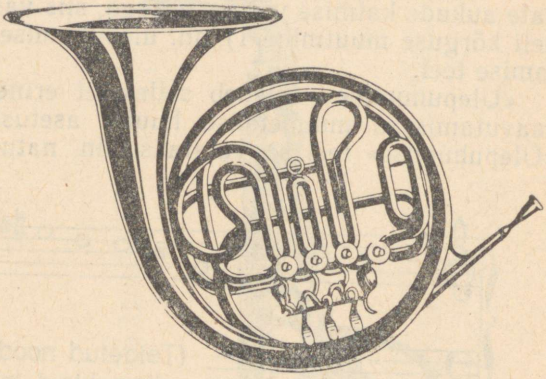

Metsasarv

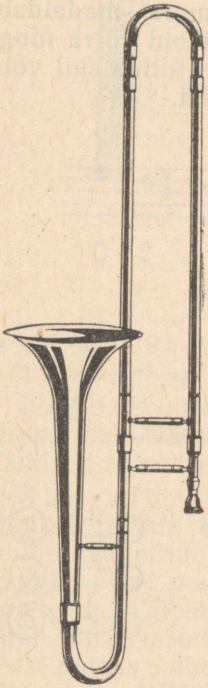

Tromboon

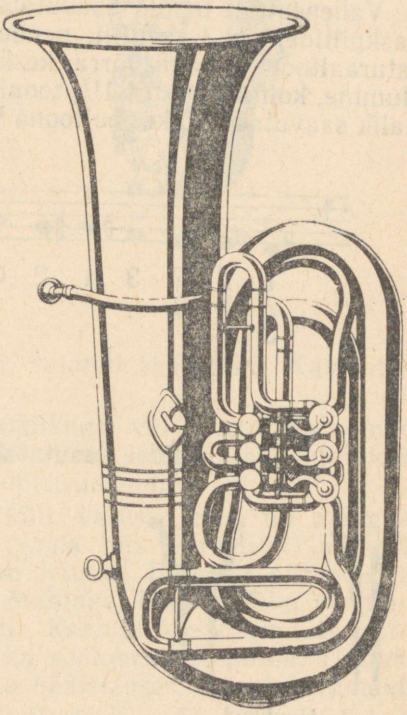

Tuuba

Trompet on vaskpillidest kõige kõrgema ja säravama tooniga. Kasutatakse sümfoonia-, puhkpilli- ja estraadiorkestrites; harvemini ka sooloinstrumendina.

Metsasarv (corno) meenutab kujult jahisarve, millest ta ongi välja arenenud. Suure heliulatuse ja väljendusvõimaluste mitmekesisuse poolest ületab metsasarv kõik teised vaskpillid. Metsasarve heli on pehme, mahe ja laulev. Orkestrites hakati kasutama 17. sajandil. Pärast 1840. aastat täiendati metsasarve ventiilidega.

Tromboon on vanemaid puhkpille, jõulise madala kõlaga. Ventiilide asemel on tromboonil liikuv kroon. Kasutatakse peamiselt sümfoonia- ja puhkpilliorkestreis.

Tuuba on madalaima kõlaga vaskpuhkpill, kasutusele võetud 19. sajandi keskpaiku. Erinevalt teistest vaskpillidest on tuubal kuni 6 ventiili. Orkestreis kasutatakse madalamate bassinootide mängimiseks.

Klaviatuuriga puhkpillid.

Sellesse rühma kuuluvad pillid varustatakse vajaliku õhuvooluga mehaanilisel teel, kusjuures vajaliku kõrgusega heli saavutamiseks ühendatakse vastav vile või keel tuulekanaliga klahvidele vajutamise teel.

Orel (on nimetatud ka pillide kuningaks) on suurim muusikainstrument. Oreli kodumaaks loetakse Egiptust, kus teda kasutati juba 150 aastat enne meie ajaarvamist. 8. sajandil levis orel Euroopa riikidesse.

Oreli tähtsamad osad on:

1) Tuulemehhanism koos tuulekanalitega.
2) Viledegrupp koos kõlaregistritega.
3) Mängupult: 1—5 klaviatuuriga kätega mängimiseks (manuaalid) ja ühe klaviatuuriga jalgadega mängimiseks (pedaal); nupud mitmesuguste registrite sisselülitamiseks ja tuulekanalite avamiseks, samuti abinõud helitugevuse reguleerimiseks.

Olgu siinjuures märgitud, et «Estonia» kontserdisaali orelis on üle 5000 mitmesuguse suurusega vile.

Harmoonium on mõningal määral orelit järeleaimav muusikainstrument, kus helitekitajaiks pole mitte viled nagu orelil, vaid õhukesed metallkeeled, mis pannakse võnkuma õhusurve mõjul.

Akordion on harmooniumi väikevorm. Levinuim rahvalik muusikainstrument. Parema käe jaoks on klaviatuur meloodia mängimiseks, kuna vasaku käe ja sõrmede jaoks on nupud nii üksik- kui akorditoonide saavutamiseks. Levinuma, 120 bassiga akordioni ulatus on f—a^3. Akordionid on sageli nagu orelid varustatud kõlaregistritega.

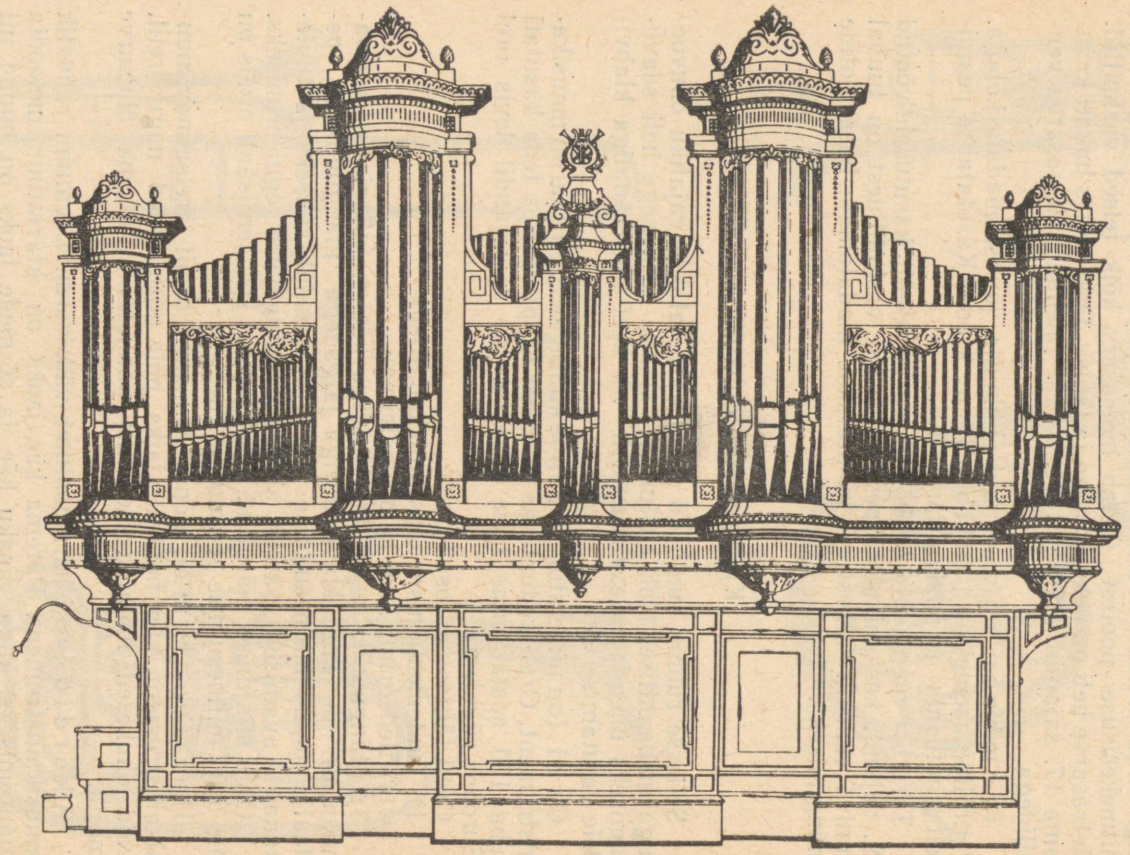

Orel

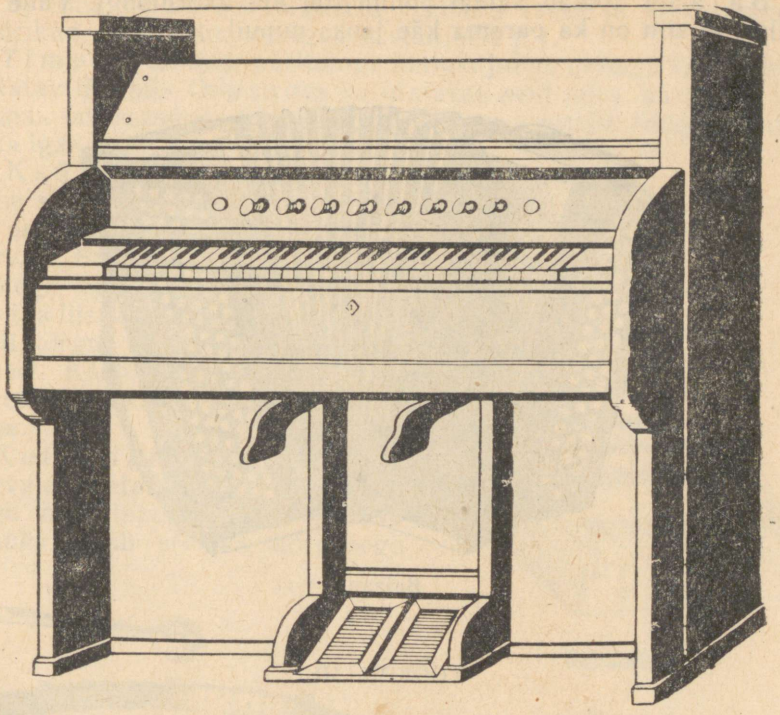

Harmoonium

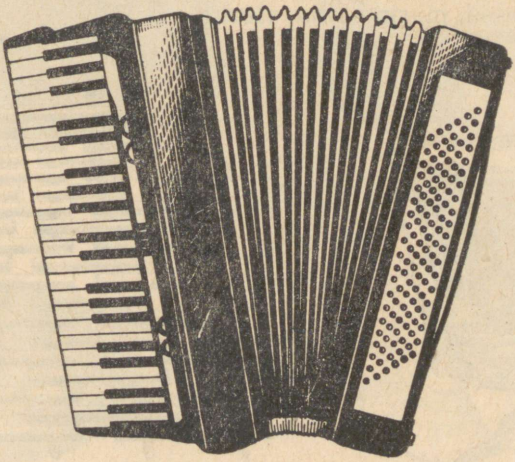

Akordion

B a j a a n töötab samal põhimõttel kui akordiongi. Vahe on selles, et siin on ka parema käe jaoks nupud.

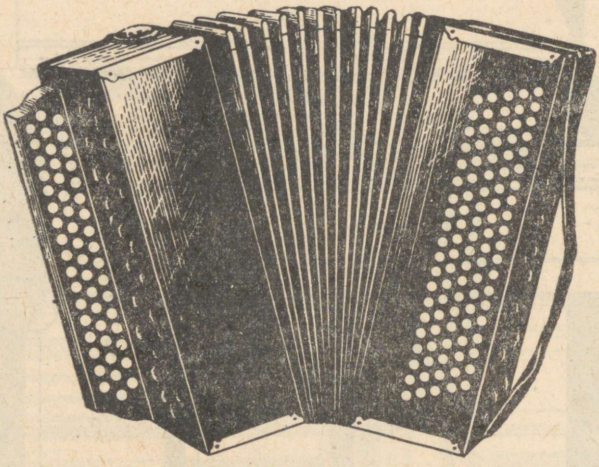

Bajaan

LÖÖKPILLID.

Orkestrite koosseisus kasutatakse ka mitmesuguseid löökpille. Sõltuvalt tekitatava heli iseloomust jagunevad löökpillid kahte põhigruppi:

a) kindla helikõrgusega pillideks (timpanid, ksülofon, kellad, gong, kellukesed, marimbafon, vibrafon jt.);

Timpan

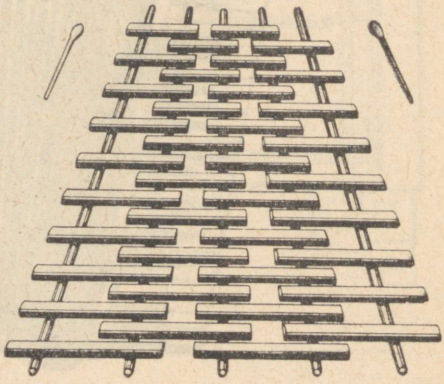

Ksülofon

b) ilma kindla helikõrguseta pillideks (suur ja väike trumm, taldrikud, tamburiin, triangel, kastanjetid jt.).

T i m p a n on iidse päritoluga katlakujuline nahaga kaetud häälestatav löökpill. Orkestrites kasutatakse neid mitu, kusjuures iga timpan on isesuguse häälestusega. Nii on võimalik timpanil mängida igas helistikus.

K s ü l o f o n koosneb mitmesuguse suurusega puuliistudest, mis on asetatud suuruse järgi üksteise kõrvale. Erikujuliste puust haamrikestega vastu liiste löömisel tekitab iga liist omapärase kõlaga heli. Heli kõrgus oleneb aga liistu suurusest. Ksülofoni kasutatakse nii orkestrites kui ka sooloinstrumendina.

K e l l a m ä n g koosneb üksteise kõrvale asetatud erineva suurusega metallplaadikestest, millest igaüks omab erineva kõrgusega

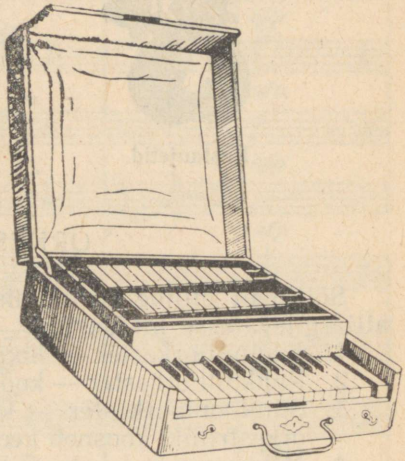

Kellamäng

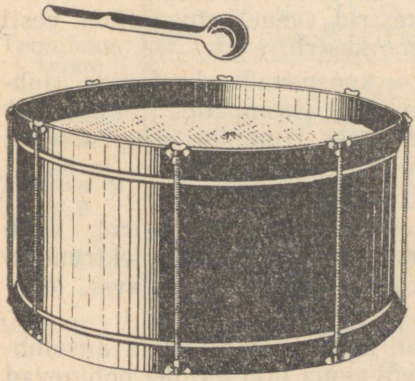

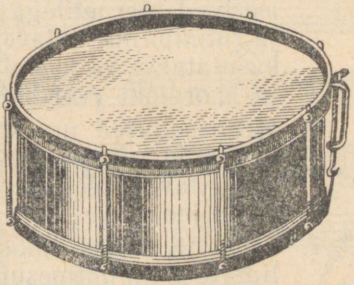

Trummid

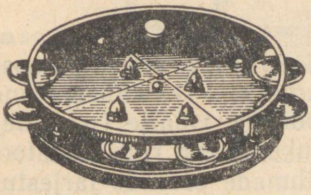

Tamburiin

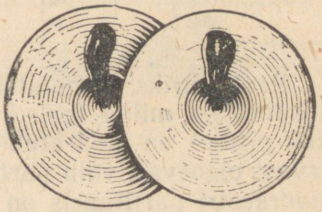

Taldrikud

heli. Mängimiseks kasutatakse puust vasarakest. On olemas ka klaviatuuriga varustatud kellamänge.

Kastanjetid

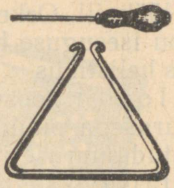

Triangel

ORKESTRILIIGID.

Sõltuvalt pillide kasutamisest orkestrites jaotatakse orkestrid alljärgnevatesse liikidesse:

1. Keelpilliorkester — koosneb mitmesugust liiki keelpillidest.
2. Puhkpilliorkester — koosneb mitmesugust liiki puhkpillidest.
3. Sümfooniaorkester — kõige täiuslikum ja väljendusrikkam orkestriliik, koosneb keel-, puhk- ja löökpillidest.
4. Mitmesugused rahvapilliorkestrid (vene rahvapillide, eesti rahvapillide, mandoliini- jne. orkestrid).
5. Estraadi- ja dzässorkestrid — koosnevad saksofonide (dubleerivad klarnetitega), vaskpillide (trompetid, tromboonid) ja rütmipillide (klaver, kitarr, bass, trummid) grupist. Tihti kasutatakse ka keelpille (viiulit, harvemini tšellot ja harfi) ja akordioni (või bajaani).
6. Mitmesugused nn. kooliorkestrid — segaorkestrid, kuhu kuuluvad nii poognaga kui ka sõrmede või plektrumiga mängitavad keelpillid, puhkpillid, akordionid, klaver, löökpillid jne.
7. Omaette rühma moodustavad kammerorkestrid ja ansamblid. Need on mitmesugustel või sama liiki pillidel põhinevad väikesekoosseisulised ettekandeüksused: duod, triod, kvartetid, kvintetid, sekstetid jne.

PARTITUUR.

Partituuriks nimetatakse orkestri-, koori- või ansambliteose noodistikku, milles igale häälele või instrumendile (ka kahele sama liiki pillile) on määratud oma kindel noodirida. Häälte (partiide) arvust olenevalt võib partituuris olla mitukümmend rida. Sümfooniaorkestri partituuris on üksikute pillirühmade partiide järjestus järgmine:

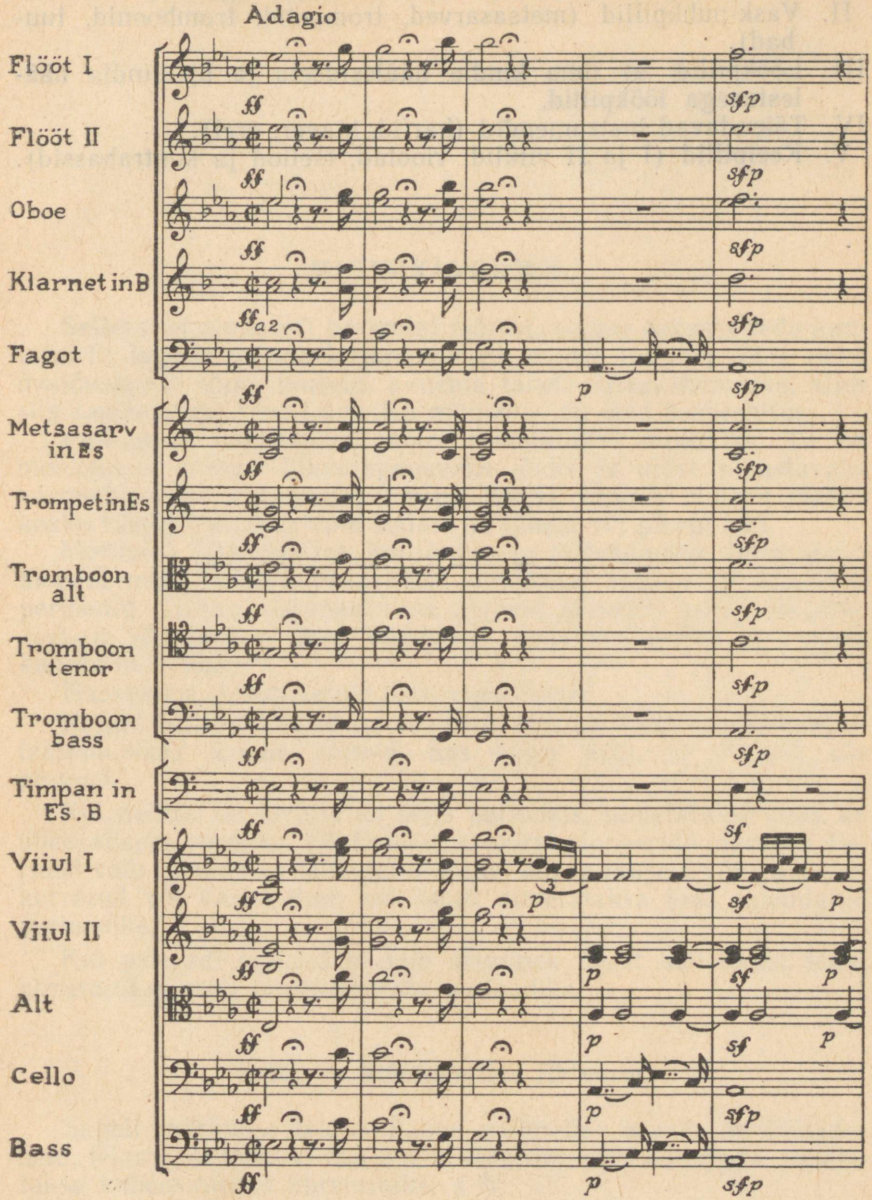

Näide sümfooniaorkestri partituurist.

I. Puu-puhkpillid (flöödid, oboed, klarnetid, fagotid).
II. Vask-puhkpillid (metsasarved, trompetid, tromboonid, tuubad).
III. Löökpillid: a) ilma kindla häälestuseta ja b) kindla häälestusega löökpillid.
IV. Täiendavad instrumendid (harfid, klaver, orel).
V. Keelpillid (I ja II viiulid, vioolad, tšellod ja kontrabassid).

MUUSIKAVORMID.

Selleks et muusikat paremini mõista, peame oskama teda kuulata. Et lugeda mõnda kirjandusteost, peame tundma tähti, neist moodustatud sõnu, lauseid, panema tähele kirjavahemärke, alles siis saame lause sisust aru. Ka muusikas on oma lauseehitus.

Väiksemat muusikalist mõtet nimetatakse motiiviks. Ta on meloodilise arengu liikumapanevaks jõuks ja üldse otsustavaks vormiehitavaks elemendiks lauses. Sageli langeb motiivi pikkus kokku taktiga, kuid ta võib sellest ka lühem või pikem olla.

Motiivide järjestamise, kordamise ja teisendamise tulemusena moodustuvad fraasid. Fraasidest kujunevad laused ja lausetest perioodid. Lihtne, sümmeetriline periood jaguneb kaheks lauseks (eel- ja järellause), need omakorda kaheks fraasiks ja fraasid kaheks motiiviks.

Harvemini esineb kolme motiiviga fraase.

Paljud lihtsad laulud on perioodi vormis, kuid ka instrumentaalmuusikas leiame näiteid, kus kogu pala on vormilt üks periood.

Kui helitöö on kirjutatud ühes perioodis, nimetatakse seda ka üheosaliseks vormiks. (S. Deškini «Noorte pioneeride marss».) Periood võib esineda ka laiendatud kujul, kui ta lauseid või fraase on korratud või varieeritud; sel juhul nimetatakse teda laiendatud perioodiks.

Kui perioodi jooksul toimub üleminek ühest helistikust teise, nimetatakse seda moduleerivaks perioodiks.

Kahe- ja kolmeosaline lihtvorm.

Sageli märkame laulus kahte eriilmelist osa ja analüüsides neid, leiame, et kumbki osa moodustab ühe perioodi. Seda nimetatakse kaheosaliseks lihtvormiks: a b.

Näit. K. A. Hermanni «Isamaa ilu hoieldes», A. Thomsoni «Kannel», K. Türnpu «Kevade tunne» jt. Siia kuuluvad ka peaaegu kõik refrääniga laulud. Meenutagem: A. Novikovi «Maailma Demokraatliku Noorsoo hümni», S. Tulikovi «Nõukogude noorsoo marssi», E. Arro «Rahulaulu» jt.

Kuid kaheosalist vormi märkame sageli ka klassikalises instrumentaalmuusikas. (Näiteks W. A. Mozarti «Menuett».)

Kolmeosalises lihtvormis on tavaliselt esimene ja kolmas osa sarnased, mispärast nimetatakse a b a vormiks. (P. Tšaikovski «Nuku matus».) Kolmeosalises lihtvormis on kirjutatud näiteks järgnevad laulud: F. Chopini «Soov», I. Dunajevski «Laul Kodumaale», B. Dvarionase «Täheke» jt. Märksa harvemini esineb vorm a b c, milles kõik kolm osa üksteisest erinevad.

KAHE- JA KOLMEOSALINE LIITVORM.

Kahe- ja kolmeosaline muusikavorm võib esineda ka liitvormina. Sel juhul on iga osa omakorda veel kahe- või kolmeosaline. Nii on kaheosalises liitvormis M. Härma «Lauliku lapsepõli»: A (ab) B (aba).

Kolmeosalises liitvormis on kirjutatud näiteks J. Haydn'i «Menuett»: A (aba) B (aba) A (aba).

HOMOFOONIA JA POLÜFOONIA.

Mitmehäälses muusikas esineb kaks väljenduslaadi, s. t. helitööde faktuur (ülesehitus) võib olla kas 1) homofooniline või 2) polüfooniline.

Homofoonia on selline faktuur, kus peatähtsus on ühel häälel (meloodial), teised on saatehääled, mis tavaliselt moodustavad akorde. Homofoonilises muusikas esineb meloodia tavaliselt ülemises hääles, kuid võib esineda ka teistes häältes (M. Härma «Tuljak»). Eesti heliloojate loomingust nimetagem homofoonilisi laule nagu: Fr. Saebelmanni «Kaunimad laulud», K. A. Hermanni «Isamaa ilu hoieldes», E. Kapi «Töö ja võitlus», G. Ernesaksa «Hakkame, mehed, minema» jne.

Polüfoonia on selline väljenduslaad, kus kõikidel häältel on iseseisev meloodiline liikumine. Polüfoonilises muusikas esineb samaaegselt mitu meloodiat. Kui üks hääl jäljendab teist (meloodiliselt või rütmiliselt), nimetatakse seda imitatsiooniks. Täpset rütmilis-meloodilist imitatsiooni nimetatakse kaanoniks.

Polüfoonilise faktuuri kõige täiuslikumaks vormiks on fuuga. Fuuga koosneb kolmest osast:

1) Eksposítsioon: fuuga teema esitamine kõigis häältes (fuuga on enamasti 2—6-häälne). Teemat nimetatakse ka «juhiks» — Dux, teema vastust «kaaslaseks» — Comes.

2) Töötlus võib teemat muuta kõige mitmesugusemal kujul (rütmilises laienduses, koondatult, meloodilises pöördes, «vähikäigus» jne.) uutes helistikes ja viib ta pideva arengulise joonega repriisini.

3) Repriis ilmub teema põhihelistikus. Sageli esineb stretto, s. o. teemade kuhjumine ja lõpus orelpunkt, s. o. pikem seisev bassiheli dominandil või toonikal.*

Väikest fuugat nimetatakse fugetiks, fuugataolist helitööd fugaatoks. Suurim fuugade meister oli J. S. Bach (1685—1750).

Tänapäeva muusikas hinnatakse mõlemaid faktuure võrdselt ja sageli esinevad pikemates helitöödes mõlemad faktuurid — homofooniline ja polüfooniline. Eesti heliloojaist on polüfooniat harrastanud M. Saar (näit. «Lindude laul»), C. Kreek («Sirisege, sirbikesed»), R. Tobias («Varas») jt.

MARSS.

Marss on kaheosalises taktimõõdus ($^2/_2$, $^2/_4$, $^4/_4$, $^6/_8$) muusikapala, mis soodustab marssimist. Marss on väga vana muusikavorm. Juba kreeklaste tragöödias (5. saj. e. m. a.) esines marsilaule koori liikumisel. Mars oli vanade roomlaste sõjajumal, kelle järgi hakati nimetama ka sõjaväemuusikat. Hiljem, 17. saj. keskel, esineb marsse ka suuremates heliteostes.

Kontsertmarss võib olla kas ühele sooloinstrumendile või tervele orkestrile. Karakterilt võib olla marsse mitmesuguseid: pidulikke, aeglasi, kiireid, fantastilisi, leinamarsse jne. Suurvormide (ooper, ballett, sonaat, sümfoonia) ühe osana on marsse loonud väga paljud kuulsad heliloojad, nagu G. F. Händel, W. A. Mozart, L. Beethoven, F. Schubert, R. Wagner, F. Chopin, D. Šostakovitš, S. Prokofjev jne.

Rohkesti on heliloojate poolt loodud ka marsilaule, näiteks: A. Novikovi «Maailma Demokraatliku Noorsoo hümn», I. Dunajevski «Sportlaste marss», K. A. Hermanni «Kevademarss», E. Kapi «Pioneeride-mitšuurinlaste marss» jne.

VALSS.

Valss on saksa päritoluga ringtants kolmeosalises ($^3/_4$ või $^3/_8$) taktis. Valsi eelkäijaks oli 17. saj. austria talupoegade tants — lendler. Eriti populaarseks muutus valss 19. sajandil Viinis, heliloojate J. Lanneri ja J. Straussi loomingu kaudu. Straussi valsid kujutavad endast nn. «ahelvalssi» — üks valss sisaldab endas mitu erineva iseloomuga, sageli ka erinevais helistikes valssi ja algab sissejuhatusega.

Valsse on edukalt kasutatud ka mitmesugustes suurvormides, nagu ballettides, ooperites, sümfooniates ja ka omaette tervikliku muusikapalana — kontsertvalsina. Kuulsad on F. Chopini valsid klaverile, samuti F. Schuberti valsid. Üldtuntud on M. Glinka

---

* Analüüsiks sobib J. S. Bach — «Fuuga g-moll».

«Valssfantaasia» sümfooniaorkestrile. Üldiselt kajastub valssides ergas, rõõmus meeleolu. Kuid on ka valsse, mis on väga sügava ja traagilise sisuga, nagu J. Sibeliuse «Kurb valss».

Rohkesti on heliloojate poolt loodud ka valsilaule, nagu: I. Dunajevski «Koolivalss», A. Ostrovski «Noor valss», K. Listovi «Sevastoopoli valss», soome rahvalaul «Mälestus Pühajärvelt», B. Kõrveri «Randlaste valss» jne.

POLKA.

Polka on lõbusa ja hoogsa iseloomuga tšehhi rahvatants $^2/_4$ taktis. Käesoleval ajal on polka laialt levinud peaaegu kõikides maades. Polka eelkäijaks oli šoti rahvatants ekossees. Polka on tavaliselt kolmeosalises vormis sissejuhatuse ja lõpuga (coda — «saba»).

Polka on laialdast käsitlust leidnud heliloomingus, eeskätt tšehhi heliloojate B. Smetana ja A. Dvořaki töödes. Polkad võivad esineda iseseisvate paladena (P. Tšaikovski «Polka» «Lastealbumist») ja mitmesugustes suurvormides (B. Smetana ooperis «Müüdud mõrsja» jt.). Ka on loodud palju laule polkarütmis, nagu: A. Ostrovski «Koolipolka», B. Kõrveri «Meil kolhoosis», L. Tautsi «Kolhoosi pillimehed» jt.

MASURKA.

Masurka on hoogne poola rahvatants $^3/_4$ taktimõõdus, keskmises tempos. Masurka rütmiliseks iseärasuseks on rõhk teisel või kolmandal taktiosal. Tüüpiliseks rütmifiguuriks on:

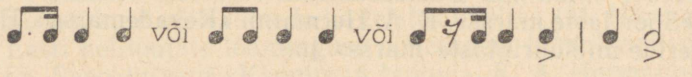

Masurka on leidnud kasutamist mitmete heliloojate loomingus. Näiteks F. Chopini masurkad klaverile, masurka M. Glinka ooperis «Ivan Sussanin», A. Hatšaturjani «Maskeraadis» jt.

POLONEES.

Polonees on poola päritoluga pidulik ballitants $^3/_4$ taktimõõdus. Vorm on kolmeosaline A B A. Tüüpiliseks rütmifiguuriks on:

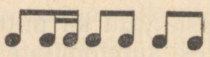

Esineb ka kontsertmuusikas ja ooperis. Näiteks F. Chopini poloneesid klaverile, M. Glinka ooperis «Ivan Sussanin», M. Mussorgski, N. Rimski-Korsakovi jt. loomingus.

MENUETT.

Menuett on rokokooaegne prantsuse kõrgema seltskonna tants, $^3/_4$ taktimõõdus, rahulikus tempos ja graatsilise iseloomuga. Vormilt on kolmeosaline, sageli coda'ga. 18. sajandil leiab käsitlust ka klassikute loomingus. J. Haydn ja W. A. Mozart võtsid menueti üheks sonaadi osaks. L. Beethoven kujundas menueti ümber skertsoks, mis esineb tema sonaatides ja sümfooniates.

Heliloojaist, kes on kirjutanud menuette, nimetagem prantsuse heliloojat J. Ph. Rameau'd, siis J. S. Bachi, J. Haydn'it, W. A. Mozartit, L. Beethovenit, V. Kallinnikovi, A. Arenskit jt.

GAVOTT.

Gavott on samuti kui menuettki rokokooajastu prantsuse õukonnatants $^4/_4$ või $^2/_4$ taktimõõdus. Iseloomult graatsiline, rahulik, algab alati eeltaktiga, mis kordub kõikide lausete juures.

Gavotte on loonud paljud heliloojad, nagu prantsuse helilooja J. B. Lully (17. saj.), vene heliloojad A. Arenski, A. Glazunov, P. Tšaikovski; eesti heliloojatest A. Lemba, A. Kapp jt.

ETÜÜD.

Etüüdiks nimetatakse muusikapala, mille ülesandeks on mängutehnika arendamine. Selliseid õppe-etüüde on rohkesti loonud heliloojad C. Czerny, K. Gramer, J. Gnessina jt. On loodud ka nn. kontsertetüüde, kus pala tehnilisus on allutatud sisule. Nii on F. Chopin loonud 27 etüüdi, peale selle on kontsertetüüde loonud veel heliloojad F. Liszt, A. Glazunov, A. Ljadov, S. Rahmaninov, D. Kabalevski jt.

PRELÜÜD.

Prelüüd on eelmäng ehk sissejuhatus mõnele pikemale muusikateosele (fuuga, süit) või iseseisev improvisatsioonilist laadi lühihelind. Prelüüd võib esineda nii homofoonilises kui polüfoonilises faktuuris. Suurimaks prelüüdide meistriks oli J. S. Bach. Prelüüde on loonud veel F. Chopin, A. Ljadov, A. Skrjabin, S. Rahmaninov, D. Šostakovitš, D. Kabalevski jt.

TEEMA VARIATSIOONIDEGA.

Teema variatsioonidega on nn. ahelvorm, mille aluseks on üks teema, mis on enamasti laululise karakteriga. See teema kordub kas meloodiliselt, rütmiliselt või harmooniliselt muudetud (varieeritud) kujul: A A^1 A^2 A^3 A^4 A^5 jne. Variatsioone esineb iseseisvate paladena kui ka tsükliliste (mitmeosaliste) vormide ühe osana.

W. A. Mozarti «Teema variatsioonidega» — Do-maž.

RONDO.

Rondo (ringtants) vormis vaheldub üks peateema (peaparfii) ühe või mitme kõrvalteemaga, nn. episoodiga: Viini klassikuil (J. Haydn, W. A. Mozart, L. Beethoven) esines rondos vähemalt 3 teemat: A BA CA BA. Teemade vahel võivad esineda iseseisvad vaheosad.

Rondo vormi esineb paljude heliloojate töödes.

SÜIT.

Süit koosneb üksikutest lühematest muusikapaladest, pärineb 15/16. sajandist. Vanad süidid koosnesid tantsudest, millede arv ulatus 12-ni ja isegi enam.

Klassikalises süidis (18. saj.) oli neli kindlat osa:

1. Allemande — $^4/_4$ taktis, aeglane saksa tants;
2. Courante — $^3/_4$ taktis, kiire prantsuse tants;
3. Sarabande — $^3/_4$ taktis, aeglane hispaania tants;
4. Quique — $^3/_4$, $^2/_4$ taktis, kiire inglise tants.

Neile võisid lisanduda teised tantsud: menuett, gavott jne. Klassikute loomingust nimetagem J. S. Bachi inglise ja prantsuse süite. Hilisemal ajal hakati süidi vormi kasutama vabamalt nii instrumentaal- (näit. E. Griegi «Per Gynt») kui ka vokaalmuusikas (näit. V. Makarovi «Jõgi-vägilane», G. Ernesaksa «Kuidas kalamehed elavad», E. Kapi «Pioneeride süit» jt.).

SONAAT.

17. sajandi algul hakati instrumentaalpala nimetama sonaadiks vastandina vokaalmuusikale, mida nimetati kantaadiks. Hiljem kujunes sonaat tsükliliseks (mitmeosaliseks) helitööks, mis tegi läbi pikema arengu, olles aluseks suurvormidele (kontsert, sümfoonia jt.).

Alates klassikuist on sonaat neljaosaline kompositsioon soloinstrumendile, millest üks osa, tavaliselt esimene, on nn. sonaat allegro vormis. Sonaat-allegro vorm koosneb kolmest osast.

1) Ekspositsioon: teemade tutvustamine. Esimene (peateema) on tavaliselt energilise karakteriga, teine (kõrvalteema) rahuliku, laulva iseloomuga, peateemast erinevas helistikus.

2) Töötlus: teemade arendamine mitmetes helistikes. Võrreldes esimese osaga on siin rohkem dünaamilist-dramaatilist pinget. Selles osas käib nagu võitlus teemade vahel.

3) Repriis: esimese osa kordamine, kus kahe teema kontrastsus ühes helistikus eriti esile kerkib.

Sonaadi II osa on tavaliselt aeglasema iseloomuga — Andante või Adagio, kolmeosalises või variatsioonivormis.

III osa on Menuett või Skertso.

IV osa (Finaal) on kiire rondo, variatsiooni või sonaat-allegro vormis, mis sageli lõpeb codaga.

Väiksema arendusega ja lihtsamat sonaati nimetatakse sonatiiniks. Sonaadi vorm oli Viini klassikute lemmikvormiks.

Eesti heliloojaist on sonaate kirjutanud H. Eller, A. Lemba, E. Kapp jt.

SÜMFOONIA.

Sümfooniaks nimetatakse tsüklilist heliteost sümfooniaorkestrile. Tavaliselt on sümfoonia neljaosaline, näit. Allegro (sonaadi vormis), Andante, Menuett või Skertso ja Finaal.

Sümfoonia vorm on läbi teinud pika arengutee 16-ndast sajandist tänapäevani. Selles arengus on tähtis koht Mannheimi kapellil, mis oli 18. saj. keskel kõrgeimaks orkestrimängu-kooliks Euroopas, ja Joseph Haydn'il, kes tõi sümfooniasse dualistliku (kaheteemalise) printsiibi.

Kaasaegses muusikas on sümfoonia kõige ulatuslikumaks vormiks, kajastades sügavaid psühholoogilisi ja üldinimlikke probleeme. Kuulsamaid sümfooniate loojaid on: L. v. Beethoven, P. Tšaikovski, J. Brahms, S. Prokofjev, J. Sibelius, D. Šostakovitš jt.

Eesti heliloojaist kirjutas esimesena sümfoonia A. Lemba, hiljem A. Kapp, E. Kapp, V. Kapp jt.

OOPER.

Ooper on lavaline suurvorm, milles kogu tekst lauldakse orkestri saatel. Ooper liidab endas muusika-, näite-, tantsu- ja maalikunsti. Alates 16. sajandist (taaselustati vanade kreeklaste tragöödia) on ooper läbi teinud suure arengu ja saanud tänapäeval üheks tähtsamaks muusikavormiks. Ooper koosneb järgnevatest elementidest: avamäng (uvertüür), soolod (aariad), retsitatiivid, duetid, triod, kvartetid, ansamblid, koorid, vahemängud ja ballett.

Sisuliselt jagunevad ooperid: koomilised (G. Rossini «Sevilla habemeajaja», B. Smetana «Müüdud mõrsja»), lüürilised (Ch. Gounod' «Faust», L. Delibes'i «Lakmé»), ajaloolised (M. Glinka «Ivan Sussanin», A. Borodini «Vürst Igor»), muinasjutulis-fantastilised (M. Glinka «Ruslan ja Ludmilla») jne.

Tähtsamad ooperi arendajad on olnud: Cl. Monteverdi (1567—1643), D. Scarlatti (1659—1725), J. B. Lully (1633—1687), Ch. Gluck (1714—1787), W. A. Mozart (1756—1791), M. Glinka (1804—1857), M. Mussorgski (1839—1881), R. Wagner (1813—1883), P. Tšaikovski (1840—1893), G. Verdi (1813—1901), G. Puccini (1858—1924) jt.

Eesti heliloojaist on oopereid loonud E. Aav, A. Vedro, A. Lemba, E. Kapp, G. Ernesaks ja V. Reiman.

ORATOORIUM.

Oratoorium on ooperile lähedane suur eepilis-dramaatiline muusikavorm, mis kantakse ette ilma dekoratsioonideta ja lavalise liikumiseta. Oratooriumi sisu võib olla ilmalik («Aastaajad»), ajalooline («Johann Huss»), legendaarne («Acis ja Galathea») või vaimulik («Messias»). Muusikalised põhivormid on samad mis ooperiski. Oratooriumi tähtsamaid viljelejaid: J. S. Bach, G. F. Händel, J. Haydn jt. Nõukogude heliloojate loomingust on tuntud D. Šostakovitši oratoorium «Laul metsadest». Eesti heliloojate loomingust nimetagem R. Tobiase «Joonas», «Sealpool Jordanit», A. Kapi «Hiiob», E. Tambergi «Rahva vabaduse eest». C. Kreek on kirjutanud «Reekviemi» — helitöö surnute mälestamiseks. Kuulsaimad reekviemid on Mozartil, Verdil ja Cherubinil.

KANTAAT.

17. sajandil nimetati kantaadiks vokaalmuusikat, vastandina instrumentaalmuusikale, mida nimetati sonaadiks. Siitpeale areneb kantaat suuremas vormis heliteoseks koorile ja solistidele koos orkestriga. Esinevad aaria, ariooso, retsitatiiv, ansambel, koor ja vahemängud. Esineb nii soolo-, koori- kui ka segakantaate (soolo + koor). Palju kantaate loodi barokiajastul (J. S. Bach), aga ka hilisemad heliloojad pole kantaadi vormi unustanud. Näiteks võiks tuua E. Griegi kantaadi «Uus Isamaa», A. Arutjunjani kantaadi «Kodumaa», E. Kapi kantaadi «Rahva võim», G. Ernesaksa kantaadi «Tuhandeist südameist» jne.

VÄIKE MUUSIKA OSKUSSÕNASTIK.

A — la heli tähtnimetus; a^1 teeb sekundis 440 täisvõnget
a cappella (a kapélla) — koorilaul ilma instrumentaalsaateta
accelerando (atšelerándo) — kiirendades
adágio (adážo) — pikalt
agitáto (adžitáto) — ärritatult, tunglevalt
akórd — kolme- või enamhäälne kooskõla, mida on võimalik asetada tertside kaupa
aktsént — rõhk
allargándo — tempos aeglasemaks, ettekandes laiemaks
allegrétto — paraja liikumisega, kergelt
allégro — tõtates
andánte — parajalt, rahulikult
animáto — elavalt, hingeliselt
ansambel — koosmäng, -laul; muusika ettekande üksus
appassionáto — kirglikult
apreggio (aprédžo) — akordi mängimine üksteisele järgnevate nootidena alt üles
assai — väga, üsna
a tempo — tempos (endises tempos)
B — si-bemoll heli tähtnimetus
bariton — 1) keskmise kõrgusega meeshääl
2) vaskpill puhkpillide orkestris
bass — madal meeshääl
basso profúndo — sügav bass
bis — korrata
bríóso — tuliselt, elavalt
C — do heli tähtnimetus
calándo — vaigistades ja aeglustades
cantábile — laulvalt
canto — laul
capo — algus (da capo — algusest)
coda — lõpposa
commodo — rahulikult, vabalt
crescendo (krešéndo) — valjenedes
D — re heli tähtnimetus
da capo — algusest
decrescendo (dekrešéndo) — kahanedes
detoneerima — õigest helist veidi kõrgemalt või madalamalt laulma
diapasoon — hääleulatus
diatooniline heliredel — seitsmest alusastmest koosnev heliredel
diminuéndo — kahanedes
dirigent — koori- või orkestrijuht
disharmoonia — ebakõla
dissonants — ebakõla
divisi — häälte jagunemine häälte rühmas

dolce (doltše) — õrnalt, mahedalt
dominant — viies aste helistikus
duett — muusikateos kahele lauljale
duo — kahe instrumendi ansambel
E — mi heli tähtnimetus
eeltakt — mittetäielik takt helitöö või fraasi algul
enharmoonia — kahe erinimelise heli samakõlalisus (näit. do-diees — re-bemoll)
etüüd — harjutushelind
F — fa heli tähtnimetus
falsett — eriline kõrge laulmisviis, kus häälepaelad osaliselt võnguvad
fermaat (𝄐) — pikendusmärk
fine — lõpp
forsseerima — liialdama, üle pingutama
fuuga — polüfooniline helitöö
G — sol heli tähtnimetus
gamma — heliredel
glissándo — liuglevalt, libisevalt ühest helist teise
grandióso — suurejooneliselt, toredalt
grave — pikalt, tõsiselt
H — si heli tähtnimetus
harmoonia — kooskõla
homofoonia — muusikalise materjali käsitlusviis, kus üks häältest (meloodia) on domineeriv, teised hääled moodustavad sellele saate
Intervall — kahe heli kõrguse suhe
intonatsioon — puhas ettekanne häälega või instrumendiga kindlas helistikus
Juhttoon — põhitoonile eelnev (madalam) heli heliredelis
Kantileen — lühike laulev meloodia
kantaat — piduliku või eepilise iseloomuga mitmeosaline muusikateos solistidele, koorile ja orkestrile
konsonants — kahe või enama heli sobiv kokkukõlavus, mis jätab kõlalise rahulduse
koraal — kirikulaul
kromatism — sama astme kõrgendamine või madaldamine poole tooni võrra
Largo — aeglaselt ja laialt
legato — seotult
leggiero (ledžiéro) — kergelt
lento — aeglaselt
libretto — ooperi, oratooriumi, opereti tekst
liiga — sidekaar
Maestóso — suurejooneliselt
manuaalid — trepistikuna asetsevad klaviatuurid orelil
marcáto — rõhutatult
meno — vähem
mess — mitmeosaline kiriklik muusikavorm
mezzo — pool, poole (mezzo voce — poole häälega)
moderáto — parajalt
modulatsioon — siirdumine ühest helistikust teise
moll — minoor
molto — väga
morendo — vaibudes
motiiv — muusikalise mõtte algosa
Natuurhelid — puhkpillidel ventiilide ja klappide abita väljapuhutavad helid
non — mitte (non molto — mitte väga)
Oratoorium — mitmeosaline muusikaline suurvorm orkestrile, koorile ja solistidele
organist — orelimängija
ossia — ehk, valitav teisend
ostináto — motiivi pidev kordumine
Partituur — helitöö täielik noodistik
piano — vaikselt

pianissimo — väga vaikselt
piu (pju) — enam (võrrelvõrde tähenduses)
poco — vähe, natuke
poco a poco — vähehaaval
polüfoonia — muusikalise materjali käsitlusviis, kus igal häälel on iseseisev tähtsus
presto — väga kiiresti
Rallendando — aeglustades
requiem (reekviem) — mitmeosaline muusikateos koorile ja orkestrile elu ja surma temaatikal
repriis — kordamine
retsitatiiv — kõnelaul
ritardando — aeglustades
ritenuto — aeglustades
rubato — vabas tempos
Sforzando — järsu rõhuga
sonare — helisema
sostenuto — tagasi hoides
staccato — katkendlikult, lühitoonides
stringendo (strinžéndo) — kiirenedes
sünkoop — rütmiline iseärasus, kus muusikaline rõhk ei lange kokku takti rõhuga
Tenuto — välja pidada
tessituur — teatava hääle või häälerühma liikumisala
toonika — helilaadi I aste
transponeerimine — helitöö ümberkirjutamine ühest helistikust teise või selle mängimine-laulmine mõnes teises helistikus
triool — kolm ühele taktiosale langevat võrdse vältusega nooti
tutti — kõik
tämber — kõlavärv
Unissoon — ühel häälel
Vivo, vivace (vivátše) — elavalt
voce (vótše) — hääl
vokaalmuusika — laulumuusika

SISUKORD

Alpi laul — kaanon, alpi viis 63
Edasi, noorus — A. Novikov (L. Ošanin) 36
Eesti NSV hümn — G. Ernesaks (J. Semper) 5
Ei saa mitte vaiki olla — M. Härma (A. Haava) 43
Emasüda — Th. Hansen (L. Koidula) 82
Ema sünnipäev — soome viis (J. Orvokki) 84
Heinal — E. Arro (L. Promet) 58
Hällilaul — J. Brahms (A. Daniel) 151
Hällilaul — F. Schubert 150
Hümn suurele linnale — R. Glier (A. Fatjanov) 25
Internatsionaal — P. Degeyter (E. Pottier) 7
Jaanimardikas — gruusia rahvaviis 121
Joe Hill — E. Robinson (A. Hayes) 134
Kaevurite-kommunistlike noorte marss — L. Tauts (K. Korsen) 34
Kalamees naerab — eesti rahvaviis, G. Ernesaks (J. Smuul) 104
Kas tunned maad — F. Berat (M. Veske) 80
Kaunimad laulud — F. Saebelmann (P. Ruubel) 46
Kevadeigatsus — W. A. Mozart (Ch. Overbeck) 152
Kevade lähenemine — V. Kapp (J. Liiv) 95
Kevadlaul — H. Otsa (H. Karro) 100
Kodumaa — indoneesia rahvaviis 132
Kodumaa — norra rahvaviis 128
Kodumaa — vene rahvaviis 114
Kodumaa kaitsel — D. Šostakovitš (J. Dolmatovski) 23
Kolhoosi lõikuspidu — eesti rahvaviis (K. Korsen) 60
Kolhoosi pillimehed — L. Tauts (L. Tauts) 66
Komsomol — A. Novikov (S. Mihhalkov) 32
Koolilõpetajate laul — V. Tormis (L. Tormis) 154
Koolipolka — A. Ostrovski (L. Ošanin) 74
Kui Kungla rahvas — K. A. Hermann (F. Kuhlbars) 50
Kui matkapäev on vihmane — V. Lipand (E. Leppik) 91
Käokene, kuldalind — R. Päts (A. Haava) 108
Külas koerad haukusid — läti rahvaviis 112
Lai Dnepr — ukraina rahvaviis (T. Ševtšenko) 118
Laskem laulu — kaanon (K. Korsen) 31
Laul heliseb kolhoosis — V. Kapp (A. Otto) 52
Laul kevadele — T. Vettik (A. Saarik) 97
Laul Leninist — B. Aleksandrov (O. Kolõtšov) 13
Laul suurtest teedest — A. Dupie (A. Dupie) 136
Maailma Demokraatliku Noorsoo hümn — A. Novikov (L. Ošanin) . . . 28
Meremeeste laul — meremeeste viis 140
Minu koduküla — vietnami rahvaviis 130
Mu kallis kodumaa — S. Tulikov (A. Dostal) 20
Noorte pioneeride marss — S. Deškin (A. Žarov) 38
Nooruse laul — V. Reiman (J. Sütiste) 44
Noor valss — A. Ostrovski (J. Belinski) 72

Nõmmeroos — H. Werner (J. W. Goethe) 148
Nõukogude Liidu hümn — A. Aleksandrov (S. Mihhalkov ja G. El-Registan) 3
Olõs mull ... — eesti rahvaviis 106
On võimas meie kodumaa — A. Novikov (S. Alõmov) 18
Partei meid juhib — V. Muradeli (S. Mihhalkov) 15
Punalille laul — tšehhi rahvaviis 124
Purjesportlaste laul — H. Kõrvits (L. Tormis) 86
Rõõmus tuul — I. Dunajevski (V. Lebedev-Kumatš) 40
Sirjelind — eesti rahvaviis 102
Soov — F. Chopin 146
Suveõhtul — soome rahvaviis 126
Suveõhtul — J. Zeiger 55
Sõbrad — E. Kapp (R. Parve) 70
Sügisemõtted — T. Vettik (L. Koidula) 64
Talverõõmud — U. Veenre (Ü. Järmut) 76
Tantsule — J. Simm (A. Kitzberg) 69
Tasa heliseb kelluke väljal — vene rahvaviis 116
Tiki, tiki, tak — itaalia rahvaviis 138
Turistide laul — B. Kõrver (H. Lumet) 88
Valgetiivulised kajakad — D. Pritsker (S. Fogelson) 78
Varšavjanka — revolutsiooniline laul 10
Viimne roos — iiri rahvaviis 142
Virulaste tants — eesti rahvaviis 110
Õrn ööbik — K. Ramm (G. Wulff) 93
Ööbik, kuldakeelne, vaiki — M. Glinka (V. Zabella) 144
Ühte laulu tahaks laulda — R. Päts (G. Suits) 48

LAULUDE REGISTER VIISIDE AUTORITE JÄRGI

Aleksandrov, A.
Nõukogude Liidu hümn — S. Mihhalkov ja G. El-Registan 3
Aleksandrov, B.
Laul Leninist — O. Kolõtšov 13
Arro, E.
Heinal — L. Promet 58
Berat, F.
Kas tunned maad — M. Veske 80
Brahms, J.
Hällilaul — A. Daniel 151
Chopin, F.
Soov 146
Degeyter, P.
Internatsionaal — E. Pottier 7
Deškin, S.
Noorte pioneeride marss — A. Žarov 38
Dunajevski, I.
Rõõmus tuul — V. Lebedev-Kumatš 40
Ernesaks, G.
Eesti NSV hümn — J. Semper 5
Kalamees naerab — eesti rahvaviis — J. Smuul 104
Glier, R.
Hümn suurele linnale — A. Fatjanov 25
Glinka, M.
Ööbik, kuldakeelne, vaiki — V. Zabella 144
Hansen, R. Th.
Emasüda — L. Koidula 82
Hermann, K. A.
Kui Kungla rahvas — F. Kuhlbars 50
Härma, M.
Ei saa mitte vaiki olla — A. Haava 43
Kapp, E.
Sõbrad — R. Parve 70
Kapp, V.
Kevade lähenemine — J. Liiv 95
Laul heliseb kolhoosis — A. Otto 52
Kõrver, B.
Turistide laul — H. Lumet 88
Kõrvits, H.
Purjesportlaste laul — L. Tormis 86
Lipand, V.
Kui matkapäev on vihmane — E. Leppik 91
Mozart, W. A.
Kevadeigatsus 152
Muradeli, V.
Partei meid juhib — S. Mihhalkov 15

Novikov, A.
Edasi, noorus — L. Ošanin 36
Komsomol — S. Mihhalkov 32
Maailma Demokraatliku Noorsoo hümn — L. Ošanin 28
On võimas meie kodumaa — S. Alõmov 18
Ostrovski, A.
Koolipolka — L. Ošanin 74
Noor valss — J. Belinski 72
Otsa, H.
Kevadlaul — H. Karro 100
Pritsker, D.
Valgetiivulised kajakad — S. Fogelson 78
Päts, R.
Käokene, kuldalind — A. Haava 108
Ühte laulu tahaks laulda — G. Suits 48
Ramm, K.
Õrn ööbik — G. Wulff 93
Reiman, V.
Nooruse laul — J. Sütiste 44
Robinson, E.
Joe Hill — A. Hayes 134
Saebelmann, F.
Kaunimad laulud — P. Ruubel 46
Simm, J.
Tantsule — A. Kitzberg 69
Schubert, F.
Hällilaul 150
Šostakovitš, D.
Kodumaa kaitsel — J. Dolmatovski 23
Tauts, L.
Kaevurite-kommunistlike noorte marss — K. Korsen 34
Kolhoosi pillimehed — L. Tauts 66
Tormis, V.
Koolilõpetajate laul — L. Tormis 154
Tulikov, S.
Mu kallis kodumaa — A. Dostal 20
Veenre, U.
Talveõõmud — Ü. Järmut 76
Vettik, T.
Laul kevadele — A. Saarik 97
Sügisemõtted — L. Koidula 64
Werner, H.
Nõmmeroos — J. W. Goethe 148
Zeiger, J.
Suveõhtul — J. Zeiger 55

RAHVASTE LAULE

Eesti
Ei saa mitte vaiki olla — M. Härma (A. Haava) 43
Kalamees naerab — G. Ernesaks (J. Smuul) 104
Kolhoosi lõikuspidu — A. Pajupuu (K. Korsen) 60
Laul kevadele — T. Vettik (A. Saarik) 97
Olõs mul... — T. Vettik 106
Sirjelind 102
Virulaste tants — T. Vettik (J. Oro) 110
Läti
Külas koerad haukusid 112
Ukraina
Lai Dnepr — T. Ševtšenko 118

Vene
Kodumaa . . . 114
Tasa heliseb kelluke väljal . . . 116
Gruusia
Jaanimardikas . . . 121
Ameerika
Joe Hill — E. Robinson (A. Hayes) . . . 134
Indoneesia
Kodumaa . . . 132
Itaalia
Tiki, tiki, tak . . . 138
Iiri
Viimne roos . . . 142
Norra
Kodumaa . . . 128
Prantsuse
Laul suurtest teedest — A. Dupie (A. Dupie) . . . 136
Saksa
Nõmmeroos — H. Werner (J. W. Goethe) . . . 148
Soome
Ema sünnipäev — I. Orvokki . . . 84
Suveõhtul — rahvaluule . . . 126
Tšehhi
Punalille laul — T. Vettik . . . 124
Vietnami
Minu koduküla . . . 130
Kaanonid
Alpi laul — alpi viis . . . 63
Laskem laulu (K. Korsen) . . . 31

NOODIÕPETUS

Noodikirja arengust . . . 157
Klaviatuur ja helirida . . . 157
Oktaavide nimetused . . . 158
Heli kõrguse märkimine . . . 159
Noodivõtmed . . . 159
Heli vältuse tähistamine . . . 160
Pausid . . . 162
Meetrum . . . 163
Takt . . . 163
Rütm . . . 164
Tempo ja dünaamika . . . 167
Helilaad . . . 169
Helistik . . . 170
Intervallid . . . 178
Akord . . . 180
Funktsionaalsus . . . 181
Hääle- ja kooriliigid . . . 183

MUUSIKAINSTRUMENDID

Viiul . . . 184
Vioola . . . 185
Tšello . . . 185
Kontrabass . . . 185
Harf . . . 188

Kitarr 188
Mandoliin 188
Balalaika 188
Domra 188
Banduura 188
Klaver 190
Flööt 191
Oboe 191
Klarnet 191
Fagott 192
Saksofon 192
Trompet 195
Metsasarv 195
Tromboon 195
Tuuba 195
Orel 195
Harmoonium 195
Akordion 195
Bajaan 198
Löökpillid 198
Orkestriliigid 200
Partituur 200

MUUSIKAVORMID

Sissejuhatus 203
Homofoonia ja polüfoonia 204
Marss 205
Valss 205
Polka 206
Masurka 206
Polonees 206
Menuett 207
Gavott 207
Etüüd 207
Prelüüd 207
Teema variatsioonidega 207
Rondo 208
Süit 208
Sonaat 208
Sümfoonia 209
Ooper 209
Oratoorium 210
Kantaat 210
Väike muusika oskussõnastik 211

А. Паюпуу, Х. Вооре

ПЕСЕННИК
для VIII класса
На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе 10

*

Toimetaja H. Kaljuste
Tehniline toimetaja Ü. Laul
Korrektorid M. Amon ja E. Aron

Ladumisele antud 18. I 1961. Trükkimisele antud 24. II 1961. Paber 60 × 90, 1/16. Trükipoognaid 13,75. Arvutuspoognaid 11,82. Trükiarv 10 000. Tellimise nr. 692. Hans Heidemanni nimeline trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. II

Hind 23 kop.

6—6

A
A-23653

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00366711 2